

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΜΕΑ Β' ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2015-2016

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Μάργαρη Λουκίας
Α.Μ.: 1644

Η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση

Επιβλέπων καθηγητής:
Σινανίδης Γεώργιος

Αθήνα, Οκτώβριος 2017

Copyright © [Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2017]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Συντομογραφίες	σελ. 7
----------------------	--------

Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	σελ. 10
-------------------------------	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η νομιμοποίηση των διαδίκων

I. Οι διάδικοι	σελ. 13
1. Έννοια και ικανότητα διαδίκου	σελ. 13
2. Η έννοια του τρίτου.....	σελ. 18
II. Η νομιμοποίηση	σελ. 20
1. Ιστορική αναδρομή.....	σελ. 20
2. Η συστηματική θέση της νομιμοποίησης στον ΚΠολΔ.....	σελ. 21
i. Δικαιοπολιτικό θεμέλιο και νομική φύση.....	σελ. 21
ii. Η έρευνα του δικαστηρίου.....	σελ. 25
3. Συγγενείς διαδικαστικές προϋποθέσεις.....	σελ. 27
i. Νομιμοποίηση και υποκειμενικές διαδικαστικές προϋποθέσεις.....	σελ. 27
ii. Ειδικότερα η διάκριση από το έννομο συμφέρον.....	σελ. 29
III. Η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση.....	σελ. 31
1. Η έννοια της κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης στο ελληνικό δίκαιο- Διακρίσεις.....	σελ. 31
2. Συγκριτικό δίκαιο.....	σελ. 34
IV. Η δικαιοπρακτική θεμελίωση της (εξαιρετικής) νομιμοποίησης.....	σελ. 36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Εξαιρετική νομιμοποίηση: Όμοιες και αμφισβητούμενες περιπτώσεις

I. Μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος και αντιπρόσωπος.....	σελ. 40
II. Αμφισβητούμενες περιπτώσεις.....	σελ. 41
1. Ενώσεις προσώπων που δεν είναι σωματεία και εταιρίες χωρίς νομική προσωπικότητα.....	σελ. 41
2. Ο εκπρόσωπος των ομολογιούχων δανειστών.....	σελ. 45

3. Το Ελληνικό Δημόσιο σύμφωνα με το άρθρο 91 παρ. 1 ΚΕΔΕ.....	σελ. 45
4. Η περίπτωση της κατάσχεσης εις χείρας τρίτου.....	σελ. 46
5. Η νομιμοποίηση του τρίτου κυρίου στην συναινετική προσημείωση υποθήκης.....	σελ. 47
6. Γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου και σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με αντιπαροχή.....	σελ. 49
7. Η περίπτωση του υποκατασταθέντος στην θέση του προσεπικαλέσαντος διαδίκου δικονομικού εγγυητή.....	σελ. 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Περιπτώσεις κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης

I. Αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση.....	σελ. 51
1. Άσκηση λειτουργήματος.....	σελ. 51
i. Ο σύνδικος της πτωχεύσεως.....	σελ. 51
ii. Ο εκτελεστής διαθήκης.....	σελ. 55
iii. Ο εκκαθαριστής κληρονομίας.....	σελ. 58
iv. Ο αναγκαστικός διαχειριστής.....	σελ. 59
2. Ο διάδικος που διέθεσε το επίδικο αντικείμενο σύμφωνα με το άρθρο 225 ΚΠολΔ.....	σελ. 59
II. Συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση.....	σελ. 63
1. Πλαγιαστική άσκηση δικαιώματος.....	σελ. 63
i. Πλαγιαστική αγωγή.....	σελ. 63
ii. Η actio pro socio των εταίρων Ε.Π.Ε. ή τρίτων σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 26§ 2 ν. 3190/1955.....	σελ. 65
2. Η εξαιρετική νομιμοποίηση επαγγελματικών σωματείων, αναγνωρισμένων ενώσεων και επιμελητηρίων.....	σελ. 66
i. Η νομιμοποίηση των επαγγελματικών σωματείων εργαζομένων και εργοδοτών, των αναγνωρισμένων ενώσεών τους και των επιμελητηρίων σε δίκες για τα δικαιώματα των μελών τους.....	σελ. 66
ii. Η νομιμοποίηση του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος σε δίκες σχετικές με την αμοιβή των μηχανικών μελών του.....	σελ. 68
iii. Η εξαιρετική νομιμοποίηση της ένωσης καταναλωτών.....	σελ. 70

3. Οργανισμοί Συλλογικής Διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων.....σελ.	72
4. Οικογενειακό δίκαιο.....σελ.	74
i. Η νομιμοποίηση του εισαγγελέα στην δίκη για την ακύρωση γάμου.....σελ.	74
ii. Η μητέρα που ασκεί την αγωγή για δικαστική αναγνώριση του εκτός γάμου γεννηθέντος τέκνου της.....σελ.	75
5. Λοιπές περιπτώσεις συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης.....σελ.	76
i. Ο συνδικαιούχος που ασκεί την αγωγή των άρθρων 495§1 και 1116 ΑΚ.....σελ.	76
ii. Η αγωγή του εκμισθωτή κατά του υπομισθωτή για απόδοση του μισθίου.....σελ.	77
iii. Ο πλοίαρχος, ο πλοιοκτήτης και ο εφοπλιστής που ασκεί τις αξιώσεις από την επιθαλάσσια αγωγή.....σελ.	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η θέση των υποκειμένων της επίδικης έννομης σχέσης στην δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος

I. Βασικές συνέπειες της έγερσης της αγωγής: εκκρεμοδικία και διακοπή της παραγραφής.....σελ.	79
1. Εκκρεμοδικία.....σελ.	79
2. Διακοπή της παραγραφής.....σελ.	81
II. Η άμυνα του αντιδίκου.....σελ.	82
1. Προβολή ενστάσεων.....σελ.	82
2. Άσκηση ανταγωγής.....σελ.	83
III. Ζητήματα αποδείξεων.....σελ.	83
1. Εξέταση του πραγματικού δικαιούχου ή υποχρέου ως μάρτυρα ή ως διαδίκου.....σελ.	84
2. Δικαστική ομολογία.....σελ.	85
IV. Μεταβολή της νομιμοποίησης του κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενου διαδίκου.....σελ.	86
1. Βίαιη διακοπή της δίκης.....σελ.	86
2. Μετάθεση της νομιμοποίησης εκ του νόμου.....σελ.	87
V. Περάτωση της δίκης και ένδικο μέσα.....σελ.	88
1. Ειδικοί τρόποι περάτωσης: παραίτηση από το δικόγραφο ή το δικαίωμα της αγωγής και δικαστικός συμβιβασμός.....σελ.	88

2. Ένδικα μέσα.....	σελ. 89
---------------------	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ενέργεια της δικαστικής απόφασης: Δεδικασμένο και εκτελεστότητα

I. Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου: Η δέσμευση των διαδίκων.....	σελ. 91
II. Επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου στον αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο.....	σελ. 92
1. Οι νομοθετικά ρυθμισμένες περιπτώσεις.....	σελ. 92
2. Η επέκταση του δεδικασμένου στις αρρύθμιστες περιπτώσεις.....	σελ. 93
i. Υποστηριζόμενες θέσεις.....	σελ. 93
α) Το κριτήριο της εξουσίας διάθεσης.....	σελ. 93
β) Το κριτήριο της αποκλειστικότητας της νομιμοποίησης.....	σελ. 94
γ) Η ερμηνευτική επέκταση του δεδικασμένου στην συντρέχουσα νομιμοποίηση.....	σελ. 94
ii. Κριτική των θέσεων.....	σελ. 95
III. Η επέκταση του δεδικασμένου στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο.....	σελ. 97
IV. Τα υποκειμενικά όρια της εκτελεστότητας.....	σελ. 98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Μέσα προστασίας του δικαιούχου ή υποχρέου

I. Άσκηση παρέμβασης στη δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος.....	σελ. 102
1. Άσκηση κύριας παρέμβασης.....	σελ. 102
2. Άσκηση πρόσθετης παρέμβασης.....	σελ. 103
i. Αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση.....	σελ. 104
ii. Συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση.....	σελ. 105
II. Άσκηση ενδίκων μέσων από τον προσθέτως παρεμβάνα δικαιούχο ή υπόχρεο.....	σελ. 106
III. Άσκηση τριτανακοπής.....	σελ. 107
IV. Αγωγή αποζημίωσης κατά του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου.....	σελ. 109

Συμπεράσματα.....σελ. 111

Πίνακας βιβλιογραφίας.....σελ. 113*

* Οι αναφορές γίνονται στον συγγραφέα και τον πλήρη τίτλο του έργου στην πρώτη παραπομπή και στον συγγραφέα και σε σύντμηση του τίτλου του έργου στις επόμενες παραπομπές. Στις μελέτες, η πρώτη παραπομπή γίνεται στο όνομα του συγγραφέα, στον πλήρη τίτλο, στο τεύχος του νομικού περιοδικού και στις σελίδες, ενώ οι επόμενες παραπομπές γίνονται στο όνομα του συγγραφέα, στο τεύχος του νομικού περιοδικού και στις σελίδες. Ο εκθέτης με αριθμό σε τίτλο βιβλίου αναφέρεται στην έκδοση.

Συντομογραφίες

ΑΔΔ	Αστικό Δικονομικό Δίκαιο
Α.Ε.	Ανώνυμη Εταιρία
ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
α.ν.	αναγκαστικός νόμος
αντίθ.	αντίθετα
ΑΠ	Άρειος Πάγος
άρθρ.	άρθρο, άρθρα
αριθ.	αριθμός
Αρμ.	Αρμενόπουλος (νομικό περιοδικό)
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας (νομικό περιοδικό)
ΑχΝομ	Αχαϊκή Νομολογία (νομικό περιοδικό)
βλ.	βλέπε
Γ.Ε.ΜΗ	Γενικό Εμπορικό Μητρώο
γερμΑΚ	γερμανικός Αστικός Κώδικας
γνωμ.	γνωμοδότηση
Δ	Δίκη (νομικό περιοδικό)
δ.δ.	διδακτορική διατριβή
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (νομικό περιοδικό)
ΔικΠροστΚατ	Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή
ΔιΜΕΕ	Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης Επικοινωνίας (νομικό περιοδικό)
Δ.Ο.Υ.	Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΠολ	Επιθεώρηση Δικαίου Πολυκατοικίας (νομικό περιοδικό)
ΕΕΔ	Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (νομικό περιοδικό)
ΕΕΝ	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών (νομικό περιοδικό)
ΕΕργΔ	Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου (νομικό περιοδικό)
Ειρ	Ειρηνοδικείο
ΕισΝΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
ΕισΝΚΠολΔ	Εισαγωγικός Νόμος Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (νομικό περιοδικό)

ΕΝαυτΔ	Επιθεώρηση Ναυτικού Δικαίου (νομικό περιοδικό)
επ.	επόμενα
Ε.Π.Ε.	Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης
επιμ.	επιμέλεια
ΕπισκΕμπΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (νομικό περιοδικό)
ΕπιστΕπετΑρμ.	Επιστημονική Επετηρίδα Αρμενόπουλου (νομικό περιοδικό)
ΕΠολΔ	Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας (νομικό περιοδικό)
ΕρμΚΠολΔ	Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ	Εφετείο
ΕφΑΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου (νομικό περιοδικό)
κ.α.	και άλλα
ΚΕΔΕ	Κώδικας Εισπράξεων Δημοσίων Εσόδων
ΚΙΝΔ	Κώδικας Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
κτλ.	και τα λοιπά
λ.χ.	λόγου χάριν
ΜονΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
ν.	νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (νομικό περιοδικό)
ΝΟΜΟΣ	βάση νομικών δεδομένων ΝΟΜΟΣ
(http://www.lawdb.intrasoftnet.com/nomos)	
Ο.Ε.	Ομόρρυθμη Εταιρία
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια του Αρείου Πάγου
ΟΛΣτΕ	Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας
ο.π.	όπως παραπάνω
ΟΣΔ	Οργανισμός-οί Συλλογικής Διαχείρισης
παρ.	παράγραφος
παρατ.	παρατηρήσεις
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
ΠειρΝ	Πειραϊκή Νομολογία (νομικό περιοδικό)
περίλ.	περίληψη
περίπτ.	περίπτωση

ΠολΔ	Πολιτική Δικονομία
π.π.	περαιτέρω παραπομπές
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
ΠρακτΑνΕπ	Πρακτικά της Αναθεωρητικής Επιτροπής
Πρβλ	Παράβαλε
ΠρΠρΠρ	Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο ΕΣΔΑ
ΠτΔ	Πτωχευτικό Δίκαιο
ΠτΚ	Πτωχευτικός Κώδικας
π.χ.	παραδείγματος χάριν
σελ.	σελίδα
σημ.	σημείο, σημείωση
ΣΣΕ	Συλλογική Σύμβαση Εργασίας
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣχΠολΔ	Σχέδιο Πολιτικής Δικονομίας
τ.	τόμος
ΤΕΕ	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
ΤΝΠ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
υποσημ.	υποσημείωση
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (νομικό περιοδικό)
art.	article
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (αλλιώς γερμΑΚ)
CPC	Code de Procédure Civile/ Codice di Procedura Civile
éd.	édition
V.	Volume
ZPO	Zivilprozessordnung (γερμανική Πολιτική Δικονομία)

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας¹, έκφραση της οποίας αποτελεί το ελευθέρως απαλλοτριωτό των ιδιωτικών δικαιωμάτων και στην οποία στηρίζεται το ιδιωτικό δίκαιο, κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 5 § 1 Σ². Στο πεδίο της πολιτικής δίκης εκδηλώνεται μέσω των αρχών της διαθέσεως και της συζητήσεως (άρθρο 106 ΚΠολΔ)³. Κατά την αρχή της διαθέσεως, η πρωτοβουλία για την έναρξη, την κίνηση και την περάτωση της δίκης ανήκει αποκλειστικά στους διαδίκους, οι οποίοι καθορίζουν το νομικό και υλικό αντικείμενό της⁴. Εξάλλου, τόσο η άσκηση του δικαιώματος κατά το ουσιαστικό δίκαιο όσο και η δικαστική επιδίωξή του είναι προαιρετική για τον δικαιούχο, σύμφωνα με την αρχή *iure suo nemo cogitur*⁵. Η αρχή της διαθέσεως αφορά, δηλαδή, στο ζήτημα της δικαστικής προστασίας, η οποία παρέχεται εφόσον και στο μέτρο που αυτή ζητείται από τους διαδίκους. Η αρχή της συζητήσεως, από την άλλη πλευρά, αναφέρεται στην προβολή των πραγματικών ισχυρισμών και στην συλλογή του αποδεικτικού υλικού· η προβολή των ισχυρισμών και η απόδειξή τους γίνεται από τους διαδίκους: Το δικαστήριο δεν μπορεί να στηρίξει την κρίση του σε γεγονότα που δεν επικαλέστηκαν και απέδειξαν οι ίδιοι⁶. Περαιτέρω, ο αιτών την δικαστική προστασία είναι καταρχήν ο κατά το ουσιαστικό δίκαιο φορέας του δικαιώματος, ο οποίος παρίσταται στην δίκη ως ενάγων, ενώ εκείνος κατά του οποίου προβάλλεται το δικαίωμα είναι καταρχήν ο σύμφωνα με το ουσιαστικό δίκαιο υπόχρεος, ο οποίος παρίσταται ως εναγόμενος.

Εξαιρετικά μόνο, δυνάμει ειδικής διάταξης νόμου, πρόσωπα τα οποία δεν φέρουν την ιδιότητα των δικαιούχων ή των υποχρέων της ουσιαστικής έννομης σχέσης που πρόκειται να γίνει επίδικη μπορούν να καταστούν διάδικοι. Πρόκειται για τους μη δικαιούχους ή μη υποχρέους διαδίκους και το ζήτημα της εξαιρετικής νομιμοποίησης που αποτελεί το αντικείμενο της συγκεκριμένης μελέτης. Μη δικαιούχοι ή μη υπόχρεοι διάδικοι είναι τα πρόσωπα τα οποία διεξάγουν συγκεκριμένη δίκη ως ενάγοντες ή εναγόμενοι *ιδίω ονόματι* αλλά για ξένα δικαιώματα

¹ Για την αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως στο πεδίο της πολιτικής δίκης βλ. Δελγκωστόπουλο, Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως εν τη Πολιτική Δικονομία, αι δικονομικαί συμβάσεις, 1965.

² Γεωργιάδης, Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, 1999, § 2 αριθ. 3 επ., σελ. 12.

³ Καλαβρός, Αιτήσεις και ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, 2013, σελ. 5 · Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι στην πολιτική δίκη, 2014, σελ. 1 επ., που χαρακτηρίζει την αρχή της διαθέσεως ως «θεσμικό στοιχείο με συνταγματικό βάθος» και «ιδεολογικό υπόβαθρο» της πολιτικής δίκης · Κεραμεύς, Αστικό δικονομικό δίκαιο, Γενικό μέρος, 1986, σελ. 148.

⁴ Καλαβρός, ο.π., σελ. 5 · Κλαμαρή/Κουσουλής, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι, Γενική Εισαγωγή και διαδικασία στα Πρωτοβάθμια Δικαστήρια, 2008, § 4, σελ. 34 επ.

⁵ «Κανείς δεν είναι αναγκασμένος να ασκήσει το δικαίωμά του», βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 1.

⁶ Αρβανιτάκης Πάρις, Οι διάδικοι στην πολιτική και διοικητική δίκη, 2005, σελ. 25· βλ. επίσης Μπέη/Καλαβρό/Σταματόπουλο, Πολιτική Δικονομία, Γενικό μέρος, διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, 2003, σελ. 512, όπου γίνεται δεκτό ότι, σύμφωνα με την αρχή της διαθέσεως, οι ενέργειες των αποφάσεων των πολιτικών δικαστηρίων δεν μπορούν καταρχήν να επεκτείνουν την ισχύ τους έναντι τρίτων προσώπων πέραν των υποκειμένων της δίκης.

ή υποχρεώσεις⁷. Η νομιμοποίησή τους, δικαιολογείται όταν πρόκειται να προστατευθούν ορισμένα ατομικά δικαιώματα⁸ ή το δημόσιο συμφέρον⁹. Εξάλλου, η πολιτική δίκη αποτελεί έννομη σχέση δημοσίου δικαίου, δεν περιορίζεται στην άρση της αμφισβήτησης των ιδιωτικών δικαιωμάτων αλλά κατατείνει, περαιτέρω, στην εμπέδωση της κοινωνικής ειρήνης με την κατοχύρωση του δικαιώματος της δικαστικής προστασίας (άρθρο 20 Σ). Ορθά επισημαίνεται ότι μπορεί η αφορμή για την έναρξη της δίκης να προέρχεται από το ιδιωτικό δίκαιο, όταν όμως οι φορείς της ουσιαστικής έννομης σχέσης καταστούν διάδικοι, υπόκεινται εφεξής στις διατάξεις του δικονομικού δικαίου, οι οποίες επιβάλλουν υποχρεώσεις λ.χ. το καθήκον καλόπιστης διεξαγωγής της δίκης (άρθρο 116 ΚΠολΔ), η μη τήρηση των οποίων μπορεί να επισύρει την επιβολή ποινών (βλ. άρθρο 205 αριθ. 2 ΚΠολΔ) και δικονομικά βάρη, λ.χ. το βάρος απάντησης στους ισχυρισμούς του ενάγοντος (άρθρο 261 ΚΠολΔ), από την μη τήρηση των οποίων οι διάδικοι κινδυνεύουν να αποβεί σε βάρος τους η έκβαση της δίκης¹⁰.

Παλαιότερα η εξαιρετική νομιμοποίηση των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων αποτέλεσε πεδίο έρευνας στο πλαίσιο του γενικού έργου του Λ. Σινανιώτη, εκδοθέν το 1965 με τίτλο «Η νομιμοποίησις των διαδίκων εν τή πολιτική δίκη» ενώ σχετικά πρόσφατα, το 2014, αποτέλεσε αντικείμενο μονογραφίας της Άννας Εμ. Πλεύρη με τίτλο «Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι στην πολιτική δίκη». Σήμερα γίνεται αναφορά της στα γενικά συγγράμματα, ενώ έχουν εκδοθεί και μονογραφίες που πραγματεύονται ζητήματα ειδικών περιπτώσεων εξαιρετικής νομιμοποίησης¹¹.

Το κυρίως μέρος της παρούσας μελέτης περιλαμβάνει έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η προσέγγιση των εννοιών του διαδίκου και της νομιμοποίησης, η ένταξη της νομιμοποίησης στις υποκειμενικές διαδικαστικές προϋποθέσεις, η διάκρισή της σε κατά κανόνα και κατ' εξαίρεση και η εύρεση του θεμελίου της. Στο δεύτερο και στο τρίτο κεφάλαιο οριοθετείται το πεδίο έρευνας της εξαιρετικής νομιμοποίησης, αφ' ενός με την θέση εκτός του πεδίου αυτού άλλων ομοίων ή αμφισβητούμενων περιπτώσεων, αφ' ετέρου με την παρουσίαση της βασικής περιπτωσιολογίας των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων. Το τέταρτο κεφάλαιο

⁷ Δελγκωστόπουλος/Σινανιώτης, Ερμηνεία Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας Α', 1968, άρθρ. 69 Π 5, σελ. 181 επ.· βλ. τους ίδιους, Μαθήματα Πολιτικής Δικονομίας Ι, 2^η έκδοση, 1972, § 42, σελ. 105· Μπέης, Πολιτική Δικονομία 2, 1973, άρθρ. 68 ΙΙΙ- 3 β', σελ. 362· Ράμμος, Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου Ι, 1978, σελ. 272, § 122· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησις των διαδίκων εν τή πολιτική δίκη, 1965, σελ. 179.

⁸ Έτσι νομιμοποιείται η ένωση καταναλωτών στην άσκηση των ενδίκων βοηθημάτων για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των μελών της ως καταναλωτών, κατ' άρθρο 10 § 15 ν. 2251/1994.

⁹ Έτσι παρέχεται στον εισαγγελέα το δικαίωμα έγερσης της αγωγής ακύρωσης γάμου, σε περιπτώσεις που η ύπαρξή του προσβάλλει ιδιαίτερα την δημόσια τάξη, σύμφωνα με το άρθρο 1378 αρ.1 ΑΚ. Βλ. Αρβανιτάκη, Οι διάδικοι, σελ. 26 επ.· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 1 υποσημ. 5.

¹⁰ Κλαμαρή/Κουσούλης, ΑΔΔ Ι, σελ. 117.

¹¹ Για την πλαγιαστική αγωγή βλ. Κιτσαρά, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων. Τελολογική ένταξη της πλαγιαστικής αγωγής στο σύστημα της προστασίας των δανειστών, 2007. Βλ., επίσης, αναφορικά με την νομιμοποίηση του απαλλοτριώσαντος το επίδικο αντικείμενο, Κολοτούρο, Η απαλλοτριώσις του επιδίκου αντικειμένου, αι δικονομικά συνέπειαι της απαλλοτριώσεως, ημίτομος β', 2009.

πραγματεύεται ζητήματα που ανακύπτουν κατά την διεξαγωγή της δίκης από τους μη δικαιούχους ή μη υποχρέους διαδίκους ή μετά το πέρας της. Στο πέμπτο κεφάλαιο προσδιορίζονται τα κριτήρια επέκτασης της ισχύος της απόφασης έναντι των εκτός δίκης προσώπων από πλευράς δεδουλευμένου και εκτελεστότητας. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο ερευνώνται οι δυνατότητες και τα μέσα προστασίας των πραγματικών φορέων της ουσιαστικής έννομης σχέσης, όταν υπάρχει κίνδυνος να θιγεί η έννομη θέση τους ή όταν οι ίδιοι έχουν υποστεί βλάβη κατά την διεξαγωγή της δίκης μεταξύ των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων και των αντιδίκων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η νομιμοποίηση των διαδίκων

I. Οι διάδικοι

Η διαδικαστική προϋπόθεση της νομιμοποίησης πρέπει να συντρέχει στο πρόσωπο των διαδίκων. Το ποιά πρόσωπα είναι διάδικοι και με ποιον τρόπο αποκτούν την ιδιότητα αυτή αναλύεται στον παρόντα τίτλο.

1. Έννοια και ικανότητα διαδίκου

Απαραίτητη είναι η σύνδεση της νομιμοποίησης με την έννοια του διαδίκου. Διάδικος είναι το υποκείμενο της δίκης, ο ενάγων ή ο εναγόμενος¹². Η προσπάθεια ανάδειξης της έννοιας του διαδίκου οδήγησε στην διαμόρφωση τεσσάρων κυρίως θεωριών¹³.

Παλαιότερη είναι η θεωρία περί ουσιαστικής έννοιας του διαδίκου, όπως αυτή διαμορφώθηκε από μερίδα της γερμανικής επιστήμης και υιοθετήθηκε στα πλαίσια της προγενέστερης Πολιτικής Δικονομίας (1834), η οποία διακρίνει μεταξύ νομιμοποίησης υπό στενή και νομιμοποίησης υπό ευρεία έννοια¹⁴. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, ο διάδικος ταυτίζεται με τον πραγματικό δικαιούχο ή υπόχρεο. Η νεότερη διατύπωση της θεωρίας προχώρησε σε διαφοροποίηση της νομιμοποίησης από την βασιμότητα της αγωγής, με τον αποχωρισμό από τα στοιχεία που συγκροτούν την ιστορική βάση εκείνων των περιστατικών για τα οποία «εξ ιδιαιτέρων λόγων ορίζεται η αναφορά του δικαιώματος προς τον ενάγοντα ως δικαιούχον και τον εναγόμενο ως υπόχρεον» και με την υπαγωγή αυτών στα στοιχεία της νομιμοποίησης¹⁵. Τέτοια περιστατικά είναι κατά την θεωρία η μεταβίβαση του δικαιώματος με κληρονομική διαδοχή και η εκχώρηση. Κατά κανόνα, όταν η

¹² Κλαμαρής/Κουσούλης, ΑΔΔ Ι, §14 σελ. 120.

¹³ Βλ. ενδεικτικά, Αρβανιτάκη, Οι διάδικοι, σελ. 32 επ.· Δελγκωστόπουλο/Σινανιώτη, Μαθήματα Πολιτικής Δικονομίας Ι, έκδοση 2η, 1972 § 38, σελ. 88-89.

¹⁴ Για την θεωρία αυτή ενδεικτικά, Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 33· Γέσιου-Φαλτσή, Η ομοδικία εις την πολιτικήν δίκην, 1970, σελ. 22 υποσημ. 10· Κουσούλης, Η κύρια παρέμβαση στην πολιτική δίκη, 1987, σελ. 93 επ.· Μπέης, Πολιτική Δικονομία 2, 1973, σελ. 314· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 7 επ.· Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, σελ. 99 σημ.5· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 22.· βλ. επίσης, στα πλαίσια του προϊσχύσαντος δικαίου, Ευκλείδη/Παπαδόπουλο, Ερμηνεία της Πολιτικής Δικονομίας Τόμος Ι, 3^η έκδοση, 1932, § 78 υποσημ. 1, σελ. 277, ότι η ημεδαπή νομοθεσία αποδέχεται τον θεσμό της νομιμοποίησης, ο οποίος εξετάζεται σε σχέση με το «αν το περί ου η αγωγή δικαίωμα ανήκει εις τον ενάγοντα και κατά του εναγομένου και το της ενστάσεως εις τον εναγόμενο κατά του ενάγοντος, ήτοι την εξέτασιν της εις το πρόσωπον του διαδίκου αναφοράς του δικαιώματος».

¹⁵ Ευκλείδης/Παπαδόπουλος, Ερμηνεία ΠολΔ Ι, § 78, σελ. 278, υποσημ.2· Οικονομίδης/Λιβαδάς, Εγχειρίδιον της Πολιτικής Δικονομίας⁶, 1905, § 59, σελ.313. Είναι αμφίβολο αν ο χωρισμός των στοιχείων της νομιμοποίησης βρίσκει έρεισμα στον νόμο, διότι η ιστορική βάση της αγωγής περιλαμβάνει όλα εκείνα τα περιστατικά από τα οποία εξαρτάται η ύπαρξη του δικαιώματος για τον ενάγοντα, ανεξάρτητα αν το δικαίωμα αυτό γεννήθηκε το πρώτον στο πρόσωπό του ή αν το απέκτησε δυνάμει διαδοχής. Έτσι Δελγκωστόπουλος/Σινανιώτης, Ερμηνεία ΚΠολΔ Ι, άρθρ. 69 Π αριθ. 3, σελ. 179.

ύπαρξη του δικαιώματος του ενάγοντα δεν αποδεικνύεται, η αγωγή απορρίπτεται ως αβάσιμη. Όταν, όμως, το δικαίωμα του ενάγοντα στηρίζεται σε διαδοχή, η μη απόδειξη των περιστατικών της διαδοχής συνεπάγεται την απόρριψη της αγωγής ως απαράδεκτης λόγω έλλειψης της διαδικαστικής προϋπόθεσης της νομιμοποίησης και όχι ως αβάσιμης. Βασικό μειονέκτημα της θεωρίας αυτής αποτελεί η σύγχυση της ιδιότητας του διαδίκου με την νομιμοποίηση, παρά το γεγονός ότι η πρώτη εξειδικεύει τις προϋποθέσεις συμμετοχής σε οποιαδήποτε δίκη με την ιδιότητα του ενάγοντος ή του εναγομένου, ενώ η δεύτερη ανακύπτει σε συγκεκριμένη δίκη ως προς τα πρόσωπα τα οποία κατέχουν ήδη την ιδιότητα των διαδίκων και εξετάζει τις δυνατότητες επιτυχούς έκβασής της¹⁶. Η ανωτέρω θεωρία αγνοεί τον θεσμό των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων και για τον λόγο αυτόν θεωρήθηκε παρωχημένη και εγκαταλείφθηκε¹⁷.

Μικρή απήχηση είχε η θεωρία της λειτουργικής έννοιας του διαδίκου, όπως διαμορφώθηκε από τον Γερμανό θεωρητικό de Boor¹⁸. Σύμφωνα με αυτήν, διάδικος είναι το αρμόδιο για την διοίκηση της περιουσίας πρόσωπο (ο διαχειριστής της περιουσίας). Βασικό μειονέκτημα της θεωρίας αυτής είναι ότι αφορά αποκλειστικά στις περιουσιακές δίκες¹⁹.

Ακολουθώς, υποστηρίχθηκε η μικτή θεωρία περί διαδίκων²⁰. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, οι διάδικοι νοούνται διτώς: Ως υποκείμενα της διαδικασίας και ως υποκείμενα της έννομης σχέσης της δίκης. Διάδικοι ως υποκείμενα της διαδικασίας θεωρούνται εκείνοι στο όνομα των οποίων ή έναντι των οποίων ζητείται η έννομη προστασία, ενώ διάδικοι ως υποκείμενα της έννομης σχέσης της δίκης θεωρούνται εκείνοι έναντι των οποίων ισχύει το δεδικασμένο και η εκτελεστότητα της δικαστικής απόφασης. Η θεωρία αυτή, όμως, δεν βρίσκει έρεισμα στις διατάξεις του ΚΠολΔ. Ενδεικτικά στα άρθρα 62 επ. ΚΠολΔ ο διάδικος νοείται μόνο ως υποκείμενο της δίκης (της διαδικασίας), δηλαδή ως ενάγων ή εναγόμενος, ενώ είναι αδιάφορη η επίδικη έννομη σχέση²¹.

¹⁶ Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 14· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 14.

¹⁷ Δεληκωστόπουλος/Σινανιώτης, ΕρμΚΠολΔ Ι άρθρ. 69 Π αριθ.3, σελ. 179· βλ. τους ίδιους, Μαθήματα Πολιτικής Δικονομίας Ι, § 38, σελ. 88 και § 42, σελ. 103· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 7.

¹⁸ Για την θεωρία αυτή βλ. αναλυτικά Αρβανιτάκη, Οι διάδικοι, σελ. 36 επ. ο.π.π· Δεληκωστόπουλος/Σινανιώτης, ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 63 Ι, σελ. 156-157· Κουσουλή, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 97-100, με πλούσιες παραπομπές· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 35-36.

¹⁹ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 38· Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 98 υποσημ. 38 και 100· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 36 υποσημ. 18.

²⁰ Μπέης, ΠολΔ 2, πριν το άρθρο 62, σελ. 313 επ. (314-315)· Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 100-101.

²¹ ΑΠ 626/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 335/2015, ΔΕΕ 2015.1023 επ· ΑΠ 289/2013, Αρμ. 2013. 1868 επ.= ΧρΙΔ 2013.520 επ.= ΕΠολΔ 2013.552 επ., σύμφωνα με τις οποίες και με αφορμή τις δίκες των ενώσεων προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα «η άποψη που δέχεται ότι οι ανωτέρω ενώσεις και εταιρίες είναι μόνο υποκείμενα της διαδικασίας, ενώ υποκείμενα της έννομης σχέσης της δίκης και της επίδικης έννομης σχέσης είναι τα κατ' ιδίαν μέλη αυτών ...διασπά χωρίς λόγο την καθιερωμένη τυπική έννοια του διαδίκου και εισάγει την έννοια του υποκειμένου της διαδικασίας ως έννοια διάφορη του υποκειμένου της έννομης σχέσης της δίκης». Για το ζήτημα της επέκτασης του δεδικασμένου και της εκτελεστότητας στα μέλη των ενώσεων προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα βλ. Απαλαγάκη Χαρούλα, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, 2001, σελ. 309 επ.

Στην Ελλάδα και στις περισσότερες έννομες τάξεις έχει επικρατήσει η τυπική έννοια του διαδίκου (τυπική-δικονομική θεωρία)²². Διάδικος με την τυπική έννοια είναι το πρόσωπο το οποίο ζητά στο όνομα και για λογαριασμό του δικαστική προστασία (ενάγων) καθώς και το πρόσωπο έναντι του οποίου ζητείται η προστασία αυτή (εναγόμενος)²³. Δομικό στοιχείο της τυπικής-δικονομικής θεωρίας είναι η απεξάρτηση των υποκειμένων της δίκης από την ουσιαστική έννομη σχέση²⁴. Κατά συνέπεια, στην διεξαγωγή της δίκης νομιμοποιούνται όχι μόνο οι κατά το ουσιαστικό δίκαιο φορείς της έννομης σχέσης, αλλά και μη δικαιούχοι ή μη υπόχρεοι διάδικοι²⁵. Ο ΚΠολΔ υιοθέτησε την τυπική-δικονομική θεωρία σε πλήθος διατάξεων, μεταξύ των οποίων οι διατάξεις των άρθρων 62 επ., 222 § 1, 325 αριθ. 1, 933 § 1 και 936 § 1²⁶. Η τυπική έννοια των διαδίκων επηρεάζει διαδικαστικούς θεσμούς όπως η εκκρεμοδικία, η μεταβολή της αγωγής, η ομοδικία, το δεδικασμένο, αλλά και δικονομικές ρυθμίσεις πλαισίου οι οποίες συνδέονται με το πρόσωπο των διαδίκων, για παράδειγμα τις αναφερόμενες στις δωσιδικίες, το ευεργέτημα της πενίας, κ.τ.λ. διατάξεις²⁷. Σύμφωνα με μία άποψη, η τυπική-δικονομική έννοια του διαδίκου απαντά ενιαία στον ΚΠολΔ²⁸, ενώ κατά την αντίθετη άποψη (κανονιστική-τελολογική θεωρία) η έννοια του διαδίκου αποκτά διαφορετικό περιεχόμενο, ανάλογα με την εκάστοτε ερμηνευτέα διάταξη και του δι' αυτής επιδιωκόμενου σκοπού²⁹. Κατά την άποψη αυτή, σε ορισμένες περιπτώσεις ο διάδικος προσδιορίζεται με ουσιαστικά κριτήρια. Έτσι, λ.χ. στις διατάξεις των άρθρων 52 § 1, 245, 415 § 4, 401 εδ. β', 514, 541 και 555 ΚΠολΔ³⁰. Το ίδιο υποστηρίζεται σχετικά με την διάταξη του άρθρου 325 αριθ.1 ΚΠολΔ, οπότε ως διάδικοι λογίζονται και οι εκτός δίκης πραγματικοί δικαιούχοι ή υπόχρεοι³¹. Κατά την άποψη της γράφουσας, δεν υπάρχουν διατάξεις

²² Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 39 υποσημ. 48.

²³ Αρβανιτάκης, ο.π., σελ. 39 επ.· Δεληκωστόπουλος/Σινανιώτης, Μαθήματα Πολιτικής Δικονομίας Ι, σελ. 90· Κεραμεύς Κωνσταντίνος/Κονδύλης Διονύσιος/Νίκας Νικόλαος (-Νίκας), Ερμηνεία ΚΠολΔ Ι, 2000, άρθρ. 62 αριθ.1· Νίκας Νικόλαος, Πολιτική Δικονομία Ι, 2003, § 21 Ι και § 23 Ι αριθ. 1· Ράμμος Γεώργιος, Περί κυρίας παρεμβάσεως, 1931, σελ. 56· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 37. Την τυπική-δικονομική θεωρία υιοθετεί η νομολογία. Βλ. τις ανωτέρω αποφάσεις προηγ.σημ. 21.

²⁴ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 87· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 9.

²⁵ Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 271 επ.· Κεραμεύς, ΑΔΔ Γενικό μέρος, σελ. 108-109.

²⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 10.

²⁷ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 41.

²⁸ Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, Τελολογική ένταξη της πλαγιαστικής αγωγής στο σύστημα της προστασίας των δανειστών, 2007, σελ. 108 επ.

²⁹ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 42· Κολοτούρος, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', σελ. 209, σημ.3· βλ. τον ίδιο, Actio pro socio, η δικονομική διάσταση της εταιρικής αγωγής, 2006, σελ. 62 επ. Πρβλ. Κλαμαρή/Κουσουλή, ΑΔΔ Ι, § 14, σελ. 120, ότι η σύγχρονη τελολογική-κανονιστική θεωρία «οδηγεί σε μία κυμαινόμενη έννοια του διαδίκου» και ότι «πρόκειται για μία ασαφή και στην γενικότητά της μη πειστική μεθοδολογική προσπάθεια».

³⁰ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 42· Κολοτούρος, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', σελ. 206 επ.· βλ. τον ίδιο, Actio pro socio, σελ. 63 επ.

³¹ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 42· Κολοτούρος, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', σελ. 211-212 (σημ.5)· βλ. τον ίδιο, Actio pro socio, σελ. 62 επ.· Κουσουλή Στέλιος, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 25. Πρβλ. τον ίδιο, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 102 υποσημ. 50: «Αντίθετα, η τυπική θεωρία είναι κρίσιμη για τον καθορισμό των εννοιολογικών πλαισίων του όρου “διάδικος” στην διάταξη του 325 αρ.1 ΚΠολΔ». Για το προϊσχύσαν δίκαιο, βλ. Ευκλείδη/Παπαδόπουλο, ΕρμΠολΔ Ι, § 78 σελ. 280, όπου το δεδικασμένο δεν καταλάμβανε τους φορείς του δικαιώματος ή της υποχρέωσης, αν δεν ήταν διάδικοι.

στις οποίες ο νόμος υπονοεί ως διάδικο τον εκτός δίκης φορέα της έννομης σχέσης. Αν υπήρχαν, τέτοια πρόσωπα θα τα όριζαν ως διαδίκους. Εξάλλου, οι θεωρίες περί επέκτασης του δεδικασμένου στους εκτός δίκης δικαιούχους ή υποχρέους³² δεν θα είχαν κανένα απολύτως νόημα αν αυτοί δεσμεύονταν ως διάδικοι σύμφωνα με το άρθρο 325 αρ.1.

Για την απόκτηση της ιδιότητας του διαδίκου αρκεί η αναγραφή του ονόματός του σε οποιοδήποτε σημείο του δικογράφου, αρκεί να μην προκύπτει αμφιβολία για την ταυτότητα ή την διαδικαστική του θέση (αν είναι ενάγων ή εναγόμενος)³³. Πέραν της άσκησης του ενδίκου βοηθήματος, η ιδιότητα του διαδίκου αποκτάται και κατά την διάρκεια της δίκης -οπότε γίνεται λόγος για επιγενόμενο διάδικο- μέσω παρέμβασης (άρθρο 79 επ. ΚΠολΔ), προσεπίκλησης (άρθρο 86 επ. ΚΠολΔ), υποκατάστασης (άρθρα 79 § 2 και 85 ΚΠολΔ) ή στις περιπτώσεις που κατ' εξαίρεση γίνεται δεκτή η άσκηση ενδίκου μέσου από πρόσωπο που δεν μετείχε στην δίκη³⁴.

Η ικανότητα διαδίκου αναφέρεται στις προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν κατά το ουσιαστικό δίκαιο για να είναι κάποιος διάδικος σύμφωνα με το άρθρο 62 ΚΠολΔ³⁵ και σε αντίθεση με την ιδιότητα του διαδίκου που είναι απαλλαγμένη από ουσιαστικού δικαίου σταθμίσεις προσδιορίζεται με βάση τις διακρίσεις του αστικού δικαίου³⁶. Σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο της διάταξης, ικανότητα διαδίκου έχει όποιος είναι κατά το ουσιαστικό δίκαιο υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (έχει, δηλαδή, την ικανότητα δικαίου). Διάδικος μπορεί, επομένως, να είναι κάθε πρόσωπο και το κυοφορούμενο αν γεννηθεί ζωντανό, ενώ η ικανότητα αυτή παύει με τον θάνατό του (άρθρα 34, 35 και 36 ΑΚ). Επίσης, τα νομικά πρόσωπα, όσο διατηρούν την νομική τους προσωπικότητα, δηλαδή μέχρι και το πέρας της εκκαθάρισης (άρθρο 72 § 2 ΑΚ). Απόκλιση από τον ανωτέρω κανόνα συνιστά η αναγνώριση της ικανότητας διαδίκου σε ενώσεις προσώπων και εταιρίες που κατά το ουσιαστικό δίκαιο δεν έχουν ικανότητα δικαίου. Έτσι, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 62 ΚΠολΔ³⁷, ενώσεις προσώπων που επιδιώκουν κάποιο σκοπό χωρίς να είναι σωματεία (λ.χ. τα πολιτικά κόμματα, η ένωση συνιδιοκτητών πολυκατοικίας) και εταιρίες χωρίς νομική προσωπικότητα (λ.χ. η κοινοπραξία³⁸, η υπό ίδρυση Α.Ε., η συμπλοιοκτησία) μπορούν να είναι διάδικοι³⁹.

³² Βλ. κατωτέρω, Κεφάλαιο Πέμπτο, τίτλο II.

³³ ΜονΠρΡοδ 67/2009, ΝΟΜΟΣ.

³⁴ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 106.

³⁵ ΣχΠολΔ I, σελ. 60, 146-149.

³⁶ Νίκας, Πολιτική Δικονομία I, § 21 II, σημ. 6, σελ. 292· Κεραμεύς/Κονδύλης/ Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 62 αριθ.2.

³⁷ ΣχΠολΔ I, 148.

³⁸ ΟΛΑΠ 14/2007, Δ 2007. 1207, με παρατ. Μπέη=NoB 2007.2409, με παρατ. Σκαρίπα, η οποία απένειμε την ικανότητα διαδίκου σε κοινοπραξία.

³⁹ Αναλυτικά για την ικανότητα διαδίκου βλ. Μητσόπουλο, Η ικανότης ως διαδίκων των ενώσεων προσώπων των μη κεκτημένων νομικήν προσωπικότητα, Δ 1970.432 επ. Για το ζήτημα των ενώσεων προσώπων χωρίς ικανότητα δικαίου και την δυνατότητα θεμελιώσεως εξαιρετικής νομιμοποίησης βλ. αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας (II: Αμφισβητούμενες περιπτώσεις, τίτλος I).

Η ικανότητα διαδίκου ανήκει στις διαδικαστικές προϋποθέσεις της δίκης και το βάρος απόδειξης φέρει ο ενάγων. Η έλλειψή της ως έλλειψη διαδικαστικής προϋπόθεσης της δίκης ερευνάται αυτεπάγγελτα από το δικαστήριο κατ' άρθρο 73 ΚΠολΔ και συνεπάγεται την απόρριψη του ενδίκου βοηθήματος ως अपαραδέκτου⁴⁰. Τέλος, γίνεται δεκτό σε επίπεδο ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ότι η ικανότητα διαδίκου κρίνεται σύμφωνα με το δίκαιο στο οποίο παραπέμπουν οι κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του κράτους του forum, δηλαδή σύμφωνα με την lex causae, λόγω του ότι προσδιορίζεται με κριτήρια του ουσιαστικού δικαίου και δεν αποτελεί αμιγώς διαδικαστικό ζήτημα⁴¹.

⁴⁰ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 62 αριθ. 8· Νίκας, ΠολΔ I, § 21, αριθ. 4, και 16· ΟΛΑΠ 25/2008, ΝΟΜΟΣ· Εφαθ 2543/2015, ΝΟΜΟΣ· Το ένδικο βοήθημα είναι απараδέκτο, όταν η δίκη διεξάγεται κατά αποβιώσαντος και δεν χώρησε η προσήκουσα διαδικασία για την επανάληψή της από τους κληρονόμους. Η έκδοση αμετάκλητης απόφασης κατά προσώπου στερούμενου της ικανότητας διαδίκου θα πρέπει να θεωρηθεί, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 323 § 1 περίπτ. δ' ΚΠολΔ, ανυπόστατη, διότι η έλλειψη ικανότητας δικαίου ταυτίζεται με την ανυπαρξία του προσώπου αυτού, βλ. και Αρβανιτάκη, Οι διάδικοι, σελ. 65.

⁴¹ Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσις, ημιτ. β', σελ. 22.

2. Η έννοια του τρίτου

Για τον τρίτο σε μία έννομη σχέση ή σε μία δίκη γίνεται λόγος σε σειρά διατάξεων του ΑΚ (λ.χ. άρθρα 68, 224, 317, 1053, 1204) και του ΚΠολΔ (λ.χ. άρθρα 79-91, 333 § 2, 586, 602 § 2). Στην θεωρία έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις για τα κριτήρια προσδιορισμού της έννοιας, αν και ένας *a priori* ενιαίος ορισμός είναι αδύνατος, διότι πρόκειται για έννοια, το περιεχόμενο της οποίας διαμορφώνεται ανάλογα με «τις περιστάσεις και τις ανάγκες που δημιουργούνται σε ένα νομικό σύστημα»⁴². Στο πλαίσιο της παρεμβάσεως που ασκείται σε εκκρεμή μεταξύ άλλων δίκη (άρθρο 79 επ.) και σε αντιστοιχία με την τυπική έννοια των διαδικών, τρίτος ικανός προς άσκηση παρέμβασης θεωρείται όποιος δεν έχει αποκτήσει την ιδιότητα του διαδίκου σύμφωνα με το τυπικό κριτήριο, δηλαδή ο αμέτοχος διαδικαστικά στην δίκη. Αντίθετα, με βάση το ανωτέρω κριτήριο, τρίτος δεν είναι το πρόσωπο το οποίο υπεισέρχεται στην θέση του διαδίκου σύμφωνα με τους κανόνες περί διακοπής και επανάληψης της διαδικασίας, όπως ο καθολικός διάδοχος, ο κληροδόχος, ο καταπιστευματοδόχος και ο σύνδικος (άρθρο 286 περίπτ. α', β', γ' ΚΠολΔ)⁴³. Τρίτος, όμως, δυνάμενος να ασκεί παρέμβαση στην δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος είναι ο αληθής δικαιούχος ή υπόχρεος, ο ειδικός διάδοχος (άρθρο 225 § 2 ΚΠολΔ) αλλά και εν γένει τα πρόσωπα που καταλαμβάνονται από τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου και της εκτελεστότητας (βλ. άρθρα 325- 329, 919-920 ΚΠολΔ)⁴⁴. Ειδικά όσον αφορά στην έννοια του τρίτου στο πλαίσιο της διάταξης του άρθρου 586 § 1 ΚΠολΔ, τρίτος δυνάμενος να ασκεί τριτανακοπή είναι αυτός που δεν προσκλήθηκε και δεν μετείχε στην δίκη επί της οποίας εκδόθηκε απόφαση σε βάρος των συμφερόντων του, όπως και ο καθολικός διάδοχος αυτού⁴⁵. Επίσης, τριτανακοπή σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 586 § 2 ΚΠολΔ μπορεί να ασκήσει ο τρίτος που δεσμεύεται από το δεδικασμένο, μόνο εφόσον επικαλείται δόλο ή συμπαιγνία των διαδίκων. Και στις δύο περιπτώσεις τριτανακοπής κοινός παρονομαστής είναι η έννοια του τρίτου, η νομιμοποίηση όμως σε καθεμία από αυτές διαφοροποιείται, ανάλογα με την δέσμευση ή μη από το δεδικασμένο· η δέσμευση από το δεδικασμένο αποκλείει την τριτανακοπή

⁴² Πανταζόπουλος, Η τριτανακοπή κατά τον κώδικα πολιτικής δικονομίας (δ.δ.), 1989, σελ. 191 (γενικά για την έννοια του τρίτου, σελ. 190 επ.). Πρβλ. Κουσούλη, η κύρια παρέμβαση, σελ. 86, σύμφωνα με τον οποίο, ανάλογα με το κριτήριο που θα υιοθετηθεί (μη απόκτηση της ιδιότητας του διαδίκου, μη δέσμευση από τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου, επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου), δεν θα υπάρχουν περισσότερες έννοιες του τρίτου, αλλά διαφορετικές εκφάνσεις της ίδιας έννοιας.

⁴³ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 101-104.

⁴⁴ Αρβανιτάκης, ο.π., σελ. 104· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 13.

⁴⁵ Κεραμής/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 586 αριθ.11. Τρίτος είναι όποιος είχε δικαίωμα να ασκήσει πρόσθετη ή κύρια παρέμβαση αλλά δεν παρενέβη ούτε κλήθηκε, όχι ο διάδικος ή ο προσθέτως παρεμβάς, εκτός αν η παρέμβαση απορρίφθηκε ως απαράδεκτη ή χώρησε παραίτηση. Η τριτανακοπή προβλέπεται στο γαλλικό δίκαιο και ρυθμίζεται στο άρθρο 583 CPC, στο πρώτο εδάφιο του οποίου ορίζεται ότι την τριτανακοπή μπορεί να ασκήσει κάθε πρόσωπο που δικαιολογεί έννομο συμφέρον, υπό τον όρο ότι δεν συμμετείχε ούτε είχε εκπροσωπηθεί στην δίκη όπου εκδόθηκε η απόφαση («Est recevable à former tierce opposition toute personne qui y a intérêt, à la condition qu'elle n'ait été ni partie ni représentée au jugement qu'elle attaque»).

του άρθρου 586 § 1 ΚΠολΔ⁴⁶. Παραδεκτά, λοιπόν, ασκείται από τον αληθή δικαιούχο-υπόχρεο η γνήσια τριτανακοπή της παρ. 1 του άρθρου 586 επί συντρέχουσας νομιμοποίησης⁴⁷, όχι και η τριτανακοπή της παρ. 2, η οποία προϋποθέτει ότι ο αληθής δικαιούχος ή υπόχρεος δεσμεύεται από το δεδικασμένο, όπως γίνεται γενικά δεκτό στην αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση⁴⁸.

⁴⁶ Δεληκωστόπουλος, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 402.

⁴⁷ Πανταζόπουλος, Η τριτανακοπή, σελ. 294.

⁴⁸ Αναλυτικά για τις δυνατότητες άσκησης τριτανακοπής από τον φορέα της ουσιαστικής έννομης σχέσης βλ. παρακάτω, Κεφάλαιο έκτο, τίτλος ΙΙΙ.

II. Η νομιμοποίηση

Η νομιμοποίηση ανήκει στις υποκειμενικές προϋποθέσεις του παραδεκτού του ενδίκου βοηθήματος που ασκείται. Νομοθετικό έρεισμα αποτελεί το άρθρο 68 ΚΠολΔ, όπως προκύπτει από την ιστορική ερμηνεία του, παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται ρητά στην νομιμοποίηση ως προϋπόθεση της δικαστικής προστασίας⁴⁹.

1. Ιστορική αναδρομή

Το άρθρο 67 ΠολΔ/1835 είχε την εξής διατύπωση: «εκείνος μόνον όστις προτείνει ή υπερασπίζεται άμεσον ιδιωτικόν συμφέρον δύναται να παρασταθή ως ενάγων ή εναγόμενος εις πολιτικήν δίκην». Στα πλαίσια της διάταξης αυτής, κατά τον Οικονομίδη, η νομιμοποίηση συνίσταται στην δικαιολόγηση ότι η διαφορά «είναι των δικαζομένων, ιδία του ενάγοντος μεν ως δικαίωμα, του εναγομένου δε ως υποχρέωσις»⁵⁰, ενώ ο ίδιος αντιλαμβανόταν ως συμφέρον το επίδικο δικαίωμα⁵¹. Επηρεασμένος από την διδασκαλία του Savigny και τις αρχές του ρωμαϊκού δικαίου, ταύτιζε τις προϋποθέσεις άσκησης της αγωγής με την ύπαρξη του ουσιαστικού δικαιώματος, ώστε σε περίπτωση που δεν υπήρχε το δικαίωμα για τον ενάγοντα να μην πληρούνται οι προϋποθέσεις για την έγερση της αγωγής⁵².

Κατά τις εργασίες της πενταμελούς επιτροπής για την σύνταξη Σχεδίου Πολιτικής Δικονομίας ο εισηγητής Ι. Σακκέτας, με την άποψη του οποίου συμφώνησε και ο Γ. Οικονομόπουλος, πρότεινε να περιληφθεί το έννομο συμφέρον στην διάταξη για την ικανότητα δικαστικής παράστασης των διαδίκων ως προϋπόθεση της τελευταίας. Επ' αυτού διαφώνησαν οι Γ. Ράμμος και Λ. Γιδόπουλος, οι οποίοι επεσήμαναν ότι η ικανότητα δικαστικής παράστασης, το έννομο συμφέρον και η νομιμοποίηση πρέπει να ρυθμίζονται με χωριστές διατάξεις, καθώς πρόκειται για έννοιες διακριτές⁵³. Το άρθρο 75 του Προσχεδίου της συντακτικής επιτροπής⁵⁴ όριζε δύο χωριστές

⁴⁹ Ο θεσμός της νομιμοποίησης έχει τις ρίζες του στη «*legitimitas ad causam*» του γερμανικού κοινοδικαίου, βλ. αναλυτικά, Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 19 επ.

⁵⁰ Οικονομίδης/Λιβαδάς, Εγχειρίδιον ΠολΔ Ι⁶ § 59, σελ.313.

⁵¹ Οικονομίδης/Λιβαδάς, προηγ.σημ., § 49, σελ. 258· Ευκλείδης/Παπαδόπουλος, ΕρμΠολΔ Ι, § 78, σημ.2, σελ. 278. Η διάταξη που απαιτούσε «άμεσο έννομο συμφέρον», ήταν προβληματική στις περιπτώσεις που ενεργητικώς νομιμοποιείτο μη δικαιούχος, λ.χ. στην πλαγιαστική αγωγή, η οποία ρυθμιζόταν στο άρθρο 1025 ΠοΔ/1834· Μπέης, Πολιτική Δικονομία, 2, άρθρ. 68 ΙΙΙ, σελ. 358.

⁵² Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 55· Στα πλαίσια του άρθρου 67 ΠολΔ 1835, η παλαιότερη θεωρία και νομολογία ακολουθούσε την διάκριση σε νομιμοποίηση εν ευρεία εννοία και νομιμοποίηση εν στενή εννοία. Έτσι, το δικόγραφο έπρεπε να περιλαμβάνει ως στοιχεία της εν ευρεία εννοία νομιμοποίησης: α) τα παραγωγικά του δικαιώματος γεγονότα και β) άλλα ειδικότερα περιστατικά που δικαιολογούν την νομιμοποίηση (κληρονομική διαδοχή, εκχώρηση κτλ): Ενώ τα πρώτα ανήκαν στην ιστορική βάση της αγωγής, τα δεύτερα υπάγονταν στην νομιμοποίηση εν στενή εννοία, κατά την θεωρία αυτή. Βλ. Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 21 επ.

⁵³ ΣχΠολΔ Ι, 146-147.

⁵⁴ Άρθρο 8 ν. 935/1949. Το άρθρο 75 όριζε: «Εις δίκην νομιμοποιούνται τα μετέχοντα της επιδίκου εννόμου σχέσεως πρόσωπα, εφ' όσον έχουν άμεσον έννομον συμφέρον», Πρακτικά Αναθεωρητικής Επιτροπής (1967), 15.

προϋποθέσεις δικαστικής προστασίας: το έννομο συμφέρον και την νομιμοποίηση. Στην Αναθεωρητική Επιτροπή η διάταξη (άρθρο 69 ΚΠολΔ) είχε την εξής διατύπωση: «Δικαστικήν προστασίαν δικαιούται να ζητήσει μόνον ο συνδεδόμενος οπωσδήποτε μετά του αντικειμένου της δίκης και έχων άμεσον έννομον συμφέρον προς τούτο», οπότε περιείχε πρόβλεψη και για την νομιμοποίηση. Η μειοψηφία είχε προτείνει την εξής διατύπωση: «Δικαστικήν προστασίαν δικαιούται να ζητήσει μόνον ο έχων άμεσον έννομον συμφέρον»⁵⁵. Τελικώς το ν.δ. 958/1971 κατάργησε την διάταξη από το αρχικό κείμενο του ΚΠολΔ ως προς το τμήμα της νομιμοποίησης, με την αιτιολογία ότι αναγνωρίζοντας το δικαίωμα δικαστικής προστασίας όχι μόνον σε εκείνον που δικαιολογεί άμεσο έννομο συμφέρον αλλά και σε εκείνον που συνδέεται οπωσδήποτε με το επίδικο αντικείμενο μπορούν να δημιουργηθούν διάφορα ζητήματα, χωρίς όμως να προσδιορίζονται τα ζητήματα αυτά⁵⁶. Η ρύθμιση αυτή διατηρείται στο ισχύον άρθρο 68 ΚΠολΔ που ορίζει ότι: «Δικαστική προστασία έχει δικαίωμα να ζητήσει όποιος έχει άμεσο έννομο συμφέρον». Η διάταξη φαίνεται να ταυτίζει την νομιμοποίηση με το έννομο συμφέρον, στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για νομοθετικό κενό, όπως προκύπτει από την ιστορική ερμηνεία της. Η νομιμοποίηση ως διαδικαστική προϋπόθεση, αν και δεν προβλέπεται ρητώς, υπονοείται στην διάταξη του άρθρου 68, όπως γίνεται ομόφωνα δεκτό, και προσδιορίζει τα πρόσωπα που δικαιούνται να ζητήσουν την δικαστική προστασία σε συγκεκριμένη υπόθεση⁵⁷.

Η σημερινή ρύθμιση δεν διακρίνει σε ενεργητική και παθητική, κατά κανόνα και κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση. Ιδίως όσον αφορά στην εξαιρετική νομιμοποίηση των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων, η απουσία νομοθετικής ρύθμισης καθιστά αναγκαία την συμβολή της επιστήμης στην επεξεργασία αυτού του δικονομικού φαινομένου⁵⁸.

2. Η συστηματική θέση της νομιμοποίησης στον ΚΠολΔ

i. Δικαιοπολιτικό θεμέλιο και νομική φύση

Χαρακτηριστικό της τυπικής-δικονομικής έννοιας των διαδίκων είναι η αποδέσμευση του δικαιώματος προς παροχή δικαστικής προστασίας από το επίδικο δικαίωμα. Έτσι, όμως, θα μπορούσε κάθε τρίτος που δεν μετέχει στην ουσιαστική έννομη σχέση ή δεν βρίσκεται σε

⁵⁵ Πρακτικά ΑνΕπ, 559.

⁵⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 16, υποσημ. 66· Τριανταφύλλου, το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 57. Παρά το γεγονός ότι τα θεμελιωτικά της νομιμοποίησης στοιχεία προέρχονται κατά κανόνα από το ουσιαστικό -και κατ' εξαίρεση από το δικονομικό- δίκαιο, έπρεπε να υπάρχει μια γενική δικονομική διάταξη που να ρυθμίζει το ζήτημα της νομιμοποίησης. Έτσι Ράμμος, Η νέα δικονομική μεταρρύθμιση, Δ 1971.609 επ.

⁵⁷ Χριστοπούλου, Η νομιμοποίηση των διαδίκων ως διαδικαστική προϋπόθεση της δίκης και η δικαιοπρακτική θεμελίωσή της, ΕφΑΔ 2011.625.

⁵⁸ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 17.

ορισμένο σύνδεσμο με αυτήν να ξεκινήσει δίκη με σκοπό την προστασία ξένων εννόμων συμφερόντων. Η παροχή αυτού του δικαιώματος σε ξένα προς την έννομη σχέση πρόσωπα θα είχε ως αποτέλεσμα την άσκοπη και αδικαιολόγητη επιβάρυνση των δικαστηρίων με την διεξαγωγή δικών στις οποίες ο ενάγων δεν ισχυρίζεται ότι ο ίδιος είναι φορέας του δικαιώματος ή ότι ο εναγόμενος είναι φορέας της υποχρέωσης. Καθίσταται, λοιπόν, αναγκαίος ο περιορισμός του κύκλου των προσώπων που δικαιούνται να ζητήσουν δικαστική προστασία, καθώς και εκείνων έναντι των οποίων αυτή ζητείται⁵⁹. Εξάλλου, θα ήταν άδικο να επηρεάζεται η έννομη κατάσταση τρίτων προσώπων από μία δικαστική απόφαση που αφορά ξένο δικαίωμα ή υποχρέωση, γεγονός που δεν διευκολύνει την ορθή απονομή της δικαιοσύνης⁶⁰. Την ανάγκη περιορισμού του κύκλου των ενδιαφερόμενων να ζητήσουν δικαστική προστασία υπηρετεί ο θεσμός της νομιμοποίησης, ο σκοπός του οποίου συνίσταται στην αποτροπή της γενικεύσεως των λαϊκών αγωγών (*actiones populares*)⁶¹.

Νομιμοποίηση είναι η εξουσία διεξαγωγής συγκεκριμένης δίκης για ορισμένο δικαίωμα ή έννομη σχέση⁶², άλλως ο σύνδεσμος ορισμένου προσώπου με την επίδικη έννομη σχέση, δυνάμει του οποίου μπορεί να δικάζεται ως ενάγων, εναγόμενος, κυρίως παρεμβαίνων, καθ' ου η παρέμβαση, ενιστάμενος ή καθ' ου η ένσταση⁶³.

Όταν με βάση αυτόν τον σύνδεσμο το πρόσωπο παρίσταται ως ενάγων, κυρίως παρεμβαίνων ή ενιστάμενος, γίνεται λόγος για ενεργητική νομιμοποίηση, ενώ όταν παρίσταται ως εναγόμενος, καθ' ου η παρέμβαση ή η ένσταση, γίνεται λόγος για παθητική νομιμοποίηση.

Κατά κανόνα νομιμοποίηση υπάρχει όταν τα υποκείμενα των ουσιαστικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ταυτίζονται με τους διαδίκους. Αντίθετα, στην κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση, τα υποκείμενα της επίδικης έννομης σχέσης δεν ταυτίζονται με τους διαδίκους, οπότε γίνεται λόγος για μη δικαιούχους ή μη υποχρέους διαδίκους, οι οποίοι θέτουν εκτός δίκης τους κατά κανόνα νομιμοποιούμενους δικαιούχους ή υποχρέους αντίστοιχα.

Αντίστοιχη με την νομιμοποίηση του ελληνικού δικαίου είναι η «*Prozessführungsbefugnis*» του γερμανικού δικαίου⁶⁴. Στα πλαίσια του γαλλικού δικονομικού δικαίου, η ενεργητική

⁵⁹ Νίκας, ΠολΔ Ι § 23 Ι αριθ.1, σελ. 310.

⁶⁰ Πλεύρη, ο.π., σελ. 17.

⁶¹ Κεραμεύς, ΑΔΔ Γενικό μέρος, αριθ.55, σελ. 109, κατά τον οποίο, ο θεσμός της νομιμοποίησης εκφράζει τον ατομοκρατικό χαρακτήρα του ιδιωτικού δικαίου· Νίκας, ΠολΔ Ι § 23 Ι αριθ.1· ο ίδιος, Το έννομο συμφέρον ως προϋπόθεση του παραδεκτού των ενδίκων μέσων, 1981, δ.δ., σελ. 54-55· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 30.

⁶² Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 69· Βαθρακοκούλης, Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας τ. Α', 1994, άρθρ. 68 αριθ.1· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23 Ι αριθ. 1· Κεραμεύς, ΑΔΔ Γενικό μέρος, αριθ. 55, σελ. 109· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας, ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 68 Ι αριθ.1· Οικονομόπουλος, Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας Ι, 1968, σελ. 189 επ· Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι § 122, σελ. 268· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 33.

⁶³ Μπέης/Καλαβρός/Σταματόπουλος, Πολιτική Δικονομία, Γενικό μέρος, σελ. 105· Ράμμος, ο.π., σελ. 268.

⁶⁴ Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 98, υποσημ. 38, όπου παραπέμπει στην διάκριση της γερμανικής Πολιτικής δικονομίας ανάμεσα σε «*Prozessführungsbefugnis*» και «*Sachlegitimation*». Ενώ η πρώτη έννοια αφορά στο παραδεκτό του ενδίκου βοηθήματος, η δεύτερη αφορά στην βασιμότητά του και στο αληθές του ισχυρισμού περί

νομιμοποίηση αποδίδεται με τον όρο «qualité à agir» και ανήκει στις υποκειμενικές προϋποθέσεις έναρξης της δίκης με την άσκηση της αγωγής⁶⁵.

Η νομιμοποίηση ανήκει στις διαδικαστικές προϋποθέσεις της δίκης και συγκεκριμένα σε αυτές που αφορούν στα υποκείμενά της⁶⁶. Στην κατά κανόνα νομιμοποίηση αρκεί ο ισχυρισμός του ενάγοντα ότι αυτός και ο εναγόμενος είναι υποκείμενα της επίδικης έννομης σχέσης, χωρίς να ενδιαφέρει αν ο ισχυρισμός είναι αληθής⁶⁷ και συγκεκριμένα αν ο ενάγων είναι πράγματι ο δικαιούχος και ο εναγόμενος πράγματι ο υπόχρεος, διότι αυτό θα κριθεί κατά την εξέταση του βασίμου⁶⁸. Αν τελικά προκύψει ότι ο ισχυρισμός αυτός είναι αναληθής, διότι λ.χ. το δικαίωμα δεν υπάρχει, η αγωγή, κατά πάγια νομολογία⁶⁹, θα απορριφθεί όχι ως απαράδεκτη λόγω έλλειψης διαδικαστικής προϋπόθεσης, αλλά ως ουσία αβάσιμη⁷⁰. Η λύση αυτή υιοθετείται στην κατά κανόνα νομιμοποίηση, διότι τα θεμελιωτικά γεγονότα της ταυτίζονται με την ιστορική βάση της αγωγής και ο ενάγων δεν χρειάζεται να τα μνημονεύει στο εισαγωγικό δικόγραφο σύμφωνα με το άρθρο 216 § 1 εδ.α΄ ΚΠολΔ. Ζήτημα ειδικής απόδειξης των στοιχείων της νομιμοποίησης δεν τίθεται, δεδομένου ότι αυτά συμπίπτουν με την απόδειξη των γεγονότων που συγκροτούν την ιστορική βάση της αγωγής⁷¹.

νομιμοποίησης. Η έλλειψη της πρώτης συνεπάγεται την απόρριψη του ενδίκου βοηθήματος ως απαράδεκτου, ενώ η έλλειψη της δεύτερης το ουσιαστικά αβάσιμο αυτού.

⁶⁵ Guinchard/Chainais/Ferrand, Procédure civile : droit interne et droit de l'Union Européenne, 31e édition, 2012, σελ. 142-143 και 156 επ.

⁶⁶ Βλ. ενδεικτικά, Αρβανιτάκη, Οι διάδικοι, σελ. 69· Δεληκωστόπουλο/Σινανιώτη, ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ.69 ΙΙI αριθ.1, σελ. 185· Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νίκα), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 68 Γ΄ αριθ.6· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 24· Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 152· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.624. Βλ. επίσης ΑΠ 482/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 208/2015, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑΘ 1854/2009, ΕλλΔνη 2009.1427· ΕφΑΘ 8511/2005, ΕλλΔνη, 2006.534· ΕφΑΘ 1868/2001, ΕλλΔνη 2002.248· ΕφΠειρ 455/2005, ΠειρΝ 2005.361· ΕφΘεσ 424/2010, ΕΠολΔ 2011.109 με σημ. Γιαννόπουλου, σελ. 113· ΠΠρΑΘ 2368/2006, ΧρΙΔ 2007.533, με παρατ. Καποδίστρια, σελ. 535· βλ. και Οικονομόπουλο, Εγχειρίδιον ΠολΔ Ι, σελ. 184-185, Ράμμο, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 119, σελ. 262-264, οι οποίοι κατατάσσουν την νομιμοποίηση και το έννομο συμφέρον στις προϋποθέσεις παροχής έννομης προστασίας. Κατά τον Ράμμο, είναι εσφαλμένη η άποψη ότι πρόκειται για διαδικαστικές προϋποθέσεις, διότι αν λείπουν, δεν υπάρχει αξίωση παροχής έννομης προστασίας. Βλ. και ΟλΑΠ 25/2008, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 334/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 428/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 26/2005, ΕλλΔνη 2005.1462· ΕφΑΘ 1410/2013, ΕλλΔνη 2013.1395· τόσο η νομιμοποίηση όσο και το έννομο συμφέρον αποτελούν τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για την παροχή δικαστικής προστασίας.

⁶⁷ Μπέης, ΠολΔ 2, άρθρ. 68 ΙΙI αριθ. 3 α, σελ. 360.

⁶⁸ Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.625· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 24 επ. Σύμφωνη προς αυτήν την κατεύθυνση η νομολογία, βλ. ΑΠ 114/2008, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 602/2002, ΕλλΔνη 2002.1680· ΕφΑΘ 1868/2001, ΕλλΔνη 2002.248· ΕφΘεσ 424/2010, ΕΠολΔ 2011.109.

⁶⁹ Βλ. ενδεικτικά, ΑΠ 114/2008, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 26/2005, ΕλλΔνη 2005.1462· ΑΠ 602/2002, ΕλλΔνη 2002.1680· ΕφΑΘ 1854/2009, ΕλλΔνη 2009.1427· ΕφΑΘ 8107/2001, ΕλλΔνη 2003.225· ΕφΘεσ 424/2010, ΕΠολΔ 2011.109 με σημ. Γιαννόπουλου· ΠΠρΠειρ 2469/2005, ΝοΒ 2005.1835· ΜονΠρΑΘ 3431/2002, ΧρΙΔ 2003.652· Εάν αποδειχθεί ότι οι ισχυρισμοί του ενάγοντος- αιτούντος είναι αναληθείς, τότε δεν ανατρέπεται η νομιμοποίηση των διαδίκων αλλά απορρίπτεται το ένδικο βοήθημα ως αβάσιμο. Βλ. όμως και ΕφΑΘ 1868/2001, ΕλλΔνη 2002.248· ΕφΠειρ 455/2005, ΠειρΝ 2005.361 και ΠΠρΑΘ 2368/2006, ΧρΙΔ 2007.533, κατά τις οποίες, η νομιμοποίηση αποτελεί διαδικαστική προϋπόθεση, η έλλειψη της οποίας συνεπάγεται την απόρριψη της αγωγής ως απαράδεκτης.

⁷⁰ Σύμφωνη και η θεωρία, βλ. Βαθρακοκοίλη, ΚΠολΔ Α΄, άρθρ. 68 αριθ.3· Δεληκωστόπουλο/Σινανιώτη, ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 69 ΙΙI αριθ.5, σελ. 181 επ· Κεραμέα, ΑΔΔ Γενικό μέρος, αριθ.55, σελ. 108· Μπέη, ΠολΔ 2, άρθρ. 68 ΙΙI αριθ. 3 α, σελ. 360· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 26· Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 66-67 και 154· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.625.

⁷¹ Καλαβρός σε Μπέη/Καλαβρό/Σταματόπουλο Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 105· Κεραμέυς, ΑΔΔ, αρ.55, σελ. 113· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23 ΙΙI αριθ.3· Οικονομόπουλος, Εγχειρίδιον ΠολΔ Ι, σελ. 190· Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 277.

Στις περιπτώσεις, όμως, στις οποίες τα στοιχεία της νομιμοποίησης δεν ταυτίζονται με εκείνα που συνθέτουν την ιστορική βάση της αγωγής, εφόσον αυτά απουσιάζουν στο εισαγωγικό δικόγραφο, η αγωγή είναι αόριστη και σε περίπτωση που δεν συμπληρωθούν οι ελλείψεις (άρθρα 224, 227, 236 ΚΠολΔ)⁷² απορρίπτεται ως απαράδεκτη⁷³. Μερίδα της θεωρίας εντάσσει στις περιπτώσεις αυτές την καθολική, την οιονεί καθολική και την ειδική διαδοχή⁷⁴.

Αναφορικά με την κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση, τα στοιχεία που την θεμελιώνουν δεν ταυτίζονται με τα στοιχεία της ιστορικής βάσης της αγωγής και πρέπει να παρατίθενται στο εισαγωγικό δικόγραφο, ενώ δεν αρκεί ο ισχυρισμός ότι οι διάδικοι είναι υποκείμενα της ουσιαστικής έννομης σχέσης· αντίθετα, είναι απαραίτητη η επίκληση των πραγματικών περιστατικών που συνδέουν τον διάδικο με το επίδικο. Όταν, για παράδειγμα, ο σύνδικος της πτώχευσης ασκεί αγωγή για την πτωχευτική περιουσία, δεν αρκεί να αναφέρει στο δικόγραφο τα στοιχεία που θεμελιώνουν την κυριότητα του δικαιούχου (πτωχεύσαντος) αλλά πρέπει να επικαλεστεί και τα γεγονότα που τον νομιμοποιούν, λ.χ. την κήρυξη της πτώχευσης και τον διορισμό του⁷⁵. Στην πλαγιαστική αγωγή η νομολογία αξιώνει για τον ενάγοντα την επίκληση της ιδιότητάς του ως δικαιούχου της περιουσιακής αξίωσης κατά του αδρανούντος οφειλέτη, καθώς και την επίκληση των περιουσιακών αξιώσεων του τελευταίου κατά του πλαγιαστικά εναγομένου⁷⁶. Κατά συνέπεια, η μη απόδειξη της ιδιότητας του εξαιρετικά νομιμοποιούμενου διαδίκου οδηγεί στην απόρριψη της αγωγής ως απαράδεκτης λόγω έλλειψης της διαδικαστικής προϋπόθεσης της νομιμοποίησης⁷⁷.

⁷² Για την νομολογία η οποία ήταν αρνητική στην θεραπεία της αοριστίας με τις προτάσεις ή με παραπομπή σε άλλα έγγραφα της δίκης πριν την τροποποίηση του άρθρου 236 ΚΠολΔ με τον ν. 3994/2011, βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 27, υποσημ. 118 και Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή και οι δυνατότητες θεραπείας της, δ' (2006), σελ. 185 επ.

⁷³ Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή⁴, σελ. 69· ΕφΑθ 1410/2013, ΕλλΔνη 2013.1395, 1405-1406.

⁷⁴ Μπέης, ΠολΔ 2, άρθρ. 68 ΙΙΙ αριθ. 6 σελ. 365· Οικονομόπουλος, Εγχειρίδιον ΠολΔ Ι, σελ. 190-193· Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 277-278, κατά τους οποίους, η νομιμοποίηση και η ιστορική βάση της αγωγής δεν ταυτίζονται και στις εξής περιπτώσεις: στην αγωγή προστασίας της πραγματικής δουλείας και στην αναγνωριστική αγωγή, οπότε η ιδιότητα του ενάγοντος/εναγομένου προϋποθέτει την ύπαρξη ειδικού συνδέσμου με το επίδικο αντικείμενο, ο οποίος θα πρέπει να αποδεικνύεται, διαφορετικά η αγωγή πάσχει από αοριστία. Βλ. και Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή⁴, σελ. 70 επ.

⁷⁵ Βαθρακοκύλης, ΚΠολΔ Α', άρθρ. 68 αριθ.8· Καλαβρός σε Μπέη/Καλαβρό/Σταματοπούλου Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 105· Κεραμεύς, ΑΔΔ, σελ. 113· Μπέης, ΠολΔ 2, άρθρ. 68 ΙΙΙ 6, σελ. 365· Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή, σελ. 69· Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 277-278· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.627.

⁷⁶ Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή⁴, σελ. 70· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 29· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.627· ΑΠ 235/2010, ΕφΑΔ 2010.828, που αποφάσισε επί πλαγιαστικής αγωγής τρίτου παθόντος εξ αυτοκινητικού ατυχήματος κατά της ασφαλιστικής εταιρίας του ζημιώσαντος ότι για την πληρότητα του εισαγωγικού δικογράφου απαιτείται η έκθεση των περιστατικών από τα οποία προκύπτει ότι αυτός είναι δανειστής του αδρανούντος ασφαλισμένου. Επίσης, η ΑΠ 318/2000 δέχθηκε την νομιμοποίηση του εκτελεστή διαθήκης με την επίκληση αυτής της ιδιότητας στην αγωγή που άσκησε, παρά το γεγονός ότι κατά την διάρκεια της δίκης παρέδωσε την διαχείριση των κληρονομιαίων στον κληρονόμο, διότι αυτό έγινε χωρίς την τήρηση του απαιτούμενου τύπου και ως εκ τούτου δεν απώλεσε την νομιμοποίησή του, ΕλλΔνη 2000.1349. Βλ. επίσης, Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.627.

⁷⁷ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 29· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.628.

ii. *Η έρευνα του δικαστηρίου*

Η νομιμοποίηση ως διαδικαστική προϋπόθεση ερευνάται αυτεπάγγελα από το δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 73 ΚΠολΔ⁷⁸.

Σε περίπτωση που ο ενάγων δεν επικαλείται για τον εαυτό του την ιδιότητα του φορέα του ουσιαστικού δικαιώματος και για τον εναγόμενο την ιδιότητα του φορέα της ουσιαστικής υποχρέωσης ή όταν πρόκειται για κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση δεν επικαλείται τα πραγματικά περιστατικά που τον συνδέουν με την επίδικη σχέση, το δικαστήριο απορρίπτει την αγωγή και χωρίς την υποβολή πρότασης από τον εναγόμενο⁷⁹. Κρίσιμος είναι ο χρόνος της συζήτησης της αγωγής και η νομιμοποίηση πρέπει να υφίσταται καθ' όλη την διάρκειά της⁸⁰. Αν, αντίθετα, υφίσταται κατά την άσκηση της αγωγής και για οποιονδήποτε λόγο εκλείψει στην συζήτηση, το δικαστήριο απορρίπτει την αγωγή για έλλειψη νομιμοποίησης⁸¹. Αντίθετα, το ελάττωμα θεραπεύεται, αν η νομιμοποίηση λείπει κατά την άσκηση της αγωγής αλλά υφίσταται κατά την συζήτηση⁸².

Ως προς την σειρά εξέτασης, γίνεται δεκτό από την θεωρία ότι η νομιμοποίηση εξετάζεται μετά την διαπίστωση των λοιπών διαδικαστικών προϋποθέσεων, δηλαδή της αρμοδιότητας του δικαστηρίου, της έλλειψης εκκρεμοδικίας ή δεδουλευμένου, της ικανότητας διαδίκου κτλ. και πριν

⁷⁸ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ I άρθρ. 68 Γ' αριθ. 6· ΑΠ 334/2016, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 1868/2001, ΕλλΔνη 2002.248· ΕφΠειρ 455/2005, ΠειρΝ 2005.361· ΠΠρΑθ 2368/2006, ΧρΙΔ 2007.533. Πρβλ. Δεληκωστόπουλο/Σινανιώτη, ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 69 ΙΙΙ αριθ. 2, σελ. 187-188, ότι το δικαστήριο δεν ερευνά αυτεπάγγελα τα θεμελιωτικά στοιχεία της νομιμοποίησης, διότι η απόδειξη των στοιχείων αυτών κατά κανόνα απαιτείται στα πλαίσια του βασίμου της αγωγής και το βάρος απόδειξης φέρει ο ενάγων. Συνεπώς, η αυτεπάγγελτη έρευνα του δικαστηρίου περιορίζεται στις περιπτώσεις των μη δικαιούχων-μη υποχρέων διαδίκων.

⁷⁹ Για το ότι η απόρριψη της αγωγής λόγω έλλειψης κάποιας διαδικαστικής προϋπόθεσης δεν πρέπει να εξαρτάται από την υποβολή ένστασης εκ μέρους του εναγομένου, βλ. Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 62· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.627.

⁸⁰ ΕφΑθ 1854/2009, ΕλλΔνη 2009.1427· ΕφΑθ 8511/2005, ΕλλΔνη 2006.534.

⁸¹ Το δικαστήριο δεν απορρίπτει την αγωγή όταν υπάρχει μετάθεση της νομιμοποίησης εκ του νόμου, λ.χ. στην περίπτωση που το Επικουρικό Κεφάλαιο αντικαθιστά την διάδικο ασφαλιστική εταιρία που πτώχευσε ή της οποίας ανακλήθηκε η άδεια και υπεισέρχεται στο σύνολο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων της (ν. 489/1976), οπότε η συζήτηση της εκκρεμούς δίκης συνεχίζεται από το νομιμοποιούμενο πλέον πρόσωπο, βλ. ΟλΑΠ 17/2004, ΕΕμπΔ 2004.555=ΝοΒ 2005.59=ΧρΙΔ 2004.924· ΕφΘεσ 387/2015, ΕλλΔνη 2015.762: Η υποκατάσταση χωρεί ανεξάρτητα του χρόνου επελεύσεως του αυτοκινητικού ατυχήματος· ΕφΘεσ 713/2005, Αρμ. 2005.1074, με σημ. Α.Δ.Μ.=Επιδικία 2005.366. Βλ., όμως, και ΕφΛαρ 509/2003, Δικογραφία 2004.227, ότι η ανάκληση της άδειας της ασφαλιστικής εταιρίας διακόπτει βίαια την δίκη, εφόσον έγινε κατά την διάρκειά της και ΜονΠρΚω 1608/2005, Αρμ. 2006.1956, ότι σε αυτήν την περίπτωση επέρχεται βίαιη διακοπή της δίκης με αναλογική εφαρμογή του άρθρου 286 περ. γ' ΚΠολΔ, ενώ η γνωστοποίηση του διακοπτικού γεγονότος από τον υπέρ ού η διακοπή είναι αναγκαία, όμως τυχόν παράλειψή του δεν εμποδίζει τον αντίδικο, θεωρώντας την δίκη διακοπείσα, να επισπεύσει την αναγκαστική επανάληψή της, κοινοποιώντας δικόγραφο στον υπέρ ού η διακοπή κατ' άρθρο 291 ΚΠολΔ. Κατά την ορθότερη γνώμη, το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει αυτεπάγγελα υπόψη την διάταξη που μεταβάλλει την νομιμοποίηση και, εφόσον ο λόγος της διακοπής ανάγεται σε νομοθετική ρύθμιση και όχι σε κάποιο πραγματικό γεγονός από τα αναφερόμενα στο άρθρο 286, η διακοπή της δίκης θα επέρχεται αυτοδίκαια, χωρίς να απαιτείται γνωστοποίηση του σχετικού λόγου, σύμφωνα με το άρθρο 287 ΚΠολΔ. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 35.

⁸² Νίκας, ΠολΔ I, § 23 IV αριθ. 13.

το έννομο συμφέρον, το οποίο εξετάζεται τελευταίο⁸³. Πάντως σειρά προτεραιότητας στην εξέταση των διαδικαστικών προϋποθέσεων δεν προβλέπεται στον νόμο⁸⁴.

Ενόψει του χαρακτήρα της νομιμοποίησης ως διαδικαστικής προϋπόθεσης, η εκ μέρους του εναγομένου αμφισβήτηση των επικαλούμενων από τον ενάγοντα θεμελιωτικών της νομιμοποίησης περιστατικών συνιστά κατ' ακρίβεια όχι ένσταση έλλειψης νομιμοποίησης αλλά άρνηση της αγωγής, μη αυτοτελή ισχυρισμό το βάρος απόδειξης του οποίου φέρει ο ενάγων⁸⁵. Περαιτέρω, ο ισχυρισμός αυτός ως άρνηση της αγωγής δεν υπόκειται στους περιορισμούς του άρθρου 527 ΚΠολΔ, μπορεί να προταθεί το πρώτον ενώπιον του Εφετείου και δεν αποτελεί «πράγμα» που ασκεί ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 559 αριθ. 8 ΚΠολΔ⁸⁶.

Όσον αφορά στον αναιρετικό έλεγχο της νομιμοποίησης, η νομολογία δέχεται ότι η νομιμοποίηση αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση της δικαστικής προστασίας⁸⁷. Εκείνος που εμφανίζεται ως δικαιούχος ή υπόχρεος κατά το ουσιαστικό δίκαιο νομιμοποιείται καταρχήν ως ενάγων ή εναγόμενος⁸⁸. Ενόψει της θεμελίωσης της νομιμοποίησης στο ουσιαστικό δίκαιο, η εσφαλμένη κρίση του δικαστηρίου για την συνδρομή των στοιχείων της ελέγχεται αναιρετικά με τον υπ' αριθ. 1 του άρθρου 559 λόγο, όχι με τον υπ' αριθ. 14⁸⁹. Τέλος, ο Άρειος Πάγος έχει δεχθεί τον αναιρετικό έλεγχο της νομιμοποίησης στηριζόμενος στον αναιρετικό λόγο υπ' αριθ. 19 του άρθρου 559, όταν η απόφαση δεν έχει νόμιμη βάση (εκ πλαγίου παράβαση κανόνα ουσιαστικού δικαίου)⁹⁰.

⁸³ Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ Α', άρθρ. 68 αριθ. 13· Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή⁴, σελ. 127 επ· Νίκας, ΠολΔ Ι § 33 αριθ. 16 και 17· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 162.

⁸⁴ Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή⁴, σελ. 129· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 33 αριθ. 17.

⁸⁵ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 482/2016, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 1854/2009, ΕλλΔνη 2009.1427· ΠΠρΑθ 2368/2006, ΧρΙΔ 2007.533, με παρατ. Καποδίστρια, σελ. 535-536 και από την θεωρία βλ. Βαθρακοκοίλη, ΚΠολΔ Α', άρθρ. 68 αριθ. 18· Κεραμέα, ΑΔΔ Γενικό μέρος, σελ. 110· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 31· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.627. Εξαίρεση του ανωτέρω κανόνα υπάρχει όταν ενάγεται κάποιος προσωπικά και προβάλλει τον ισχυρισμό ότι ενήργησε ως αντιπρόσωπος άλλου σύμφωνα με το άρθρο 211 ΑΚ: Ο αυτοτελής ισχυρισμός του συνιστά ένσταση καταλυτική της αγωγής και το βάρος απόδειξης ανήκει τον ενιστάμενο. Βλ. Βαθρακοκοίλη, ΚΠολΔ Α', αρθρ. 68 αριθ. 19. Περαιτέρω εξαιρέσεις δέχεται ο Κεραμής, ΑΔΔ Γενικό Μέρος, σελ. 110.

⁸⁶ ΟΛΑΠ 18/2005, ΕλλΔνη 2005.706· ΑΠ 1988/2009, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 139/2001, ΝΟΜΟΣ· Καλαβρός, Αιτήσεις και ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, σελ. 253· Κεραμής/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 68 αριθ.1· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23 αριθ.3.

⁸⁷ ΟΛΑΠ 25/2008, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 428/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 208/2015, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 339/2010, ΧρΙΔ 2011.206· ΑΠ 1671/2006, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 26/2005, ΕλλΔνη 2005.1462.

⁸⁸ ΑΠ 26/2005, ΕλλΔνη 2005.1462.

⁸⁹ Βλ. ανωτέρω αποφάσεις, σημ. 87. Δεν λείπουν, ωστόσο, δικαστικές αποφάσεις του ΑΠ που δέχθηκαν ότι η έλλειψη της νομιμοποίησης ως διαδικαστικής προϋπόθεσης συνιστά δικονομικό απαράδεκτο, η κήρυξη ή μη του οποίου ελέγχεται αναιρετικά με την διάταξη στο άρθρο 559 αριθ. 14, βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1617/2011, ΝοΒ 2012.890, με σημ. Μαργαρίτη, σελ. 892· ΑΠ 244/2004, ΝΟΜΟΣ· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 33 υποσημ. 142 με π.π.

⁹⁰ ΟΛΑΠ 25/2008, ΝΟΜΟΣ· κατά την έννοια του αριθ. 19 του άρθρ. 559 ΚΠολΔ ιδρύεται αναιρετικός λόγος, όταν από τις παραδοχές της απόφασης δημιουργούνται αμφιβολίες σχετικά με το αν παραβιάστηκε ή όχι ουσιαστική διάταξη νόμου· ΑΠ 82/2016, ΝΟΜΟΣ.

Ο χαρακτηρισμός της νομιμοποίησης ως έννοιας του ουσιαστικού ή του δικονομικού δικαίου είναι ουσιώδης αναφορικά με την επίλυση ζητημάτων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Ο ανααιρετικός έλεγχος της νομιμοποίησης δυνάμει του πρώτου ανααιρετικού λόγου του άρθρου 559 έχει ως επιχείρημα την θεμελίωση της νομιμοποίησης στο ουσιαστικό δίκαιο. Ούσης έννοιας του ουσιαστικού δικαίου σε ιδιωτικές διαφορές με στοιχεία αλλοδαπότητας, η νομιμοποίηση θα κριθεί με βάση την *lex causae*, ήτοι το αλλοδαπό δίκαιο που υποδεικνύουν οι κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου της χώρας του δικάζοντος δικαστηρίου και όχι με βάση την *lex fori*, ήτοι το δίκαιο της χώρας του δικάζοντος δικαστηρίου, το οποίο εφαρμόζεται στα καθαρώς διαδικαστικά ζητήματα⁹¹.

3. Συγγενείς διαδικαστικές προϋποθέσεις

ι. Νομιμοποίηση και υποκειμενικές διαδικαστικές προϋποθέσεις

Η νομιμοποίηση διακρίνεται από τις υπόλοιπες διαδικαστικές προϋποθέσεις που αναφέρονται στο πρόσωπο των διαδίκων. Αυτές είναι: α) Η ικανότητα διαδίκου, β) η ικανότητα δικαστικής παράστασης, γ) η ικανότητα προς δικολογείν και δ) το έννομο συμφέρον.

Ικανότητα διαδίκου είναι η ικανότητα ενός προσώπου να συμμετέχει σε οποιαδήποτε δίκη με την ιδιότητα του ενάγοντος ή του εναγομένου, αποτελεί προσωπική ιδιότητα και εξαρτάται από την κατά το ουσιαστικό δίκαιο ικανότητα δικαίου. Αντίθετα, η νομιμοποίηση δεν αποτελεί προσωπική ιδιότητα αλλά εξουσία προς διεξαγωγή ορισμένης δίκης και εξετάζεται πάντα σε σχέση με την συγκεκριμένη δίκη⁹². Στην διάκριση της ικανότητας διαδίκου από την νομιμοποίηση συνέβαλε ως ένα βαθμό η υπ' αριθμόν 22/1998 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου⁹³, η οποία δέχθηκε ότι στο άρθρο 62 εδ. β' ΚΠολΔ αναγνωρίζεται στις ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα μόνο η ικανότητα διαδίκου, με την έννοια ότι αυτές είναι υποκείμενα της επίδικης έννομης σχέσης και της έννομης σχέσης της δίκης, όχι όμως και η νομιμοποίηση, η οποία ανήκει στα κατ' ιδίαν μέλη τους. Το ότι πρόκειται για δύο αυτοτελείς διαδικαστικές προϋποθέσεις αποδεικνύει το γεγονός ότι η ικανότητα διαδίκου μπορεί να υπάρχει αφηρημένως αλλά η νομιμοποίηση να λείπει στην συγκεκριμένη δίκη, διότι λχ. δεν αποδεικνύεται ο σύνδεσμος του διαδίκου με την επίδικη σχέση⁹⁴. Η απόφαση, ωστόσο, παραβλέπει ότι η νομιμοποίηση προϋποθέτει πάντα την ικανότητα διαδίκου και ότι η πρόβλεψη του άρθρου 62 εδ. β' ΚΠολΔ δεν

⁹¹ Βλ., όμως, και Κολοτούρο, Η απαλλοτρίωση, ημτ. β', σελ. 23, ότι ειδικά η εξαιρετική νομιμοποίηση είναι καταρχήν έννοια δικονομική και διέπεται από την *lex fori*, εκτός εάν ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος συνδέεται διά ουσιαστικής σχέσης με το επίδικο (λ.χ. άρθρα 495 και 1116 ΑΚ), οπότε εφαρμόζεται η *lex causae*.

⁹² Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας(-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 62 αριθ. 2· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 38.

⁹³ ΕλλΔνη 1998. 532.=NoB 1999.228, με σημ. Δωρή=EEN 1998.629=Δ 1999.234, με παρατ. Μπέη=ΕπισκΕμπΔ 1998.683, με παρατ. Παμπούκη· Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 72 επ.

⁹⁴ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 73-74.

θα είχε νόημα αν παράλληλα στις ενώσεις αυτές δεν αναγνωριζόταν και η εξουσία διεξαγωγής των δικών που τις αφορούν⁹⁵.

Η νομιμοποίηση διακρίνεται, επίσης, από την ικανότητα δικαστικής παράστασης. Ενώ η ικανότητα δικαστικής παράστασης αναφέρεται στην εξουσία διεξαγωγής οποιασδήποτε δίκης, η νομιμοποίηση αφορά στην εξουσία διεξαγωγής συγκεκριμένης δίκης για ορισμένο δικαίωμα ή ορισμένη έννομη σχέση⁹⁶. Η ικανότητα δικαστικής παράστασης ρυθμίζεται στον ΚΠολΔ με κριτήριο την ικανότητα προς δικαιοπραξία (ΑΚ 127-137). Σύμφωνα με το άρθρο 63 ΚΠολΔ, πρόσωπο ικανό για οποιαδήποτε δικαιοπραξία μπορεί να παρίσταται στο δικαστήριο με το δικό του όνομα. Αν το πρόσωπο στερείται ικανότητας για δικαιοπραξία, δεν δύναται να ενάγει ή να εναχθεί αυτοπροσώπως και ενάγει ή ενάγεται παραδεκτά διά του νομίμου αντιπροσώπου του, λ.χ. ο ανήλικος διά των γονέων του που ασκούν την γονική μέριμνα (ΑΚ 1510), κάτι το οποίο δεν συμβαίνει με την έλλειψη της νομιμοποίησης, οπότε η αγωγή απορρίπτεται ως απαράδεκτη. Όταν η δίκη διεξάγεται από τον νόμιμο αντιπρόσωπο για λογαριασμό του στερούμενου της ικανότητας δικαστικής παράστασης προσώπου (βλ. άρθρο 64 ΚΠολΔ), το ζήτημα της νομιμοποίησης κρίνεται στο πρόσωπο του αντιπροσωπευόμενου, ο οποίος είναι διάδικος στην δίκη που διεξάγει ο νόμιμος αντιπρόσωπος⁹⁷.

Τέλος, η νομιμοποίηση διακρίνεται από την ικανότητα προς το δικολογείν. Η ικανότητα αυτή αναφέρεται στην επιχείρηση των διαδικαστικών πράξεων αυτοπροσώπως ή με δικηγόρο. Αν αυτή δεν υπάρχει, το ελάττωμα θεραπεύεται με τον διορισμό του πληρεξουσίου δικηγόρου (*legitimatio ad processum*), η έλλειψη της νομιμοποίησης, αντίθετα, δεν θεραπεύεται. Οι διαδικαστικές πράξεις που επιχειρούνται από τον ανίκανο προς δικολογείν διάδικο πάσχουν από ακυρότητα, ακυρωσία (άρθρα 159 επ. ΚΠολΔ) ή απαράδεκτο, ανάλογα με τον χαρακτηρισμό τους ως διαμορφωτικές (λ.χ. παραίτηση από το δικόγραφο της αγωγής) ή επιτευκτικές (λ.χ. άσκηση της αγωγής)⁹⁸. Αντίθετα, οι πράξεις που επιχειρούνται χωρίς να υπάρχει νομιμοποίηση δεν θεωρούνται πάντα ελαττωματικές με την έννοια της ακυρότητας ή του απαραδέκτου, λ.χ. η αγωγή μπορεί να θεωρηθεί παραδεκτή και το δικαστήριο να διαπιστώσει στην ουσία την έλλειψη της νομιμοποίησης. Μπορούν να είναι ισχυρές, όμως δεν δύνανται να δεσμεύσουν του αληθείς δικαιούχους-υποχρέους⁹⁹.

⁹⁵ «Η ύπαρξη της ιδιότητας του διαδίκου συναρτάται ευθέως και προς την νομιμοποίηση αυτού στην δίκη», Μητσόπουλος, Και πάλιν περί της εννοίας της διατάξεως του άρθρου 62. 2 ΚΠολΔ, Δ 1992.7.

⁹⁶ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 68 αριθ. 1.

⁹⁷ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 61 αριθ. 1· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 38.

⁹⁸ Βλ. Συγγραφικό έργο Μπέη, Πολιτική δικονομία: Η Διαλεκτική του Δικονομικού Δικαίου-ΠολΔ 159, Ανίσχυρες διαδικαστικές πράξεις, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

<http://www.kostasbeys.gr/articles.php?s=4&mid=1096&mnu=1&id=9028>.

⁹⁹ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 39.

ii. *Ειδικότερα η διάκριση από το έννομο συμφέρον*

Επισημάνθηκε¹⁰⁰ ότι το άρθρο 68 ΚΠολΔ στην σημερινή του διατύπωση φαίνεται να ταυτίζει την νομιμοποίηση με το έννομο συμφέρον, ενώ πρόκειται για δύο χωριστές διαδικαστικές προϋποθέσεις¹⁰¹ με διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο: Ενώ η νομιμοποίηση προσδιορίζει τα πρόσωπα που έχουν την εξουσία διεξαγωγής της δίκης σε συγκεκριμένη έννομη σχέση, το έννομο συμφέρον αναφέρεται στην ανάγκη παροχής της έννομης προστασίας¹⁰², η οποία απορρέει είτε από την προσβολή του δικαιώματος είτε από την απλή αμφισβήτηση περί της ύπαρξης, έκτασής του κτλ. και κατατείνει στην αποτροπή βλάβης ή την αποκόμιση ωφέλειας του ενάγοντος, όταν η κατάσταση των πραγμάτων (αβεβαιότητα, κίνδυνος άκαρπης ή βραδείας πραγμάτωσης του δικαιώματος) δικαιολογεί την δικαστική προστασία του δικαιώματος¹⁰³. Το έννομο συμφέρον περιορίζει την δικαστική προστασία μόνο στις περιπτώσεις που η απόφαση που θα εκδοθεί είναι ικανή να συμβάλλει τόσο στην κατοχύρωση των ιδιωτικών δικαιωμάτων όσο και στην διασφάλιση των λοιπών σκοπών της πολιτικής δίκης¹⁰⁴. Εξάλλου, ενδέχεται ένας διάδικος να νομιμοποιείται σε συγκεκριμένη δίκη αλλά να μην έχει έννομο συμφέρον προς διεξαγωγή της, λ.χ. ο δικαιούχος του επιδίκου δικαιώματος, αν και νομιμοποιείται ενεργητικά για την διεξαγωγή της συγκεκριμένης δίκης, δεν έχει έννομο συμφέρον, εφόσον ο εναγόμενος δεν αμφισβητεί ή δεν προσβάλλει το δικαίωμά του.

Επίσης, η διατύπωση της διάταξης του άρθρου 68 ΚΠολΔ δεν μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η νομιμοποίηση απορρέει από το έννομο συμφέρον. Αν τούτο ήταν αληθές, οποιοσδήποτε μη συνδεόμενος με την επίδικη έννομη σχέση θα νομιμοποιείτο στην δίκη απλά με την επίκληση του εννόμου συμφέροντος. Εξαιρετικά μόνο το έννομο συμφέρον αποκτά νομιμοποιητική λειτουργία και η ύπαρξή του αποτελεί προϋπόθεση της νομιμοποίησης, με άλλα

¹⁰⁰ Βλ. ανωτέρω, Κεφάλαιο Πρώτο, τίτλος II (Η νομιμοποίησης), 1. (Ιστορική αναδρομή).

¹⁰¹ Μπέης, ΠολΔ 2, άρθρ. 68 II σελ. 357· Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, § 3, σελ. 57· βλ. ΟΛΑΠ 25/2008, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 334/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 428/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 26/2005, ΕλλΔνη 2005.1462· ΕφΑθ 1410/2013, ΕλλΔνη 2013.1395. Στην Γερμανία χρησιμοποιείται ο όρος «rechtliches Interesse» και αντίστοιχα στην Γαλλία και στην Ιταλία οι όροι «Intérêt à agir», «Interesse ad agire». Στον γερμανικό ΚΠολΔ γενική διάταξη για το έννομο συμφέρον δεν υπάρχει και η πρόβλεψή του γίνεται σε επιμέρους διατάξεις, συγκεκριμένα στην § 66 ZPO για την πρόσθετη παρέμβαση και στην §256 ZPO για την αναγνωριστική αγωγή. Στην γαλλική και στην ιταλική Πολιτική Δικονομία περιλαμβάνεται γενική διάταξη περί εννόμου συμφέροντος, (art. 31 CPC και 100 Cpc αντίστοιχα). Για την διάκριση νομιμοποίησης και εννόμου συμφέροντος στα αλλοδαπά ηπειρωτικά δίκαια, βλ. Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 57 επ. Για το γαλλικό δίκαιο βλ. Guinchard/Chainais/Ferrand, Procédure civile, αριθ. 121-123, σελ. 143, ότι η νομιμοποίηση και το έννομο συμφέρον εντάσσονται στις προϋποθέσεις του παραδεκτού της αγωγής (recevabilité de l' action), σε αντίθεση με την ύπαρξη του δικαιώματος και την ικανότητα δικαίου, οι οποίες ανήκουν στο βάσιμο αυτής (bien- fondé de l' action).

¹⁰² Κεραμεύς, ΑΔΔ, σελ. 114· Νίκας, Το έννομο συμφέρον ως προϋπόθεση του παραδεκτού των ενδίκων μέσων κατά τον ΚΠολΔ, § 2, σελ. 32 επ.· Οικονομόπουλος, Εγχειρίδιον ΠολΔ I, σελ. 193 επ.

¹⁰³ Δεληκωστόπουλος/Σινανιώτης, ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 69 IV αριθ.1-4, σελ. 192 επ.

¹⁰⁴ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 68 II αριθ. 8· Νίκας, ΠολΔ I § 24 αριθ. 1· Νίκας, Το έννομο συμφέρον σελ. 38 επ.

λόγια, προσδιορίζει τον νομιμοποιούμενο διάδικο¹⁰⁵. πρόκειται για την περίπτωση της αναγνωριστικής αγωγής, όπου ο κύκλος των νομιμοποιούμενων προσώπων διευρύνεται πέραν όσων ισχυρίζονται ότι είναι δικαιούχοι της επίδικης αξίωσης¹⁰⁶. Η άρση της αβεβαιότητας για μία νομική κατάσταση δικαιολογεί την εκ μέρους τρίτου προσώπου έγερση της αγωγής, όταν αμφισβητεί μία έννομη σχέση, η οποία θίγει τα συμφέροντά του. Σε αυτήν την περίπτωση δεν απαιτείται οι διάδικοι της αναγνωριστικής δίκης να συμπίπτουν με τα υποκείμενα της επίδικης έννομης σχέσης¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 184.

¹⁰⁶ Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, § 3, σελ. 83.

¹⁰⁷ Μακρίδου, ο.π., σελ. 83 επ. (84), με π.π. σε θεωρία και νομολογία· Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Τα έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 184 επ. (185).

III. Η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση

1. Η έννοια της κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης στο ελληνικό δίκαιο-Διακρίσεις

Όπως διαπιστώθηκε¹⁰⁸, κατά κανόνα νομιμοποιούμενος διάδικος είναι ο φερόμενος ως υποκείμενο της ουσιαστικής έννομης σχέσης και ο κανόνας αυτός διασπάται στην κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων. Κατά τον Σινανιώτη, μη δικαιούχοι ή μη υπόχρεοι διάδικοι είναι εκείνοι που δικαιούνται να διεξάγουν δίκες ως ενάγοντες ή εναγόμενοι *ιδίω ονόματι* αλλά για ξένα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Μάλιστα προτείνει, επειδή πρόκειται για ιδιαίτερη μορφή νομιμοποίησης, την χρήση του όρου «μη δικαιούχοι ή μη υπόχρεοι νομιμοποιούμενοι διάδικοι»¹⁰⁹. Ακριβώς επειδή η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση συνιστά απόκλιση, οι ειδικές ρυθμίσεις που την διέπουν δεν μπορούν να εφαρμοσθούν αναλογικά ή να επεκταθούν με συμφωνία των μερών σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει νομοθετική πρόβλεψη ή είναι αμφίβολες, όταν λ.χ. αμφισβητείται ο χαρακτηρισμός τους ως περιπτώσεων νόμιμης αντιπροσωπείας ή κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης¹¹⁰. Παρατηρείται ορθά ότι η εξεύρεση ενός κοινού κριτηρίου συστηματικής ταξινόμησης δεν είναι δυνατή λόγω της ανομοιογένειας των περιπτώσεων¹¹¹. Οι μη δικαιούχοι ή μη υπόχρεοι διάδικοι ταξινομούνται ανά κατηγορίες με διάφορα κριτήρια.

Με κριτήριο την διαδικαστική θέση τους, η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση διακρίνεται σε ενεργητική, οπότε γίνεται λόγος για μη δικαιούχους διαδίκους (ενάγοντες) και παθητική, οπότε γίνεται λόγος για μη υποχρέους διαδίκους (εναγομένους). Έτσι, λ.χ. ενεργητικά νομιμοποιούμενος μη δικαιούχος διάδικος είναι ο σύνδικος της πτωχεύσεως που ασκεί αγωγή για την πτωχευτική περιουσία (άρθρο 17§ 4 ΠτΚ), ο πλαγιαστικώς ενάγων δανειστής που ασκεί το δικαίωμα του οφειλέτη του κατ' άρθρο 72 ΚΠολΔ, ο απαλλοτριώσας το επίδικο αντικείμενο κατά την διάρκεια της δίκης, σύμφωνα με το άρθρο 225 ΚΠολΔ, ο συγκύριος ή ο συνδανειστής στις περιπτώσεις των άρθρων 1116 ΑΚ και 495 § 1 ΑΚ. Παθητικά νομιμοποιούμενος μη υπόχρεος διάδικος είναι ο αρχικός εναγόμενος που διέθεσε κατά την διάρκεια της δίκης το επίδικο αντικείμενο ή δικαίωμα (άρθρο 225 ΚΠολΔ), ο σύνδικος της πτωχεύσεως που ενάγεται για υποχρεώσεις από την πτωχευτική περιουσία, κτλ.

¹⁰⁸ Σελ. 23-24.

¹⁰⁹ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 179. Ταυτόσημος είναι ο όρος «ξενοδικία», που χρησιμοποιεί η Γέσιου-Φαλτσή και τον οποίο δανείζεται από τον Φραγκίστα προς απόδοση του αντίστοιχου στην γερμανική επιστήμη «Prozessstandschaft», βλ. Γέσιου-Φαλτσή, Η ομοδικία, σελ. 23, υποσημ. 11 και 15 με περαιτέρω παραπομπές· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 36 με την εκεί παραπομπή στο έργο του Φραγκίστα στην υποσημ. 159 {Fragistas, FS für Hans Lewald, σελ. 471 επ. (480)}.

¹¹⁰ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 60· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 181-182.

¹¹¹ Κουσούλης, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 348 επ.· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 61.

Με κριτήριο το νομοθετικό έρεισμα της εξαιρετικής νομιμοποίησης, αυτή θεμελιώνεται είτε στο ουσιαστικό δίκαιο λ.χ. η νομιμοποίηση της μητέρας που ασκεί την αγωγή για την αναγνώριση της πατρότητας του εκτός γάμου γεννηθέντος τέκνου της κατ' άρθρο 1479 ΑΚ ή του συνδίκου της πτωχεύσεως που νομιμοποιείται για τις δίκες της πτωχευτικής περιουσίας κατ' άρθρο 17 § 4 ΠτΚ, είτε στο δικονομικό, λ.χ. η νομιμοποίηση του διαδίκου που διέθεσε το επίδικο αντικείμενο (άρθρο 225 ΚΠολΔ), του αναγκαστικού διαχειριστή (άρθρο 1039 ΚΠολΔ) ή του πλαγιαστικώς ενάγοντα δανειστή (άρθρο 72 ΚΠολΔ).

Στην θεωρία προτιμάται η ταξινόμηση που βασίζεται στην διάκριση της εξαιρετικής νομιμοποίησης σε αποκλειστική και συντρέχουσα¹¹². Στην αποκλειστική νομιμοποίηση η εξουσία διεξαγωγής της δίκης ανήκει αποκλειστικά στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο και αφαιρείται από τον αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο. Αντίθετα, στην συντρέχουσα νομιμοποίηση η εξουσία διεξαγωγής της δίκης ανήκει στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο παράλληλα με τον αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο¹¹³. Αποκλειστική είναι η νομιμοποίηση των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων λόγω λειτουργήματος (Parteien kraft Amtes), ήτοι του συνδίκου της πτωχεύσεως για τις δίκες της πτωχευτικής περιουσίας, του εκκαθαριστή κληρονομίας, του εκτελεστή διαθήκης για τις δίκες που υπάγονται στην διαχειριστική εξουσία του και του αναγκαστικού διαχειριστή, διοριζόμενου κατ' άρθρο 1037 ΚΠολΔ¹¹⁴. Στις περιπτώσεις αυτές το λειτούργημα εξυπηρετεί υπέρτερα συμφέροντα, για τα οποία ο νομοθέτης έκρινε επιβεβλημένη την ανάθεση της νομιμοποίησης αποκλειστικά στα πρόσωπα αυτά. Επίσης, αποκλειστική είναι η νομιμοποίηση του απαλλοτριώσαντος το επίδικο αντικείμενο κατ' άρθρο 225 ΚΠολΔ. Όλες οι υπόλοιπες περιπτώσεις εντάσσονται στην κατηγορία της συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης.

Η αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση συνιστά «ασυνήθη και δραστηκότητα επέμβαση του νομοθέτη στην ξένη έννομη σφαίρα και δικαιολογείται μόνο σε ειδικές περιπτώσεις, λόγω του ότι αποστερεί τον αληθή δικαιούχο από το δικαίωμα δικαστικής προστασίας»¹¹⁵. Για τον λόγο αυτό ελέγχεται ως προς την συμβατότητά της με υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις, όπως αυτή

¹¹² Για την διάκριση αυτή βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 96 επ.

¹¹³ Κατά τον Κολοτούρο, η συντρέχουσα νομιμοποίηση νοείται διαζευκτικά και όχι αθροιστικά, προς αποφυγή της ζημίας του αντιδίκου από την πολλαπλή εκκρεμοδικία των αγωγών. Έτσι, επέρχεται ανάλωση της ενεργητικής ή παθητικής νομιμοποίησης του δικαιούχου ή υποχρέου μετά την έγερση της αγωγής από τον μη δικαιούχο ή κατά του μη υποχρέου διαδίκου. Βλ. Κολοτούρο, Η απαλλοτριώσις, ημτ. β', σελ. 221 επ. ιδίως 237-238. Κατά την άποψη της γράφουσας, η θεωρία της αναλώσεως της νομιμοποίησης δεν συμβιβάζεται με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας του πραγματικού φορέα της επίδικης ουσιαστικής έννομης σχέσης και είναι αντίθετο στο άρθρο 20 Σ. Ορθό θα ήταν να θεωρήσουμε ότι σε αυτές τις περιπτώσεις ο δικαιούχος μπορεί να εγείρει δεύτερη αγωγή χωρίς το κώλυμα της εκκρεμοδικίας ή της αναλώσεως της νομιμοποίησης, δεδομένου ότι η νομιμοποίηση δεν του έχει αφαιρεθεί νομοθετικά.

¹¹⁴ Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσις, ημτ. β', σελ. 7.

¹¹⁵ Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 83. Ήδη, ο Μπέης υποστήριζε ότι η αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση προσβάλλει το δικαίωμα του αληθούς δικαιούχου να ζητεί ο ίδιος δικαστική προστασία του δικαιωμάτος του. Βλ. Μπέη, Πολιτική Δικονομία 2 α', 1974, σελ. 1332-1333.

του άρθρου 6 ΕΣΔΑ (συνδ. με άρθρο 20 Σ) για το δικαίωμα δικαστικής προστασίας¹¹⁶. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου επεσήμανε ότι οι διατάξεις του ελληνικού δικαίου που προέβλεπαν την αποκλειστική νομιμοποίηση του ΤΕΕ στην αγωγή είσπραξης της αμοιβής των μελών του μηχανικών ήταν αντίθετες με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, διότι απέκλειαν τον δικαιούχο μηχανικό από το προσωπικό δικαίωμα προσφυγής στα δικαστήρια¹¹⁷. Η ανωτέρω απόφαση επηρέασε την ελληνική νομολογία, η οποία δέχθηκε έκτοτε ότι οι διατάξεις που προβλέπουν την δυνατότητα είσπραξης της αμοιβής από το ΤΕΕ με αποκλεισμό του δικαιούχου μηχανικού δεν βρίσκουν έρεισμα στην εξουσιοδοτική διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου μόνου του ν.δ. 2726/1953 σχετικά με την παρακράτηση ποσοστών της αμοιβής του μηχανικού από το ΤΕΕ¹¹⁸. Η κρίση του δικαστηρίου αποδεικνύει ότι τα νομοθετικά συστήματα είναι επιφυλακτικά απέναντι στην θέσπιση μορφών αποκλειστικής εξαιρετικής νομιμοποίησης λόγω της στέρησης του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης¹¹⁹. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις η αποκλειστική νομιμοποίηση δεν θεωρείται ότι θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, όταν πρόκειται για θεμιτό περιορισμό που επιβάλλουν γενικές δικαιοκτικές αρχές¹²⁰. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων λόγω λειτουργήματος (Parteien kraft Amtes): Τα πρόσωπα αυτά δεν εξυπηρετούν δικό τους ιδιωτικό συμφέρον αλλά πρωτίστως το δημόσιο συμφέρον ή τα ιδιωτικά συμφέροντα άλλων προσώπων, ενώ στην περίπτωση του διαδίκου που μεταβίβασε το επίδικο αντικείμενο κατά την διάρκεια της δίκης η αποκλειστική νομιμοποίησή του κατατείνει στην αποφυγή του αιφνιδιασμού του αντιδίκου λόγω της κατά το ουσιαστικό δίκαιο μεταβολής της έννομης σχέσης. Εδώ υφίσταται, όμως, η δυνατότητα υποκατάστασης του αληθούς δικαιούχου ή υποχρέου στην θέση του αντίστοιχου (αρχικού) διαδίκου μετά την άσκηση παρέμβασης στην δίκη (άρθρο 85 ΚΠολΔ).

¹¹⁶ Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 6.

¹¹⁷ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ, 27.8.1991, υπόθεση Φίλης κατά Ελλάδος, Δ 1992.19 επ. με παρατ. Μπέη, σελ. 28-32.

¹¹⁸ ΑΕΔ 26/1993, ΕλλΔνη 1994.319=ΝοΒ 1994.505· ΟΛΣτΕ 411/1993, ΑρχΝ 1993.386· ΑΠ 537/1995, ΕλλΔνη 1996.340.

¹¹⁹ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 100-102· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 100επ., η οποία προτείνει στις περιπτώσεις της αποκλειστικής εξαιρετικής νομιμοποίησης την γνωστοποίηση της δίκης στον δικαιούχο ή υπόχρεο, προκειμένου να συμμετάσχει σε αυτήν με την άσκηση παρέμβασης. Το ελληνικό δίκαιο προβλέπει την υποχρεωτική γνωστοποίηση της δίκης του ΤΕΕ για την αμοιβή του μηχανικού στην διάταξη του άρθρου 2 § 5 του β.δ/τος 30-31.5.1956.

¹²⁰ Κονδύλης, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας², σελ. 548.

2. Συγκριτικό δίκαιο

Η έννοια της κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης συναντάται και σε άλλα δίκαια της ηπειρωτικής Ευρώπης και στην Αμερική.

Στο γερμανικό δίκαιο η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση καλείται *Prozessstandschaft*, όρος που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον γερμανό θεωρητικό Kohler¹²¹. Μάλιστα, στο πλαίσιο της ερμηνείας της § 50 ZPO γίνεται η διάκριση ανάμεσα σε εκ του νόμου (*gesetzliche*) και συμβατική (*gewillkürte*) εξαιρετική νομιμοποίηση¹²².

Στην Ιταλία, σύμφωνα με νομοθετική ρύθμιση, εκτός των περιπτώσεων που ορίζει ο νόμος, κανείς δεν μπορεί να επικαλεστεί στο όνομά του δικαίωμα που ανήκει σε άλλον και απαγορεύεται, έτσι, ρητά η θεμελίωση κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης σε σύμβαση¹²³. Η εξαιρετική νομιμοποίηση αντιστοιχεί στον όρο «*sostituzione processuale*» και αποδίδεται στα ελληνικά ως «διαδικαστική υποκατάσταση».

Στην Γαλλία η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση δεν ρυθμίζεται γενικά ως δικονομικό φαινόμενο¹²⁴. Ενδιαφέρον εμφανίζει ο θεσμός της πλαγιαστικής αγωγής που μεταφέρθηκε αυτούσιος στο ελληνικό δίκαιο και ρυθμίζεται σήμερα στο άρθρο 72 ΚΠολΔ. Στην ελληνική έννομη τάξη αποτελεί μορφή ενεργητικής συντρέχουσας κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης. Στην Γαλλία υπάρχει διχογνωμία αν ο πλαγιαστικός ενάγων ενεργεί ως αντιπρόσωπος ή καθ' υποκατάσταση του δικαιούχου, στο δικό του όνομα¹²⁵.

Στο αμερικανικό δίκαιο ο ενεργητικά νομιμοποιούμενος δικαιούχος αποκαλείται «*real party in interest*» στο άρθρο 17 (a)¹²⁶ των Ομοσπονδιακών Κανόνων Πολιτικής Δικονομίας¹²⁷. Σε αντίθεση με τα περισσότερα κράτη που προβλέπουν τις περιπτώσεις εξαιρετικά νομιμοποιούμενων προσώπων σε διάσπαρτους νόμους, το άρθρο 17 πρωτοπορεί: Ενώ κάθε αίτηση δικαστικής προστασίας ζητείται καταρχήν στο όνομα του αληθινού δικαιούχου¹²⁸, ορίζει τις περιπτώσεις στις οποίες εξαιρετικά μπορεί να ασκηθεί αγωγή από μη δικαιούχο χωρίς την

¹²¹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 36 και υποσημ. 161· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 179 επ. ιδίως υποσημ. 1, με π.π.

¹²² Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 37, με πλούσιες παραπομπές στην γερμανική θεωρία στις υποσημειώσεις 162 και 163.

¹²³ «Art. 81.(Sostituzione processuale): Fuori dei casi espressamente previsti dalla legge, nessuno può far valere nel processo in nome proprio un diritto altrui».

¹²⁴ βλ. και Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 179, υποσημ. 1.

¹²⁵ Guinchard/Chainais/Ferrand, *Procédure civile*, § 140 (d), σελ. 158. Η παλαιότερη θεωρία δεχόταν ότι ο πλαγιαστικός ενάγων δανειστής αντιπροσωπεύει τον δικαιούχο οφειλέτη απέναντι στον πλαγιαστικώς εναγόμενο, ασκώντας τα δικαιώματά του, στο όνομα και για λογαριασμό του. Έτσι, λ.χ. Carbonnier, *Droit civil*, V. 4, *Les Obligations*, 1992, σελ. 652· αντίθ. Terré/Simler/Lequette, *Droit civil*, *Les obligations*, 6e édition, 1996, αριθ. 1044 (in fine), σελ. 842, ότι η άποψη αυτή δε συμβιβάζεται με την πραγματικότητα, όπου ο δανειστής δικαιολογεί ατομικό συμφέρον και πράττει για δικό του λογαριασμό.

¹²⁶ Chapter IV “Parties”.

¹²⁷ “Federal Rules of Civil Procedure”. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 37.

¹²⁸ “(1) An action must be prosecuted in the name of the real party in interest”.

συμμετοχή του δικαιούχου. Έτσι εντάσσει στις περιπτώσεις αυτές τον εκτελεστή διαθήκης, τον διαχειριστή, τον κηδεμόνα, τον μεσεγγυούχο, τον διαχειριστή trust, το πρόσωπο στο όνομα του οποίου υπεγράφη συμβόλαιο για λογαριασμό άλλου και κάθε άλλο πρόσωπο με πρόβλεψη νόμου¹²⁹. Κατόπιν προβλέπει ότι μπορεί να ασκηθεί αγωγή στο όνομα της Ομοσπονδίας αλλά για χρήση/λογαριασμό άλλου¹³⁰. Τέλος, σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο του ίδιου άρθρου, κατόπιν ενστάσεως το δικαστήριο μπορεί να μην απορρίψει την αγωγή μέχρι να δοθεί εύλογος χρόνος στον δικαιούχο, προκειμένου να εγκρίνει την αγωγή, να παρέμβει ή να καταστεί διάδικος στην δίκη. Μετά την έγκριση, παρέμβαση ή υποκατάσταση η διαδικασία προχωρεί σαν να είχε εγερθεί εξ αρχής η αγωγή από τον δικαιούχο¹³¹.

¹²⁹ “The following may sue in their own names without joining the person for whose benefit the action is brought”: (A) an executor; (B) an administrator; (C) a guardian; (D) a bailee; (E) a trustee of an express trust; (F) a party with whom or in whose name a contract has been made for another’s benefit; and (G) a party authorized by statute.

¹³⁰ “(2) Action in the Name of the United States for Another’s Use or Benefit. When a federal statute so provides, an action for another’s use or benefit must be brought in the name of the United States.

¹³¹ “(3) Joinder of the Real Party in Interest. The court may not dismiss an action for failure to prosecute in the name of the real party in interest until, after an objection, a reasonable time has been allowed for the real party in interest to ratify, join, or be substituted into the action. After ratification, joinder, or substitution, the action proceeds as if it had been originally commenced by the real party in interest”.

IV. Η δικαιοπρακτική θεμελίωση της (εξαιρετικής) νομιμοποίησης

Η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση θεμελιώνεται στον νόμο, σε διατάξεις του ουσιαστικού (π.χ. άρθρα 17§ 4 ΠτΚ, 1116 ΑΚ) ή του δικονομικού δικαίου (π.χ. άρθρα 72, 225, 622 ΚΠολΔ). Διαχρονικά απασχολεί το ζήτημα αν είναι επιτρεπτή η θεμελίωσή της δικαιοπρακτικά, αν λ.χ. ο φορέας ενός δικαιώματος μπορεί να εξουσιοδοτήσει άλλο πρόσωπο να ασκήσει δικαστικά στο όνομά του το δικαίωμα, χωρίς η εξουσιοδότηση να περιέχει και μεταβίβαση του δικαιώματος κατά το ουσιαστικό δίκαιο. Στην Γερμανία προβλέπεται η δικαιοπρακτική εξαιρετική νομιμοποίηση (*gewillkürte Prozessstandschaft*)¹³². Αντίθετα, στην Ιταλία υπάρχει ρητή διάταξη που την απαγορεύει¹³³, ενώ στην Γαλλία ισχύει η αρχή «nul ne plaide par procureur», κατά την οποία, ουδείς μπορεί να επιδιώξει δικαστικά στο δικό του όνομα την ικανοποίηση ξένου δικαιώματος· η απαγόρευση δεν αφορά στην αντιπροσώπευση, διότι ο αντιπρόσωπος δεν αποτελεί τρίτο αλλά ταυτίζεται νομικά με τον αντιπροσωπευόμενο, καθώς και στην πλαγιαστική αγωγή¹³⁴.

Η κρατούσα άποψη στην ημεδαπή θεωρία αρνείται την δικαιοπρακτική θεμελίωση της νομιμοποίησης εφόσον δεν μεταβιβάζεται και η ουσιαστική έννομη σχέση¹³⁵.

Η ακριβώς αντίθετη άποψη που αποτελεί την μειοψηφία στην θεωρία τάσσεται υπέρ αυτής της δυνατότητας και βασίζει τα επιχειρήματά της στις διατάξεις των άρθρων 239, 361 ΑΚ, 68, 85 ΚΠολΔ¹³⁶. Η απάντηση στο ερώτημα αν το έρεισμα της δικαιοπρακτικής εξαιρετικής νομιμοποίησης μπορεί να αναζητηθεί στα άρθρα 239 και 361 του ΑΚ εξαρτάται από την φύση των διατάξεων περί νομιμοποίησης. Υποστηρίχθηκε από την θεωρία περί δικαιοπρακτικού

¹³² Κολοτούρος, Η δικαιοπρακτική θεμελίωση της νομιμοποίησης προς διεξαγωγή της διαγνωστικής δίκης και διενέργειαν της αναγκαστικής εκτελέσεως, ΧρΠΔ 2005, σελ. 399, με πλούσιες παραπομπές στις υποσημ. 21 και 22· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 89 επ., με πλούσιες παραπομπές στην γερμανική θεωρία και νομολογία. Νομοθετικό έρεισμα της δικαιοπρακτικής εξαιρετικής νομιμοποίησης στην Γερμανία, το οποίο επικαλείται η γερμανική νομολογία, είναι το άρθρο 185 I του γερμανικού αστικού κώδικα (§ 185 I BGB), αντίστοιχο με το ελληνικό 239 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο «διάθεση αντικειμένου από μη δικαιούχο είναι έγκυρη αν έγινε με την συναίνεση του δικαιούχου», Βλ. Κολοτούρο, ο.π., σελ. 399· Κουσούλη, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 366· Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 90.

¹³³ «Art. 81.(Sostituzione processuale): Fuori dei casi espressamente previsti dalla legge, nessuno può far valere nel processo in nome proprio un diritto altrui» Cpc.

¹³⁴ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 94.

¹³⁵ Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 88· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 68 I Δ', αριθ. 7· Νίκας, ΠολΔ I, § 23, αριθ. 6· Παντερμαλή, Η συμβατική θεμελίωση της νομιμοποίησης, ΕπιστΕπετΑρμ. 2004.239 (248-251)· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 39· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.624 (636-637). Βλ. επίσης, Ράμμο, Εγχειρίδιον ΑΔΔ I, § 122, σελ. 270-271, ο οποίος δεχόταν το δικαιοπρακτικό θεμέλιο της νομιμοποίησης μόνο στην περίπτωση του γενικού εντολοδόχου του προϊσχύσαντος δικαίου, οπότε δεν επρόκειτο περί πραγματικής εξαίρεσης, αλλά η νομιμοποίησή του ήταν κατά κανόνα· Πρβλ. Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 94 επ., ότι ο γενικός εντολοδόχος στην πραγματικότητα δεν διεξάγει δίκη ως κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενος διάδικος αλλά ως αντιπρόσωπος του δικαιούχου-εντολέα.

¹³⁶ Από τους εκπροσώπους της μειοψηφικής αυτής άποψης βλ. ενδεικτικά, Καλαβρό, Πολιτική Δικονομία Γενικό Μέρος, 4^η έκδοση, 2016, § 38, αριθ. 563-587, ο οποίος μάλιστα υποστηρίζει ότι επί δικαιοπρακτικής θεμελίωσης της νομιμοποίησης καθιερώνεται αποκλειστική νομιμοποίηση του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου (σελ. 894). Κολοτούρο, ΧρΠΔ 2005.397· τον ίδιο, Η απαλλοτρίωση, ημιτ. β', σελ. 24 επ.· Κουσούλη, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 364.

θεμελίου της νομιμοποίησης, με αφετηρία ότι δεν αποτελούν όλες οι ρυθμίσεις του ΚΠολΔ κανόνες αναγκαστικού δικαίου (*leges cogentes*) αλλά υπάρχουν και κανόνες από την ρύθμιση των οποίων μπορούν να αποστούν τα μέρη (*leges dispositivae*), ότι η διάταξη του άρθρου 68 ΚΠολΔ εντάσσεται στο ενδοτικό δικονομικό δίκαιο¹³⁷, και η ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 85 ΚΠολΔ, το οποίο προβλέπει την δυνατότητα του προσθέτως παρεμβαίνοντα να υπεισέλθει στην θέση του αρχικού διαδίκου υπέρ του οποίου παρενέβη και να συνεχίσει την δίκη ως κύριος διάδικος, με την προϋπόθεση ότι ο αντίδικος συναινεί στην υποκατάσταση¹³⁸. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι η νομιμοποίηση του παρεμβαίνοντα θεμελιώνεται σε δικονομική συμφωνία που συνάπτεται κατά την διάρκεια και όχι εκτός της δίκης και ότι λείπει η συναίνεση του αντιδίκου κατ' άρθρο 85 ΚΠολΔ¹³⁹. Με αφετηρία τον ενδοτικό χαρακτήρα του άρθρου 68 ΚΠολΔ ευθεία ή αναλογική εφαρμογή του άρθρου 239 ΑΚ είναι δυνατή, κατά την άποψη αυτή, διότι η έννοια της διάθεσης ερμηνεύεται με ευρύτητα, περιλαμβάνουσα και άλλες νομικές πράξεις, όπως η εξουσιοδότηση προς είσπραξη της απαιτήσεως¹⁴⁰. Περαιτέρω, η ανωτέρω άποψη θεωρεί ότι η διεξαγωγή της δίκης από τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο έχει τον χαρακτήρα «διάθεσης σε ευρεία έννοια» και η διαχείριση της περιουσίας ενέχει διάθεση κατά την έννοια του άρθρου 239 ΑΚ, ενώ η περιουσιακή δίκη συνιστά πράξη διοικήσεως-διαχειρίσεως της περιουσίας¹⁴¹. Συνεπώς, υπό το πρίσμα της επιχειρηματολογίας αυτής, δεν υπάρχει κανένα «θεωρητικό ή δογματικό εμπόδιο για την έμμεση και αναλογική εφαρμογή του άρθρου 239 ΑΚ»¹⁴² και επομένως ο δικαιούχος ενός μη προσωποπαγούς δικαιώματος μπορεί να εξουσιοδοτήσει άλλο πρόσωπο να ασκήσει στο όνομά του το δικαίωμα αυτό, ενώ στην συμφωνία τους ισχύει η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων (361 ΑΚ).

Οι υποστηρικτές της θεωρίας περί δικαιοπρακτικού θεμελίου της νομιμοποίησης, επηρεασμένοι από την γερμανική θεωρία και νομολογία, θέτουν ως προϋπόθεση της νομιμοποίησης την ύπαρξη ιδιαίτερου εννόμου συμφέροντος¹⁴³: Δεν νομιμοποιείται

¹³⁷ Έτσι Κολοτούρος, ΧρΙΔ 2005.397. Βλ. τον ίδιο, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', σελ. 24 επ. ιδίως 32-33.

¹³⁸ Κολοτούρος, ΧρΙΔ 2005.407: «Πρόκειται συνεπώς ενταύθα περίπτωσις δικαιοπρακτικής θεμελιώσεως της νομιμοποιήσεως του τρίτου παρεμβαίνοντος...»· ο ίδιος αντίει επιχείρημα και από την διάταξη του άρθρου 277 αριθ. 4 ΚΠολΔ που αφορά στην δικονομική συμφωνία με την οποία ο προσεπικληθείς τίθεται εκτός δίκης και στην θέση του υπεισέρχεται ο προσεπικληθείς εγγυητής ως μη υπόχρεος διάδικος.

¹³⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 48.

¹⁴⁰ Κολοτούρος, ΧρΙΔ 2005.400.

¹⁴¹ Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 367· Παντερμαλή, ΕπιστΕπετ 2004.243. Αντίθ. Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 94 επ., ότι η άποψη αυτή μετατοπίζει την βάση της νομιμοποίησης από τα υποκείμενα της ουσιαστικής έννομης σχέσης στα πρόσωπα που έχουν την διαχείριση του επιδίκου δικαιώματος.

¹⁴² Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 367.

¹⁴³ Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 372 και Κολοτούρος, ο.π., σελ. 403· βλ. και Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.630. Περαιτέρω, ο Κολοτούρος θεωρεί μορφές δικαιοπρακτικής εξαιρετικής νομιμοποίησης αυτή του αδειούχου χρήσης σήματος κατ' άρθρο 16 § 4 ν. 2239/1994 και την νομιμοποίηση του απλού αδειούχου εκμεταλλεύσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας κατ' άρθρο 17 § 3 ν. 1733/1987, ΧρΙΔ 2005, σελ. 407 επ.

δικαιοπρακτικά οποιοσδήποτε τρίτος, παρά μόνο εκείνος του οποίου οι έννομες σχέσεις πρόκειται να επηρεαστούν από την δικαστική απόφαση¹⁴⁴.

Κατά την κρατούσα άποψη, η αναλογική εφαρμογή των άρθρων 239 και 361 ΑΚ στο πεδίο της νομιμοποίησης δεν μπορεί να γίνει δεκτή¹⁴⁵. Ειδικώς όσον αφορά στην διάταξη του 239 ΑΚ, αυτή δεν εφαρμόζεται σε δικονομικές συμβάσεις, διότι από την γραμματική της ερμηνεία δεν συνάγεται ότι στην έννοια της διάθεσης που νοείται στο ουσιαστικό δίκαιο ως «μεταβίβαση, επιβάρυνση ή κατάργηση του δικαιώματος» υπάγονται και οι διαδικαστικές πράξεις¹⁴⁶. Επίσης, η δικαιοπρακτική θεμελίωση της νομιμοποίησης διευρύνει αδικαιολόγητα τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας και του δεδικασμένου δυνάμει της ιδιωτικής βούλησης¹⁴⁷, ενώ πλήττεται η αρχή της ισότητας των διαδίκων: Ο αντίδικος ενδέχεται να στερηθεί του δικαιώματος χρήσης των μέσων επίθεσης και άμυνας, να μην μπορεί λ.χ. να προβάλλει την ένσταση συμψηφισμού που έχει κατά του αληθούς δικαιούχου ή να μην μπορεί να ασκήσει ανταγωγή, δεδομένου ότι η ανταγωγή κατά τρίτου δεν προβλέπεται στο δίκαιο¹⁴⁸. Εξάλλου, το άρθρο 361 ΑΚ δεν μπορεί να εφαρμοσθεί αναλογικά στην νομιμοποίηση, διότι νοούμενη ως εξουσιοδότηση προς διεξαγωγή ορισμένης δίκης αυτή είναι μονομερής δικαιοπραξία και όχι σύμβαση.

Την κρατούσα στην θεωρία άποψη επιβεβαίωσε η απόφαση ΑΠ 45/2007¹⁴⁹, η οποία φαίνεται να παγιώνει την νομολογιακή μερίδα περί του μη επιτρεπτού δικαιοπρακτικής θεμελίωσης της νομιμοποίησης, μετά από διχοστασία σχετικά με το ζήτημα αυτό στην νομολογία¹⁵⁰. Στην απόφαση αυτή ο ΑΠ ασχολήθηκε με το συναφές ζήτημα της εκούσιας αντιπροσώπευσης¹⁵¹ και με την επίκληση των άρθρων 63 § 1 εδ. α' και 64 § 1 και 2 εδ. α', δέχθηκε: «....στο πεδίο του αστικού δικονομικού δικαίου δεν υφίσταται ο θεσμός της εκούσιας αντιπροσωπεύσεως», κατόπιν

¹⁴⁴ Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011. 630.

¹⁴⁵ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 46.

¹⁴⁶ Δεληκαστόπουλος/Σινανιώτης, ΕρμΚΠολΔ Ι άρθρ. 69 Π αριθ. 7, σελ. 184 επ.· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 94.

¹⁴⁷ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 68 αριθ. 7· Νίκας, ΠολΔ Ι § 23 αριθ. 3 υποσημ. 3· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 96 επ.· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011.635

¹⁴⁸ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 97-98· Χριστοπούλου, ΕφΑΔ 2011. 635.

¹⁴⁹ Δ 2007.584, με παρατ. Μπέη.

¹⁵⁰ Αρχικά, με την απόφαση 981/1973 ο ΑΠ τάχθηκε υπέρ της αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων περί εντολής (άρθρα 713 επ. ΑΚ) και αντιπροσώπευσης (άρθρο 211 επ. ΑΚ) στην διεξαγωγή των δικών (ΝοΒ 1974.509). Μετά από μερικά χρόνια το ανώτατο δικαστήριο μετεστράφη με την απόφαση 439/1979, ΝοΒ 1980.1912. Την άποψη της ΑΠ 981/1973 υιοθέτησαν και μεταγενέστερες- πάντως λίγες- αποφάσεις, όπως λ.χ. η ΠΠρΘηβ 274/1989, Αρμ. 1990.658 και η ΜονΠρΚαλαβρ 78/2000, ΕΔΠολ 2006.288, η οποία αν και επανέλαβε ορισμένες από τις παραδοχές της απόφασης ΑΠ 439/1979 ότι η εντολή που παρέχεται για την είσπραξη απαιτήσεως, ακόμη και ανέκκλητη, δεν ενσωματώνει και δικαίωμα του εντολοδόχου προς επιδίωξη για ίδιο λογαριασμό στο δικό του όνομα της παροχής που αποτελεί αντικείμενο της εντολής, δέχεται τελικά ότι «προκειμένου να νομιμοποιηθεί ενεργητικώς ο εντολοδόχος, πρέπει να αναγράφεται στο δικόγραφο της αγωγής ότι ενεργεί ως εντολοδόχος και για λογαριασμό του εντολέα του...οι συνέπειες της δίκης θα καταλαμβάνουν αυτόν». Βλ. επίσης, και τις αποφάσεις ΕφΑθ 1390/2003 (ΕλλΔνη 2004.1089=ΕΕμπΔ 2003.891), ΕφΘεσ 683/1985 (Αρμ. 1986.156) ΠΠρΑθ 3778/1974 (Δ 1974.489), ΜονΠρΑθ 2117/1994 (Αρμ. 1995.805), τις παραδοχές των οποίων αναλύει η Χριστοπούλου σε ΕφΑΔ 2011.632-634.

¹⁵¹ Για την ανάλυση του συναφούς αυτού ζητήματος, βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 53-57.

ότι «οι διατάξεις των άρθρων 116, 118 αριθ. 5, 259 παρ. 2 και 310 παρ. 2 του ΚΠολΔ ως πρόσωπα που μετέχουν στην δίκη κατονομάζουν μόνο τους διαδίκους, τους νόμιμους αντιπροσώπους και τους πληρεξούσιους δικηγόρους τους και δεν αναφέρουν τους εκούσιους αντιπροσώπους» και κατέληξε ότι δεν μπορούν να εφαρμοστούν αναλογικά στην διεξαγωγή των δικών ούτε οι διατάξεις των άρθρων 211 επ. ΑΚ περί αντιπροσώπευσης ούτε η διάταξη του άρθρου 713 ΑΚ περί εντολής.

Η κρατούσα άποψη είναι ορθή και πειστική. Στην επιχειρηματολογία της προστίθεται η εξής παρατήρηση: Η εξουσιοδότηση προς διεξαγωγή δίκης χωρίς την σύγχρονη μεταβίβαση του ουσιαστικού δικαιώματος στον εξουσιοδοτούμενο αποτελεί περίπλοκο σχήμα και θεωρείται μη αναγκαία, διότι οι σκοποί που επιδιώκει μπορούν να επιτευχθούν με απλούστερους τρόπους, λ.χ. την καταπιστευτική μεταβίβαση ή την υπό αίρεση μεταβίβαση και εκχώρηση του επιδίκου δικαιώματος¹⁵².

¹⁵² Έτσι και Παντερμαλή, ΕπιστΕπετ 2004.251.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Εξαιρετική νομιμοποίηση: Όμοιες και αμφισβητούμενες περιπτώσεις

I. Μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος και αντιπρόσωπος

Χαρακτηριστικό του εξαιρετικά νομιμοποιούμενου διαδίκου είναι ότι ενεργεί ιδίω ονόματι, αποτελεί διάδικο και όχι αντιπρόσωπο διαδίκου. Τα αποτελέσματα των διαδικαστικών πράξεων που αυτός ενεργεί στο πλαίσιο της δίκης αντανακλούν στο δικό του πρόσωπο και όχι στο πρόσωπο του δικαιούχου-υποχρέου. Αντίθετα, ο αντιπρόσωπος, ο οποίος καθιστά γνωστό το πρόσωπο στο όνομα και για λογαριασμό του οποίου διεξάγει την δίκη, ενεργεί διαδικαστικές πράξεις που αντανακλούν απευθείας στον αντιπροσωπευόμενο διάδικο και δεν ενεργεί ιδίω ονόματι.

Ανεξάρτητο είναι το γεγονός ότι οι συνέπειες της απόφασης που θα εκδοθεί μπορεί να καταλαμβάνουν και τον δικαιούχο-υπόχρεο στην περίπτωση της κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης¹⁵³.

Στο πρόσωπο του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου κρίνονται διάφορα ζητήματα, όπως η δωσιδικία, η εξέτασή του ως μάρτυρα, τα δικαστικά έξοδα, η παρέμβαση του δικαιούχου κ.ο.κ..

Επίσης, στις περιπτώσεις της κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις για την αντιπροσώπευση και βέβαια, σε αντίθεση με τους αντιπροσώπους των οποίων η δίκη είναι γενικά επιτρεπτή στο ισχύον δίκαιο (με τις προϋποθέσεις που τάσσει το άρθρο 64 ΚΠολΔ), οι μη δικαιούχοι-μη υπόχρεοι διάδικοι αποτελούν ένα εξαιρετικό φαινόμενο που προβλέπεται ειδικά στον νόμο¹⁵⁴. Σύμφωνα με την πρόβλεψη του άρθρου 1866 ΑΚ, ο κηδεμόνας σχολάζουσας κληρονομίας είναι αντιπρόσωπος του κληρονόμου και όχι μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος¹⁵⁵.

¹⁵³ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 180.

¹⁵⁴ Σινανιώτης, η νομιμοποίησης, σελ. 181-182.

¹⁵⁵ Στο παρελθόν είχαν εκφραστεί διάφορες απόψεις σχετικά με το πρόσωπο που αντιπροσωπεύει ο κηδεμόνας, αν αυτός είναι ο άγνωστος κληρονόμος ή η σχολάζουσα κληρονομία, Βλ. Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 260· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 68 αριθ. 4.

II. Αμφισβητούμενες περιπτώσεις

1. Ενώσεις προσώπων που δεν είναι σωματεία και εταιρίες χωρίς νομική προσωπικότητα

Εκτός από τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα, ο νομοθέτης αναγνώρισε την ικανότητα διαδικίου σε ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα (άρθρο 62 εδ. β' ΚΠολΔ)¹⁵⁶. Ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα που υπάγονται στην ρύθμιση είναι ενδεικτικά: τα υπό ίδρυση σωματεία¹⁵⁷, η αφανής εταιρία¹⁵⁸, η κοινοπραξία¹⁵⁹, κατά μία γνώμη η Ομόρρυθμη Εταιρεία για την οποία δεν τηρήθηκαν οι διατυπώσεις δημοσιότητας¹⁶⁰, η συμπλοιοκτησία¹⁶¹, η ομάδα των συνιδιοκτητών πολυκατοικίας κατά τον ν. 3741/1929¹⁶², τα πολιτικά κόμματα¹⁶³, τα καλλιτεχνικά συγκροτήματα¹⁶⁴, κ.α. Ιδιαίτερα συχνή είναι η εφαρμογή της διάταξης του 62 εδ. β' ΚΠολΔ στις κοινοπραξίες¹⁶⁵. Εξαιρούνται οι ειδικοί λογαριασμοί που συνιστώνται στα πλαίσια ασφαλιστικών οργανισμών και για ασφαλιστικές παροχές, στους οποίους δεν αναγνωρίζεται η ικανότητα διαδικίου¹⁶⁶.

Διάδικος είναι καταρχήν η ίδια η ένωση και όχι τα κατ' ιδίαν μέλη της, τα οποία θεωρούνται τρίτοι σε σχέση με την εκκρεμή δίκη¹⁶⁷. Η ένωση εμφανίζεται στο δικαστήριο με την ειδικότερη επωνυμία της, της οποίας αρκεί η μνεία κατά τρόπο που να μην δημιουργείται αμφιβολία ως προς την ταυτότητά της, χωρίς να απαιτείται να μνημονεύονται και τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που

¹⁵⁶ ΣχΠολΔ I, 60-61, 146-148, 315-316· ΠρακτικάΑνΕπ 14, 553. Για τις συζητήσεις της συντακτικής και της αναθεωρητικής επιτροπής, βλ. Μητσόπουλο, Η ικανότης ως διαδικίων των ενώσεων προσώπων των μη κεκτημένων νομικήν προσωπικότητα, Δ 1970.433 επ. (439-441). Στο γερμανικό δίκαιο, σύμφωνα με την § 50 ZPO, η ένωση προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα μπορεί να είναι εναγόμενη αλλά όχι ενάγουσα, ενώ στο αγγλικό δίκαιο οι ενώσεις αυτές δεν μπορούν να είναι υποκείμενα της διαδικασίας, δηλαδή διάδικοι, βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 70-71 υποσημ. 38. Στην Γαλλία, οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα δεν μπορούν να ασκήσουν παραδεκτά αγωγή ενώπιον των γαλλικών δικαστηρίων. Η διάταξη του 32 CPC φαίνεται να αποκλείει τόσο την ενεργητική όσο και την παθητική νομιμοποίηση των ενώσεων αυτών: «est irrecevable toute prétention émise par ou contre une personne dépourvue du droit d' agir». Μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση «Καθολική Εκκλησία Χανίων/Ελλάδα» (Δ 1998.567, με παρατ. Μπέη), με την οποία το δικαστήριο του Στρασβούργου δέχθηκε ότι η άρνηση χορήγησης της ικανότητας διαδικίου στην προσφεύγουσα Εκκλησία προσβάλλει τον πυρήνα του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης, τα γαλλικά δικαστήρια εγκατέλειψαν την αυστηρή θέση τους προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης της δυνατότητας των ενώσεων αυτών να προσφεύγουν στην δικαιοσύνη. Βλ. Πλεύρη, ο.π., σελ. 71, υποσημ. 38 και Guinchard/Chainais/Ferrand, Procédure civile, § 126, σελ. 145-147.

¹⁵⁷ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 62 αριθ. 4.

¹⁵⁸ Νίκας, ΠολΔ I, § 21 αριθ. 11.

¹⁵⁹ ΟΛΑΠ 14/2007, ΔΕΕ 2007.932, με σημ. Περάκη=Δ 2007.1207, με παρατ. Μπέη=NoB 2007.2409, με παρατ. Σκαρίπα.

¹⁶⁰ Νίκας, ΠολΔ I, § 21 αριθ. 11, υποσημ. 33.

¹⁶¹ Νίκας, ΠολΔ I, § 21 αριθ. 11, υποσημ. 32.

¹⁶² ΕφΑθ 2711/1993, ΕΔΠολ 1994.185.

¹⁶³ Νίκας, ΠολΔ I, § 21, αριθ.11, υποσημ. 34.

¹⁶⁴ Νίκας, ΠολΔ I, § 21, υποσημ. 35.

¹⁶⁵ ΟΛΑΠ 14/2007, ΔΕΕ 2007.932, με σημ. Περάκη=Δ 2007.1207, με παρατ. Μπέη=NoB 2007.2409, με παρατ. Σκαρίπα· ΑΠ 335/2015, ΔΕΕ 2015.1023. ΕφΑθ 6420/2003, Δ 2004.222.

¹⁶⁶ ΟΛΑΠ 25/2008, ΝΟΜΟΣ.

¹⁶⁷ Κονδύλης, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ², σελ. 574· Μητσόπουλος, Δ 1970.442· Νίκας, ΠολΔ I, § 21 αριθ. 12.

την αποτελούν ή το ποσοστό συμμετοχής του καθενός στο επίδικο ουσιαστικό δικαίωμα, και εκπροσωπείται από τον διαχειριστή της σύμφωνα με το άρθρο 64 § 3 ΚΠολΔ¹⁶⁸.

Σύμφωνα με την κρατούσα γνώμη, τα μέλη της ένωσης χωρίς νομική προσωπικότητα δεσμεύονται από το δεδicasμένο της απόφασης με αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 329 ΚΠολΔ για την επέκταση του δεδicasμένου στα μέλη του νομικού προσώπου¹⁶⁹. Γίνεται, μάλιστα, δεκτό ότι αφού το δεδicasμένο ισχύει και έναντι των μελών της ένωσης, σε περίπτωση που εναχθούν από κοινού η ένωση και τα μέλη, συνδέονται με αναγκαία ομοδικία¹⁷⁰.

Στο ζήτημα αν η αναγκαστική εκτέλεση που στηρίζεται σε εκτελεστό τίτλο κατά της ένωσης γίνεται μόνο στην κοινή περιουσία της ή και στην ατομική περιουσία των μελών της υπάρχει διχοστασία. Μερίδα της επιστήμης δέχεται την δυνατότητα αναγκαστικής εκτέλεσης μόνο στην κοινή περιουσία της ένωσης κατ' άρθρο 951 § 1 εδ. β' ΚΠολΔ¹⁷¹. Υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη ότι αναγκαστική εκτέλεση γίνεται, πέραν της κοινής περιουσίας, και στην ατομική περιουσία των μελών της ένωσης, αφού αυτά ευθύνονται προσωπικά για τις υποχρεώσεις της κατ' άρθρο 759 ΑΚ¹⁷². Όρθοτερη φαίνεται η αναλογική εφαρμογή των διατάξεων ΑΚ περί αστικής εταιρίας, δεδομένου ότι καταρχήν πρόκειται για άτυπη εταιρία χωρίς νομική προσωπικότητα, η περιουσία της οποίας ανήκει στα μέλη της.

Όσον αφορά στο ζήτημα της νομιμοποίησης, η απόφαση ΟΛΑΠ 22/1998 είχε δεχθεί ότι η κοινοπραξία για την οποία δεν τηρήθηκαν οι διατυπώσεις δημοσιότητας, λειτουργούσα ως αδημοσίευτη εν τοις πράγμασι εταιρία, δεν μπορεί να είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και έχει μόνο την δικονομικού χαρακτήρα ικανότητα να ενάγει και να ενάγεται, ενώ για την άσκηση της προσφυγής νομιμοποιούνται μόνο τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα που είναι μέλη της κατ' άρθρο 62 εδ. α' ΚΠολΔ¹⁷³. Η απόφαση αυτή προκάλεσε την αρνητική κριτική

¹⁶⁸ ΟΛΑΠ 14/2007, ΔΕΕ 2007.932, με σημ. Περάκη=Δ 2007.1207, με παρατ. Μπέη=NoB 2007.2409, με παρατ. Σκαρίπα· ΑΠ 289/2013, Αρμ. 2013.1868=ΧρΙΔ 2013.520=ΕΠολΔ 2013.552· Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 62-63.

¹⁶⁹ Την αναλογική εφαρμογή της διάταξης του 329 ΚΠολΔ δέχονται ενδεικτικά οι ΑΠ 335/2015, ΔΕΕ 2015.1023· ΕφΑθ 6032/2005, ΕλλΔνη 2006.575· ΕφΑθ 6721/2004, ΕλλΔνη 2005.528. Από την θεωρία Απαλαγάκη, Δεδicasμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, σελ. 316 επ· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 62 αριθ. 6· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 21 αριθ. 14· Μητσόπουλος, Δ 1970.444-445· ο ίδιος, Και πάλιν περί της εννοίας της διάταξης του άρθρου 62 εδ. 2 ΚΠολΔ, Δ 1992.3 επ. (8)· Αντίθετοι ο Καλαβρός, Ζητήματα δεδicasμένου, διαπλαστικής ενέργειας και τριτανakoπής, ΕλλΔνη 1987.1194 επ., ότι πρόκειται για μη γνήσια περίπτωση κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης της ένωσης με φορείς των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων τα μέλη της, στα οποία δεν επεκτείνεται το δεδicasμένο της απόφασης· ο ίδιος, Διάδικοι χωρίς νομική προσωπικότητα στην πολιτική δίκη, ΧρΙΔ 2003.289 επ. (294 επ.) και ο Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσεις, ημτ. β', σελ. 219, ότι δεν συντρέχουν οι όροι της αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 329 ΚΠολΔ και ότι θα πρέπει να εφαρμοσθεί το 325 ΚΠολΔ στα μέλη, διότι είναι διάδικοι με την ουσιαστική έννοια.

¹⁷⁰ ΕφΑθ 6032/2005, ΕλλΔνη 2006.575· ΕφΑθ 6721/2004, ΕλλΔνη 2005.528· Κονδύλης, Το δεδicasμένο², σελ. 574.
¹⁷¹ Απαλαγάκη, Δεδicasμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, σελ. 322-324· Δεληκωστόπουλος/Σινανιώτης, ΕρμΚΠολΔ Ι άρθρ. 63 V, σελ. 161· Καλαβρός, ΧρΙΔ 2003.299-300.

¹⁷² ΕφΑθ 6721/2004, ΕλλΔνη 2005.528 επ· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 62 αριθ. 6· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νικολόπουλος), ΕρμΚΠολΔ ΙΙ, άρθρ. 919 αριθ. 9· Μητσόπουλος, Δ 1970.447.

¹⁷³ ΟΛΑΠ 22/1998, ΕλλΔνη 1998. 532.=NoB 1999.228, με σημ. Δωρή=EEN 1998.629=Δ 1999.234, με παρατ. Μπέη=ΕπισκΕμπΔ 1998.683, με παρατ. Παμπούκη· Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 72· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 66.

της θεωρίας, δεδομένου ότι αφ' ενός η νομιμοποίηση προϋποθέτει την ύπαρξη της ικανότητας διαδίκου, οπότε και οι δύο προϋποθέσεις πρέπει να αναγνωρίζονται στο ίδιο πρόσωπο, αφ' ετέρου οι συναλλαγές της κοινοπραξίας με τρίτους θεωρούνται έγκυρες, παρ' όλο που δεν της αναγνωρίζεται η νομική προσωπικότητα¹⁷⁴. Αναφορικά με το ζήτημα της απόκτησης νομικής προσωπικότητας από την κοινοπραξία που δεν τήρησε τις διατυπώσεις δημοσιότητας και συνιστά «αδημοσίευτη ομόρρυθμη εταιρία», η πρόσφατη ΟΛΑΠ 14/2007 δεν λαμβάνει σαφή θέση¹⁷⁵.

Ο Κ. Μπέης υποστήριξε ότι θα πρέπει να γίνεται διάκριση ανάμεσα στην διαδικασία, στην έννομη σχέση της δίκης και στην επίδικη έννομη σχέση¹⁷⁶. Κατά την άποψη του Μπέη, υποκείμενα της επίδικης έννομης σχέσης και της έννομης σχέσης της δίκης είναι τα κατ' ιδίαν μέλη, ενώ υποκείμενο της διαδικασίας είναι η ίδια η ένωση. Τα μέλη της ένωσης δεσμεύονται από το δεδικασμένο της απόφασης με βάση το άρθρο 325 αριθ. 1 ΚΠολΔ ως διάδικοι σύμφωνα με την μικτή θεωρία. Όσον αφορά στην αναγκαστική εκτέλεση, κατά την άποψη αυτή, υποκείμενα της έννομης σχέσης του ιδιωτικού δικαίου και της έννομης σχέσης της αναγκαστικής εκτέλεσης είναι τα μέλη της ένωσης μέσα στο όριο της ευθύνης τους σύμφωνα με το ιδιωτικό δίκαιο, ενώ υποκείμενο της διαδικασίας της αναγκαστικής εκτέλεσης είναι η ένωση, εκπροσωπούμενη από τον διαχειριστή της.

Κριτική στην άποψη του Μπέη άσκησε η ΟΛΑΠ 14/2007¹⁷⁷. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, εφόσον ο νόμος αναγνωρίζει στις ενώσεις αυτές την ικανότητα διαδίκου, είναι αυτονόητο ότι αυτές είναι και υποκείμενα των κατ' ιδίαν δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μελών τους και, κατ' επέκταση, νομιμοποιούνται (κατά κανόνα) να ενάγουν και να ενάγονται για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις αυτές. Παράλληλα η απόφαση αναφέρει ότι η άποψη κατά την οποία οι ανωτέρω ενώσεις και εταιρείες είναι μόνο υποκείμενα της διαδικασίας ενώ υποκείμενα της έννομης σχέσης της δίκης και της επίδικης έννομης σχέσης είναι τα κατ' ιδίαν μέλη αυτών «διασπά χωρίς λόγο την καθιερωμένη τυπική έννοια του διαδίκου, εισάγει την έννοια του υποκειμένου της διαδικασίας ως έννοια διάφορη του υποκειμένου της έννομης σχέσης της δίκης» και είναι εσφαλμένη, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η ανωτέρω διάκριση δεν στηρίζεται στον νόμο και δη στα άρθρα 118 και 216 ΚΠολΔ¹⁷⁸. Η απόφαση της Ολομέλειας αποκλείει την

¹⁷⁴ Βλ. μεταξύ άλλων, Καλαβρό, ΧρΙΔ 2003.289 επ.· Περάκη, σημείωμα στην ΟΛΑΠ 14/2007, ΔΕΕ 2007.933 επ.· Ν. Ρόκα, εμπορικές εταιρίες, 6^η έκδοση (2008), § 19, σελ. 146, αριθ. 5, ο οποίος χαρακτηρίζει εσφαλμένη την θέση της Ολομέλειας του ΑΠ, διότι μολονότι δέχεται την εγκυρότητα της αδημοσίευτης εταιρίας, άρα και την εγκυρότητα των συναλλαγών της με τρίτους, δεν αναγνωρίζει τη νομική της προσωπικότητα. Βλ. όμως και τις αποφάσεις ΑΠ 1325/2002, ΕΕμπΔ 2002.822=ΕλλΔνη 2002.1662 και ΕφΠειρ 999/2003, ΕπισκΕμπΔ 2004.677, οι οποίες δέχθηκαν ότι η αδημοσίευτη εταιρία που ανέπτυξε συναλλακτική δραστηριότητα αποκτά νομική προσωπικότητα.

¹⁷⁵ Πλευρή, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 67· Ρόκας, εμπορικές εταιρίες⁶, σελ. 146, αριθ. 5.

¹⁷⁶ Μπέης, ΠολΔ 2, άρθρ. 62, σελ. 323 επ.· ο ίδιος, παρατ. στην ΟΛΑΠ 14/2007, Δ 2007.1212. Την άποψη αυτή υιοθέτησε και ένα μέρος της νομολογίας, έτσι, ΠΠρΘηβ 29/2004, ΕΕμπΔ 2005.534.

¹⁷⁷ ΔΕΕ 2007.932, με σημ. Περάκη=Δ 2007.1207, με παρατ. Μπέη=ΝοΒ 2007.2409, με παρατ. Σκαρίπα.

¹⁷⁸ Με το ίδιο περιεχόμενο και οι ΑΠ 626/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 335/2015, ΔΕΕ 2015.1023 επ.· ΑΠ 289/2013, Αρμ. 2013. 1868 επ.= ΧρΙΔ 2013.520 επ.= ΕΠολΔ 2013.552 επ.

ερμηνευτική εκδοχή ότι η ένωση νομιμοποιείται ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος¹⁷⁹. Η άποψη της Ολομέλειας υιοθετήθηκε από μέρος της θεωρίας¹⁸⁰.

Κατά την αντίθετη άποψη, η ένωση νομιμοποιείται εξαιρετικά και παράλληλα ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος, με δικαιούχους ή υποχρέους τα μέλη της¹⁸¹. Η άποψη αυτή είναι ορθή, διότι η έλλειψη νομικής προσωπικότητας ισοδυναμεί κατά το ουσιαστικό δίκαιο με την έλλειψη ικανότητας δικαίου, το να μπορεί δηλαδή ένα πρόσωπο να είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων¹⁸². Συνεπώς, η ένωση χωρίς νομική προσωπικότητα δεν νομιμοποιείται κατά κανόνα στις δίκες που την αφορούν. Εξάλλου, εφόσον η νομιμοποίησή της είναι συντρέχουσα με την νομιμοποίηση των μελών της, αυτά δεν θα πρέπει να δεσμεύονται από το δεδικασμένο, οπότε αποκλείεται και η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 329 ΚΠολΔ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με τον ν. 4072/2012 άλλαξε το νομικό καθεστώς της αδημοσίευτης Ο.Ε. και της Κοινοπραξίας. Κατ' άρθρο 251, η μη καταχωρισθείσα στο Γ.Ε.ΜΗ. Ο.Ε. που ασκεί εμπορική δραστηριότητα έχει ικανότητα δικαίου και πτωχευτική ικανότητα (όχι όμως και νομική προσωπικότητα λόγω της μη καταχώρισης στο Γ.Ε.ΜΗ.). Ο ίδιος νόμος στο άρθρο 293 διακρίνει μεταξύ της κοινοπραξίας που έχει ως αντικείμενο τον συντονισμό της δραστηριότητας των μελών της και της κοινοπραξίας που ασκεί η ίδια εμπορική δραστηριότητα. Στην πρώτη εφαρμόζονται οι διατάξεις για την αστική εταιρία ενώ στην δεύτερη οι διατάξεις για την Ο.Ε.. Η κοινοπραξία που ασκεί εμπορική δραστηριότητα έχει ικανότητα δικαίου και πτωχευτική ικανότητα, παρά το γεγονός ότι δεν έχει νομική προσωπικότητα. Οι νέες ρυθμίσεις είναι αντιφατικές στην διατύπωσή τους, ερχόμενες σε αντίθεση με τις ρυθμίσεις του αστικού δικαίου που συνδέουν την νομική προσωπικότητα με την ικανότητα δικαίου¹⁸³.

¹⁷⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 67, υποσημ. 30.

¹⁸⁰ Απαλαγάκη, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, σελ. 313 και 318-319· Μητσόπουλος, Δ 1992.6-8. Με την άποψη αυτή συντάσσεται και ο Νίκας σε Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα ΕρμΚΠολΔ Ι άρθρ. 68 αριθ. 4.

¹⁸¹ Έτσι οι Αντωνόπουλος, Ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Ικανότητα να είναι διάδικοι, ΕπιστΕπετΑρμ. 1982.187 επ. (199)· Γρύλλης, Προβλήματα περί την δικονομικήν θέσιν των στερούμενων νομικής προσωπικότητος ενώσεων προσώπων, ως και των κατ' ιδίαν μελών αυτών, Δ 1972.109· Καλαβρός, ΕλλΔνη 1987.1193-1194, ότι πρόκειται για μη γνήσια περίπτωση κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης της ένωσης και ότι φορείς των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων είναι τα μέλη της· ο ίδιος, ΧρΙΔ 2003.295 επ.· ο ίδιος, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 655, υποσημ. 1171, σελ. 933· Κολοτούρος, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', σελ. 218-220, με την διευκρίνιση ότι το δεδικασμένο θα εκτείνεται στα μέλη βάσει του άρθρου 325 και όχι του 329 ΚΠολΔ· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 74 επ., με πλούσια επιχειρηματολογία, σελ. 75-77.

¹⁸² Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 655, υποσημ. 1171, σελ. 933.

¹⁸³ Για τις νέες ρυθμίσεις και για την θέση της θεωρίας βλ. Μάρκου, Οι νέες ρυθμίσεις στο δίκαιο της κοινοπραξίας, ΕφΑΔ 2013.838 επ., ιδίως 844 επ.

2. Ο εκπρόσωπος των ομολογιούχων δανειστών

Αμφισβητείται η ένταξη του εκπροσώπου των ομολογιούχων δανειστών στην κατηγορία των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων λόγω λειτουργήματος¹⁸⁴. Σύμφωνα με το άρθρο 4 του νόμου 3156/2003 για την έκδοση ομολογιακού δανείου, ο εκπρόσωπος των ομολογιούχων δανειστών εκπροσωπεί τους ομολογιούχους δικαστικώς και εξωδίκως (§ 6) και ειδικότερα «ασκεί στο όνομά του με μνεία της ιδιότητάς του και ότι ενεργεί για λογαριασμό της ομάδας των ομολογιούχων, χωρίς να απαιτείται ειδική εξουσιοδότηση από την Συνέλευση των ομολογιούχων, εκτός αν τέτοια ειδική εξουσιοδότηση απαιτείται κατά τους όρους του ομολογιακού δανείου ή της σύμβασης ορισμού του εκπροσώπου, τα κάθε είδους ένδικα μέσα και βοηθήματα, τακτικά και έκτακτα, με τα οποία σκοπείται η παροχή οριστικής ή προσωρινής ένδικης προστασίας, τις κάθε είδους διαδικαστικές πράξεις και ενέργειες κατά τη διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης περιλαμβανομένης και της κατάσχεσης, της αναγγελίας και της επαλήθευσης των απαιτήσεων των ομολογιούχων σε πλειστηριασμούς, πτωχεύσεις, ειδικές ή δικαστικές εκκαθαρίσεις, τις δίκες που αφορούν την εκτέλεση ή την πτώχευση και κάθε άλλη διαδικασία αναγκαστικής ή συλλογικής εκτέλεσης» (άρθρο 4 § 6 εδ. β').

Υποστηρίζεται ότι ο εκπρόσωπος των ομολογιούχων ενεργεί ως άμεσος αντιπρόσωπος της ομάδας των ομολογιούχων¹⁸⁵. Επιχείρημα αντλείται από την διατύπωση του άρθρου 4 ν. 3156/2003 στην παράγραφο 4 και 6 («εκπροσωπεί τους ομολογιούχους»). Κατά την αντίθετη άποψη, πρόκειται για μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο λόγω λειτουργήματος¹⁸⁶.

Ορθότερη φαίνεται η άποψη ότι πρόκειται για άμεσο αντιπρόσωπο της ομάδας των ομολογιούχων που εξυπηρετεί αποκλειστικά τα συμφέροντα των ομολογιούχων και όχι ευρύτερα συμφέροντα, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις του λειτουργήματος.

3. Το Ελληνικό Δημόσιο σύμφωνα με το άρθρο 91 παρ. 1 ΚΕΔΕ

Το άρθρ. 91 ΚΕΔΕ (ν.δ. 356/1974) προβλέπει τους όρους είσπραξης των εσόδων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από τις Δ.Ο.Υ. και συγκεκριμένα ορίζει στην παράγραφο 1: « Σε όσες περιπτώσεις ανατίθεται στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες η είσπραξη των εσόδων

¹⁸⁴ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 487, υποσημ. 778, σελ. 831· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 92 επ.

¹⁸⁵ Χριστοδούλου, Αύλοι ομολογιακοί τίτλοι, Δ 2004.868 επ. (ιδίως 870 επ.).

¹⁸⁶ Αυτό δέχεται ο Βερβεσός σε: Ε. Περάκη, Το δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, τ. 10, 2^η έκδοση (2005), ν. 3156/2003, άρθρ. 4, αριθ. 18, σελ. 402 επ., ότι πρόκειται για αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση, εκτός αν η νομιμοποίηση ορίζεται ως συντρέχουσα στην σύμβαση του ομολογιακού δανείου. Σύμφωνα Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 487, υποσημ. 778, σελ. 831, Κολοτούρος, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', σελ. 11 και Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 92-93.

οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου εφαρμόζονται οι διατάξεις του παρόντος νομοθετικού διατάγματος».

Αναμφισβήτητα δικαιούχος της απαίτησης για την είσπραξη της οποίας εξουσιοδοτούνται οι δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες είναι το νομικό πρόσωπο του δημοσίου δικαίου.

Παλαιότερα είχε νομολογηθεί ότι στις περιπτώσεις που διατάξεις νόμου αναθέτουν στην αρμόδια Δ.Ο.Υ. την είσπραξη των εσόδων νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου το Δημόσιο νομιμοποιείται στις δίκες ως μη δικαιούχος διάδικος¹⁸⁷, ενώ κατά την διενέργεια πλειστηριασμού η αναγγελία των απαιτήσεων των νομικών προσώπων γινόταν στο όνομα του Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο παρουσιαζόταν ως μη υπόχρεος διάδικος στην ανακοπή του επισπεύσαντα την κατάσχεση ή άλλου αναγγεληθέντος δανειστή προς ακύρωση της κατάταξης στον πίνακα διανομής πλειστηριάσματος, οπότε η ανακοπή δεν στρεφόταν εναντίον του νομικού προσώπου¹⁸⁸.

Πλέον, όμως, υπό την ισχύ της διάταξης του άρθρου 28 παρ. 7 ν. 2579/1998 (από 17-2-1998) αποκλείεται στις περιπτώσεις του άρθρου 91 παρ. 1 ΚΕΔΕ η νομιμοποίηση του Δημοσίου. Σύμφωνα με την διάταξη: «Στις περιπτώσεις που υπηρεσίες του Δημοσίου, εφαρμόζοντας τις διατάξεις του ν.δ/τος 356/1974, επιμελούνται για την είσπραξη των εσόδων άλλων νομικών προσώπων υπέρ των οποίων εφαρμόζονται οι διατάξεις αυτές, στις σχετικές δίκες που δημιουργούνται δεν νομιμοποιείται να παρίσταται ως διάδικος το Δημόσιο αλλά το ενδιαφερόμενο νομικό πρόσωπο»¹⁸⁹. Συνεπώς, δεν τίθεται πλέον ζήτημα εξαιρετικής νομιμοποίησης.

4. Η περίπτωση της κατάσχεσης εις χείρας τρίτου

Στα άρθρα 982 επ. ΚΠολΔ προβλέπεται η διαδικασία της κατάσχεσης στα χέρια τρίτου. Ο τρίτος στα χέρια του οποίου γίνεται η κατάσχεση οφείλει να προβεί στην δήλωση του άρθρου 985 ΚΠολΔ. Κατά της δήλωσης ο κατασχών μπορεί να ασκήσει ανακοπή (άρθρο 986 ΚΠολΔ). Αντικείμενο της δίκης της ανακοπής είναι η αναγνώριση της ύπαρξης της απαίτησης του καθ' ού κατά του τρίτου, ενώ συνήθως υποβάλλεται και καταψηφιστικό αίτημα για την απόδοση του

¹⁸⁷ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 93· Μπέης, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 365/2004, Δ 2005.226· ΕιρΡοδ 33/2015 ΝΟΜΟΣ: «Τα έσοδα που εισπράττονται από τις αρμόδιες Δ.Ο.Υ. δεν καθίστανται “δημόσια έσοδα”, αλλά δικαιούχος της απαίτησης παραμένει το συγκεκριμένο νομικό πρόσωπο επ' ονόματι και για λογαριασμό του οποίου επιδιώκεται η είσπραξη αυτής».

¹⁸⁸ ΑΠ 365/2004, Δ 2005.223 επ., με παρατηρήσεις Μπέη, σελ. 226.

¹⁸⁹ Ήδη πριν την ισχύ του ν. 2579/1998 ο Μπέης υποστήριζε ότι από την διατύπωση του άρθρου 91 παρ. 1 ΚΕΔΕ προκύπτει ότι οι Δ.Ο.Υ. ενεργούν ως εισπρακτικά όργανα του νομικού προσώπου και όχι του Δημοσίου και ότι δεν υπάρχει ανάγκη υποκατάστασης του Δημοσίου που να επιβάλλεται από κάποιο άξιο προστασίας δημόσιο συμφέρον, Μπέης, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 365/2004, Δ 2005.226-227. Προς την κατεύθυνση αυτή και η ΕφΠατρ 140/2004, ΑχΝομ 2005.226.

κατασχεθέντος πράγματος ή ποσού (άρθρο 990 ΚΠολΔ)¹⁹⁰. Έτσι, ανοίγεται δίκη μεταξύ του κατασχόντος και του τρίτου. Την θέση του ανακόπτοντος αναλαμβάνει ο κατασχών και η ανακοπή απευθύνεται κατά του τρίτου¹⁹¹.

Αμφισβητείται το είδος της νομιμοποίησης. Υποστηρίζεται ότι στην δίκη αυτή ο ανακόπτων εισάγει πλαγιαστικά την απαίτηση του καθ' ού η εκτέλεση κατά του τρίτου (άρθρο 72 ΚΠολΔ), νομιμοποιούμενος ως μη δικαιούχος διάδικος¹⁹².

Κατά την ορθότερη άποψη, δεν πρόκειται για περίπτωση πλαγιαστικής άσκησης δικαιώματος, διότι αίτημα της ανακοπής δεν είναι η καταβολή στον καθ'ού αλλά στον ίδιο τον ανακόπτοντα¹⁹³.

5. Η νομιμοποίηση του τρίτου κυρίου στην συναινετική προσημείωση υποθήκης

Η προσημείωση υποθήκης αποτελεί εμπράγματο δικαίωμα υποθήκης υπό αναβλητική αίρεση πληρούμενη με την τελεσίδικη επιδίκαση της ασφαλιζόμενης απαίτησης και την εμπρόθεσμη τροπή σε υποθήκη, που ανατρέχει στον χρόνο εγγραφής της προσημείωσης με αντίστοιχη προτεραιότητα στην υποθηκική τάξη¹⁹⁴.

Η προσημείωση εγγράφεται ύστερα από δικαστική απόφαση (ΑΚ 1274) και συγκεκριμένα με τίτλο που παρέχει δικαστική απόφαση, η οποία εκδίδεται με την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρα 682 επ. και 706 ΚΠολΔ), ή διαταγή πληρωμής (άρθρο 724 § 1 ΚΠολΔ)¹⁹⁵.

Την θεωρία προβλημάτισε το ζήτημα του επιτρεπτού της συναινετικής προσημείωσης, η οποία παραχωρείται από τρίτο αμέτοχο στην ουσιαστική έννομη σχέση και η προσημείωση εγγράφεται στο ακίνητό του¹⁹⁶. Εν προκειμένω, ανακύπτει το ζήτημα της παθητικής νομιμοποίησης του τρίτου στην δίκη για την παραχώρηση της προσημείωσης που δεν είναι φορέας της υποχρέωσης του ουσιαστικού δικαίου¹⁹⁷.

Εκπρόσωποι της παλαιότερης θεωρίας ήταν αρνητικοί στο επιτρεπτό της συναινετικής προσημείωσης, με την αιτιολογία ότι σε αντίθεση με την υποθήκη (άρθρο 1261 ΑΚ) η ιδιωτική

¹⁹⁰ Νίκας, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως ΙΙ, Ειδικό Μέρος, 2012, § 61, σελ. 692.

¹⁹¹ Μπρίνιας, Αναγκαστική Εκτέλεσις, τ. 3, 1972, άρθρ. 986, § 467, σελ. 1108· ΠΠρΑθ 3498/2011, ΧρΙΔ 2012.135=ΕφΑΔ 2012.143.

¹⁹² Γέσιου-Φαλτσή, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως ΙΙ, Ειδικό Μέρος, 2001, § 64, αριθ.232, σελ. 818, με παραπομπές· Μπρίνιας, Αναγκαστική Εκτέλεσις, τ. 3, άρθρ. 986, § 467, σελ. 1109 επ.· βλ. τον ίδιο, Αναγκαστική Εκτέλεσις, τ. 1, β' έκδοση, άρθρ. 919, § 93, σελ. 254. Από την νομολογία, ότι πρόκειται για πλαγιαστική άσκηση δικαιώματος δέχεται η ΕφΑθ 1022/2008, ΕφΑΔ 2009.228.

¹⁹³ Βλ. και Νικά, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως ΙΙ, § 61, σελ. 693· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 91, ότι η απαίτηση του καθ'ού η εκτέλεση ασκείται οιοιδήποτε πλαγιαστικά.

¹⁹⁴ ΟΛΑΠ 14/2006, ΧρΙΔ 2007.97=Δ 2006.1178· ΑΠ 843/2011, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1791/2007, ΔΕΕ 2008.354=ΝοΒ 2007.2362· ΑΠ 1792/2007, ΕλλΔνη 2007.1705=ΔΕΕ 2008.354=ΧρΙΔ 2008.596· Απ. Γεωργιάδης, Εμπράγματο Δίκαιο, 2^η έκδοση (2010), § 88, σελ. 1086 επ.

¹⁹⁵ Απ. Γεωργιάδης, Εμπράγματο Δίκαιο², § 88 σελ. 1088-1093.

¹⁹⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 86.

¹⁹⁷ Απαλαγάκη, Προσημείωση υποθήκης, 2005, σελ. 149.

βούληση δεν αποτελεί τίτλο εγγραφής της προσημείωσης και αν γίνει δεκτή εγγραφή στηριζόμενη στην συναίνεση του τρίτου καταστρατηγούνται οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα¹⁹⁸.

Σήμερα το ζήτημα αντιμετωπίζεται διαφορετικά. Στην πράξη, ο δανειστής και ο οφειλέτης προσέρχονται αυθόρμητα στο δικαστήριο και με βάση την συναίνεση του τρίτου γίνεται η εγγραφή της προσημείωσης στο δικό του ακίνητο¹⁹⁹.

Ο Άρειος Πάγος με την απόφαση 1791/2007²⁰⁰ τάχθηκε υπέρ της παροχής άδειας εγγραφής προσημείωσης σε ακίνητο τρίτου, αν αυτός συναινεί ρητά προς τούτο. Σύμφωνα με την απόφαση: «Στην περίπτωση αυτή ο τρίτος που παραχωρεί το δικαίωμα εγγραφής προσημείωσης υποθήκης σε δικό του ακίνητο προς εξασφάλιση αλλοτρίου χρέους, στην δίκη των ασφαλιστικών μέτρων νομιμοποιείται παθητικώς ως μη υπόχρεος διάδικος».

Η θέση του ΑΠ είναι ορθή²⁰¹. Από τις σχετικές περί υποθήκης και προσημείωσης διατάξεις δεν συνάγεται πρόθεση του νομοθέτη να αποκλείσει την πλήρωση του κενού με την αποδοχή τίτλου από ιδιωτική βούληση στην περίπτωση της προσημείωσης, αφού ουσιαστικά πρόκειται για υποθήκη υπό αίρεση. Όπως επέρχεται διάσταση της ενοχικής από την εμπράγματη ευθύνη με την έννοια ότι ο τρίτος-κύριος του ακινήτου δεν καθίσταται και οφειλέτης του δανειστή στην παραχώρηση δικαιώματος εγγραφής υποθήκης, έτσι και στην περίπτωση της προσημείωσης υφίσταται η διάσταση αυτή, με αποτέλεσμα η υποχρέωση του τρίτου να περιορίζεται αυστηρά στο όριο της εμπράγματος ευθύνης μετά την τροπή της προσημείωσης σε υποθήκη. Η προσημείωση που ενεγράφη σε ακίνητο του τρίτου θα τραπεί σε υποθήκη με την τελεσίδικη επιδίκαση της απαίτησης σε βάρος του ατομικά ενεχόμενου οφειλέτη²⁰². Ο τρίτος που συναινεί στην εγγραφή προσημείωσης υποθήκης σε ακίνητό του στην δίκη των ασφαλιστικών μέτρων νομιμοποιείται παθητικά ως μη υπόχρεος διάδικος. Μένει να διευκρινισθεί το είδος της νομιμοποίησης, αν η νομιμοποίηση του τρίτου είναι συντρέχουσα ή αποκλειστική της νομιμοποίησης του οφειλέτη. Το γεγονός ότι η παραχώρηση εμπράγματος ασφάλειας αποτελεί ευχέρεια και όχι υποχρέωση του τρίτου συνηγορεί υπέρ της αποδοχής συντρέχουσας νομιμοποίησης.

¹⁹⁸ Έτσι, ενδεικτικά, Βαβούσκος σε: Τιμητικό Τόμο εις μνήμην Κ. Καραβά Ι-Β, 1978, σελ. 783 επ.· Σταθόπουλος σε: Αφιέρωμα σε Γ. Οικονομόπουλο, 1981, 312-313.

¹⁹⁹ βλ. και Λιβάνη σε: Απ. Γεωργιάδη, Αστικό Κώδικα VI (Εμπράγματο Δίκαιο), άρθρ. 1274 § 19, σελ. 489-490, ο οποίος διατυπώνει επιφυλάξεις για την ορθότητα της πρακτικής αυτής, με δεδομένο ότι ο τρίτος δεν κλητεύεται και δεν μπορεί να ασκήσει κύρια ή πρόσθετη παρέμβαση.

²⁰⁰ ΔΕΕ 2008.354=ΝοΒ 2007.2362. Τις παραδοχές της υιοθετούν και μεταγενέστερες αποφάσεις, βλ. ενδεικτικά, ΑΠ 843/2011, ΝΟΜΟΣ.

²⁰¹ Το ζήτημα αντιμετωπίζουν θετικά από την θεωρία του ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου η Ευαγγελίδου-Τσικρικά, Εγγραφή προσημείωσης υποθήκης ηρτημένης της αιρέσεως, 2005, σελ. 71 επ. και η Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 87, η οποία με ερμηνεία του άρθρου 1265 ΑΚ διαπιστώνει ότι η σύνδεση της εξασφαλιζόμενης απαίτησης με την εμπράγματη ασφάλεια δεν είναι απόλυτη.

²⁰² ΑΠ 1791/2007, ΔΕΕ 2008.354=ΝοΒ 2007.2362.

6. Γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου και σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με αντιπαροχή

Εξαίρεση από την αρχή της σχετικότητας των ενοχών στο αστικό δίκαιο αποτελεί η σύμβαση υπέρ τρίτου. Πρόκειται για την σύμβαση με την οποία συμφωνείται ορισμένο έννομο αποτέλεσμα να επέλθει υπέρ τρίτου προσώπου που δεν συμμετείχε στην κατάρτισή της. Ανάλογα με το αν ο τρίτος έχει ή όχι άμεσο και αυτοτελές δικαίωμα να απαιτήσει την παροχή από τον υποσχεθέντα διακρίνεται η γνήσια από την μη γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου²⁰³.

Στην γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου ο τρίτος έχει το δικαίωμα να ζητήσει απευθείας από τον υποσχεθέντα την καταβολή σε αυτόν, όπως προκύπτει από τις ρυθμίσεις των άρθρων 411 επ. ΑΚ. Κατά μία άποψη, ο δέκτης της υπόσχεσης στην γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου νομιμοποιείται ως μη δικαιούχος διάδικος, με αίτημα την καταβολή της παροχής στον πραγματικό δικαιούχο-τρίτο²⁰⁴. Όμως, το δικαίωμα του τρίτου είναι αυτοτελές και παράλληλο με το δικαίωμα του δέκτη της υπόσχεσης. Κατά την αντίθετη και κρατούσα άποψη, ο δέκτης της υπόσχεσης που εγείρει αγωγή με αίτημα την καταβολή στον τρίτο νομιμοποιείται κατά κανόνα²⁰⁵. Η δεύτερη αυτή άποψη φαίνεται ορθότερη διότι ο δέκτης της υπόσχεσης ασκεί δικό του δικαίωμα απορρέον από την ενοχική σύμβαση.

Ιδιόρρυθμη περίπτωση σύμβασης υπέρ τρίτου αποτελεί η σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με αντιπαροχή, η οποία καταρτίζεται μεταξύ του εργολάβου και του οικοπεδούχου και έχει ως αντικείμενο την ανάληψη της υποχρέωσης από τον εργολάβο να ανεγείρει με δική του δαπάνη την οικοδομή, διηρημένη σε οριζόντιες (ή κάθετες) ιδιοκτησίες στο οικόπεδο. Ως αντάλλαγμα ο οικοπεδούχος υπόσχεται την «αντιπαροχή» που συνίσταται στην μεταβίβαση διαμερισμάτων ή ποσοστού οικοπέδου προς τον εργολάβο ή τρίτο που έχει συνάψει σύμβαση (προσύμφωνο) με τον εργολάβο²⁰⁶. Σταθερά η νομολογία χαρακτηρίζει την σύμβαση αντιπαροχής ως μη γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου²⁰⁷. Συνεπώς, ο τρίτος που συμβλήθηκε με τον εργολάβο δεν μπορεί να στραφεί κατά του οικοπεδούχου και να ζητήσει την μεταβίβαση των διαμερισμάτων και μόνο ο εργολάβος μπορεί να ζητήσει από τον οικοπεδούχο την εκπλήρωση της υπόσχεσης προς τον τρίτο. Μόνη διέξοδος του τρίτου να επιδιώξει την εκ μέρους του οικοπεδούχου μεταβίβαση είναι είτε η εκχώρηση της απαίτησης του δέκτη της υπόσχεσης- εργολάβου σε αυτόν είτε η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων του εργολάβου σε περίπτωση αδράνειάς του²⁰⁸. Όπως γίνεται δεκτό και

²⁰³ Απ. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, § 34, σελ. 348.

²⁰⁴ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 84 επ.

²⁰⁵ Γέσιου-Φαλτσή, Η ομοδικία, § 3, σελ. 24, υποσημ. 18· Κολοτούρος, Actio pro socio, σελ. 24 υποσημ. 23· Νίκας, Ο δικαστικός συμβιβασμός, 1984, σελ. 115, υποσημ. 97· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 76, υποσημ. 9.

²⁰⁶ Για την έννοια της σύμβασης ανέγερσης οικοδομής με αντιπαροχή, βλ. Βαλτούδη, Η σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με «αντιπαροχή», ΕπισκΕμπΔ 2011.1 επ.

²⁰⁷ ΑΠ 1147/2011, ΕΠολΔ 2011.115 επ., με σημ. Κατηφόρη, σελ. 119· ΑΠ 1199/2004, ΕλλΔνη 2005.170.

²⁰⁸ Γαζής, Σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με αντιπαροχή, ΝοΒ 1982.1418· Κατηφόρης, Σημείωμα στην ΑΠ 1147/2011, ΕΠολΔ 2011.119· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 85.

στην κλασσική περίπτωση της πλαγιαστικής αγωγής του άρθρου 72 ΚΠολΔ, ο τρίτος μπορεί να επιδιώξει πλαγιαστικά την ικανοποίηση της αξιώσεως του εργολάβου, με αίτημα όμως την καταδίκη σε δήλωση βουλήσεως του εναγομένου οικοπεδούχου προς τον ενάγοντα και όχι προς τον εργολάβο²⁰⁹. Σύμφωνα με άλλη άποψη, το αίτημα της πλαγιαστικής αγωγής του αγοραστή συνίσταται στην καταδίκη του οικοπεδούχου να μεταβιβάσει τα ποσοστά του οικοπέδου στον εργολάβο και όχι απευθείας στο ίδιο, οπότε ο εργολάβος θα τα μεταβιβάσει κατά κυριότητα σε αυτόν²¹⁰. Η τελευταία άποψη είναι ορθή, ενόψει της διατύπωσης του άρθρου 72 ΚΠολΔ περί αιτήματος καταβολής στον οφειλέτη που αδρανεί και όχι στον ίδιο τον ενάγοντα.

7. Η περίπτωση του υποκατασταθέντος στην θέση του προσεπικαλέσαντος διαδίκου δικονομικού εγγυητή

Τα άρθρα 277 και 278 ΚΠολΔ προβλέπουν την προσεπίκληση του δικονομικού εγγυητή και την δυνατότητα υποκατάστασής του στην θέση του διαδίκου που τον προσεπικάλεσε. Εφόσον ο προσεπικληθείς έλαβε την θέση του προσεπικαλέσαντος, χάνει το δικαίωμα να αμφισβητήσει την υποχρέωση για αποζημίωση και η υπόθεση συζητείται μεταξύ αυτού και των λοιπών διαδίκων, ενώ εκείνος που προσεπικάλεσε τίθεται εκτός δίκης. Από την γραμματική ερμηνεία των ανωτέρω διατάξεων συνάγεται ότι ο δικονομικός εγγυητής διεξάγει την δίκη για υποχρέωση που ανήκει στον προσεπικαλέσαντα, και νομιμοποιείται ως μη υπόχρεος διάδικος²¹¹. Μάλιστα, από μερίδα την θεωρίας η εξαιρετική νομιμοποίηση του δικονομικού εγγυητή χαρακτηρίζεται ως ρυθμισμένη περίπτωση δικαιοπρακτικής θεμελίωσης της νομιμοποίησης²¹². Μένει να διευκρινισθεί από την θεωρία αν ο ίδιος νομιμοποιείται αποκλειστικά ή παράλληλα με τον προσεπικαλέσαντα. Η φράση στην διάταξη του άρθρου 278 ΚΠολΔ, σύμφωνα με την οποία ο προσεπικαλέσας διάδικος «τίθεται εκτός δίκης» φαίνεται να συνηγορεί υπέρ της αποκλειστικής νομιμοποίησης του δικονομικού εγγυητή.

²⁰⁹ Ποδηματά, Η καταδίκη σε δήλωση βουλήσεως κατά το άρθρο 949 ΚΠολΔ, 1989, § 4 II, σελ.173, βλ. και την κριτική που ασκεί στην αντίθετη θέση, υποσημ. 14 α.

²¹⁰ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 86. Την άποψη αυτή υιοθέτησε μερίδα της νομολογίας, βλ. Ποδηματά, προηγ.σημ., σελ. 173, υποσημ. 14 α., η οποία παραπέμπει σε παλαιότερη νομολογία. Από την νομολογία, βλ. ΑΠ 1147/2011, ΕΠολΔ 2011.115 επ.

²¹¹ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 487, σελ. 831· Κολοτούρος, ΧρΙΔ 2005.398· ο ίδιος, Actio pro socio, σελ. 60· Μπέης, ΠολΔ (1974), άρθρ. 278 II, αριθ.1· Πανταζόπουλος, Η προσεπίκληση κατά τον κώδικα πολιτικής δικονομίας, 1995, σελ. 164, 166.

²¹² Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, §38, αριθ. 564, σελ. 879· Κολοτούρος, ΧρΙΔ 2005.398 επ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Περιπτώσεις κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιμέρους περιπτώσεις της εξαιρετικής νομιμοποίησης. Για την ταξινόμηση της περιπτώσιολογίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορα κριτήρια, όπως η διαδικαστική θέση του εξαιρετικά νομιμοποιούμενου διαδίκου, το αν η εξαιρετική νομιμοποίηση στηρίζεται στο ουσιαστικό ή στο δικονομικό δίκαιο. κ.α. Ωστόσο, η διάκριση σε αποκλειστική και συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη για την κατανόηση του θεσμού των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων, δεδομένου ότι με βάση αυτήν αντιμετωπίζονται ζητήματα όπως λ.χ. η εκκρεμοδικία και η επέκταση του δεδicasμένου στους δικαιούχους ή υποχρέους.

I. Αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση

Η αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση περιλαμβάνει την αποκλειστική νομιμοποίηση δυνάμει λειτουργήματος και την αποκλειστική νομιμοποίηση του απαλλοτριώσαντος το επίδικο αντικείμενο κατά την εκκρεμοδικία (άρθρο 225 ΚΠολΔ).

1. Άσκηση λειτουργήματος

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι μη δικαιούχοι ή μη υπόχρεοι διάδικοι που ασκούν ορισμένο λειτουργήμα, ιδιωτικό ή δημόσιο (*Parteien kraft Amtes*): Ο σύνδικος της πτωχεύσεως, ο εκτελεστής διαθήκης, ο εκκαθαριστής κληρονομίας και ο αναγκαστικός διαχειριστής του ΚΠολΔ.

i. Ο σύνδικος της πτωχεύσεως

Στο πλαίσιο του προϊσχύσαντος δικαίου η πτωχευτική διαδικασία ρυθμιζόταν στα άρθρα 525 επ. του τρίτου βιβλίου του Εμπορικού Νόμου. Αντίθετα με το προϊσχύσαν δίκαιο, ο νέος Πτωχευτικός Κώδικας (ν. 3588/2007) περιέλαβε ρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της διατήρησης και της εξυγίανσης της επιχείρησης²¹³. Δύο είναι οι βασικές συνέπειες από την κήρυξη της πτώχευσης, τις οποίες διατήρησε ο νέος ΠτΚ: η πτωχευτική απαλλοτρίωση, που αναλύεται στην

²¹³ Για την ιστορική αναδρομή του θεσμού και την κριτική που ασκήθηκε στις παλαιότερες πτωχευτικές νομοθεσίες, βλ. Περάκη, Πτωχευτικό Δίκαιο, 2^η έκδοση, 2012, § 2, σελ. 5 επ.

απώλεια της διοίκησης της πτωχευτικής περιουσίας και την παύση της νομιμοποίησης του οφειλέτη στις σχετικές με την πτωχευτική περιουσία δίκες, τις οποίες ο ΠτΚ αναθέτει αποκλειστικά στον σύνδικο της πτώχευσης (άρθρο 17 ΠτΚ), και η αναστολή των ατομικών διώξεων των πιστωτών του οφειλέτη (άρθρο 25 ΠτΚ).

Ο σύνδικος είναι το βασικό όργανο της πτώχευσης: Διοικεί την πτωχευτική περιουσία και επιμελείται για τις υποθέσεις της²¹⁴. Για τον νομικό χαρακτήρα του συνδίκου υποστηρίχθηκαν παλαιότερα τρεις θεωρίες. Κατά την θεωρία της αντιπροσωπεύσεως, ο σύνδικος λειτουργεί ως νόμιμος αντιπρόσωπος. Σύμφωνα με μία άποψη, ως αντιπρόσωπος του πτωχεύσαντος²¹⁵, κατ' άλλη άποψη, ως αντιπρόσωπος της ομάδας των πιστωτών, ενώ, σύμφωνα με ενδιάμεση άποψη, ως αντιπρόσωπος άλλοτε του πτωχεύσαντος και άλλοτε της ομάδας των πιστωτών. Κατά την οργανική θεωρία, ο σύνδικος ενεργεί ως εκπροσωπευτικό όργανο της πτωχευτικής περιουσίας η οποία αποτελεί οιονεί νομικό πρόσωπο. Τέλος, σύμφωνα με την θεωρία του λειτουργήματος, ο σύνδικος είναι φορέας δημοσίου λειτουργήματος και ασκεί θεσμικά τις εξουσίες που του αναθέτει ο νομοθέτης με την διενέργεια πράξεων επί της πτωχευτικής περιουσίας²¹⁶. Στην σύγχρονη νομική επιστήμη η θεωρία του λειτουργήματος βρήκε την μεγαλύτερη απήχηση²¹⁷. Η ιδιότητα αυτή του συνδίκου δεν τον καθιστά «κρατικό λειτουργό», διότι ο σύνδικος δεν επιβάλλει κυρώσεις ούτε υποκαθιστά λειτουργούς που ασκούν δημοσίου δικαίου αρμοδιότητες²¹⁸. Η θεωρία του λειτουργήματος επιβεβαιώνεται στις διατάξεις του ΠτΚ και ιδιαίτερα στην διάταξη του άρθρου 80 § 3 που ρυθμίζει την αστική ευθύνη και του άρθρου 166 § 2 για την παύση του λειτουργήματος του συνδίκου²¹⁹. Ως προς το ουσιαστικό σκέλος της πτωχευτικής απαλλοτρίωσης, το άρθρο 17 § 1 ΠτΚ προβλέπει την αυτοδίκαιη στέρηση της διοίκησης (διαχείρισης και διάθεσης) της πτωχευτικής περιουσίας από τον οφειλέτη και την ανάθεση αυτής στον σύνδικο. Η πτωχευτική απαλλοτρίωση έχει και την δικονομική της πλευρά (δικονομική πτωχευτική απαλλοτρίωση)²²⁰. Κατ' άρθρο 17 § 4, μετά την κήρυξη της πτώχευσης ο οφειλέτης δεν νομιμοποιείται ενεργητικά και παθητικά στις δίκες που αφορούν στην πτωχευτική περιουσία και η νομιμοποίηση ανατίθεται

²¹⁴ Στον Ναπολέοντειο Code de Commerce φέρει το όνομα «Syndic». Ο νομοθετικός οδηγός των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο, Uncitral «on insolvency law» (2004), part 2 III, σελ. 174, τον αποκαλεί «insolvency representative». Για τα ονόματα που έχει ο σύνδικος σε κάθε δίκαιο βλ. Περάκη, ΠτΔ², § 25, σελ. 160, υποσημ. 29.

²¹⁵ Σοβαρό αντεπιχείρημα είναι ότι ο πτωχεύσας δεν καθίσταται δικαιοπρακτικά ανίκανος μετά την κήρυξη της πτώχευσης. Δεν προβλέπεται εξάλλου στο ισχύον δίκαιο η δυνατότητα αντιπροσώπευσης προσώπου με δικαιοπρακτική ικανότητα, βλ. Ράμμο, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 274.

²¹⁶ Για την ανάλυση των θεωριών σχετικά με την νομική φύση του συνδίκου βλ. Κ. Ρόκα, Πτωχευτικόν Δίκαιον, 1978, 12^η έκδοση, σελ. 105 επ.· Ράμμο, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 274 επ.· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 107 επ., με π.π.

²¹⁷ Βλ. ενδεικτικά Κ. Ρόκα, ΠτΔ¹², σελ. 106· Περάκη, ΠτΔ², § 25, σελ. 160· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 109· Σινανιώτη, Η νομιμοποίησις, σελ. 225· Κουσουλή, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 356, υποσημ. 22.

²¹⁸ Περάκης, ΠτΔ², § 25, σελ. 161.

²¹⁹ Περάκης, ΠτΔ², σελ. 160· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 109.

²²⁰ Περάκης, ΠτΔ², § 30, σελ. 197.

αποκλειστικά²²¹ στον σύνδικο ως μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο²²². Έτσι, αγωγή από ή κατά του οφειλέτη μετά την κήρυξη της πτώχευσης απορρίπτεται για έλλειψη νομιμοποίησης²²³. Στο πλαίσιο αυτό, κάθε ένδικο βοήθημα ή μέτρο εκτελέσεως που αφορά στην πτωχευτική περιουσία πρέπει να στρέφεται μόνο κατά του συνδίκου. Αντίθετα, για την μεταπτωχευτική και εξωπτωχευτική περιουσία νομιμοποιείται ενεργητικά και παθητικά μόνο ο πτωχέυσας οφειλέτης²²⁴. Στις μη περιουσιακές δίκες της εξωπτωχευτικής περιουσίας ο οφειλέτης νομιμοποιείται πλήρως και αν ασκηθεί ένδικο βοήθημα ή μέσο από ή κατά του συνδίκου απορρίπτεται για έλλειψη νομιμοποίησης²²⁵. Οι δίκες αυτές αναφέρονται στην προσωπική ή οικογενειακή κατάσταση του οφειλέτη, λ.χ. στις σχέσεις των συζύγων, στην γονική μέριμνα, στο διαζύγιο, στην αποζημίωση λόγω προσβολής της προσωπικότητας, στο δικαίωμα αποδοχής ή αποποίησης της κληρονομιάς, στην χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη κτλ²²⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 25 ΠτΚ, μετά την κήρυξη της πτώχευσης αναστέλλονται αυτοδίκαια όλα τα ατομικά καταδιωκτικά μέτρα των πιστωτών κατά του οφειλέτη προς ικανοποίηση ή εκπλήρωση πτωχευτικών απαιτήσεών τους. Ιδίως, απαγορεύεται η έναρξη ή συνέχιση της αναγκαστικής εκτέλεσης, η άσκηση αναγνωριστικών ή κατανηφιστικών αγωγών, η συνέχιση των δικών και η άσκηση ή εκδίκαση ενδίκων μέσων. Από τον συνδυασμό των άρθρων 17, 25 και 26 ΠτΚ προκύπτει ότι η αναστολή των ατομικών καταδιωκτικών μέτρων ισχύει για τους εγχειρόγραφους ή γενικούς προνομιούχους δανειστές, οι οποίοι οφείλουν να ακολουθήσουν την διαδικασία της επαληθεύσεως (εξελέγξεως) των απαιτήσεών τους κατά του πτωχέυσαντος²²⁷. Οι διαδικαστικές πράξεις που έγιναν πριν την κήρυξη της πτώχευσης διατηρούν την ισχύ τους και μπορούν να συνεχισθούν με κλήση των ενδιαφερόμενων διαδίκων, όταν παύσει το κώλυμα από την αναστολή των ατομικών διώξεων (π.χ. λόγω παύσης των εργασιών της πτώχευσης ή συμβιβασμού). Έτσι, η αγωγή, το ένδικο μέσο κτλ. που ασκήθηκε πριν την κήρυξη σε πτώχευση

²²¹ Ότι η αποκλειστική νομιμοποίηση του συνδίκου δεν αντίκειται στο Σύνταγμα και στην ΕΣΔΑ δέχεται η νομολογία, βλ. ιδίως ΑΠ 1781/2001, ΕΕμπΔ 2003. 147=Αρμ. 2002. 1487, ΑΠ 1458/2001, ΔΕΕ 2002. 306, ΕφΘεσ 246/2000, Αρμ. 2001. 940, με σχόλιο Παπαγιάννη, σελ. 941. Η ανάθεση της διοίκησης της πτωχευτικής περιουσίας στον σύνδικο και η αποκλειστική του νομιμοποίηση δεν θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος περιουσίας κατά το ΠρΠρΠρ ΕΣΔΑ, δεν επέχει θέση γενικής δήμευσης κατ' άρθρο 7 § 3 Σ ούτε θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, σύμφωνα με τα άρθρα 20 Σ και 6 ΕΣΔΑ.

²²² Έτσι ρητά η νομολογία, βλ. ΑΠ 374/2011, ΕΠολΔ 2011.602, με παρατ. Πανταζόπουλου, σελ.603· ΑΠ 901/2011, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 2366/2001, ΔΕΕ 2001. 1250· ΜονΠρΡοδ 90/2015, ΝΟΜΟΣ. Από την θεωρία, βλ. Περάκη, ΠτΔ², § 30, σελ. 197. Σύμφωνα με την άποψη του Περάκη (ΠτΔ², σελ. 197), ο οφειλέτης μπορεί με την συναίνεση του συνδίκου να νομιμοποιείται στις σχετικές με την πτωχευτική περιουσία δίκες. Αντίθετη η Πλεύρη, με το σκεπτικό ότι από την γραμματική ερμηνεία των άρθρων 17 και 18 ΠτΚ δεν προκύπτει νομοθετική βούληση για «συναινετική μεταβίβαση της νομιμοποίησης» στον οφειλέτη με επιχείρημα το μη αποδεκτό της δικαιοπρακτικής θεμελίωσης της νομιμοποίησης. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 115, υποσημ. 194.

²²³ Περάκης, ΠτΔ², σελ. 197.

²²⁴ ΑΠ 1366/2011, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 2766/2015, ΔΕΕ 2015.1026.

²²⁵ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 119.

²²⁶ ΕφΑθ 2766/2015, ΔΕΕ 2015.1026· Βλ. και Περάκη, ΠτΔ², § 38, σελ. 243 επ.

²²⁷ Ενδεικτικά από την νομολογία ΕφΑθ 2241/2012, ΧρΙΔ 2012. 420=ΧρΙΔ 2013.563· ΕφΑθ 2366/2001, ΔΕΕ 2001. 1250· ΕφΘεσ 2419/2010, ΕπισκΕμπΔ 2011.237· ΕφΛαρ 311/2014, ΔΕΕ 2015.40· ΠΠρΘεσ 2805/2016, ΝΟΜΟΣ· ΜονΠρΡοδ 90/2015, ΝΟΜΟΣ.

και φέρεται σε συζήτηση μετά από αυτήν δεν απορρίπτεται και η συζήτηση κηρύσσεται απαράδεκτη²²⁸. Η ρύθμιση της διάταξης του άρθρου 25 § 1 ΠτΚ περιλαμβάνει γενική και καθολική απαγόρευση των ατομικών καταδιωκτικών μέτρων, η οποία αφορά τόσο στους ιδιώτες όσο και στο Δημόσιο²²⁹. Η αναστολή των ατομικών διώξεων δεν ισχύει για τους πτωχευτικούς δανειστές οι οποίοι έχουν ενέχυρο, υποθήκη ή ειδικό προνόμιο επί των πτωχευτικών πραγμάτων²³⁰ και για τους ομαδικούς ή μεταπτωχευτικούς δανειστές²³¹. Στην κατηγορία των ειδικών προνομιούχων ανήκει και ο προσημειούχος δανειστής, διότι η προσημείωση υποθήκης αποτελεί εμπράγματη ασφάλεια υποθήκης υπό αίρεση²³². Οι δανειστές αυτοί μπορούν να επισπεύσουν αναγκαστική εκτέλεση σε πράγμα που ανήκει στην πτωχευτική περιουσία ή να συνεχίσουν την αναγκαστική εκτέλεση που ξεκίνησε πριν την κήρυξη της πτώχευσης²³³. Ενδιαφέρουσα είναι η θέση του ΑΠ στην περίπτωση όπου κατά παράβαση της αναστολής των ατομικών διώξεων πτωχευτικός δανειστής άσκησε αγωγή κατά του οφειλέτη. Η πλειοψηφία του Ακυρωτικού²³⁴ δέχθηκε ότι ο σύνδικος δεν νομιμοποιείται να προσβάλει την απόφαση με ένδικα μέσα. Αντίθετα, η μειοψηφία τάχθηκε υπέρ της άποψης ότι ο σύνδικος νομιμοποιείται να προσβάλει την απόφαση λόγω της παραβίασης της αναστολής των ατομικών διώξεων²³⁵.

Ήδη υπό το προϊσχύσαν δίκαιο γινόταν δεκτό ότι σε κατεπείγουσες περιπτώσεις και για την αποτροπή επικείμενου κινδύνου από την αναβολή ο πτωχός μπορούσε να ζητήσει την λήψη των αναγκαίων μέτρων για την προστασία της πτωχευτικής περιουσίας, εφόσον ο σύνδικος αδρανούσε²³⁶. Η θεωρητική και νομολογιακή αυτή άποψη επιβεβαιώθηκε νομοθετικά στην ισχύουσα ρύθμιση του άρθρου 17 § 4 εδ. β' ΠτΚ. Σύμφωνα με την διάταξη, ο οφειλέτης νομιμοποιείται στην άσκηση κάθε πρόσφορου για την προστασία της πτωχευτικής περιουσίας μέτρου, με την σωρευτική συνδρομή δύο προϋποθέσεων: της κατεπείγουσας περίπτωσης και της αδράνειας του συνδίκου²³⁷.

²²⁸ ΕφΑθ 2366/2001, ΔΕΕ 2001. 1250· ΕφΘεσσ 2419/2010, ΕπισκΕμπΔ 2011. 238, με εισαγωγ.σημ. Παμπούκη· ΕφΛαρ 311/2014, ΔΕΕ 2015. 40.

²²⁹ Πριν την θέση σε ισχύ του νέου ΠτΚ, το άρθρο 62 § 4 ν.δ. 356/1974 (ΚΕΔΕ) παρείχε την δυνατότητα στο Δημόσιο να επισπεύδει αναγκαστική εκτέλεση κατά του πτωχεύσαντος οφειλέτη κατά την διάρκεια της πτώχευσης, έστω και αν αυτό εμφανιζόταν ως γενικός προνομιούχος ή εγγειρογράφος δανειστής. Την διάταξη αυτή κατάργησε το άρθρο 181 στοιχ. στ' ΠτΚ. Βλ. Περάκη, ΠτΔ², § 32, σελ. 224.

²³⁰ ΕφΑθ 2241/2012, ΧρΙΔ 2012. 420=ΧρΙΔ 2013.563· ΕφΑθ 2366/2001, ΔΕΕ 2001.1250· ΕφΘεσσ 2419/2010, ΕπισκΕμπΔ 2011.237· ΕφΛαρ 311/2014, ΔΕΕ 2015.40· ΠΠρΘεσσ 2805/2016, ΝΟΜΟΣ· ΜονΠρΡοδ 90/2015, ΝΟΜΟΣ.

²³¹ ΕφΑθ 2366/2001, ΔΕΕ 2001.1250.

²³² ΕφΑθ 2241/2012, ΧρΙΔ 2012. 420=ΧρΙΔ 2013.563· ΜονΠρΡοδ 90/2015, ΝΟΜΟΣ. Μάλιστα, ο προσημειούχος δανειστής έχει την δυνατότητα, εφόσον διαθέτει εκτελεστό τίτλο, να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση πριν την τροπή της προσημείωσης σε υποθήκη. Έτσι ρητά η ΟΛΑΠ 14/2006, ΝΟΜΟΣ.

²³³ ΕφΑθ 2241/2012, ΧρΙΔ 2012. 420=ΧρΙΔ 2013.563· ΕφΘεσσ 2419/2010, ΕπισκΕμπΔ 2011.237· ΕφΛαρ 311/2014, ΔΕΕ 2015.40· ΠΠρΘεσσ 2805/2016, ΝΟΜΟΣ· ΜονΠρΡοδ 90/2015, ΝΟΜΟΣ.

²³⁴ ΑΠ 1111/1996, Δ 1997. 671, με αντίθ. παρ. Μπέη και Μουσταίρα, σελ. 673 επ.

²³⁵ Σύμφωνα με την άποψη αυτή και η Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 116-117.

²³⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 121 επ.

²³⁷ Περάκης, ΠτΔ², § 30, σελ. 197.

Τέλος, άλλα δικονομικά αποτελέσματα της πτώχευσης είναι η βίαιη διακοπή της δίκης (άρθρο 286 εδ. γ' ΚΠολΔ), η εξέταση του συνδίκου ή του οφειλέτη ως διαδίκου (άρθρο 415 § 4 ΚΠολΔ) και η παύση της αναγκαστικής διαχείρισης (άρθρο 1036 § 3 ΚΠολΔ).

ii. Ο εκτελεστής διαθήκης

Ο εκτελεστής διαθήκης είναι το πρόσωπο που διορίζεται από τον διαθέτη με έργο την εκτέλεση των διατάξεων της διαθήκης (άρθρα 2017, 2020 § 1 ΑΚ)²³⁸. Ο εκτελεστής μπορεί να επιχειρεί κάθε υλική ή νομική πράξη που είναι αναγκαία για την εκπλήρωση των διατάξεων. Ακόμα, μπορεί να διαχειρίζεται την κληρονομία κατά ένα μέρος ή ολόκληρη (άρθρο 2020 § 2 ΑΚ). Ομόφωνα γίνεται δεκτό σήμερα ότι ο εκτελεστής διαθήκης ασκεί ιδιωτικό λειτούργημα (βλ. και άρθρα 2018, 2019 § 1, 2029 ΑΚ)²³⁹ και νομιμοποιείται ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος στις δίκες για τις αξιώσεις που αφορούν στην κληρονομία, εφόσον έχει την διαχείριση της κληρονομιάς ή των σχετικών αξιώσεων (άρθρα 2025 ΑΚ, 54 ΕισΝΚΠολΔ)²⁴⁰. Το λειτούργημα του εκτελεστή αρχίζει από τότε που αποδέχεται τον διορισμό του και παύει για λόγους γενικούς (άρθρο 2028 ΑΚ: παροχή εγγύησης από τον κληρονόμο ότι θα εκτελέσει τις διατάξεις της διαθήκης, πλήρωση της διαλυτικής αίρεσης ή προθεσμίας υπό την οποία διορίστηκε ο εκτελεστής, αυτοδίκαια όταν εκτελεστούν οι διατάξεις της διαθήκης) ή ειδικούς (διάλυση του νομικού προσώπου ή θάνατος του φυσικού προσώπου που έχει οριστεί ως εκτελεστής, άρθρο 2029 ΑΚ: επερχόμενη ανικανότητα για δικαιοπραξία, άρθρο 2030 ΑΚ: παραίτηση, άρθρο 2031 ΑΚ: παύση από το δικαστήριο για σπουδαίο λόγο)²⁴¹. Η συμμετοχή του εκτελεστή στις δίκες της κληρονομιάς γίνεται εντονότερη όσες περισσότερες εξουσίες έχει, διότι κριτήριο για την νομιμοποίησή του είναι η διαχείριση της κληρονομιάς. Από τον συνδυασμό των άρθρων 2025, 2026 ΑΚ προκύπτει ότι ενεργητικά στις δίκες για τις αξιώσεις της κληρονομιάς νομιμοποιείται κατά κανόνα ο κληρονόμος και εξαιρετικά, εφόσον έχει την διαχείριση της κληρονομιάς, ο εκτελεστής, ενώ παθητικά για τις

²³⁸ Φίλιος, Κληρονομικό Δίκαιο, 8^η έκδοση, 2011, σελ. 558· Ψούνη, Κληρονομικό Δίκαιο ΙΙ, 2004, σελ. 159.

²³⁹ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης στο δίκαιο του ΑΚ, 2005, σελ. 336· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 125-126· Φίλιος, Κληρονομικό Δίκαιο⁸, σελ. 559· Ψούνη, Κληρονομικό Δίκαιο ΙΙ, σελ. 160. Για τις απόψεις σχετικά με την νομική φύση του εκτελεστή διαθήκης ισχύουν αντίστοιχα όσα έχουν διατυπωθεί για τον σύνδικο, βλ. Ράμμο, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 273-274· Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 225-226· Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 139. Παρά το γεγονός ότι, όπως γίνεται δεκτό, ο εκτελεστής διαθήκης δεν εκπροσωπεί την κληρονομία, τον διαθέτη, τους δανειστές της κληρονομιάς ή τον κληρονόμο, ορισμένες διατάξεις για την αντιπροσώπευση εφαρμόζονται ανάλογα στην εξουσιοδότησή του, βλ. Φίλιο, Κληρονομικό Δίκαιο⁸, σελ. 560.

²⁴⁰ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 486, σελ. 830· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Κουσουλής), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 327, αριθ. 1· Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 335· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 126· ΑΠ 318/2000, ΕλλΔνη 2000. 1320=ΕΕΝ 2001. 661. Ο Ράμμος δεχόταν ότι η νομιμοποίηση του εκτελεστή μπορούσε να είναι συντρέχουσα, εφόσον υπήρχε σχετική πρόβλεψη στην διαθήκη, βλ. Ράμμο, Η νέα δικονομική μεταρρύθμιση, Δ 1971.642. Η άποψη αυτή δεν βρίσκει έρεισμα στην ισχύουσα ρύθμιση του άρθρου 2025 ΑΚ. Βλ. και Καλαβρό, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, σελ. 830.

²⁴¹ Ψούνη, Κληρονομικό Δίκαιο, ΙΙ, σελ. 165-167.

αξιώσεις τρίτων κατά της κληρονομίας μόνον ο κληρονόμος²⁴². Δυνάμει του άρθρου 54 ΕισΝΚΠολΔ που αντικατέστησε το άρθρο 2025 ΑΚ, ο εκτελεστής μπορεί να ενάγει και να ενάγεται εφόσον έχει την διαχειριστική εξουσία. Στις αξιώσεις της κληρονομίας κατά τρίτων, δηλαδή, το «τεκμήριο νομιμοποιήσεως» το έχει ο κληρονόμος²⁴³. Η αποκλειστικότητα της νομιμοποίησης του εκτελεστή έχει το νόημα ότι σε περίπτωση που ο εκτελεστής αδρανή ο κληρονόμος δεν μπορεί να ασκήσει το επίδικο δικαίωμα, παρά μόνο –ενδεχομένως– πλαγιαστικά, ενώ μπορεί να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης κατά του εκτελεστή ή αγωγή για την παύση του²⁴⁴. Εξάλλου, η βαριά αμέλεια του εκτελεστή κατά την διεξαγωγή δικών μπορεί να θεωρηθεί ως βαριά παράβαση των καθηκόντων του και λόγος παύσης σύμφωνα με το άρθρο 2031 ΑΚ.

Επειδή δεν ασκούνται όλες οι κληρονομικές αξιώσεις από τον εκτελεστή, η νομιμοποίησή του συνίσταται στην προβολή του ισχυρισμού όχι μόνο ότι έχει την ιδιότητα του εκτελεστή, αλλά και ότι το επίδικο αντικείμενο ανήκει στην κληρονομιαία περιουσία που υπάγεται στην διαχειριστική εξουσία του²⁴⁵. Επίσης, το άρθρο 2021 ΑΚ αναφέρεται στις πράξεις που μπορεί να ενεργήσει μόνο μετά από άδεια του δικαστηρίου, μεταξύ των οποίων και ο συμβιβασμός, ανεξάρτητα αν είναι εξώδικος ή δικαστικός²⁴⁶.

Επειδή ο εκτελεστής δεν εκπροσωπεί ορισμένο πρόσωπο κληρονόμου, γίνεται δεκτό ότι δεν νομιμοποιείται σε δίκες με αντικείμενο κληρονομικό δικαίωμα. Η διαχειριστική του εξουσία εκτείνεται στην ίδια την κληρονομιαία περιουσία και όχι σε αυτό καθ' αυτό το κληρονομικό δικαίωμα²⁴⁷. Έτσι, ο εκτελεστής δεν ενάγει και δεν ενάγεται με την αγωγή περί κλήρου, διότι δεν νέμεται *pro herede* αλλά σύμφωνα με το λειτούργημά του²⁴⁸. Μπορεί, όμως, να ασκήσει αγωγή κατά παντός νέμεται *pro herede* ή *pro possessore* τα κληρονομιαία για την παράδοσή τους, όταν έχει την εξουσία διαχείρισης της κατοχής τους, διότι η αγωγή αυτή στηρίζεται στο λειτούργημά του (άρθρο 2025 § 2 ΑΚ)²⁴⁹. Επίσης, γίνεται δεκτό ότι ο εκτελεστής διαθήκης δεν νομιμοποιείται

²⁴² Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 327 επ. Το αρχικό κείμενο του άρθρου 2025 ΑΚ είχε ως εξής: «Αι αξιώσεις της κληρονομίας ασκούνται υπό του κληρονόμου. Ο εκτελεστής διαθήκης δύναται να ασκήσει τις αξιώσεις της κληρονομίας, εφόσον έχει την διαχείρισιν της κληρονομίας ή των τοιούτων αξιώσεων». Το άρθρο 2025 ΑΚ αναφερόταν στις αξιώσεις της κληρονομίας και το άρθρο 2026 ΑΚ στις αξιώσεις κατά της κληρονομίας, για τις οποίες είχε παθητική νομιμοποίηση μόνο ο κληρονόμος. Το σύστημα αυτό είχε υποστεί κριτική λόγω της διαφοροποίησης της δυνατότητας του εκτελεστή να διεξάγει παθητικά τις δίκες της κληρονομίας, βλ. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 328-329· Σινανιώτη, Η νομιμοποίησις, σελ. 228. Εντέλει, με το άρθρο 54 ΕισΝΚΠολΔ αντικαταστάθηκε το άρθρο 2025 ΑΚ και έλαβε την σημερινή του μορφή, ώστε ο εκτελεστής διαθήκης ενάγεται για τις αξιώσεις της κληρονομίας, όταν έχει την διαχείριση. Αναπροσαρμόστηκε, παράλληλα, το άρθρο 327 § 2 ΚΠολΔ, με την διαγραφή της τελευταίας φράσης, «του έχοντος εξουσίαν διεξαγωγής της δίκης» (αρχικό 343). Βλ. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ο.π., σελ. 329.

²⁴³ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 332.

²⁴⁴ Σταματόπουλος σε ΑΚ (τ. Χ) Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 2025-2026, αριθ. 10, σελ. 874.

²⁴⁵ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησις, σελ. 226.

²⁴⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 127.

²⁴⁷ Σταματόπουλος σε ΑΚ Γεωργιάδη/ Σταθόπουλου, άρθρ. 2025-2026, αριθ. 1, σελ. 871· Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 337-341· ΑΠ 1928/2008, ΧρΙΔ 2009. 638= ΕλλΔνη 2010. 761.

²⁴⁸ Σταματόπουλος σε ΑΚ Γεωργιάδη/ Σταθόπουλου, άρθρ. 2025-2026, αριθ. 1, σελ. 871.

²⁴⁹ Σταματόπουλος, ο.π., άρθρ. 2025-2026, αριθ. 3, σελ. 872.

παθητικά σε αγωγή κληρονόμου για την διανομή του κοινού κληρονομιαίου πράγματος, εκτός αν του ανατέθηκε η ρύθμιση της διανομής²⁵⁰, ενώ δεν ενάγει και δεν ενάγεται για ερμηνεία ή ακύρωση της διαθήκης, εφόσον η ερμηνεία ή ακύρωση δεν αφορά την διάταξη διορισμού του²⁵¹. Τέλος, όταν σύμφωνα με το άρθρο 2026 ΑΚ οι αξιώσεις των τρίτων κατά της κληρονομίας ασκούνται εναντίον του κληρονόμου, ο εκτελεστής διαθήκης έχει το δικαίωμα να παρέμβει αυτοτελώς προσθέτως στην δίκη (άρθρο 83 ΚΠολΔ). Το δεδικασμένο της απόφασης που θα εκδοθεί στην περίπτωση αυτή ισχύει και για τον εκτελεστή (άρθρο 327 § 2 ΚΠολΔ).

Ο α.ν. 2039/1939 για την εκκαθάριση και διοίκηση των υπέρ κοινωφελών σκοπών καταλειπόμενων στο Κράτος κληρονομιών, κληροδοσιών και δωρεών περιείχε διατάξεις για τον εκτελεστή διαθήκης με διατάξεις υπέρ κοινωφελών σκοπών. Το λειτούργημα του εκτελεστή διαθήκης του α.ν. 2039/1939 χαρακτηριζόταν ως δημόσιο με εκκαθαριστικά καθήκοντα (άρθρο 64)²⁵². Έτσι, ο εκτελεστής ακόμα και όταν είχε ευρείες διαχειριστικές εξουσίες υπαγόταν πάντα σύμφωνα με τις διατάξεις του α.ν. στον έλεγχο και στην εποπτεία του Υπουργού των Οικονομικών για τη νομιμότητα των πράξεών του²⁵³. Η νομολογία του Αρείου Πάγου εφάρμοζε συνδυαστικά τόσο τις διατάξεις του α.ν. 2039/1939 όσο και τις διατάξεις του ΑΚ²⁵⁴. Ο α.ν. 2039/1939 καταργήθηκε με τα άρθρα 82 § 8 και 102 του ν. 4182/2013 («Κώδικας κοινωφελών περιουσιών, σχολαζουσών κληρονομιών και λοιπές διατάξεις»), ο οποίος προβλέπει την τήρηση μητρώου εκκαθαριστών, διαχειριστών κοινωφελών περιουσιών και ιδρυμάτων, εκτελεστών διαθηκών και κηδεμόνων σχολαζουσών κληρονομιών (άρθρο 16). Το άρθρο 69 ν. 4182/2013 προβλέπει για τις δίκες κοινωφελών περιουσιών ότι η αρμόδια αρχή, δηλαδή ο Υπουργός Οικονομικών, νομιμοποιείται πέραν των εκκαθαριστών, εκτελεστών διαθήκης και διοικητών κοινωφελών ιδρυμάτων, να ασκεί αιτήσεις και αγωγές σε δικαστήρια για την αναγνώριση ή την διεκδίκηση δικαιώματος σε κάθε περιουσία που έχει διατεθεί για κοινωφελή σκοπό ή σε κοινωφελές ίδρυμα, να επισπεύδει αναγκαστική εκτέλεση για την ικανοποίηση των δικαιωμάτων αυτών, να ζητεί την λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την εξασφάλιση κάθε περιουσίας, σύμφωνα με τα άρθρα 682 επ. ΚΠολΔ, να ασκεί παρέμβαση σε κάθε στάση δίκης η οποία αφορά σε περιουσία υπέρ κοινωφελούς σκοπού ή κοινωφελών ιδρυμάτων ή αφορά το κύρος των πράξεων τους, με την υποβολή προτάσεων και χωρίς την κοινοποίηση δικογράφου παρέμβασης, να ζητεί την επανάληψη της δίκης ή να καλείται για την επανάληψη της δίκης, αν επήλθε διακοπή. Τα εισαγωγικά δικόγραφα

²⁵⁰ Σταματόπουλος, ο.π., άρθρ. 2025-2026, αριθ. 6, σελ. 873· Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 343-344.

²⁵¹ Σταματόπουλος, ο.π., άρθρ. 2025-2026, αριθ. 7-8, σελ. 873· Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο εκτελεστής διαθήκης, σελ. 344· ΑΠ 1928/2008, ΧρΙΔ 2009.638=ΕλλΔνη 2010.761.

²⁵² Ψούνη, Κληρονομικό Δίκαιο ΙΙ, σελ. 161· ΟΛΑΠ 8/1994, ΕλλΔνη 1994.1254=EEN 1994.383=NoB 1994.1141· ΑΠ 1928/2008, ΧρΙΔ 2009.638=ΕλλΔνη 2010.761· ΑΠ 1929/2008, ΝΟΜΟΣ· ΠΠρΘεσσ 8173/2007, ΝΟΜΟΣ.

²⁵³ ΟΛΑΠ 8/1994, ΕλλΔνη 1994.1254=EEN 1994.383=NoB 1994.1141.

²⁵⁴ ΑΠ 1928/2008, ΧρΙΔ 2009.638=ΕλλΔνη 2010.761· ΑΠ 1929/2008, ΝΟΜΟΣ.

των σχετικών δικών κοινοποιούνται στην αρμόδια αρχή από οποιονδήποτε ασκούνται επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις περί δικών και προθεσμιών του Δημοσίου (άρθρο 69 § 2).

iii. *Ο εκκαθαριστής κληρονομίας*

Η απόφαση που διατάσσει την εκκαθάριση της κληρονομίας διορίζει και εκκαθαριστή. Εκκαθαριστής μπορεί να διοριστεί κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ικανό για δικαιοπραξία. Μπορεί, επίσης, να διοριστεί και ο κληρονόμος ή ένας από τους κληρονόμους, αν έχει πλήρη ικανότητα για δικαιοπραξία (άρθρο 1915 ΑΚ)²⁵⁵. Ο εκκαθαριστής κληρονομίας ασκεί δημόσιο λειτουργήμα και έχει την εξουσία να ενεργεί κάθε αναγκαία πράξη για την εκκαθάριση της κληρονομίας²⁵⁶. Η εξαιρετική νομιμοποίηση του εκκαθαριστή έχει θεσπισθεί ως αποκλειστική στις δίκες που αφορούν στα δικαιώματα ή στις υποχρεώσεις της κληρονομίας που έχουν τεθεί υπό την διαχείρισή του²⁵⁷. Έργο του εκκαθαριστή είναι να διοικεί την ομάδα της κληρονομίας, ευθύνεται για κάθε αμέλεια και έχει την υποχρέωση να λογοδοτεί (άρθρο 1918 § 1 ΑΚ)²⁵⁸. Έως το τέλος της απογραφής επαληθεύει τις υποχρεώσεις της κληρονομίας, εισπράττει τις απαιτήσεις και εκποιεί τα κινητά και τα ακίνητά της (άρθρο 1918 § 2). Η εξουσία του εκκαθαριστή και η αντίστοιχη νομιμοποίησή του δεν είναι ευρεία, περιορίζεται σε δίκες που αναφέρονται στην διοίκηση της κληρονομίας και δεν εκτείνεται σε δίκες που αναφέρονται στην καταψήφιση των ουσιαστικού δικαίου εννόμων σχέσεων, από τις οποίες δεσμεύεται ενοχικά ο κληρονόμος ή ο κληρονομούμενος πριν την θέση της κληρονομίας σε δικαστική εκκαθάριση²⁵⁹. Η φύση του λειτουργήματος του εκκαθαριστή, τα καθήκοντα και η νομική του θέση στην δικαστική εκκαθάριση οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο εκκαθαριστής δεν μπορεί να συμφωνήσει το πρώτον την υπαγωγή της συγκεκριμένης διαφοράς σε διαιτησία και, κατά την ορθότερη άποψη, δεν έχει

²⁵⁵ Φίλιος, Κληρονομικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, 7^η έκδοση, 2009, § 88, σελ. 196. Για την αποδοχή του λειτουργήματος, την παύση και την αντικατάσταση του εκκαθαριστή, βλ. τον ίδιο, ο.π., § 88, σελ. 196 επ.

²⁵⁶ Από την δημοσίευση της αποφάσεως για την εκκαθάριση η κληρονομία αποτελεί αυτόνομη περιουσιακή ομάδα, διοικούμενη από τον εκκαθαριστή, δεν έχει όμως νομική προσωπικότητα και συνεπώς ο εκκαθαριστής δεν μπορεί να θεωρηθεί εκπρόσωπος της περιουσιακής ομάδας, των κληρονόμων ή των δανειστών της κληρονομίας. Αντίθετα, ο εκκαθαριστής εξισορροπεί τα συγκρουόμενα συμφέροντα των κληρονόμων και των κληρονομικών δανειστών, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο θεσμός της νόμιμης αντιπροσώπευσης δεν προσιδιάζει στα καθήκοντά του. Βλ. Νίκα σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 1918 αριθ. 1, σελ. 348-349, ο οποίος παραπέμπει περαιτέρω σε παλαιότερη νομολογία στην υποσημ. 1· Σινανιώτη, Η νομιμοποίησης, σελ. 259· Φίλιο, Κληρονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος⁷, § 88, σελ. 197-198.

²⁵⁷ Νίκας σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 1918, σελ. 349· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Κουσουύλης), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 327, αριθ. 3· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 259· ΕφΘεσς 2425/1993. Αρμ.1994. 64.

²⁵⁸ Κύριο διαχειριστικό έργο του εκκαθαριστή είναι η εισπράξη των απαιτήσεων και η ρευστοποίηση της κληρονομικής περιουσίας. Για το έργο του εκκαθαριστή βλ. αναλυτικά Νίκα σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 1918, σελ. 350 επ.

²⁵⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 133.

ούτε την δυνατότητα να υλοποιήσει την συμφωνία της διαιτησίας²⁶⁰. Ως προς το ζήτημα του συμβιβασμού, ενόψει των διατυπώσεων του άρθρου 2021 ΑΚ για τον εκτελεστή διαθήκης, θα πρέπει να θεωρείται ανεπίτρεπτη η ανάπτυξη συμβιβαστικών πρωτοβουλιών εκ μέρους του εκκαθαριστή²⁶¹. Με την λήξη της δικαστικής εκκαθάρισης παύει και η νομιμοποίηση του εκκαθαριστή, την διοίκηση αναλαμβάνει ο κληρονόμος, ο οποίος νομιμοποιείται εφ' εξής στις δίκες της κληρονομιάς και επέρχεται σύγχυση με την ατομική του περιουσία, καθώς η κληρονομία παύει να αποτελεί χωριστή ομάδα²⁶².

iv. *Ο αναγκαστικός διαχειριστής*

Τα άρθρα 1034 επ. ΚΠολΔ προβλέπουν για την θέση ακινήτου ή επιχείρησης σε αναγκαστική διαχείριση. Με την απόφαση που διατάσσει την αναγκαστική διαχείριση διορίζεται διαχειριστής του ακινήτου ή της επιχείρησης (άρθρο 1037). Με κριτήριο την καταλληλότητα του προσώπου που διορίζεται δεν αποκλείεται να επιλεγεί ως διαχειριστής ο ίδιος ο οφειλέτης, οπότε διορίζεται και επόπτης του²⁶³. Ο διαχειριστής ενεργεί όλες τις πράξεις που είναι ενδεδειγμένες για την τακτική και επωφελή οικονομική εκμετάλλευση του ακινήτου ή της επιχείρησης, οφείλει να διατηρεί το ακίνητο ή την επιχείρηση σε καλή κατάσταση και να αποφεύγει πράξεις που βλάπτουν την οικονομική τους υπόσταση (άρθρο 1039 § 1 ΚΠολΔ). Το άρθρο 1039 παρ. 3 προβλέπει την νομιμοποίηση του αναγκαστικού διαχειριστή στις δίκες για τις έννομες σχέσεις που αφορούν στην διαχείριση, έστω αν αυτές γεννήθηκαν σε προγενέστερο χρόνο, στις οποίες παρίσταται ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος λόγω λειτουργήματος²⁶⁴. Τέλος, η αναγκαστική διαχείριση παύει αφότου εξαλειφθεί η εγγραφή στα ειδικά βιβλία με βάση τελεσίδικη απόφαση που διατάσσει την παύση, σύμφωνα με το άρθρο 1036 ΚΠολΔ.

2. *Ο διάδικος που διέθεσε το επίδικο αντικείμενο σύμφωνα με το άρθρο 225 ΚΠολΔ*

Κατά την διάρκεια της δίκης μπορεί να υπάρξει μεταβολή στα υποκείμενα της επίδικης έννομης σχέσης λόγω καθολικής, οιονεί καθολικής ή ειδικής διαδοχής. Στην καθολική και στην

²⁶⁰ Νίκας σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλο, άρθρ. 1918, αριθ. 15, σελ. 354, με π.π.

²⁶¹ Νίκας, ο.π., άρθρ. 1918, αριθ. 15, σελ. 355.

²⁶² Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 133.

²⁶³ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νικολόπουλος), ΕρμΚΠολΔ II, άρθρ. 1037 (χωρίς αριθ.), σελ. 2015.

²⁶⁴ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νικολόπουλος), ΕρμΚΠολΔ II, άρθρ. 1039, (χωρίς αριθ.), σελ. 2016· Κολοτούρος, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', § 1, σελ. 7· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 125· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησις, σελ. 259, κατά τον οποίο, η νομιμοποίηση του διαχειριστή ως μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου προστατεύει καλύτερα τα συμφέροντα του οφειλέτη· ο τελευταίος μπορεί να συμμετάσχει στην δίκη με πρόσθετη παρέμβαση, να εξεταστεί ως μάρτυρας κτλ., δυνατότητες που δεν έχει αν θεωρηθεί αντιπροσωπευόμενος από τον διαχειριστή.

οιονεί καθολική διαδοχή επέρχεται βίαιη διακοπή της δίκης σύμφωνα με το άρθρο 286 ΚΠολΔ και αυτή επαναλαμβάνεται από τους κληρονόμους του αποβιώσαντος. Αντίθετα, στην ειδική διαδοχή εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 225 ΚΠολΔ²⁶⁵. Πρότυπο του άρθρου 225 αποτέλεσε η § 265 της γερμανικής ΖΡΟ: Οι δύο ρυθμίσεις προβλέπουν ρητά την δυνατότητα μεταβίβασης του επιδίκου αντικειμένου σε τρίτο πρόσωπο κατά την διάρκεια της δίκης²⁶⁶. Η μεταβίβαση του επιδίκου πράγματος ή δικαιώματος δεν επιφέρει καμία μεταβολή στην έννομη σχέση της δίκης, διότι αυτή δεν συνιστά παρακολούθημα της ουσιαστικής έννομης σχέσης αλλά συνεχίζεται μεταξύ των ίδιων διαδίκων μέχρις ότου περατωθεί νόμιμα, όπως προκύπτει από τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 225 ΚΠολΔ. Αποκλειστικά νομιμοποιούμενος είναι ο δικαιοπάροχος ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος²⁶⁷. Ο ειδικός διάδοχος δεν αποκτά αυτοδίκαια την ιδιότητα του διαδίκου, αλλά έχει το δικαίωμα να ασκήσει (αυτοτελή) πρόσθετη παρέμβαση μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης, ακόμα και για πρώτη φορά ενώπιον του Αρείου Πάγου²⁶⁸. Δικαιολογητικός λόγος των διατάξεων του άρθρου 225 ΚΠολΔ είναι η προστασία του αντιδίκου, ο οποίος χωρίς την διατήρηση της νομιμοποίησης του δικαιοπαρόχου θα έπρεπε να διεξαγάγει (εκ νέου) δίκη με τον ειδικό διάδοχο²⁶⁹. Με την ρύθμιση αυτή αποτρέπεται η χειροτέρευση της δικονομικής θέσης του αντιδίκου από μία παρά την βούλησή του μεταβολή και η δίκη συνεχίζεται χωρίς να διακοπεί²⁷⁰.

²⁶⁵ Καλαβρός, ΠολΔ Γενικό Μέρος⁴, § 34, αριθ. 204, σελ. 311· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², σελ. 512 επ.· Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 374· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 135· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 196.

²⁶⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 134· Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης κατά τον ΚΠολΔ, 2001, σελ. 85-86 υποσημ. 71· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 188 υποσημ. 3. Στην Γαλλία διατυπώθηκαν τρεις απόψεις για την νομιμοποίηση του δικαιοπαρόχου και του ειδικού διαδόχου μετά την απαλλοτρίωση του επιδίκου, ενώ στην γαλλική νομολογία φαίνεται να επικράτησε η άποψη που προσεγγίζει το ιταλικό δίκαιο, όπου η διαδικασία μπορεί να συνεχισθεί από τον απαλλοτριώσαντα μόνο ή με την συμμετοχή του ειδικού διαδόχου, ή από τον ειδικό διάδοχο μόνο, βλ. Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης, σελ. 86, υποσημ. 71, με π.π.

²⁶⁷ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 34, αριθ. 204 και 238, σελ. 311 και 326 αντίστοιχα, § 38, αριθ. 485, σελ. 829· ο ίδιος σε Πολιτική Δικονομία Γενικό Μέρος, Μπέν/Καλαβρού/Σταματόπουλου, σελ. 227-228· Μακρίδου σε ΕρμΚΠολΔ Ι Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα, άρθρ. 225 αριθ. 4.

²⁶⁸ ΑΠ 522/2014, ΔΕΕ 2014.590=ΧρΙΔ 2014.619=ΕφΑΔ 2014.404· ΑΠ 1345/2009, ΧρΙΔ 2010.273· ΑΠ 870/2006, ΧρΙΔ 2006.718· ΑΠ 1727/2006, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 4047/2007, Αρμ. 2008.449· ΕφΛαρ 240/2002, Δικογραφία 2002.297· ΜονΠρΘεσσ 4012/2014, Αρμ. 2015.91· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 135. Σχετικά έχουν διατυπωθεί οι θεωρίες «της μη επιρροής» και «της επιρροής» (“Irrelevanz” και “Revelanztheorie”) στα πλαίσια της γερμανικής επιστήμης. Βλ. αναλυτικά για τις θεωρίες αυτές Κολοτούρο, Η απαλλοτρίωσις, ημτ. β’, σελ. 98 επ. και Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 206-214. Οι θεωρίες αυτές απαντούν σε δύο καίρια ερωτήματα και συγκεκριμένα στα εξής: α) αν ο δικαιοπάροχος έχει την δυνατότητα να ενεργεί δικονομικές πράξεις διάθεσης του αντικειμένου (συμψηφισμό, παραίτηση κτλ.) και αν ο αντίδικος μπορεί να προβάλει ενστάσεις κατά του νέου κτήτορα και β) αν μετά την απαλλοτρίωση είναι αναγκαία η αντίστοιχη μεταβολή του αιτήματος της αγωγής, ώστε να ζητείται η εκπλήρωση της παροχής στον νέο κτήτορα. Ως προς το αίτημα, η κρατούσα γνώμη στην νομολογία, συνεπής με την θεωρία της μη επιρροής, δέχεται ότι μεταβολή του αγωγικού αιτήματος δεν απαιτείται. Βλ. Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 225, αριθ. 3· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 249, με π.π.

²⁶⁹ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 34, αριθ. 206, σελ. 312· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 187-188.

²⁷⁰ ΑΠ 522/2014, ΔΕΕ 2014.590=ΧρΙΔ 2014.619=ΕφΑΔ 2014.404· ΑΠ 870/2006, ΧρΙΔ 2006.718· ΕφΛαρ 240/2002, Δικογραφία 2002.297.

Μολονότι ο δικαιопάροχος παραμένει διάδικος, δεν έχει στο εξής την εξουσία διαθέσεως του επιδίκου αντικειμένου, διότι αυτή ανήκει στο νέο δικαιούχο ειδικό διάδοχο²⁷¹. Ο δικαιопάροχος δεν μπορεί να συνάψει έγκυρα δικαστικό συμβιβασμό, ο οποίος σαν διφυής νομική πράξη ενέχει διάθεση κατά το ουσιαστικό δίκαιο²⁷². Σε περίπτωση θανάτου του δικαιοπαρόχου η εκκρεμής δίκη διακόπτεται και επαναλαμβάνεται από τους κληρονόμους του και όχι από τον ειδικό διάδοχο, ο οποίος οφείλει να αναμείνει την επανάληψή της για να ασκήσει παρέμβαση²⁷³.

Αναφορικά με την μεταβίβαση, αρκεί ο ισχυρισμός του δικαιοπαρόχου περί διαδοχής, ανεξάρτητα αν η διάθεση έχει επέλθει ή όχι, κατά το ουσιαστικό δίκαιο· αρκεί, δηλαδή, η λεγόμενη «υποθετική διαδοχή»²⁷⁴. Με τον όρο «διαδοχή» νοείται η παράγωγη κτήση, η οποία μπορεί να είναι μεταβιβαστική («μεταβίβαση του επιδίκου») ή δημιουργική («σύσταση εμπραγμάτου δικαιώματος»)²⁷⁵. Αντίθετα, κατά την κρατούσα και ορθότερη γνώμη, δεν περιλαμβάνεται στην έννοια της διαδοχής η πρωτότυπη κτήση του δικαιώματος, διότι ο νέος κτήτορας δεν θεμελιώνει το δικαίωμά του στο δικαίωμα του δικαιοπαρόχου²⁷⁶. Ο απαλλοτριώσας μπορεί να είναι ενάγων ή εναγόμενος στην δίκη. Αν είναι ενάγων, δεν μπορεί να προταθεί έναντί του η έλλειψη νομιμοποίησης, εκτός αν η απόφαση δεν δεσμεύει τον ειδικό διάδοχο (βλ. άρθρο 1036 ΑΚ σε συνδ. με 325 αριθ. 3 ΚΠολΔ). Αμφισβητείται, τέλος, αν στην έννοια της διαδοχής περιλαμβάνεται η στερητική αναδοχή χρέους²⁷⁷. Σύμφωνα με μία άποψη, ο νόμος, χρησιμοποιώντας αδιακρίτως τον όρο «διαδοχή», αναφέρεται και στην διαδοχή στην

²⁷¹ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 225, αριθ. 4. Αντίθετος ο Νίκας, Ο δικαστικός συμβιβασμός, σελ. 134-137, ότι ο μεταβιβάζων διατηρεί πάντοτε στα πλαίσια της νομιμοποίησής του την εξουσία διάθεσης του επιδίκου αντικειμένου μέσω διαδικαστικών πράξεων και κατά συνέπεια ο δικαστικός συμβιβασμός που καταρτίζεται μεταξύ του μεταβιβάζοντος και του αντιδίκου είναι ισχυρός και απέναντι στον ειδικό διάδοχο.

²⁷² Βλ. Μπέης/Καλαβρός/Σταματόπουλο (-Καλαβρός), Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 227-228· Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 34, αριθ. 241, σελ. 327· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 138.

²⁷³ ΑΠ 522/2014, ΔΕΕ 2014.590=ΧρΙΔ 2014.619=ΕφΑΔ 2014.404· ΑΠ 1345/2009, ΧρΙΔ 2010.273. Βλ. επίσης, Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 225, αριθ. 6 και αναλυτικά για την διακοπή και την επανάληψη της δίκης Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης, σελ. 85 επ.

²⁷⁴ Μπέης/Καλαβρός/Σταματόπουλος, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος (-Καλαβρός), σελ. 219-220· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², σελ. 519· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 193.

²⁷⁵ Μπέης/Καλαβρός/Σταματόπουλος, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος (-Καλαβρός), σελ. 221 επ· Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 34, σελ. 313-315· αναλυτικά για την διάκριση της διαδοχής στο δικαίωμα, βλ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο², σελ. 513. Η ειδική διαδοχή μπορεί να στηρίζεται είτε σε δικαιοπραξία (λ.χ. εκχώρηση, κληροδοσία κτλ.) είτε στον νόμο (βλ. άρθρα 319, 488, 858 ΑΚ) είτε σε πολιτειακή πράξη (λ.χ. κατακύρωση σε πλειστηριασμό). Βλ. Κονδύλη, ο.π., σελ. 514. Η διαδοχή μπορεί να υπάρξει σε ολόκληρη την έννομη σχέση, οπότε λαμβάνει χώρα στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν, για παράδειγμα στην μεταβίβαση της μισθωτικής σχέσης (άρθρο 614 ΑΚ), βλ. ΑΠ 1574/1995, ΕλλΔνη 1997. 1121.

²⁷⁶ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας, ΕρμΚΠολΔ Ι (-Μακρίδου), άρθρ. 225, αριθ. 3· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², σελ. 517· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 203. Αντίθετος ο Καλαβρός σε Μπέη/Καλαβρός/Σταματόπουλο, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 226-226· ο ίδιος, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 34, αριθ. 228, σελ. 321, κατά την άποψη του οποίου, ο περιορισμός της παρ. 3 του άρθρου 225 δεν έχει νόημα ύπαρξης αν θεωρηθεί ότι στην ρύθμιση δεν εμπίπτουν γενικά οι περιπτώσεις πρωτότυπης κτήσης, ενώ η μόνη περίπτωση που ο ειδικός διάδοχος δεν δεσμεύεται από το δεδικασμένο είναι η περίπτωση της μεταβίβασης από μη δικαιούχο (άρθρο 325 αριθ. 3, εδ. β' ΚΠολΔ συνδ. με 1036 ΑΚ), συνεπώς, όλες οι άλλες περιπτώσεις πρωτότυπης κτήσης (εύρεση απωλολότος, χρησικτησία κτλ.) υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 225 ΚΠολΔ.

²⁷⁷ Όχι όμως και η σωρευτική αναδοχή χρέους, διότι δεν προκαλεί μεταβολή στην ουσιαστική έννομη σχέση.

υποχρέωση²⁷⁸. Όμως, η άποψη αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή ενόψει του γράμματος των διατάξεων του άρθρου 225 ΚΠολΔ και κυρίως επειδή η στερητική αναδοχή χρέους αποτελεί σύμβαση του δανειστή με τον τρίτο, οπότε μεταβαλών ο πρώτος την ουσιαστική έννομη σχέση οφείλει να ανεχθεί και την δικονομική συνέπεια της απορρίψεως της αγωγής με την προβολή του ισχυρισμού του αρχικού οφειλέτη-εναγομένου ότι δεν οφείλει πλέον²⁷⁹.

²⁷⁸ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 34, αριθ. 225, σελ. 320· Κονδύλης, Το δεδουλευμένο², σελ. 518-519.

²⁷⁹ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 197.

II. Συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση

1. Πλαγιαστική άσκηση δικαιώματος

i. Πλαγιαστική αγωγή

Κύρια μορφή συντρέχουσας ενεργητικής εξαιρετικής νομιμοποίησης αποτελεί η πλαγιαστική αγωγή του άρθρου 72 ΚΠολΔ²⁸⁰. Σύμφωνα με το άρθρο 72 ΚΠολΔ, ο δανειστής μπορεί να ζητήσει την δικαστική προστασία, ασκώντας το δικαίωμα του οφειλέτη του, όταν ο ίδιος αδρανεί. Φορέας του δικαιώματος εξακολουθεί να είναι ο οφειλέτης²⁸¹. Η πλαγιαστική αγωγή ως θεσμός του γαλλικού δικαίου (*action oblique*) εισήχθη στο ελληνικό δίκαιο με την Πολιτική Δικονομία του 1834 (άρθρο 1025)²⁸². Κατόπιν, υπό την ισχύ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ρυθμίστηκε τελικώς στο άρθρο 72. Στο πλαίσιο του 1025 ΠολΔ/1834 η νομολογία απαιτούσε προσεπίκληση του αδρανού οφειλέτη, διαφορετικά το δικόγραφο της πλαγιαστικής αγωγής ήταν άκυρο²⁸³.

Όσον αφορά στις διαθετικές νομικές πράξεις, μόνη η εξαιρετική νομιμοποίηση του πλαγιαστικού δανειστή δεν αποστερεί τον πραγματικό δικαιούχο από το δικαίωμα διάθεσης του ουσιαστικού δικαιώματος. Έτσι, ο πλαγιαστικώς ενάγων δεν μπορεί να συνάψει δικαστικό συμβιβασμό ή να συνομολογήσει πρακτικό διαμεσολάβησης²⁸⁴.

²⁸⁰ Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 8 επ.· Νίκας, ΠολΔ I, § 23, αριθ. 7· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 145· ΑΠ 323/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 35/2013, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 499/2011, ΝοΒ 2011.1577=ΕλλΔνη 2011.1052· ΑΠ 239/2008, ΧρΙΔ 2008.738· ΕφΑθ 744/2007, ΕλλΔνη 2007.903· ΕφΑθ 327/2001, ΕλλΔνη 2003.796· ΠΠρΑθ 4350/2009, Επιδικία 2010.91.

²⁸¹ Νίκας, ΠολΔ I, § 23, αριθ. 7.

²⁸² Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 6· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 142· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 231 επ.· Η πλαγιαστική αγωγή (*action oblique*) ρυθμίζεται στο άρθρο 1341-1 του γαλλικού ΑΚ (άλλοτε 1166): « Lorsque la carence du débiteur dans l'exercice de ses droits et actions à caractère patrimonial compromet les droits de son créancier, celui-ci peut les exercer pour le compte de son débiteur, à l'exception de ceux qui sont exclusivement rattachés à sa personne. ». Την ρύθμιση αυτή υιοθέτησε και το ιταλικό δίκαιο με την «καθ' υποκατάσταση αγωγή» (*azione surrogatoria*), στο άρθρο 2900 ιταλικού ΑΚ. Αντίστοιχη και η ρύθμιση του ελβετικού ΑΚ άρθρο 1166: «Οι δανειστές μπορούν να ασκήσουν όλα τα δικαιώματα και τις αγωγές του οφειλέτη τους, εκτός από εκείνα που είναι προσωποπαγή». Για την νομική φύση του πλαγιαστικώς ενάγοντα δανειστή διατυπώθηκαν στο παρελθόν διάφορες θεωρίες. Σύμφωνα με μία θεωρία, ο πλαγιαστικώς ενάγων ενεργεί ως αντιπρόσωπος του οφειλέτη. Σύμφωνα με μία παλαιότερη θεωρία, πρόκειται για νόμιμη εκχώρηση της απαίτησης του οφειλέτη στον δανειστή, οπότε ο τελευταίος ενάγει για δικό του και όχι για ξένο δικαίωμα. Τέλος, σύμφωνα με ενδιάμεση άποψη πρόκειται για ιδιόμορφο δικαίωμα που συνίσταται στην άσκηση του μη προσωποπαγούς δικαιώματος του οφειλέτη. Για τις θεωρίες αυτές, βλ. Βαθρακοκοίλη, ΚΠολΔ, Α', άρθρ. 72, αριθ. 2· Γραμματικά, Νομική φύση της πλαγιαστικής αγωγής, ΕΕΝ 1972.366 επ.· Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 6-10. Σήμερα, ωστόσο, είναι εδραιωμένη η αντίληψη ότι πρόκειται για άσκηση ξένου δικαιώματος και ότι ο πλαγιαστικώς ενάγων δεν ενεργεί ως αντιπρόσωπος αλλά ως μη δικαιούχος διάδικος. Βλ. Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 8 επ.· Νίκας, ΠολΔ I, § 23, αριθ. 7· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 145· ΑΠ 323/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 35/2013, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 499/2011, ΝοΒ 2011.1577=ΕλλΔνη 2011.1052. Στην Γαλλία για την φύση της πλαγιαστικής αγωγής υπάρχει διχοστασία, βλ. Terré/Simler/Lequette, Droit civil, Les obligations, 6e édition, 1996, αριθ. 1044, σελ. 842.

²⁸³ Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ I, § 122, σελ. 272· Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 236. Στο ισχύον δίκαιο η προσεπίκληση του δικαιούχου δεν προβλέπεται. Αν αυτή ασκηθεί, θα θεωρηθεί ως ανακοίνωση.

²⁸⁴ βλ. Νίκας, Ο δικαστικός συμβιβασμός, σελ. 130 επ.· ΠΠρΑθ 4350/2009, Επιδικία 2010. 91 επ.

Τρεις είναι οι προϋποθέσεις για την άσκηση της πλαγιαστικής αγωγής: α) Ο ενάγων πρέπει να είναι δανειστής του δικαιούχου της απαίτησης που ασκείται πλαγιαστικά, β) το κατά του τρίτου ασκούμενο ουσιαστικό δικαίωμα²⁸⁵ θα πρέπει να είναι περιουσιακό, κεκτημένο και απαιτητό²⁸⁶ και γ) να υπάρχει αδράνεια του οφειλέτη στην άσκηση του δικαιώματός του²⁸⁷. Όσον αφορά στο ασκούμενο δικαίωμα, αυτό μπορεί να είναι εμπράγματο ή ενοχικό, θα πρέπει όμως να μην είναι προσωποπαγές, δηλαδή, να μην συνδέεται στενά με το πρόσωπο του δικαιούχου, όπως συμβαίνει με την αξίωση ηθικής βλάβης κατ' άρθρο 932 ΑΚ²⁸⁸, το δικαίωμα του νομίμου μεριδούχου²⁸⁹, το δικαίωμα οικήσεως, την αγωγή μέμνης αστόργου δωρεάς²⁹⁰, το δικαίωμα ανακλήσεως δωρεάς λόγω αχαριστίας, το δικαίωμα αποδοχής κληρονομίας ή κληροδοσίας, το δικαίωμα λύσης του γάμου με διαζύγιο, κτλ.²⁹¹. Για την διαπίστωση της αδράνειας του οφειλέτη, δεν ενδιαφέρει αν αυτή είναι αποτέλεσμα ηθελημένης ή αμελούς συμπεριφοράς, οικονομικής δυσχέρειας, κτλ.²⁹². Ειδικά στην περίπτωση της πλαγιαστικής αγωγής του ζημιωθέντος από αυτοκινητικό ατύχημα κατά της ασφαλιστικής εταιρίας του ζημιώσαντος ισχυρή μερίδα στην νομολογία θεωρεί επιτρεπτή την σόρευση στο ίδιο δικόγραφο από τον ζημιωθέντα τόσο της ευθείας αγωγής κατά του υποχρέου σε αποζημίωση όσο και της πλαγιαστικής αγωγής κατά της ασφαλιστικής εταιρίας· στην περίπτωση αυτή για την απόδειξη της αδράνειας του ασφαλισμένου-υποχρέου αρκεί η κύρια αγωγή να του έχει επιδοθεί πριν τον χρόνο εκδίκασης των δύο αγωγών στο δικαστήριο²⁹³. Κατά την αντίθετη άποψη μερίδας της νομολογίας, η πλαγιαστική αγωγή πρέπει να ασκείται με χωριστό

²⁸⁵ Όχι δικονομικό δικαίωμα, λ.χ. άσκησης ενδίκων μέσων. Η κρατούσα γνώμη αρνείται την πλαγιαστική άσκηση των ενδίκων μέσων, Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ, Α', άρθρ. 72, αριθ. 15· Κεραμεύς, ΑΔΔ, Γενικό Μέρος, αριθ. 55, σελ. 113· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 8. Κατά τον Οικονομόπουλο, αντίθετα, είναι δυνατή η πλαγιαστική άσκηση των ενδίκων μέσων, βλ. Οικονομόπουλο, Εγχειρίδιον ΠολΔ, τ. Ι, σελ. 192· βλ. ΣχΠολΔ ΙΙΙ, 242, 325, 359. Την άποψη αυτή υιοθετεί και ο Σαμουήλ με το επιχείρημα ότι η διάταξη του άρθρου 72 ΚΠολΔ δεν διακρίνει μεταξύ ουσιαστικών και δικονομικών δικαιωμάτων, βλ. Σαμουήλ, Η Έφεση κατά τον ΚΠολΔ, 2003, αριθ. 308, σελ. 135-136.

²⁸⁶ La créance de nature patrimoniale soit certaine, liquide et exigible ; Terré/Simler/Lequette, Droit civil, Les obligations, 6e édition, αριθ. 1046, σελ. 843, αριθ. 1050, σελ. 848.

²⁸⁷ Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 8· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 148 επ. Έτσι και στο γαλλικό δίκαιο, βλ. Terré/Simler/Lequette, Droit civil, Les obligations, αριθ. 1052, σελ. 849.

²⁸⁸ ΕφΑθ 327/2001, ΕλλΔνη 2003.796· ΕφΠειρ 1/2005, ΔΕΕ 2005.306. Η απαγόρευση της πλαγιαστικής άσκησης της συγκεκριμένης αξίωσης δεν ισχύει, κατά μία άποψη, όταν αναγνωρισθεί ή επιδοθεί στον υπόχρεο αγωγή, διότι ο ζημιωθείς εκφράζει με πανηγυρικό τρόπο την βούλησή του και η αξίωση παύει να είναι πλέον αυστηρώς προσωπική, Διαμαντόπουλος, Πλαγιαστική άσκηση αγωγής για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης, κατ' άρθρα 932-933 ΑΚ, (γνωμ.), ΕφΑΔ 2013. 976 επ. (980).

²⁸⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 150. Μπορεί, όμως, να ασκηθεί πλαγιαστικά η αναγνωριστική αγωγή για την ακυρότητα της ιδιόγραφης διαθήκης, βλ. ΕφΑθ 158/2009, ΕλλΔνη 2010.229· ΕφΑθ 744/2007, ΕλλΔνη 2007.903.

²⁹⁰ ΕφΑθ 327/2001, ΕλλΔνη 2003.796· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 8, με π.π.

²⁹¹ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 72, αριθ. 1· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 150. Επιτρεπτή είναι και η πλαγιαστική άσκηση της καταδίκης σε δήλωση βουλήσεως, βλ. ΑΠ 499/2011, ΝοΒ 2011.1577=ΕλλΔνη 2011.1052· ΑΠ 76/2004, ΧρΙΔ 2004.431· ΑΠ 697/2000, ΕΕΝ 2001.808.

²⁹² Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 152 επ. Το στοιχείο της αδράνειας, που δεν συναρτάται με την αφερεγγυότητα του οφειλέτη, εντάσσεται στο αναγκαίο περιεχόμενο του δικογράφου. Αν δεν μνημονεύεται, η αγωγή είναι αόριστη. Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 8· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 72, αριθ. 1· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 153, υποσημ. 388.

²⁹³ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 323/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 35/2013, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 239/2008, ΧρΙΔ 2008.738· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 152 επ., υποσημ. 387, με π.π.

δικόγραφο μετά την επίδοση της ευθείας αγωγής στον υπόχρεο, διαφορετικά θεωρείται ότι ασκήθηκε πρόωρα²⁹⁴.

Αίτημα της πλαγιαστικής αγωγής είναι η καταβολή όχι στον ίδιο τον ενάγοντα αλλά στον αδρανούντα δικαιούχο²⁹⁵.

Ο ενάγων δεν υπόκειται στους περιορισμούς της εμμέτρης απόδειξης και ο δικαιούχος που δεν παρενέβη μπορεί να εξετασθεί ως μάρτυρας, όχι όμως ως διάδικος²⁹⁶. Ο εναγόμενος έχει κατά του ενάγοντος όλα τα μέσα άμυνας που θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει κατά του δικαιούχου²⁹⁷. Δεν μπορεί να προβάλλει, όμως, την ένσταση συμψηφισμού με απαίτηση που έχει κατά του ενάγοντος²⁹⁸.

Η πλαγιαστική αγωγή μπορεί να είναι καταψηφιστική, αναγνωριστική ή διαπλαστική (λ.χ. διανομής)²⁹⁹. Πλαγιαστικά μπορεί να ασκηθεί η αίτηση των ασφαλιστικών μέτρων³⁰⁰ και η αίτηση της εκούσιας δικαιοδοσίας (λ.χ. η αίτηση για την έκδοση κληρονομητηρίου)³⁰¹. Τέλος, παραδεκτά ο δανειστής του καθ' ού η εκτέλεση οφειλέτη ασκεί πλαγιαστικά την ανακοπή του άρθρου 933 ΚΠολΔ για την ακύρωση της αναγκαστικής εκτέλεσης³⁰².

ii. *H actio pro socio των εταίρων Ε.Π.Ε. ή τρίτων σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 26§2 ν. 3190/1955*

Η εταιρική αγωγή (actio pro socio) αποτελεί το συλλογικό διοικητικό δικαίωμα των μελών της εταιρίας να ζητούν την εκπλήρωση της εταιρικής σύμβασης στο πλαίσιο της εταιρικής οργάνωσης³⁰³. Νομοθετικά ρυθμισμένη περίπτωση εταιρικής αγωγής αποτελεί η προβλεπόμενη στο άρθρο 26 ν. 3190/1955 για την Ε.Π.Ε, σύμφωνα με το οποίο, οι διαχειριστές ευθύνονται σε αποζημίωση, εφόσον ενήργησαν από κοινού, εις ολόκληρον έναντι της εταιρίας, των εταίρων και των τρίτων για παραβάσεις του νόμου, του καταστατικού ή για πταίσματα κατά την διαχείριση. Η αξίωση των κατ' ιδίαν εταίρων και των τρίτων δύναται να ασκηθεί εφόσον η συνέλευση

²⁹⁴ ΑΠ 798/2012, ΝΟΜΟΣ· ΕφΠειρ 1/2005, ΔΕΕ 2005. 306· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 152 επ., υποσημ. 387, με π.π. στις αντίθετες νομολογιακές απόψεις.

²⁹⁵ ΑΠ 35/2013, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 239/2008, ΧρΙΔ 2008.738· ΑΠ 76/2004, ΧρΙΔ 2004.431.

²⁹⁶ Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 10.

²⁹⁷ Το ίδιο ισχύει και στο γαλλικό δίκαιο, βλ. Carbonnier, Droit civil, V. 4, Les Obligations, 1992, § 366, σελ. 652.

²⁹⁸ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 72, αριθ. 6· Νίκας, ΠολΔ Ι, §23, αριθ. 10· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 158.

²⁹⁹ Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 9· ΠΠρΘεσσ 26064/2013, Αρμ. 2014.969.

³⁰⁰ ΜονΠρΚαβ 252/2015, ΝΟΜΟΣ· ΜονΠρΒολ 3013/2002, ΕλλΔνη 2003.1425.

³⁰¹ ΜονΠρΡοδ 532/2012, ΝΟΜΟΣ.

³⁰² ΜονΠρΑθ 7494/2007, ΝοΒ 2008.363· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 9· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 159-160.

³⁰³ Γκριτζάλης, Η actio pro socio στις προσωπικές εταιρίες, ΧρΙΔ 2005.596 επ., που αναφέρεται μεταξύ άλλων και στις ιστορικές καταβολές του θεσμού. Μονογραφικά η actio pro socio σε κάθε είδος εταιρίας αναλύεται από τον Κολοτούρο, Actio pro socio, Η δικονομική διάσταση της εταιρικής αγωγής.

των εταίρων απέρριψε πρόταση περί εγέρσεως αγωγής εκ μέρους της εταιρίας ή εφόσον δεν ελήφθη απόφαση της συνελεύσεως εντός ευλόγου χρόνου. Φορέας της αξίωσης για την αποκατάσταση της ζημίας είναι η ίδια η εταιρία³⁰⁴, η οποία νομιμοποιείται κατά κανόνα όταν ασκεί την εταιρική αγωγή³⁰⁵. Ο εταίρος, ο οποίος βλάπτεται έμμεσα και αντανakλαστικά, όταν ασκεί την εταιρική αγωγή νομιμοποιείται ενεργητικά ως μη δικαιούχος διάδικος, παράλληλα με την εταιρία³⁰⁶.

Αναφορικά με την νομική της φύση, η *actio pro socio* αποτελεί μορφή πλαγιαστικής αγωγής³⁰⁷. Η αγωγή του εταίρου έχει αίτημα την καταβολή στην εταιρία του ποσού της αιτούμενης αποζημίωσης. Στοιχείο της νομιμοποίησης του εταίρου είναι η αδράνεια της εταιρίας, η οποία θα πρέπει να μνημονεύεται στο δικόγραφο της αγωγής· ρητή άδεια ή συναίνεση της εταιρίας για την έγερση της αγωγής δεν απαιτείται³⁰⁸. Η έλλειψη αδράνειας αίρει την νομιμοποίηση του εταίρου. Έτσι, όταν έχει ήδη ασκηθεί η αγωγή από την εταιρία δεν τίθεται ζήτημα εκκρεμοδικίας και αν τυχόν ασκηθεί αγωγή από τον εταίρο, αυτή απορρίπτεται ως ανομιμοποίητη³⁰⁹.

2. Η εξαιρετική νομιμοποίηση επαγγελματικών σωματείων, αναγνωρισμένων ενώσεων και επιμελητηρίων

i. Η νομιμοποίηση των επαγγελματικών σωματείων εργαζομένων και εργοδοτών, των αναγνωρισμένων ενώσεων τους και των επιμελητηρίων σε δίκες για τα δικαιώματα των μελών τους

Στο ισχύον δίκαιο δεν υπάρχει διάταξη που να παρέχει την εξουσία διεξαγωγής δικών στα επαγγελματικά σωματεία για τα δικαιώματα των μελών τους που απορρέουν από την σχέση εργασίας γενικά³¹⁰. Το άρθρο 622 αριθ. 1 ΚΠολΔ (παλαιό άρθρο 669 αριθ. 1 ΚΠολΔ) παραχωρεί αυτήν την εξουσία σε ορισμένα σωματεία και οργανώσεις, όταν πρόκειται για την παραβίαση

³⁰⁴ Αντίθετα στις προσωπικές εταιρίες χωρίς νομική προσωπικότητα η επίδικη αξίωση ανήκει σε όλους τους εταίρους από κοινού και ασκείται σύμφωνα με το άρθρο 495 παρ. 1 ΑΚ, οπότε ο ενάγων εταίρος νομιμοποιείται εν μέρει κατά κανόνα και εν μέρει ως μη δικαιούχος διάδικος, βλ. Γκριτζάλη, ΧρΙΔ 2005. 603.

³⁰⁵ Γκριτζάλης, ΧρΙΔ 2005.602· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 162-163.

³⁰⁶ Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ Α', άρθρ. 68, αριθ. 51· Γκριτζάλης, ΧρΙΔ 2005. 602· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 161-162. Κατά τον Κολοτούρο, η συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση του εταίρου νοείται διαζευκτικά και όχι αθροιστικά, *Actio pro socio*, σελ. 41· αντίθ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 162, υποσημ. 422, με το επιχείρημα ότι το δικαίωμα του εταίρου είναι αυτοτελές και συνεπώς επί εγέρσεως δεύτερης αγωγής από την εταιρία δεν τίθεται ζήτημα αναλώσεως της νομιμοποίησης αλλά εκκρεμοδικίας.

³⁰⁷ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 72, αριθ. 10· Κολοτούρος, *Actio pro socio*, σελ. 10· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 163. Κατά την νομολογία, η εταιρική αγωγή αποτελεί μορφή πλαγιαστικής αγωγής, βλ. ΑΠ 1280/2012, ΧρΙΔ 2013.134=Αρμ. 2013.1104· ΕφΑθ 5753/2013, ΔΕΕ 2013.1162· ΕφΑθ 218/2007, ΔΕΕ 2007.685=Αρμ. 2008.580, με σημ. Α.Δ.Μ.· ΠΠρΑθ 3192/2010, ΝΟΜΟΣ.

³⁰⁸ Κολοτούρος, *Actio pro socio*, σελ. 42. Για τις προσωπικές εταιρίες Γκριτζάλης, ΧρΙΔ 2005. 600.

³⁰⁹ Γκριτζάλης, ΧρΙΔ 2005. 606.

³¹⁰ Σινανιώτης, Η νομιμοποίησης, σελ. 255.

όρων συλλογικής σύμβασης εργασίας³¹¹. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 622 αριθ. 1, τα αναγνωρισμένα επαγγελματικά σωματεία εργαζομένων και εργοδοτών, οι αναγνωρισμένες ενώσεις τους και τα επιμελητήρια³¹² έχουν το δικαίωμα να ασκούν υπέρ των μελών τους³¹³ τα δικαιώματα που απορρέουν από συλλογική σύμβαση εργασίας ή άλλες διατάξεις που εξομοιώνονται με συλλογική σύμβαση εργασίας³¹⁴.

Η ρύθμιση δεν αποβλέπει στην προστασία του κοινού επαγγελματικού συμφέροντος³¹⁵ αλλά στην προστασία των ιδιωτικών αξιώσεων που έχει κάθε μέλος, με αποτέλεσμα η επαγγελματική οργάνωση να νομιμοποιείται ενεργητικά ως μη δικαιούχος διάδικος³¹⁶. Η εξαιρετική νομιμοποίηση της οργάνωσης είναι συντρέχουσα³¹⁷, και μάλιστα επικουρική της νομιμοποίησης του δικαιούχου της αξίωσης μέλους. Η επικουρικότητα της νομιμοποίησης στηρίζεται στην φράση «εκτός αν τα μέλη έχουν ρητώς εκδηλώσει την αντίθεσή τους». Έτσι, προϋπόθεση της νομιμοποίησης της επαγγελματικής οργάνωσης είναι η έλλειψη ρητής αντίθεσης του μέλους, η οποία μπορεί να εκδηλωθεί και μετά την άσκηση της αγωγής από το σωματείο. Εξάλλου, με ρητή αντίθεση ισοδυναμεί και η μεταγενέστερη άσκηση της αγωγής από το ίδιο το μέλος. Στην τελευταία περίπτωση, κατά την ορθότερη γνώμη, η αγωγή που άσκησε η επαγγελματική οργάνωση θα απορριφθεί ως απαράδεκτη (ανομιμοποίηση)³¹⁸.

Η ρύθμιση στο άρθρο 622 αριθ. 1 δεν αφορά στην εκ μέρους των επαγγελματικών σωματείων άσκηση των δικαιωμάτων των μελών τους, όταν αυτά απορρέουν από άλλες ρυθμίσεις, λ.χ. την

³¹¹ Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 112.

³¹² Ο όρος «αναγνωρισμένα επαγγελματικά σωματεία» είναι παρωχημένος. Σήμερα ταυτίζεται με τις πρωτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις του ν. 1264/1982 που έχουν μέλη φυσικά πρόσωπα που εργάζονται με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας του ιδιωτικού δικαίου, ενώ ο όρος «αναγνωρισμένες ενώσεις» ταυτίζεται με τις δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες οργανώσεις που έχουν μέλη τις πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες οργανώσεις αντίστοιχα. Βλ. Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, 2009, σελ. 86-87. Ειδικά για τα επιμελητήρια η διάταξη θα πρέπει να θεωρηθεί σιωπηρά καταργημένη, διότι με τον ν. 1876/1990 τα επιμελητήρια δεν έχουν πλέον την δυνατότητα να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 166, υποσημ. 441.

³¹³ Κατά την ορθότερη γνώμη, η εξουσία των επαγγελματικών οργανώσεων αφορά στα δικαιώματα των άμεσων και όχι των έμμεσων μελών τους. Βλ. και Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 87, με π.π.

³¹⁴ Τέτοιες είναι οι διατάξεις των διαιτητικών δικαστηρίων (άρθρο 22 Π Συντάγματος) και των υπουργικών αποφάσεων (άρθρα 11 Π, 19 Π, 20 Π ν. 1876/1990). Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 167, υποσημ. 445.

³¹⁵ Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 112.

³¹⁶ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Κονδύλης), ΕρμΚΠολΔ II, άρθρ. 669, αριθ. 2· Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 85· Νίκας, ΠολΔ I, § 23, αριθ. 5· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 167· Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, σελ. 112. Αντίθ. Βλαστός, Ενεργητική νομιμοποίηση συνδικαλιστικών οργανώσεων. Συνδικαλιστική αγωγή υπέρ μελών τους, ΕΕργΔ 2006.846 επ., ότι προστατεύεται τόσο το ατομικό όσο και το συλλογικό συμφέρον, τα οποία συνυπάρχουν στην διάταξη.

³¹⁷ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Κονδύλης), ΕρμΚΠολΔ II, άρθρ. 669, αριθ. 3· Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 86· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 168.

³¹⁸ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Κονδύλης), ΕρμΚΠολΔ II, άρθρ. 669, αριθ. 3· Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 90· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 171. Κατ' άλλη άποψη, η αγωγή του μέλους που ασκείται μετά την αγωγή της επαγγελματικής οργάνωσης προσκρούει στο φράγμα της εκκρεμοδικίας. Έτσι, Νίκας, Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη, 1991, σελ. 263-264· βλ. επίσης, Καλαβρό, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, §38, αριθ. 540, υποσημ. 894, σελ. 864, υπέρ της εκδοχής ότι η δεύτερη δίκη αναστέλλεται λόγω εκκρεμοδικίας.

ατομική σύμβαση εργασίας, τις εγκυκλίους, τις αποφάσεις του εργοδότη, την πρακτική της εκμετάλλευσης, τον οργανισμό ή τον κανονισμό εργασίας, έστω και αν εκδόθηκαν με εξουσιοδότηση νόμου ή κυρώθηκαν με τον τελευταίο³¹⁹.

Γίνεται, επίσης, δεκτό ότι τα επαγγελματικά σωματεία μπορούν να ζητήσουν την λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την προσωρινή προστασία των δικαιωμάτων των μελών τους³²⁰.

Η συνδικαλιστική οργάνωση στερείται εξουσίας διαθέσεως του αντικειμένου της διαφοράς και δεν μπορεί να συνάψει δικαστικό συμβιβασμό ή να παραιτηθεί από το δικαίωμα της αγωγής, σύμφωνα με την κρατούσα γνώμη³²¹.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η διάταξη του άρθρου 622 αριθ. 1 ΚΠολΔ προβλέπει ρητά την δυνατότητα (πρόσθετης) παρέμβασης των μελών στην δίκη που διεξάγουν οι εξαιρετικά νομιμοποιούμενες συνδικαλιστικές οργανώσεις.

ii. *Η νομιμοποίηση του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος σε δίκες σχετικές με την αμοιβή των μηχανικών μελών του*

Η εξαιρετική νομιμοποίηση του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (στο εξής ΤΕΕ) για την δικαστική διεκδίκηση της αμοιβής των μηχανικών μελών του θεμελιώνεται στο άρθρο 2 παρ. 4 του β.δ/τος 30/31.5.1956, όπως ισχύει σήμερα μετά τις τροποποιήσεις του νόμου 3919/2011 (άρθρα 7 § 14 και 10 § 2)³²². Σύμφωνα με το άρθρο 7 § 2 ν. 3919/2011, η σύμβαση για την αμοιβή του μηχανικού με τα στοιχεία που ορίζονται στο άρθρο 1 §§ 1 και 2 του β.δ/τος κατατίθεται από τον μηχανικό στο ΤΕΕ³²³. Η παλαιότερη ρύθμιση του β.δ/τος, πριν την τροποποίηση των παραγράφων 4 και 5 από το άρθρο 1 του π.δ/τος 48/1994 θέσπιζε την αποκλειστική νομιμοποίηση του ΤΕΕ στις υποθέσεις εισπράξεως της αμοιβής των μηχανικών³²⁴ και αποτέλεσε αφορμή για την προσφυγή του μηχανικού Νικολάου Φίλη ενώπιον του ΕΔΔΑ, μετά την απόρριψη της αγωγής που άσκησε για την αμοιβή του λόγω έλλειψης ενεργητικής νομιμοποίησης από το Εφετείο Αθηνών

³¹⁹ ΑΠ 519/2008, (περίλ.) Δ 2008.952· ΑΠ 1523/2003, ΕΕργΔ 2004.478=ΕλλΔνη 2004.484· Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 88· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 169.

³²⁰ Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 89· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 170, με π.π.

³²¹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 172, με π.π.

³²² Και μάλιστα όχι μόνο για την σύνταξη μελέτης αλλά και για την επίβλεψη μετά την έναρξη ισχύος του π.δ. 242/1984. Βλ. Καλαβρό, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 487, υποσημ. 797, σελ. 835· Νίκα, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 5· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 194· ΑΠ 1511/2003, ΕλλΔνη 2005.1089· ΕφΠατρ 377/2006, ΑχΝομ 2007.511· ΕφΠατρ 1263/2006, ΑχΝομ 2007.418· ΜονΠρΡοδ 70/2011, ΝΟΜΟΣ.

³²³ Για τις ρυθμίσεις σχετικά με τον τρόπο εισπράξεως της αμοιβής του μηχανικού από το ΤΕΕ βλ. Αρβανιτάκη, Χρονικά και υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου επί αγωγής του ΤΕΕ για την καταβολή αμοιβής μέλους του (γνωμ.), ΕλλΔνη 2002.364 επ.

³²⁴ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 202 επ.· την αντίθεσή του στην παλαιότερη ρύθμιση περί αποκλειστικής νομιμοποίησης του ΤΕΕ εξέφραζε ήδη ο Ράμμος, βλ. Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 276.

με την με αριθ. 12564/1987 απόφασή του³²⁵. Νομική βάση της εν λόγω προσφυγής αποτέλεσε η παραβίαση του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου με την από 27.8.1991 απόφαση δέχθηκε ότι οι διατάξεις που θέσπιζαν την αποκλειστική νομιμοποίηση του ΤΕΕ ήταν αντίθετες στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ, ενώ δεν πείσθηκε από τις αιτιάσεις της κυβέρνησης για την δυνατότητα προστασίας του μηχανικού με τα δικονομικά μέσα της παρέμβασης, της τριτανακοπής και της αγωγής αποζημίωσης κατά του ΤΕΕ³²⁶. Μετά την έκδοση της απόφασης του ΕΔΔΑ, η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων επηρεάστηκε ευθέως, οπότε εκδόθηκαν αποφάσεις οι οποίες διεπίστωναν ότι η υποκατάσταση του ΤΕΕ στο δικαίωμα είσπραξης της αμοιβής του μηχανικού δεν εμπίπτει στην εξουσιοδοτική διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου μόνου του ν.δ/τος 2726/1953 σχετικά με την είσπραξη και την παρακράτηση ποσοστών από το ΤΕΕ³²⁷.

Τελικώς, με το π.δ. 48/1994 και την τροποποίηση των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 2 νομοθετήθηκε ο συντρέχων χαρακτήρας της νομιμοποίησης του ΤΕΕ³²⁸. Σύμφωνα με την ισχύουσα ρύθμιση, σε περίπτωση άρνησης, δυστροπίας ή καθυστέρησης της καταβολής της αμοιβής, δικαίωμα έγερσης της αγωγής για την είσπραξή της έχουν αυτοτελώς τόσο ο δικαιούχος μηχανικός όσο και το ΤΕΕ ως μη δικαιούχος διάδικος, οι οποίοι μπορούν να καταθέσουν και αίτηση ασφαλιστικών μέτρων. Αίτημα της αγωγής είναι η αναγνώριση της υποχρέωσης καταβολής ή η καταβολή στον μελετητή μηχανικό (άρθρο 2 § 4 β.δ/τος 30-31.5.1956). Μάλιστα, στην παράγραφο 5 του άρθρου 2 του β.δ/τος καθιερώνεται η υποχρεωτική ανακοίνωση της δίκης, με ποινή απαραδέκτου της συζήτησης, όταν η αγωγή ασκείται από τον έναν εκ των ανωτέρω νομιμοποιούμενων, προκειμένου έκαστος να ασκήσει παρέμβαση. Πρόκειται για την μοναδική στην ελληνική νομοθεσία υποχρεωτική ανακοίνωση δίκης³²⁹.

Τέλος, γίνεται δεκτό ότι ο δικαιούχος μηχανικός ως ουσιαστικός φορέας του δικαιώματος έχει την εξουσία ελεύθερης διάθεσης της αμοιβής του, ενώ έναντί του το ΤΕΕ ευθύνεται για κάθε αμέλεια ή παράλειψη στις σχετικές με την διαχείριση του δικαιώματός του υποθέσεις³³⁰.

³²⁵ Πλεύρη, ο.π., σελ. 202, υποσημ. 615. Βλ. και ΕφΑθ 5361/1993, Δ 1994.733, με παρατ. Γιαννούλη, σελ. 735-736, η οποία απέρριψε την παρέμβαση του μηχανικού, βασιζόμενη στην αρνητική κρίση της 12564/1987 ΕφΑθ.

³²⁶ Δ 1992.19 επ. (ιδίως σκέψη 64), με παρατ. Μπέη, σελ. 28 επ.

³²⁷ ΑΕΔ 26/1993, ΕλλΔνη 1994.319=ΝοΒ 1994.505· ΟλΣτΕ 411/1993, ΑρχΝ 1993.386· ΑΠ 496/1998, ΕλλΔνη 1998.1588 επ· Αρβανιτάκη, γνωμ. ΕλλΔνη 2002. 373.

³²⁸ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 487, υποσημ. 797, σελ. 835.

³²⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 206· ΑΠ 1511/2003, ΕλλΔνη 2005.1089· ΕφΠατρ 377/2006, ΑχΝομ 2007.511· ΕφΠατρ 1263/2006, ΑχΝομ 2007.418· ΜονΠρΡοδ 70/2011, ΝΟΜΟΣ.

³³⁰ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 199, με π.π.

iii. *Η εξαιρετική νομιμοποίηση της ένωσης καταναλωτών*

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 10 ν. 2251/1994 ορίζεται ότι «οι ενώσεις καταναλωτών ενημερώνουν και συμβουλεύουν τους καταναλωτές, τους αντιπροσωπεύουν δικαστικά και εξώδικα και ασκούν συλλογικές αγωγές κατά τις διατάξεις του παρόντος». Η νομιμοποίηση των ενώσεων καταναλωτών προβλέπεται για την άσκηση των ατομικών αξιώσεων των μελών τους (άρθρο 10 § 15 εδ. α' και β'), την άσκηση προσθέτων παρεμβάσεων σε εκκρεμείς δίκες των μελών τους (άρθρο 10 § 15 εδ. γ') και την άσκηση της συλλογικής αγωγής (άρθρο 10 § 16)³³¹.

Κατά το άρθρο 10 § 15 εδ. α' και β', κάθε ένωση καταναλωτών νομιμοποιείται να ζητεί ενώπιον των δικαστηρίων κάθε μορφή έννομης προστασίας για τα δικαιώματα των μελών της ως καταναλωτών, ιδίως να ασκεί αγωγή, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, προσφυγή, αίτηση ακύρωσης και να παρίσταται ως πολιτικός ενάγουσα σε ποινικές δίκες. Στις περιπτώσεις αυτές νομιμοποιείται ως μη δικαιούχος διάδικος παράλληλα με τα μέλη, τα οποία παραμένουν φορείς των ασκούμενων ατομικών αξιώσεων³³². Η ένωση μπορεί να ζητήσει έννομη προστασία ακόμη και αν τα μέλη της αδρανούν³³³. Πρόκειται για συλλογική ένδικη άσκηση ατομικών αξιώσεων και διαφέρει από την συλλογική αγωγή με την οποία επιδιώκεται δικαστικά η ικανοποίηση συλλογικών αξιώσεων³³⁴. Τα στοιχεία της νομιμοποίησης της ένωσης πρέπει να μνημονεύονται στο δικόγραφο, διαφορετικά η αγωγή απορρίπτεται ως απαράδεκτη λόγω έλλειψης διαδικαστικής προϋπόθεσης³³⁵. Αίτημα της αγωγής είναι η καταδίκη ή η αναγνώριση της υποχρέωσης του προμηθευτή έναντι του μέλους ή των μελών της ένωσης³³⁶.

Διαφορετική δομή εμφανίζει η συλλογική αγωγή, όπως προβλέπεται στην παράγραφο 16 περίπτ. α' και β' του άρθρου 10 του ν. 2251/1994 και όπως διαμορφώθηκε κατά το πρότυπο της σωματειακής αγωγής, της γερμανικής *Verbandsklage* και της γαλλικής *action associatinnelle*³³⁷.

³³¹ Καράκωστας, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 3^η έκδοση (2016), άρθρ. 10, σελ. 425-428· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 179.

³³² Καράκωστας, ΔικΠροστΚατ³, άρθρ. 10, αριθ. 1217, σελ. 425· εισήγηση Μπαμπινιώτη στο 38^ο πανελλήνιο συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων με θέμα «Δικονομικά ζητήματα του Δικαίου Προστασίας του Καταναλωτή» (Σέρρες, 5-8 Σεπτεμβρίου 2013), σελ. 25. Βλ. επίσης, Ματθία, Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής, ΕλλΔνη 1997.1 επ. (2)· Νίκα, Προβληματισμοί σχετικά με τις παράλληλες δίκες που διεξάγουν οι ενώσεις καταναλωτών, Αρμ. 1996.1176 επ. Κατά τον Μπαμπινιώτη (ανωτ. σελ. 22 επ.), η συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση της ένωσης είναι επικουρική λόγω της πρόδηλης τελολογικής συνάφειας της διάταξης στην οποία θεμελιώνεται με εκείνη του άρθρου 622 (παλαιού 669) ΚΠολΔ. Κατά την αντίθετη και ορθή άποψη, προηγούμενη έγκριση των μελών της ένωσης δεν απαιτείται, σε αντίθεση με την ρητή διάταξη του άρθρου 622 ΚΠολΔ. Βλ. Βασιλοπούλου, Η δυνατότητα προστασίας των συλλογικών συμφερόντων που εξυπηρετούν οι ενώσεις καταναλωτών δια συλλογικής αγωγής, ΕφΑΔ 2010.524 επ. (525).

³³³ Καράκωστας, ΔικΠροστΚατ³, άρθρ. 10, αριθ. 1217, σελ. 426.

³³⁴ Βασιλοπούλου, ΕφΑΔ 2010. 525.

³³⁵ Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή⁴, σελ. 70.

³³⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 181.

³³⁷ Η συλλογική αγωγή διαφέρει από την *class action* του αμερικανικού δικαίου που έχει ομαδικό χαρακτήρα. Για τις διακρίσεις της συλλογικής αγωγής σε ομαδική και σωματειακή στον διεθνή χώρο, βλ. Πουλιάδη, Συλλογική αγωγή και προστασία των καταναλωτών, 1990, σελ. 29 επ.· τον ίδιο, Η συλλογική αγωγή των ενώσεων καταναλωτών στο

Σύμφωνα με την ισχύουσα ρύθμιση, ένωση καταναλωτών με τουλάχιστον πεντακόσια (500) ενεργά μέλη, η οποία έχει εγγραφεί τουλάχιστον πριν από ένα έτος στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών, μπορεί να ασκεί συλλογική αγωγή για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού³³⁸. Η ένωση καταναλωτών ως συλλογικός φορέας αποβλέπει στην προστασία αορίστου αριθμού προσώπων και όχι στην επιμέρους ατομική προστασία³³⁹. Σύμφωνα με μία άποψη, η ένωση καταναλωτών και όταν ασκεί συλλογική αγωγή δεν προβάλλει δική της αξίωση αλλά ενεργεί ως «επιστάτης της έννομης τάξης κατά παραχώρηση του κράτους» ή ως «παραστάτης δημοσίων συμφερόντων» και όχι χάριν προστασίας δικού της δικαιώματος ή των μελών της³⁴⁰. Κατά την αντίθετη και μάλλον κρατούσα άποψη, η συλλογική αγωγή αφορά δικαίωμα που ανήκει στην ένωση και για ουσιαστική αξίωση της ίδιας³⁴¹. Η άποψη ότι η ένωση με την έγερση της συλλογικής αγωγής ασκεί ίδιο δικαίωμα είναι ορθή, με την επισημάνση ότι δικαιούχος της αξίωσης, δηλαδή η ένωση, δεν είναι και συγχρόνως φορέας του προστατευόμενου εννόμου αγαθού, του οποίου φορέας είναι το καταναλωτικό κοινό³⁴². Συνεπώς, στην συλλογική αγωγή η ένωση καταναλωτών νομιμοποιείται κατά κανόνα³⁴³.

Ειδική μορφή συλλογικής αγωγής αποτελεί η προβλεπόμενη στην υποπερίπτ. δ' της παραγράφου 16 του άρθρου 10. Η διάταξη ρυθμίζει την έγερση της αγωγής για την αναγνώριση του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή³⁴⁴. Σε αντίθεση με τις περιπτ. α' και β', η συγκεκριμένη δεν εκδικάζεται κατά την εκουσία, αλλά υπάγεται στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία (§ 20 του άρθρου 10). Η αναγνωριστική αποζημιωτική αγωγή της ένωσης καταναλωτών είναι η μοναδική περίπτωση συλλογικής αγωγής στην οποία ρυθμίζεται το ζήτημα του δεδικασμένου. Σύμφωνα με το άρθρο 10 § 20, το δεδικασμένο της απόφασης που δέχεται την αγωγή επεκτείνεται στους ζημιωθέντες καταναλωτές, έστω και αν δεν συμμετείχαν στην δίκη (ετερομερής επέκταση του δεδικασμένου). Η ένωση δεν ισχυρίζεται ότι έχει θιγεί ο δικός της καταστατικός σκοπός, αλλά δημιουργεί την βάση για την μεταγενέστερη άσκηση ατομικής αγωγής ορισμένου καταναλωτή σε

ελληνικό δίκαιο, ΕλλΔνη 1992.485 επ. (490). Για την ρύθμιση της συλλογικής αγωγής υπό την ισχύ του άρθρου 40 α' § 1 ν. 1961/1991 βλ. Καρακώστα, ΔικΠροστΚατ³, άρθρ. 10, αριθ. 1227, σελ. 429.

³³⁸ και ιδίως να ζητήσει α) την παράλειψη της παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή, β) την χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, γ) την λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την εξασφάλιση των απαιτήσεων του κοινού από την παράνομη συμπεριφορά ή την χρηματική ικανοποίηση και σε περίπτωση ελαττωματικών προϊόντων να διαταχθεί η δέσμευση αυτών και δ) την αναγνώριση του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά.

³³⁹ Πουλιάδης, ΕλλΔνη 1992.496.

³⁴⁰ Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 5· ο ίδιος, Αρμ. 1996. 1178.

³⁴¹ Απαλαγάκη σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 2^η έκδοση (2015), επιμ. Ε. Αλεξανδρίδου, άρθρ. 10 αριθ. 34, σελ. 676· Καρακώστα, ΔικΠροστΚατ³, άρθρ. 10, σελ. 430-431, με παραπομπές.

³⁴² Βασιλοπούλου, ΕφΑΔ 2010.527· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 189.

³⁴³ Απαλαγάκη, εισήγηση στο 38^ο πανελλήνιο συνέδριο ΕΕΔ, σελ. 181-182.

³⁴⁴ Δέλλιος, Η νέα μορφή συλλογικής αγωγής του άρθρου 10 § 16 περίπτ. δ' στο παράδειγμα των καταχρηστικών όρων των καταναλωτικών συμβάσεων, Αρμ. 2008.1005 επ.

αποζημίωση. Στην περίπτωση αυτή ασκεί ατομική αξίωση που ανήκει σε πρόσωπα που μπορούν να εξατομικευθούν και νομιμοποιείται ως μη δικαιούχος διάδικος³⁴⁵.

3. *Οργανισμοί Συλλογικής Διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων*

Η οργάνωση και η λειτουργία των Οργανισμών Συλλογικής Διαχείρισης (στο εξής ΟΣΔ) διέπεται από τον ν. 4481/2017 για την συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων, ο οποίος από 20-7-2017 αντικατέστησε τις αντίστοιχες ρυθμίσεις του ν. 2121/1993³⁴⁶ με σκοπό την προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2014/26/ΕΕ: «για την συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων, καθώς και για την χορήγηση πολυεδαφικών αδειών για επιγραμμικές χρήσεις μουσικών έργων στην εσωτερική αγορά» (άρθρο 1 συνδ. με 54 § 1 ν. 4481/2017).

Ως «Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης» (ΟΣΔ) νοείται κάθε οργανισμός που εξουσιοδοτείται από τον νόμο ή μέσω μεταβίβασης ή οποιασδήποτε άλλης συμβατικής συμφωνίας για την διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικών δικαιωμάτων εξ ονόματος περισσότερων του ενός δικαιούχων, για το συλλογικό όφελος αυτών ως αποκλειστικό ή κύριο σκοπό του (άρθρο 3 στ. α' ν. 4481/2017), ενώ ως «δικαιούχος» νοείται οποιοδήποτε πρόσωπο ή οντότητα, εκτός από τον ΟΣΔ, που κατέχει δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικό δικαίωμα και το οποίο, δυνάμει συμφωνίας για εκμετάλλευση των δικαιωμάτων του ή εκ του νόμου, δικαιούται μερίδιο των εσόδων που προκύπτουν από τα δικαιώματα (άρθρο 3 στ. δ').

Σύμφωνα με το άρθρο 12 § 1 ν. 4481/2017³⁴⁷, οι δικαιούχοι έχουν το δικαίωμα να αναθέτουν σε ΟΣΔ της επιλογής τους την διαχείριση του περιουσιακού τους δικαιώματος ή την άσκηση των εξουσιών που απορρέουν από αυτό για τις επικράτειες της επιλογής τους (σύμβαση ανάθεσης). Η ανάθεση μπορεί να γίνεται με μεταβίβαση του δικαιώματος ή των σχετικών εξουσιών προς τον σκοπό της διαχείρισης είτε με παροχή σχετικής πληρεξουσιότητας είτε με οποιαδήποτε άλλη συμβατική συμφωνία³⁴⁸.

Οι αρμοδιότητες των ΟΣΔ προβλέπονται στο άρθρο 6 παρ. 1 ν. 4481/2017³⁴⁹. Μεταξύ άλλων, οι ΟΣΔ είναι αρμόδιοι για την κατάρτιση συμβάσεων με τους χρήστες, με τους όρους εκμετάλλευσης των έργων και της οφειλόμενης αμοιβής (στ. β'), την είσπραξη της αμοιβής και

³⁴⁵ Απαλαγάκη σε ΔικΠροστΚατ², επιμ. Ε. Αλεξανδρίδου, άρθρ. 10, αριθ. 22, σελ. 671· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 179.

³⁴⁶ Συγκεκριμένα, τα άρθρα 54 έως 58 και 72 παρ. 3 ν. 2121/1993.

³⁴⁷ Βλ. και καταργηθέν άρθρο 54 παρ. 1 εδ. α' ν. 2121/1993.

³⁴⁸ Βλ. και καταργηθέν άρθρο 54 § 3 εδ. α' ν. 2121/1993.

³⁴⁹ Βλ. και καταργηθέν άρθρο 55 ν. 2121/1993.

την κατανομή μεταξύ των δημιουργών των εισπραττόμενων ποσών (στ. δ'), καθώς και για κάθε διοικητική, δικαστική ή εξώδικη ενέργεια για την νόμιμη προστασία των δικαιωμάτων των δικαιούχων και, ιδίως, μπορούν να υποβάλλουν αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων, να εγείρουν αγωγές, να ασκούν ένδικα μέσα, να υποβάλλουν μηνύσεις και εγκλήσεις, να παρίστανται ως πολιτικώς ενάγοντες, να ζητούν την απαγόρευση πράξεων που προσβάλλουν το δικαίωμα ως προς τις εξουσίες που τους έχουν ανατεθεί και να ζητούν την κατάσχεση παράνομων αντιτύπων ή την δικαστική μεσεγγύηση των εμπορευμάτων σύμφωνα με το άρθρο 64 του ν. 2121/1993 (στ. ια').

Οι ΟΣΔ μπορούν να ενεργούν, δικαστικώς ή εξωδίκως, στο δικό τους όνομα, εάν η αρμοδιότητά τους στηρίζεται σε μεταβίβαση της σχετικής εξουσίας ή σε πληρεξουσιότητα ή σε οποιαδήποτε άλλη συμβατική συμφωνία και νομιμοποιούνται να ασκούν όλα τα δικαιώματα που έχουν μεταβιβαστεί σε αυτούς από τον δικαιούχο ή που καλύπτονται από την πληρεξουσιότητα ή από οποιαδήποτε άλλη συμβατική συμφωνία (άρθρο 7 παρ. 1 τελευταίο εδάφιο)³⁵⁰. Από την θεωρία γινόταν δεκτό ήδη πριν την έναρξη ισχύος του νόμου ότι οι ΟΣΔ νομιμοποιούνται στις σχετικές δίκες ως δικαιούχοι διάδικοι, όταν τα περιουσιακά δικαιώματα τους έχουν μεταβιβασθεί και ως μη δικαιούχοι διάδικοι, όταν παρασχέθηκε σε αυτούς η πληρεξουσιότητα για τα δικαιώματα αυτά³⁵¹.

Κατά την διάταξη του άρθρου 7 παρ. 1 εδάφιο α' και β', οι οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης και οι οργανισμοί συλλογικής προστασίας τεκμαίρεται ότι έχουν την αρμοδιότητα διαχείρισης ή προστασίας των δικαιωμάτων επί όλων των έργων ή των αντικειμένων προστασίας ή όλων των δικαιούχων για τα οποία ή για τους οποίους δηλώνουν εγγράφως ότι έχουν μεταβιβαστεί σε αυτούς οι σχετικές εξουσίες ή τα δικαιώματα εύλογης αμοιβής ή ότι καλύπτονται από την πληρεξουσιότητα ή μέσω οποιασδήποτε άλλης συμβατικής συμφωνίας. Εφόσον ΟΣΔ που λειτουργεί με άδεια του Υπουργού Πολιτισμού ασκεί δικαιώματα ή αξιώσεις στο πλαίσιο του ν. 2121/1993 τα οποία υπόκεινται σε υποχρεωτική συλλογική διαχείριση, τεκμαίρεται ότι εκπροσωπεί όλους ανεξαιρέτως τους δικαιούχους, ημεδαπούς και αλλοδαπούς και όλα ανεξαιρέτως τα έργα τους. Εάν υφίστανται περισσότεροι ΟΣΔ για μία συγκεκριμένη κατηγορία δικαιούχων, το τεκμήριο ισχύει, εφόσον τα δικαιώματα ασκούνται από κοινού από όλους τους αρμόδιους οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης σύμφωνα με τις ειδικότερες διατάξεις του ν. 2121/1993.

Αναφορικά με την φύση του τεκμηρίου αυτού, το άρθρο 7 παρ. 2 προβλέπει ότι για την δικαστική επιδίωξη της προστασίας των έργων και των δικαιούχων που εκπροσωπούνται από τον

³⁵⁰ Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η έκδοση, 2008, σημ. 244, σελ. 333. Η ρύθμιση αντιστοιχεί στην προγενέστερη του άρθρου 55 § 2 ν. 2121/1993.

³⁵¹ Βόσσο, Τα δικονομικά προνόμια υπέρ των Οργανισμών Συλλογικής Διαχείρισης και Προστασίας, ΔιΜΕΕ 2011.461 επ. (464, υποσημ. 33)· Κιουπτσίδου, Προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας: Άρση και παράλειψη στο μέλλον, Αρμ. 2009.181 επ. (185)· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 213.

οργανισμό συλλογικής διαχείρισης ή από οργανισμό συλλογικής προστασίας, αρκεί η δειγματοληπτική αναφορά των έργων που έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης χωρίς την απαιτούμενη άδεια ή χωρίς την καταβολή εύλογης αμοιβής και δεν απαιτείται η πλήρης απαρίθμηση των έργων αυτών. Με την πρόβλεψη αυτή επιβεβαιώνεται νομοθετικά η νομιμοποιητική λειτουργία του τεκμηρίου, όπως υποστηρίχθηκε από μερίδα της νομολογίας στο πλαίσιο της ερμηνείας της αντίστοιχης διάταξης του άρθρου 55 παρ. 2 εδ. α' ν. 2121/1993: Από την διατύπωσή της στην φράση «όλων των έργων» δεν προκύπτει ότι απαιτείται για το ορισμένο της αγωγής η εξαντλητική και δη η ονομαστική αναφορά όλων των δικαιούχων και όλων των έργων· κάτι τέτοιο θα αντέβαινε στο πνεύμα του νόμου, σκοπός του οποίου είναι η κατοχύρωση της νομιμοποίησης του οργανισμού, χωρίς να κινδυνεύει το ένδικο βοήθημα που ασκεί να απορριφθεί λόγω αοριστίας³⁵². Κατά την ακριβώς αντίθετη άποψη, την οποία απέρριψε ο ισχύων νόμος, το τεκμήριο είχε αποδεικτική λειτουργία και κατά συνέπεια ο οργανισμός ήταν υποχρεωμένος να αναφέρει όλους τους δικαιούχους που του είχαν αναθέσει την διαχείριση και όλα τα έργα τους σύμφωνα με την δικονομική αρχή του συγκεκριμένου προσδιορισμού (άρθρα 118, 216 ΚΠολΔ), με το σκεπτικό ότι ο εναγόμενος δεν θα μπορούσε να αμυνθεί χωρίς να γνωρίζει το συγκεκριμένο αντικείμενο απόδειξης-ανταπόδειξης³⁵³.

4. Οικογενειακό δίκαιο

i. Η νομιμοποίηση του εισαγγελέα στην δίκη για την ακύρωση γάμου

Στις περιπτώσεις ακυρότητας γάμου η αγωγή μπορεί να ασκηθεί όχι μόνον από τους συζύγους αλλά και από οποιονδήποτε τρίτο έχει έννομο συμφέρον ή από τον εισαγγελέα (άρθρο 1378 αριθ. 1 ΑΚ)³⁵⁴. Εκτός από την αγωγή ακύρωσης μπορεί να ασκηθεί και η αγωγή αναγνώρισης της ανυπαρξίας γάμου, όπως προβλέπει το άρθρο 603 ΚΠολΔ (πριν τις τροποποιήσεις του ν. 4335/2015, άρθρο 608). Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 603 ΚΠολΔ, εφόσον η αγωγή αναγνώρισης ή ακύρωσης ασκείται από τον εισαγγελέα, απευθύνεται κατά των δύο συζύγων, αν έχει πεθάνει ο ένας και κατά των κληρονόμων του, διαφορετικά απορρίπτεται ως απαράδεκτη.

³⁵² ΕφΘεσσ 843/2010, ΝΟΜΟΣ· ΕφΘεσσ 929/2010, ΕΕμπΔ 2010.997· ΜονΠρΠατρ 85/2015, ΕλλΔνη 2015.885· Βόσσορς, ΔιΜΕΕ 2011.463-464· Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία³, αριθ.245, σελ. 336· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 210 επ.

³⁵³ Την άποψη αυτή υιοθετούσε μέχρι πρότινος ισχυρή μερίδα στην νομολογία. Βλ. ενδεικτικά ΕφΛαρ 95/2013, ΔιΜΕΕ 2014.211· ΠΠρΑθ 2903/2009, ΔιΜΕΕ 2009.533· ΜονΠρΑθ 2004/2007, ΔιΜΕΕ 2007.253· ΜονΠρΤρικ 1250/2002, ΧρΙΔ 2003.173-176, με παρατ. Λιάσκου.

³⁵⁴ Οι λόγοι ακυρότητας μπορεί να αφορούν στους όρους σύναψης του γάμου (άρθρα 1350-1352 ΑΚ), σε διγαμία (άρθρο 1354 ΑΚ), σε συγγένεια (άρθρο 1356 ΑΚ), σε αγχιστεία (άρθρο 1357 ΑΚ) ή σε υιοθεσία (άρθρο 1360 ΑΚ). Η αγωγή για ακυρωσία λόγω πλάνης ή απειλής (άρθρο 1378 αριθ. 2 ΑΚ) μπορεί να ασκηθεί μόνο από τον σύζυγο που πλανήθηκε ή απειλήθηκε. Βλ. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο Ι (1998), σελ. 134 επ.

Στην περίπτωση αυτή, οι εναγόμενοι συνδέονται με σχέση αναγκαίας ομοδικίας λόγω της υποχρεωτικής κοινής τους νομιμοποίησης (άρθρο 76 παρ.1 εδ. γ' ΚΠολΔ)³⁵⁵. Στις δίκες αυτές ο εισαγγελέας δεν είναι φορέας του δικαιώματος της αναγνώρισης της ανυπαρξίας ή της ακύρωσης του γάμου και νομιμοποιείται εξαιρετικά ως μη δικαιούχος διάδικος³⁵⁶. Επίσης, ο εισαγγελέας έχει το δικαίωμα, ακόμη και αν δεν άσκησε αυτός την αγωγή, να λάβει μέρος στην δίκη έχοντας όλα τα δικαιώματα του διαδίκου χωρίς την τήρηση προδικασίας (άρθρο 604 ΚΠολΔ). Η γραμματεία του δικαστηρίου υποχρεούται να γνωστοποιεί στον εισαγγελέα τις δικασίμους των αγωγών, όπως και τις αποφάσεις που εκδίδονται στις αγωγές αυτές, όμως η παράλειψη της γνωστοποίησης δεν επιφέρει ακυρότητα της διαδικασίας (άρθρο 604 § 2 ΚΠολΔ).

Η άσκηση της αγωγής ακύρωσης γάμου ή αναγνώρισης της ανυπαρξίας του αποτελεί ευχέρεια και όχι υποχρέωση του εισαγγελέα· υπαγορεύεται από το δημόσιο και κοινωνικό συμφέρον, όταν το ελάττωμα του γάμου προσβάλλει ιδιαίτερα την δημόσια τάξη, λ.χ. στην περίπτωση γάμου μεταξύ αδελφών³⁵⁷. Εξάλλου, οι σύγχρονες αντιλήψεις και ο απαλλοτριωτός χαρακτήρας των ιδιωτικών δικαιωμάτων ενόψει του άρθρου 8 ΕΣΔΑ επιβάλλουν την συρρίκνωση των εξουσιών του εισαγγελέα στην πολιτική δίκη, ιδιαίτερα όταν αυτή αφορά στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Τότε μόνο επιτρέπεται η επέμβαση της εισαγγελικής αρχής, όταν λαμβάνεται ως αναγκαίο μέτρο για την προστασία της υγείας, της ηθικής, των δικαιωμάτων ή των ελευθεριών των άλλων³⁵⁸.

ii. *Η μητέρα που ασκεί την αγωγή για δικαστική αναγνώριση του εκτός γάμου γεννηθέντος τέκνου της*

Το δικαίωμα της μητέρας να ζητήσει την δικαστική αναγνώριση της πατρότητας του τέκνου της είναι ανεξάρτητο και αυτοτελές από το δικαίωμα του τέκνου, όπως προκύπτει από το άρθρο 1479 ΑΚ³⁵⁹. Στην περίπτωση αυτή, η μητέρα ενεργεί εξ ιδίου δικαίου και όχι ως αντιπρόσωπος

³⁵⁵ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Ποδηματά), ΕρμΚΠολΔ II, άρθρ. 608, αριθ. 4.

³⁵⁶ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Ποδηματά), ΕρμΚΠολΔ II, άρθρ. 607, αριθ. 1· Νίκας, ΠολΔ I, § 23, αριθ. 5· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 218-219· Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ I, § 122, σελ. 277.

³⁵⁷ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας, ο.π., άρθρ. 607, αριθ. 1· Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο I, 1998, σελ. 137.

³⁵⁸ Βλ. τις πρόσφατες αποφάσεις ΠΠρΡοδ 114/2009, Αρμ. 2009.1687 επ., με παρατ. Κουμάνη, σελ. 1691 και 115/2009, ΕΠολΔ 2010.101 επ., με παρατ. Ευαγγελίδου-Τσικρικά, σελ. 105.

³⁵⁹ ΑΠ 1601/2013, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 2702/2011, ΕλλΔνη 2011.1454=ΕφΑΔ 2013.551· 2705/2011, ΕφΑΔ 2013.549, με παρατ. Βούλγαρη, σελ. 550· ΕφΘεσσ 389/2011, Αρμ. 2011.1322.

του τέκνου³⁶⁰. Ενεργεί, δηλαδή, ως μη δικαιούχος διάδικος με φορέα του δικαιώματος το τέκνο³⁶¹. Όταν η αγωγή ασκείται από κοινού από την μητέρα και το τέκνο, δημιουργείται σχέση αναγκαίας ομοδικίας, επειδή λόγω της φύσης της υπόθεσης δεν μπορούν να υπάρξουν αντίθετες αποφάσεις (άρθρ. 76 § 1 περίπτ. δ' ΚΠολΔ)³⁶². Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 602 ΚΠολΔ, η απορριπτική αμετάκλητη απόφαση στην δίκη αυτή δεν ισχύει έναντι του τρίτου που δεν έλαβε μέρος και επικαλείται για τον εαυτό του σχέση γονέα-τέκνου. Έτσι, η αμετάκλητη απόφαση που απορρίπτει την αγωγή της μητέρας δεν δημιουργεί δεδικασμένο σε βάρος του τέκνου³⁶³, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσεπικλήθηκε ως αναγκαίος ομόδικος (άρθρο 86 ΚΠολΔ)³⁶⁴. Αν προσεπικλήθηκε, τότε εξομοιώνεται με διάδικο και καταλαμβάνεται από την ισχύ της δικαστικής απόφασης.

5. Λοιπές περιπτώσεις συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης

i. Ο συνδικαιούχος που ασκεί την αγωγή των άρθρων 495§1 και 1116 ΑΚ

Σύμφωνα με τα άρθρα 495 § 1 και 1116 εδ. β' ΑΚ, κάθε συνδανειστής ή συγκύριος μπορεί να ζητήσει την απόδοση προς όλους της αδιαίρετης παροχής ή του κοινού πράγματος. Και οι δύο διατάξεις αναφέρονται σε περιπτώσεις κοινωνίας δικαιώματος κατά τα πρότυπα των παραγράφων 432 και 1011 του γερμΑΚ³⁶⁵.

Στο β' εδάφιο του άρθρου 1116 ΑΚ προβλέπεται δικαίωμα και όχι υποχρέωση του συγκυρίου να απαιτήσει το πράγμα προς όλους, πέραν του δικού του μεριδίου³⁶⁶. Ο ενάγων είναι μη

³⁶⁰ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο ΙΙ, 6^η έκδοση (2016), σελ. 176. Το παιδί έχει το δικαίωμα να ασκήσει την αγωγή είτε αυτοπροσώπως μετά την ενηλικίωσή του (άρθρο 1483 § 1 εδ. β' ΑΚ) είτε εκπροσωπούμενο από την μητέρα του, όταν είναι ανήλικο (άρθρο 1515 § 1 εδ. α' ΑΚ). Το γεγονός ότι η μητέρα στην εξεταζόμενη περίπτωση δεν ενεργεί ως αντιπρόσωπος επιβεβαιώνεται στις διατάξεις των άρθρων 1479 και 1483 εδ. α' και β' ΑΚ, σύμφωνα με τις οποίες, πρόκειται για δύο αυτοτελή δικαιώματα με ανεξάρτητους φορείς, το καθένα από τα οποία αποσβήνεται σε διαφορετικό χρόνο.

³⁶¹ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 68, αριθ. 4· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 5· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 223· Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ Ι, § 122, σελ. 272· αντίθ. Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσεις, ημιτ. β', σελ. 146, ότι η μητέρα ασκεί ίδιο (ουσιαστικό) δικαίωμα, άρα νομιμοποιείται ως δικαιούχος διάδικος.

³⁶² Γέσιου-Φαλτσή, Η ομοδικία, σελ. 250· Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο ΙΙ⁶, σελ. 177, υποσημ. 91· Πλεύρη, προηγ.σημ., σελ. 224· ΑΠ 709/2012, ΝΟΜΟΣ.

³⁶³ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Ποδηματά), ΕρμΚΠολΔ ΙΙ, άρθρ. 618, αριθ. 6· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 546.

³⁶⁴ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας, ο.π., άρθρ. 618, αριθ. 6· Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο ΙΙ⁶, σελ. 177. Σύμφωνα με μία άποψη, το παιδί δεν δεσμεύεται ούτε από το δεδικασμένο της απόφασης που δέχεται την αγωγή της μητέρας, αν πιστεύει ότι ο εναγθείς δεν είναι ο αληθινός του πατέρας. Βλ. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ο.π., σελ. 177, υποσημ. 92, με π.π. Η άποψη αυτή βασίζεται στην αναγκαιότητα της επέκτασης του ευνοϊκού μόνο δεδικασμένου στο τέκνο και στην ερμηνεία των διατάξεων που αποβλέπουν στο συμφέρον του τέκνου.

³⁶⁵ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 230-231.

³⁶⁶ Πλεύρη, προηγ.σημ., σελ. 231, με π.π. Επειδή η διάταξη προβλέπει δικαίωμα και όχι υποχρέωση του συγκυρίου να ασκεί τις αξιώσεις από την συγκυριότητα έναντι τρίτων, κατά την νομολογία, όταν ασκείται η αγωγή απόδοσης

δικαιούχος στα ποσοστά του υπολοίπων συγκυρίων και δικαιούχος στο δικό του ποσοστό. Η νομιμοποίησή του είναι παράλληλη με την νομιμοποίηση των συνδικαιούχων³⁶⁷. Όμως, ο ενάγων δεν έχει την εξουσία διάθεσης των υπολοίπων ποσοστών συγκυριότητας, άλλως θα προσβαλλόταν το αυτοτελές δικαίωμα καθενός στην συγκυριότητα³⁶⁸.

Τέλος, κατά την ορθότερη άποψη, και στην αδιαίρετη παροχή του άρθρου 495 ΑΚ ο ενάγων δανειστής ενεργεί ως μη δικαιούχος διάδικος³⁶⁹.

ii. Η αγωγή του εκμισθωτή κατά του υπομισθωτή για απόδοση του μισθίου

Σε περίπτωση υπεκμίσθωσης ή παραχώρησης της χρήσης του μισθίου σε τρίτο, ο εκμισθωτής μπορεί να απαιτήσει κατά την λήξη της μίσθωσης την απόδοση του μισθίου από τον υπομισθωτή ή αυτόν στον οποίο παραχωρήθηκε η χρήση (άρθρο 599 ΑΚ). Ο εκμισθωτής νομιμοποιείται ως μη δικαιούχος διάδικος, διότι δεν συνδέεται συμβατικά με τον υπομισθωτή ενώ αίτημα της αγωγής που ασκεί είναι η απόδοση του μισθίου στον ίδιο³⁷⁰. Επίσης, η αγωγή για απόδοση του μισθίου νομίμως στρέφεται κατά του υπομισθωτή σύμφωνα με το άρθρο 66 ΕισΝΚΠολΔ³⁷¹. Σε περίπτωση που η αγωγή απόδοσης μισθίου στρέφεται κατά του μισθωτή, η απόφαση που δέχεται το αίτημα εκτελείται και κατά του υπομισθωτή ή του τρίτου που αντλεί δικαιώματα από τον μισθωτή, όπως προβλέπει το άρθρο 616 ΚΠολΔ³⁷². Το είδος της ομοδικίας των εναγομένων, του μισθωτή και του υπομισθωτή αμφισβητείται. Σύμφωνα με μία άποψη, πρόκειται για απλή ομοδικία, ενώ, κατά την αντίθετη άποψη, πρόκειται για αναγκαία ομοδικία, διότι η διαφορά επιδέχεται ενιαία μόνο ρύθμιση (άρθρο 76 § 1 ΚΠολΔ)³⁷³.

του πράγματος προς όλους δεν δημιουργείται δεσμός αναγκαίας αλλά απλής ομοδικίας. Βλ. ΑΠ 84/2003, ΧρΠΔ 2003.416· ΑΠ 15/2001, ΝΟΜΟΣ· ΠΠρΘεσσ 11779/2006, Αρμ. 2006.1410.

³⁶⁷ Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 5· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², σελ. 546· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 232.

³⁶⁸ Πλεύρη, ο.π., σελ. 232, υποσημ. 749. Βλ. επίσης, Γέσιου-Φαλτσή, Η ομοδικία, σελ. 251· Κολοτούρο, Actio pro socio, σελ. 77-78.

³⁶⁹ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 487, σελ. 832-833· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 546.

³⁷⁰ Καλαβρός, ο.π., § 38, αριθ. 487, σελ. 833· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 235.

³⁷¹ Πλεύρη, ο.π., σελ. 235.

³⁷² Πλεύρη, ο.π., σελ. 235-236, ότι το άρθρο 616 ΚΠολΔ προβλέπει γνήσια περίπτωση επέκτασης των υποκειμενικών ορίων της εκτελεστότητας σε πρόσωπα που δεν συμμετείχαν στην διαγνωστική δίκη.

³⁷³ Πλεύρη, ο.π., σελ. 236-237, με π.π. σε νομολογία.

iii. *Ο πλοίαρχος, ο πλοιοκτήτης και ο εφοπλιστής που ασκεί τις αξιώσεις από την επιθαλάσσια αρωγή*

Σύμφωνα με το άρθρο 247 ΚΙΝΔ, κάθε πράξη αρωγής ή διασώσεως πλοίου, εφόσον είχε ωφέλιμο αποτέλεσμα, παρέχει δικαίωμα εύλογης αμοιβής. Αμοιβή οφείλεται και όταν η αρωγή ή η διάσωση έλαβε χώρα μεταξύ πλοίων που ανήκουν στον ίδιο πλοιοκτήτη. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 250 ΚΙΝΔ, ο ρυμουλκών δικαιούται αμοιβής για την αρωγή ή την διάσωση του ρυμουλκούμενου πλοίου ή του φορτίου, μόνον εφόσον παρείχε εξαιρετικές υπηρεσίες, αν δεν υποχρεούτο από την σύμβαση ρυμουλκήσεως, ενώ κατ' άρθρο 251, εάν η αρωγή παρασχέθηκε από το πλοίο, το ήμισυ της αμοιβής ανήκει στον πλοιοκτήτη, το ένα τέταρτο στον πλοίαρχο και το υπόλοιπο ένα τέταρτο στο πλήρωμα. Τα ποσοστά κατανέμονται με βάση πίνακα που συντάσσεται από τον πλοίαρχο, κατά τον λόγο της προσωπικής συμβολής. Εάν δεν επιτευχθεί συμφωνία για την αμοιβή, αυτή προσδιορίζεται από το δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 254 § 2 ΚΙΝΔ. Κάθε φορέας των δικαιωμάτων από την νομική σχέση της αρωγής νομιμοποιείται προς έγερση της αγωγής. Ο πλοιοκτήτης του βοηθήσαντος πλοίου δικαιούται να εγείρει αυτοτελώς αγωγή για το μέρος της αμοιβής που ανήκει σ' αυτόν και το ίδιο δικαίωμα έχουν ο πλοίαρχος και το πλήρωμα. Σε περίπτωση που το πλήρωμα δεν εγείρει αγωγή, ο πλοίαρχος μπορεί, δυνάμει της διάταξης του άρθρου 255 ΚΙΝΔ, να εγείρει αγωγή για ολόκληρο το ποσό της αμοιβής, αφού εκπροσωπεί και τα μέλη του πληρώματος³⁷⁴. Στην περίπτωση αυτή νομιμοποιείται ως μη δικαιούχος διάδικος, ως νόμιμος υποκαταστάτης του πληρώματος³⁷⁵. Γίνεται, επίσης, δεκτό ότι ο πλοιοκτήτης ή ο εφοπλιστής του πλοίου που παρέσχε την αρωγή νομιμοποιείται να εγείρει την αγωγή για ολόκληρο το ποσό της αμοιβής που ανήκει σ' αυτόν, στον πλοίαρχο και στο πλήρωμα. Η άποψη αυτή, που επικρατεί διεθνώς, δεν έχει μεταβληθεί με την διάταξη του άρθρου 255 ΚΙΝΔ, η οποία ορίζει ότι στην διαδικασία του άρθρου 254 ο πλοίαρχος εκπροσωπεί τα μέλη του πληρώματος, εφόσον αυτά δεν παρίστανται διαφορετικά, αφού με την διάταξη αυτή σκοπείται να χορηγηθεί παράλληλη ευθεία αγωγή στον πλοίαρχο και το πλήρωμα και να παρασχεθεί η δυνατότητα εκπροσωπήσεως του πληρώματος από τον πλοίαρχο³⁷⁶. Γίνεται, λοιπόν, δεκτό ότι στην επιθαλάσσια αρωγή ο πλοίαρχος, ο πλοιοκτήτης και ο εφοπλιστής, όταν ζητούν ολόκληρο το ποσό της αμοιβής, νομιμοποιούνται ως μη δικαιούχοι διάδικοι³⁷⁷.

³⁷⁴ ΕφΠειρ 696/2000, ΕΕμπΔ 2001.578· 9· ΕφΠειρ 06/2009, ΕΝαυτΔ 2010.68· ΕφΛαρ 570/2002, ΕπισκΕμπΔ 2003.153.

³⁷⁵ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 230.

³⁷⁶ ΕφΠειρ 1013/2006, ΕΝαυτΔ 2007.131, η οποία παραπέμπει στις θεωρητικές απόψεις.

³⁷⁷ Κεραμεύς, ΑΔΔ, Γενικό Μέρος, σελ. 111· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 5· Πλεύρη, ο.π., σελ. 229.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η θέση των υποκειμένων της επίδικης έννομης σχέσης στην δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος

I. Βασικές συνέπειες της έγερσης της αγωγής: εκκρεμοδικία και διακοπή της παραγραφής

Η έγερση της αγωγής από τον μη δικαιούχο ή η απεύθυνσή της κατά του μη υποχρέου διαδίκου επιφέρει δικονομικού (εκκρεμοδικία, αμετάβλητο της αρμοδιότητας και της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου, αμετάβλητο της αγωγής κτλ.) και ουσιαστικού δικαίου (διακοπή της παραγραφής, τοκοφορία, επίταση της ευθύνης του νομέα κτλ.) συνέπειες. Αναφορικά με τον χρόνο επέλευσης των συνεπειών ο νόμος συνδέει τις δικονομικές με την κατάθεση του εισαγωγικού δικογράφου στην γραμματεία του δικαστηρίου και τις ουσιαστικές με την επίδοσή του στον εναγόμενο, οπότε λαμβάνει γνώση της εκκρεμούς δίκης (άρθρο 221 § 1 ΚΠολΔ). Στον παρόντα τίτλο αναλύονται δύο βασικές συνέπειες που έχουν απασχολήσει την επιστήμη στο ζήτημα της νομιμοποίησης, η εκκρεμοδικία και η διακοπή της παραγραφής.

1. Εκκρεμοδικία

Η σημαντικότερη δικονομική συνέπεια από την άσκηση της αγωγής είναι η εκκρεμοδικία ως έκφραση της ουσιαστικής ταυτότητας δύο αγωγών³⁷⁸, όπως ρυθμίζεται στο άρθρο 222 ΚΠολΔ. Η εκκρεμοδικία ομοιάζει με το δεδικασμένο, διότι και οι δύο θεσμοί προϋποθέτουν ταυτότητα διαφοράς και υποκειμένων (άρθρα 222 και 324 ΚΠολΔ), παράλληλα, δικαιολογητικός λόγος των δύο θεσμών είναι η ασφάλεια δικαίου, η αρχή της οικονομίας της δίκης και η πρόληψη της εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων³⁷⁹. Η φυσική συγγένεια και η κοινότητα σκοπού εκκρεμοδικίας και δεδικασμένου οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ένσταση εκκρεμοδικίας αποτελεί «προείκασμα», προθάλαμο του δεδικασμένου³⁸⁰, το οποίο αναπτύσσει την ενέργειά του μετά την τελεσιδικία της απόφασης³⁸¹. Από πλευράς υποκειμένων, κρατεί η γνώμη ότι τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας χαράσσονται με γνώμονα τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου³⁸².

³⁷⁸ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 250.

³⁷⁹ Νίκας, ΠολΔ II, § 63, αριθ. 22 επ.· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 250.

³⁸⁰ Έκφραση του Κεραμέως, ΑΔΔ, Γενικό Μέρος, σελ. 216.

³⁸¹ Νίκας, ΠολΔ II, § 63, αριθ. 3.

³⁸² Απαλαγάκη, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, σελ. 222· Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 47, υποσημ. 74· Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 34, αριθ. 123, σελ. 272, § 38, αριθ. 437-438, σελ.

Εξ επόψεως υποκειμενικών ορίων ερωτάται αν υπάρχει ταυτότητα υποκειμένων σύμφωνα με το άρθρο 222 ΚΠολΔ, όταν για την ίδια διαφορά έχουν ασκήσει παράλληλες αγωγές ο μη δικαιούχος και ο δικαιούχος.

Στην αποκλειστική νομιμοποίηση δεν υπάρχει προβληματισμός για το ζήτημα της εκκρεμοδικίας. Αν παραταύτα ο πραγματικός δικαιούχος ασκήσει την δεύτερη αγωγή, αυτή θα απορριφθεί ως απαράδεκτη (ανομιμοποίηση)³⁸³.

Προβληματισμός δημιουργείται, αντίθετα, στην συντρέχουσα νομιμοποίηση. Η κατάφαση της εκκρεμοδικίας δεν είναι πάντοτε δεδομένη, ενόψει των διαφορετικών απόψεων που έχουν διατυπωθεί στην θεωρία. Σύμφωνα με μία άποψη, δικαιούχος και μη δικαιούχος διάδικος είναι διαφορετικά πρόσωπα, ενώ εξάλλου το άρθρο 222 ΚΠολΔ αρκείται στην φράση «μεταξύ των ίδιων διαδίκων» χωρίς να παραπέμπει άμεσα ή έμμεσα στα πρόσωπα έναντι των οποίων ισχύει το δεδικασμένο σύμφωνα με το άρθρο 325 ΚΠολΔ³⁸⁴. Λόγω της έλλειψης ταυτότητας διαδίκων, η ένσταση εκκρεμοδικίας δεν προβάλλεται βάσιμα. Προβλήματα στην εφαρμογή αυτής της άποψης είναι ο κίνδυνος της έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων και η παραβίαση της ισότητας των όπλων, καθώς ο αντίδικος καλείται δύο φορές να αμυνθεί για την ίδια έννομη σχέση³⁸⁵. Σύμφωνα με άλλη άποψη που βασίζεται στην γερμανική θεωρία και επιχειρεί να εξουδετερώσει τα μειονεκτήματα της πρώτης, ιδίως τον πολλαπλασιασμό των δικών, η παράλληλη νομιμοποίηση δεν νοείται αθροιστικώς αλλά διαζευκτικώς. Έτσι λ.χ. η δεύτερη αγωγή που ασκεί ο δικαιούχος έχει ήδη αναλωθεί από την αγωγή του μη δικαιούχου και απορρίπτεται ως ανομιμοποίητη (θεωρία της αναλώσεως της νομιμοποίησης)³⁸⁶. Η εφαρμογή αυτής της θεωρίας μπορεί να οδηγήσει σε στέρηση του δικαιώματος δικαστικής ακροάσεως. Συγκραση των δύο πρώτων απόψεων αποτελεί η κρατούσα, σύμφωνα με την οποία, τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας αναζητούνται στα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου³⁸⁷: Καταρχήν, η ένσταση εκκρεμοδικίας καταλαμβάνει τα πρόσωπα που δεσμεύονται από το δεδικασμένο της απόφασης που πρόκειται να εκδοθεί³⁸⁸ και παρέχεται υπέρ και κατά τρίτων προσώπων που καλύπτονται από το δεδικασμένο, ακόμη και όταν το δεδικασμένο δρά ετερομερώς ή επεκτείνεται στα πρόσωπα αυτά μόνον όταν είναι ευνοϊκό, λ.χ. στην περίπτωση του άρθρου 328 ΚΠολΔ³⁸⁹. Έτσι, αν ο δικαιούχος ασκήσει αγωγή εκκρεμούσης της δίκης του μη δικαιούχου διαδίκου, η ένσταση εκκρεμοδικίας θα πρέπει

805· Νίκας, Η ένσταση εκκρεμοδικίας, σελ. 252-253· ο ίδιος, ΠολΔ ΙΙ, § 63, αριθ. 30, υποσημ. 123. Πρβλ. Κονδύλη, το δεδικασμένο², § 14, σελ. 259.

³⁸³ Νίκας, Η ένσταση εκκρεμοδικίας, σελ. 261· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 253.

³⁸⁴ Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 14, σελ. 259.

³⁸⁵ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 256.

³⁸⁶ Κολοτούρος, Η απαλλοτρίωσις, ημτ. β', σελ. 235-238.

³⁸⁷ Απαλαγάκη, Δεδικασμένο και εκτελεστικότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, σελ. 222· Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 47, υποσημ. 74· Καλαβρός, ΠολΔ⁴, § 34, αριθ. 123, σελ. 272, § 38, αριθ. 438, σελ. 805· Νίκας, Η ένσταση εκκρεμοδικίας, σελ. 252-253· ο ίδιος, ΠολΔ ΙΙ, § 63, αριθ. 30, υποσημ. 123.

³⁸⁸ Μπέης, Πολιτική Δικονομία, ΙΙ α', 1974, άρθρ. 222 ΙΙΙ, αριθ. 8, σελ. 1009.

³⁸⁹ Νίκας, ΠολΔ ΙΙ, § 63, αριθ. 30.

να γίνει δεκτή³⁹⁰. Η τελευταία αυτή άποψη που ταυτίζει τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας με του δεδिकाσμένου φαίνεται ορθή με την εξής επισήμανση: νοηματοδοτείται στις ρυθμισμένες στον νόμο περιπτώσεις ετερομερούς επέκτασης του δεδικασμένου, οπότε επεκτείνονται και τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας. Αντίθετα, στις περιπτώσεις συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης η ένσταση εκκρεμοδικίας δεν ευδοκιμεί διότι δεν υπάρχει αντίστοιχη επέκταση του δεδικασμένου στον πραγματικό δικαιούχο³⁹¹.

Αλλιώς έχουν τα πράγματα, όταν καθιερώνεται η επικουρικότητα σε συγκεκριμένες μορφές συντρέχουσας ενεργητικής νομιμοποίησης, δηλαδή, την πλαγιαστική αγωγή, την *actio pro socio* και την αγωγή των επαγγελματικών σωματείων κατ' άρθρο 622 αριθ. 1 ΚΠολΔ. Αν η αγωγή του δικαιούχου προηγείται χρονικά, δεν πληρούται ο όρος της αδράνειας (άρθρα 72 ΚΠολΔ και 26 § 2 ν. 3190/1955) ή της έλλειψης ρητής αντίθεσης (άρθρο 622 αριθ. 1 ΚΠολΔ) και η αγωγή του μη δικαιούχου απορρίπτεται ως ανομιμοποίητη³⁹². Αν η αγωγή του δικαιούχου έπεται χρονικά κατά μία άποψη η δεύτερη δίκη αναστέλλεται λόγω εκκρεμοδικίας³⁹³. Η άποψη αυτή, όμως, δεν συμβαδίζει με τον συντρέχοντα και επικουρικό χαρακτήρα της νομιμοποίησης. Ορθότερο είναι να θεωρήσουμε ότι σε αυτήν την περίπτωση αίρεται το «νομιμοποιητικό βάθος» της προγενέστερης αγωγής του μη δικαιούχου διαδίκου, η οποία και πάλι απορρίπτεται ως ανομιμοποίητη³⁹⁴.

2. Διακοπή της παραγραφής

Η παλαιότερη νομολογία δεχόταν για την διακοπή της παραγραφής (άρθρο 261 ΑΚ) την έγερση της αγωγής από τον πραγματικό δικαιούχο και την απεύθυνσή της κατά του πραγματικού υποχρέου³⁹⁵. Ήδη από μερίδα της θεωρίας διατυπώνονταν αντιρρήσεις, κυρίως αναφορικά με την διακοπή της παραγραφής στην αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση³⁹⁶.

Η ανωτέρω νομολογία μετεστράφη, δεχόμενη ότι για την διακοπή της παραγραφής δεν ενδιαφέρουν τα υποκείμενα αλλά το δικαστικά ασκούμενο δικαίωμα, καθώς η έγερση της αγωγής

³⁹⁰ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι άρθρ. 72, αριθ. 3 και (-Μακρίδου) ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 222, αριθ. 17· Κουσουλής, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, σελ. 113.

³⁹¹ Δεληγκωστόπουλος, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, σελ. 96-97· ο ίδιος, Από την προβληματική της αλήθειας στην πολιτική δίκη, ΕΠολΔ 2012.415 επ. (430-431).

³⁹² Γκριτζάλης, ΧρΙΔ 2005.606· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Κονδύλης), ΕρμΚΠολΔ ΙΙ, άρθρ. 669, αριθ. 3.

³⁹³ Έτσι, Νίκας, Η ένσταση εκκρεμοδικίας, σελ. 263-264 και Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 540, υποσημ. 894, σελ. 864.

³⁹⁴ Βλ. Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κονδύλης), ΕρμΚΠολΔ ΙΙ, άρθρ. 669, αριθ. 3· Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 86· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 171. Το «νομιμοποιητικό βάθος» της αγωγής του μη δικαιούχου στις περιπτώσεις αυτές αίρεται και όταν ο δικαιούχος ασκεί κύρια παρέμβαση, βλ. Κιτσαρά, Η πλαγιαστική άσκηση, σελ. 274.

³⁹⁵ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 264· βλ. επίσης, ΑΠ 1216/2000, ΝΟΜΟΣ: Η διακοπή της παραγραφής επέρχεται μόνον εφόσον η αγωγή ασκήθηκε από τον πράγματι δικαιούχο κατά του πράγματι υποχρέου και μόνον όσον αφορά στον ενάγοντα και στον εναγόμενο.

³⁹⁶ Πίψου, Ζητήματα από την διακοπή της παραγραφής με την επίδοση της αγωγής ή την επιχείριση άλλων εισαγωγικών δίκης διαδικαστικών πράξεων, Αρμ. 1992.313 επ. (330).

και τα αποτελέσματά της αποβλέπουν κυρίως στην προστασία του φορέα του δικαιώματος. Συνεπώς, διακοπή παραγραφής υπέρ του δικαιούχου ή κατά του υποχρέου επέρχεται και όταν η αγωγή ασκείται από μη δικαιούχο ή όταν αυτή απευθύνεται κατά μη υποχρέου, είτε πρόκειται για αποκλειστική είτε για συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση³⁹⁷.

Η λύση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία στην αποκλειστική νομιμοποίηση, οπότε ο αληθής δικαιούχος εμποδίζεται στην άσκηση της αγωγής³⁹⁸. Επιχειρήματα υπέρ της θέσης αυτής μπορούν να αντληθούν από το πτωχευτικό δίκαιο: Στο άρθρο 17 § 4 ΠτΚ προβλέπεται η δυνατότητα του πτωχεύσαντος να ενεργεί κάθε αναγκαία πράξη σε θέματα κατεπείγουσας φύσης, εφόσον ο σύνδικος της πτώχευσης αδρανεί και η αδράνεια αυτή θα μπορούσε να προκαλέσει βλάβη στα συμφέροντα του πτωχεύσαντος. Ως βλάβη νοείται και η παραγραφή της αξίωσης. Ο δικαιολογητικός λόγος της ρύθμισης δεν θα συνέτρεχε αν η επίδοση της αγωγής του συνδίκου δεν μπορούσε να διακόψει την παραγραφή της αξίωσης του πτωχεύσαντος, δεδομένου ότι, μεταξύ άλλων, η αδράνεια του συνδίκου μπορεί να συνίσταται στην μη άσκηση αγωγής για την προστασία της πτωχευτικής περιουσίας³⁹⁹.

II. Η άμυνα του αντιδίκου

Τα βασικά μέσα άμυνας του εναγόμενου αντιδίκου όταν την αγωγή εγείρει ο μη δικαιούχος διάδικος είναι η προβολή των ενστάσεων και η άσκηση της ανταγωγής. Υπό ποιές, όμως, προϋποθέσεις είναι επιτρεπτή η χρήση τους και εναντίον ποιών προσώπων βάλλουν;

1. Προβολή ενστάσεων

Καταρχήν οι διάδικοι δεν νομιμοποιούνται να προτείνουν ενστάσεις που στηρίζονται σε δικαίωμα τρίτου, παρά μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος (άρθρο 262 § 2 ΚΠολΔ). Ορθά υποστηρίζεται ότι στις εξαιρέσεις που ορίζει ο νόμος περιλαμβάνονται και οι περιπτώσεις των κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενων διαδίκων, οι αντίδικοι των οποίων μπορούν να προτείνουν τις ενστάσεις της επίδικης έννομης σχέσης⁴⁰⁰. Ειδικά στο παράδειγμα της πλαγιαστικής αγωγής, κατά την νομολογία, ο αντίδικος του πλαγιαστικά ενάγοντος μπορεί να αντιτάξει τους αυτοτελείς

³⁹⁷ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 265· ΑΠ 190/2008, ΕφΑΔ 2008.555-557, παρατ. Πλεύρη, σελ. 557 επ.=ΧρΙΔ 2008.824: Η διακοπή της παραγραφής με την επίδοση της αγωγής επέρχεται υπέρ του πραγματικού δικαιούχου και κατά του πραγματικού υποχρέου της διαγνωστέας οφειλής τόσο όταν την αγωγή ασκεί ο πραγματικός δικαιούχος της αξιώσεως όσο και όταν την ασκεί ο μη δικαιούχος· βλ. και ΕφΑθ 3046/2004, ΝΟΜΟΣ, επ' αφορμή δίκης του ΤΕΕ κατά του υποχρέου σε καταβολή της αμοιβής μηχανικού.

³⁹⁸ Πίψου, Αρμ. 1992.330.

³⁹⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 268.

⁴⁰⁰ Σταμούλης, Οι ενστάσεις στην πολιτική δίκη, Πρακτικά 15^{ου} Συνεδρίου ΕΕΔ, 1992, σελ. 22.

διακωλυτικούς ή καταλυτικούς ισχυρισμούς που μπορεί να προτείνει κατά του άμεσου δανειστή του και οφειλέτη του ενάγοντος⁴⁰¹. Στις ενστάσεις που μπορεί να προτείνει ο αντίδικος ανήκει και η ένσταση συμψηφισμού, δεν μπορεί, όμως, να προτείνει την ένσταση αυτή για απαίτηση που έχει ο ίδιος κατά του ενάγοντος, διότι ο τελευταίος κατάγει στην δίκη ξένο, όχι δικό του δικαίωμα⁴⁰². Εξάλλου, ειδικά στις περιπτώσεις της πλαγιαστικής αγωγής και της αγωγής του ΤΕΕ για την αμοιβή του μηχανικού, τόσο υπό την εκδοχή ότι ο συμψηφισμός αποτελεί εκπονητική δικαιοπραξία για την οποία απαιτείται εξουσία διάθεσης κατά το ουσιαστικό δίκαιο όσο και υπό την εκδοχή ότι αποτελεί δισυπόστατη διαδικαστική πράξη, ο μη δικαιούχος διάδικος δεν είναι δανειστής της απαίτησης που προτείνεται σε συμψηφισμό και ο συμψηφισμός δεν μπορεί να επιφέρει τις ουσιαστικού δικαίου έννομες συνέπειές του⁴⁰³. Παραδεκτά, όμως, προτείνεται η ένσταση απόσβεσης της απαίτησης δυνάμει εξωδίκου συμβιβασμού με τον δικαιούχο, στον οποίο ανήκει η εξουσία διάθεσης του επιδίκου αντικειμένου⁴⁰⁴.

2. Άσκηση ανταγωγής

Απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση της ανταγωγής είναι η ταυτότητα των διαδίκων, σύμφωνα με το άρθρο 268 ΚΠολΔ⁴⁰⁵. Καταρχήν, για την άσκηση ανταγωγής απαιτείται ταυτότητα των υποκειμένων της δίκης επί της αγωγής και της ανταγωγής. Ο εκτός δίκης αληθής δικαιούχος δεν επέχει θέση ενάγοντος και δε μπορεί να ασκηθεί εναντίον του ανταγωγή. Εξάλλου, μη επιτρεπτή είναι η άσκηση ανταγωγής εναντίον του προσθέτως παρεμβάντος αληθούς δικαιούχου, διότι δεν είναι κύριος διάδικος⁴⁰⁶. Για τους λόγους αυτούς την δυνατότητα να αμυνθεί με ανταγωγή έχει ο αντίδικος μόνον κατά του μη δικαιούχου διαδίκου.

III. Ζητήματα αποδείξεων

Την θεωρία και την νομολογία έχει απασχολήσει στο πλαίσιο της απόδειξης το ζήτημα αν ο πραγματικός δικαιούχος ή υπόχρεος μπορεί να εξετασθεί ως μάρτυρας καθώς και η επιρροή που μπορεί να έχει τυχόν ομολογία του στην δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος.

⁴⁰¹ ΑΠ 1742/2007, ΕΠολΔ 2008.216, με παρατ. Κιτσαρά, σελ. 217=ΧρΙΔ 2008.547.

⁴⁰² Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 72, αριθ. 6· Νίκας, ΠολΔ Ι, § 23, αριθ. 10.

⁴⁰³ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 273-275. Βλ. επίσης, Νίκα, Ο δικαστικός συμβιβασμός, σελ. 113-115.

⁴⁰⁴ Κιτσαράς, παρατ. στην ΑΠ 1742/2007, ΕΠολΔ 2008. 218.

⁴⁰⁵ Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ Β' (1994), άρθρ. 268, αριθ. 38· Διαμαντόπουλος, Η ανταγωγή κατά τον ΚΠολΔ, 2003, σελ. 149-150· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 268, αρ. 3.

⁴⁰⁶ ΕφΛαρ 82/2005, Δικογραφία, 2005.129. Βλ. επίσης, Διαμαντόπουλο, Η ανταγωγή, σελ. 173-176.

1. Εξέταση του πραγματικού δικαιούχου ή υποχρέου ως μάρτυρα ή ως διάδικο

Με αφετηρία την τυπική-δικονομική έννοια του διαδίκου, ο αληθής δικαιούχος ή υπόχρεος εξετάζεται ως μάρτυρας σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 393 επ. ΚΠολΔ και όχι ως διάδικος σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 415 επ. ΚΠολΔ⁴⁰⁷. Πριν την κατάργηση του αριθ. 3 του άρθρου 400 ΚΠολΔ με τον νόμο 4335/2015, ο αληθής δικαιούχος ή υπόχρεος που δεν άσκησε παρέμβαση αντιμετωπιζόταν ως εξαιρετέος μάρτυρας που είχε συμφέρον από την έκβαση της δίκης⁴⁰⁸ και, μάλιστα, μετά την καθιέρωση της εν μέρει ελεύθερης απόδειξης στην τακτική διαδικασία ενώπιον των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων με τον ν. 2915/2001, ο εξαιρετέος μάρτυρας μπορούσε να εξετάζεται από το δικαστήριο και η κατάθεσή του να εκτιμάται ελεύθερα (άρθρο 340 ΚΠολΔ) ως μη πληρούν τους όρους του νόμου αποδεικτικό μέσο⁴⁰⁹.

Με το άρθρο δεύτερο παρ. 1 ν. 4335/2015 καταργήθηκε ο αριθ. 3 του άρθρου 400 και κατά συνέπεια ως μάρτυρες μπορούν να εξετάζονται και πρόσωπα που έχουν συμφέρον από την έκβαση της δίκης, η κατάθεση των οποίων σταθμίζεται από το δικαστήριο. Με βάση τις νέες ρυθμίσεις ο δικαιούχος ή υπόχρεος εξετάζεται ως μάρτυρας, ακόμη και αν τα συμφέροντά του εξαρτώνται από το αποτέλεσμα της δίκης.

Όσον αφορά στο επώνυμο αποδεικτικό μέσο της εξέτασης των διαδίκων (άρθρο 415 ΚΠολΔ), η διάταξη της περίπτωσης 4 του άρθρου 415 ΚΠολΔ αναφέρεται μόνο στην δίκη που διεξάγει ο σύνδικος της πτώχευσης. Ορίζει δε ότι μπορούν να εξετασθούν ως διάδικοι είτε ο σύνδικος είτε ο πτωχός, λόγω της ταυτότητας των συμφερόντων τους⁴¹⁰. Αν τα πρόσωπα αυτά εξετασθούν ως μάρτυρες η εξέτασή τους αποτελεί ανυπόστατο αποδεικτικό μέσο και ιδρύεται ο υπ' αριθ. 11 του άρθρου 559 ΚΠολΔ αναιρετικός λόγος⁴¹¹. Κατά μία άποψη, η ανωτέρω διάταξη αναφέρεται στον διάδικο με την ουσιαστική έννοια και σε αυτήν την βάση υποστηρίζεται η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 415§ 4 στις λοιπές περιπτώσεις αποκλειστικής εξαιρετικής νομιμοποίησης λόγω λειτουργήματος⁴¹². Παραταύτα, λόγος αναλογικής εφαρμογής στις περιπτώσεις αυτές δεν υπάρχει, ενόψει της κρατούσας τυπικής-δικονομικής θεωρίας⁴¹³.

⁴⁰⁷ Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ Α', άρθρ. 72, αριθ. 14· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 288.

⁴⁰⁸ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 72, αριθ. 6· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 282. Βλ. επίσης, ΕφΠειρ 1013/2006, ΕΝαυτΔ 2007.131, για τον πλοιοκτήτη του αρωγού πλοίου, τον οποίο εξέτασε ως μάρτυρα διότι δεν προβλήθηκε από τον αντίδικο σχετική ένσταση εξαίρεσης βασιζόμενη στην προϋσχύσασα διάταξη του άρθρου 400 αριθ. 3.

⁴⁰⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 282-284.

⁴¹⁰ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 285.

⁴¹¹ ΑΠ 374/2011, ΕΠολΔ 2011. 602, με παρατ. Πανταζόπουλου, σελ. 603 επ.

⁴¹² Αρβανιτάκης, Οι διάδικοι, σελ. 67-68· Κολοτούρος, Actio pro socio, σελ. 63-65.

⁴¹³ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 288.

2. Δικαστική ομολογία

Κατά την κρατούσα γνώμη ο παρεμβαίνων στην δίκη δικαιούχος ή υπόχρεος δεν μπορεί να δεσμεύει με την ομολογία του τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο, αλλά η σχετική δήλωσή του μπορεί να εκτιμηθεί ως δικαστικό τεκμήριο, διότι τα δύο αυτά πρόσωπα δεν ενάγονται από κοινού⁴¹⁴. Η ερμηνεία αυτή είναι συμβατή με το άρθρο 82 ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο, ο απλώς προσθέτως παρεμβαίνων επιχειρεί τις διαδικαστικές πράξεις προς το συμφέρον του υπέρ ού η παρέμβαση⁴¹⁵. Κατά την ορθότερη γνώμη, ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος δεν δεσμεύεται, έστω και αν ο αληθής δικαιούχος ή υπόχρεος άσκησε αυτοτελή πρόσθετη παρέμβαση, οπότε συνδέεται με τον υπέρ ού η παρέμβαση με σχέση αναγκαίας ομοδικίας και τυχόν ομολογία του εκτιμάται ελεύθερα σύμφωνα με το άρθρο 77 ΚΠολΔ⁴¹⁶.

Ειδικά για την ομολογία του δικαιοπαρόχου που μεταβίβασε το επίδικο πράγμα, κατά μία γνώμη βασιζόμενη στην προϊσχύσασα ρύθμιση του άρθρου 268 ΠολΔ⁴¹⁷, η γενομένη μετά την ειδική διαδοχή ομολογία του δικαιοπαρόχου δεν δεσμεύει τον ειδικό διάδοχο, διότι ενέχει διάθεση του επιδικού δικαιώματος, για την οποία δεν έχει εξουσία ο δικαιοπάροχος⁴¹⁸. Ενόψει του προστατευτικού για τα συμφέροντα του αντιδίκου σκοπού του άρθρου 225 ΚΠολΔ με την καθιέρωση του αμεταβλήτου της νομιμοποίησης του δικαιοπαρόχου και της ρύθμισης του άρθρου 352 ΚΠολΔ που ρυθμίζει την δικαστική ομολογία ως μέσο αποδείξεως, ήτοι ως απλή ανακοίνωση του ομολογούντος περί της αληθείας επιβλαβούς γι' αυτόν πραγματικού περιστατικού, ορθότερο είναι να θεωρηθεί ότι ο δικαιοπάροχος και μετά την ειδική διαδοχή έχει όλες τις εξουσίες που είχε αρχικά ως διάδικος, άρα και την ομολογία. Η ομολογία του δικαιοπαρόχου είτε έγινε πριν είτε μετά την ειδική διαδοχή δεσμεύει τον ειδικό διάδοχο, ο οποίος μπορεί να προστατευθεί με την άσκηση αυτοτελούς πρόσθετης παρέμβασης (άρθρο 83 ΚΠολΔ), υπό προϋποθέσεις με την άσκηση ενδίκων μέσων, αγωγής αποζημίωσης ή τριτανακοπής του άρθρου 586 παρ. 2 ΚΠολΔ ένεκα δόλου ή συμπαιγνίας των διαδίκων⁴¹⁹.

⁴¹⁴ Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ Β', άρθρ. 352, αριθ. 44· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Τέντες), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 352, αριθ. 16. Για την νομική φύση της δικαστικής ομολογίας υποστηρίχθηκαν διάφορες απόψεις στο παρελθόν. Μία άποψη θεωρούσε την δικαστική ομολογία διαθετική δικαιοπραξία οπότε έπρεπε να υπάρχει εξουσία διάθεσης κατά το ουσιαστικό δίκαιο, άλλη άποψη την θεωρούσε διαδικαστική πράξη με δεσμευτικότητα για τον δικαστή, ενώ, σύμφωνα με μία τρίτη άποψη, επρόκειτο για αποδεικτικό μέσο. Βλ. Κολοτούρο, Η απαλλοτριώσεις, ημ. β', σελ. 86-89· Ορφανίδη, Η ομολογία στην πολιτική δίκη, 1987, σελ. 7-19. Ο ΚΠολΔ ρυθμίζει σήμερα την δικαστική ομολογία ως αποδεικτικό μέσο. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 275, υποσημ. 136.

⁴¹⁵ Ορφανίδη, Η ομολογία, σελ. 418-423.

⁴¹⁶ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Τέντες), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 352, αριθ. 14.

⁴¹⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 268 ΠολΔ, η δικαστική ομολογία του δικαιοπαρόχου δέσμευε τον ειδικό διάδοχο μόνο αν είχε γίνει πριν την διαδοχή.

⁴¹⁸ Ράμμος, Εγχειρίδιον ΑΔΔ ΙΙ, 1980, § 268, σελ. 798· Ορφανίδη, Η ομολογία, σελ. 423 επ.

⁴¹⁹ Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσεις, ημ. β', σελ. 87-89· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 278-279.

IV. Μεταβολή της νομιμοποίησης του κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενου διαδίκου

Η νομιμοποιητική εξουσία των μη δικαιούχων ή μη υποχρέων διαδίκων μπορεί να απωλεσθεί λόγω θανάτου, παύσης της ιδιότητάς τους κατά την διάρκεια της δίκης αλλά και λόγω μετάθεσης της νομιμοποίησης εκ του νόμου. Πολλά από τα περιστατικά τα οποία επηρεάζουν την δίκη μπορούν να υπαχθούν σε μία από τις περιπτώσεις βίαιης διακοπής της δίκης σύμφωνα με το άρθρο 286 ΚΠολΔ⁴²⁰. Την νομολογία έχει απασχολήσει το ζήτημα αν οι διατάξεις του ανωτέρω άρθρου μπορούν να εφαρμοσθούν αναλογικά στην περίπτωση που η μεταβολή της νομιμοποίησης επήλθε λόγω νομοθετικής μεταβολής.

1. Βίαιη διακοπή της δίκης

Σύμφωνα με το άρθρο 286 περίπτ. α' ΚΠολΔ, η δίκη διακόπτεται αν μέχρι το τέλος της συζήτησης πεθάνει κάποιος διάδικος (ή ο νόμιμος αντιπρόσωπός του) ή επέλθει άλλη μεταβολή στο πρόσωπό του που επηρεάζει την ικανότητα δικαστικής παράστασής του (ή την εξουσία αντιπροσώπευσης αν είναι νόμιμος αντιπρόσωπος). Με βάση την τυπική έννοια του διαδίκου, διάδικος στο πρόσωπο του οποίου πρέπει να συντρέχει το διακοπτικό γεγονός είναι ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος και όχι ο εκτός δίκης αληθής δικαιούχος ή υπόχρεος⁴²¹. Η περίπτ. α' του άρθρου 286 ΚΠολΔ εφαρμόζεται ευθέως στις περισσότερες περιπτώσεις κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης⁴²². Η περίπτ. γ' του άρθρου 286 αναφέρεται ειδικά στην πτώχευση: Αν κατά την διάρκεια της δίκης για την πτωχευτική περιουσία πτωχεύσει κάποιος διάδικος, πεθάνει ή αντικατασταθεί ο σύνδικος ή εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση για επικύρωση του πτωχευτικού συμβιβασμού ή για αποκατάσταση, εφόσον τα γεγονότα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα την ανάληψη της διαχείρισης της περιουσίας από τον πτωχό, η δίκη διακόπτεται. Η ειδική αυτή ρύθμιση δικαιολογείται από την φύση του λειτουργήματος του συνδίκου, το οποίο είναι προσωποπαγές και δεν μεταβαίνει στους κληρονόμους του. Κατά μία άποψη, στις υπόλοιπες περιπτώσεις αποκλειστικής εξαιρετικής νομιμοποίησης λόγω λειτουργήματος εφαρμόζεται αναλογικά η διάταξη αυτή⁴²³. Η φύση και ο προσωποπαγής χαρακτήρας του λειτουργήματος δικαιολογούν την αναλογική εφαρμογή της διάταξης στις περιπτώσεις αυτές.

⁴²⁰ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 288.

⁴²¹ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 83, αριθ. 3· Πλεύρη, μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 293, με π.π.

⁴²² Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης, σελ. 94-97· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 292· ΑΠ 127/2004, ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 4047/2007, Αρμ. 2008.449, στις περιπτώσεις όπου ο μεταβιβάσας το επίδικο αντικείμενο απεβίωσε κατά την διάρκεια της δίκης, αυτή διακόπτεται και συνεχίζεται από τους κληρονόμους του. Ο ειδικός διάδοχος οφείλει να αναμείνει την επανάληψη της δίκης για να ασκήσει (αυτοτελή) πρόσθετη παρέμβαση.

⁴²³ Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης, σελ. 95-96.

Η βίαιη διακοπή της δίκης επέρχεται με την γνωστοποίηση στον αντίδικο του λόγου διακοπής⁴²⁴ από το πρόσωπο που έχει δικαίωμα να επαναλάβει την δίκη και σε περίπτωση θανάτου από τους κληρονόμους του θανόντος (άρθρο 287 ΚΠολΔ)⁴²⁵. Η επανάληψη της δίκης γίνεται είτε εκούσια με ρητή ή σιωπηρή δήλωση του διαδίκου υπέρ του οποίου επήλθε είτε αναγκαστικά με επίδοση δικογράφου του αντιδίκου στον υπέρ ού η διακοπή (άρθρο 290, 291 ΚΠολΔ).

2. Μετάθεση της νομιμοποίησης εκ του νόμου

Η μεταβολή της νομιμοποίησης μπορεί να μην οφείλεται σε πραγματικά περιστατικά αλλά σε νομοθετική ρύθμιση η οποία αφαιρεί την εξουσία διεξαγωγής της δίκης από ορισμένο πρόσωπο και την αναθέτει σε άλλο πρόσωπο νομιμοποιούμενο εφεξής⁴²⁶. Η κρατούσα γνώμη στην θεωρία και νομολογία δέχεται την αναλογική εφαρμογή του άρθρου 286 ΚΠολΔ στις περιπτώσεις της νομοθετικής μετάθεσης της νομιμοποίησης, ώστε επέρχεται βίαιη διακοπή της δίκης⁴²⁷. Κατά μία άποψη εφαρμόζεται αναλογικά η περίπτ. α' του άρθρου 286 ΚΠολΔ⁴²⁸ ενώ κατ' άλλη άποψη η περίπτ. γ' του άρθρου 286⁴²⁹.

Αμφισβητείται αν υπάρχει υποχρέωση γνωστοποίησης του διακοπτικού της δίκης γεγονότος σύμφωνα με το άρθρο 287 ΚΠολΔ⁴³⁰. Ορθότερη φαίνεται η άποψη ότι δεν απαιτείται γνωστοποίηση διότι το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει αυτεπάγγελτα υπόψη την διάταξη που μεταβάλλει την νομιμοποίηση⁴³¹.

⁴²⁴ Η γνωστοποίηση γίνεται με την επίδοση δικογράφου, τις προτάσεις, με προφορική δήλωση στο ακροατήριο ή εκτός ακροατηρίου με την επιχείρηση διαδικαστικής πράξης.

⁴²⁵ ΑΠ 642/2016, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 655/2016, ΝΟΜΟΣ.

⁴²⁶ Παραδείγματα ex lege μετάθεσης της νομιμοποίησης αποτελούν η νομοθετική υποκατάσταση του Επικουρικού Κεφαλαίου στην θέση της ασφαλιστικής εταιρίας που πτώχευσε (άρθρο 24 ν. 489/1976), η ανάθεση της διοίκησης της μοναστηριακής περιουσίας της Κρήτης από τις Μονές στους ΟΔΜΠ Χανίων, Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Λασιθίου, σύμφωνα με το άρθρο 1 § 2 ν. 1700/1987 (ΕφΚρητ 192/1991, ΕλλΔνη 1992.1264) και η περίπτωση κατά την οποία, με αφορμή την κατάργηση του θεσμού της προίκας (άρθρο 15 ν. 1329/1983), η κυριότητα των προικίων ακινήτων μεταβαίνει αυτοδίκαια στην γυναίκα, η οποία νομιμοποιείται πλέον στις σχετικές δίκες, βλ. Νίκα, ΠολΔ II, § 73, αριθ. 13· Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης, σελ. 255 επ.

⁴²⁷ Κεραμής/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 286, αριθ. 14· Νίκας, ΠολΔ II, § 73, αριθ. 13· Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης, σελ. 263 επ· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 301. Από την νομολογία βλ. ΕφΚρητ 192/1991, ΕλλΔνη 1992.1264· ΕφΛαρ 509/2003, Δικογραφία 2004.227· ΜονΠρΚω 1608/2005, Αρμ. 2006.1956. Βλ. όμως και ΕφΘεσσ 49/2008, Αρμ. 2008.1859, κατά την οποία, η δίκη συνεχίζεται από το Επικουρικό Κεφάλαιο χωρίς βίαιη διακοπή.

⁴²⁸ ΕφΚρητ 192/1991, ΕλλΔνη 1992. 1254· Κεραμέα/ Κονδύλη/Νίκα (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 286, αριθ. 14· Παϊσίδου, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης, σελ. 263 επ.

⁴²⁹ ΜονΠρΚω 1608/2005, Αρμ. 2006.1956· Νίκα, ΠολΔ II, § 73, αριθ. 13· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 301.

⁴³⁰ Σύμφωνα με μία νομολογιακή άποψη, η γνωστοποίηση του άρθρου 287 είναι και σε αυτήν την περίπτωση υποχρεωτική, έτσι η ΜονΠρΚω 1608/2005, Αρμ. 2006.1956.

⁴³¹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 36, 298.

V. Περάτωση της δίκης και ένδικα μέσα

Η δίκη περατώνεται κατά κανόνα με την έκδοση δικαστικής απόφασης που δέχεται ή απορρίπτει την αγωγή (ή άλλη εισαγωγική της δίκης διαδικαστική πράξη) και εξαιρετικά με παραίτηση από το δικόγραφο ή το δικαίωμα και δικαστικό συμβιβασμό. Στις περιπτώσεις που εκδίδεται απόφαση, αυτή προσβάλλεται με ένδικα μέσα από τους διαδίκους και τα πρόσωπα με τα οποία ταυτίζονται.

1. Ειδικοί τρόποι περάτωσης: παραίτηση από το δικόγραφο ή το δικαίωμα της αγωγής και δικαστικός συμβιβασμός

Οι ειδικοί τρόποι με τους οποίους περατώνεται η δίκη χωρίς την έκδοση δικαστικής απόφασης είναι η παραίτηση από το δικόγραφο ή το δικαίωμα της αγωγής και ο δικαστικός συμβιβασμός.

Η παραίτηση από το δικόγραφο της αγωγής ρυθμίζεται στο άρθρο 294 ΚΠολΔ, κατά το οποίο ο ενάγων μπορεί να παραιτηθεί από το δικόγραφο της αγωγής χωρίς την συναίνεση του αντιδίκου πριν την συζήτηση της ουσίας της υπόθεσης, στην τακτική διαδικασία πριν την κατάθεση των προτάσεων εκ μέρους του εναγομένου. Αν γίνει αργότερα, είναι απαράδεκτη, εφόσον ο εναγόμενος προβάλλει αντίρρηση και πιθανολογεί ότι έχει έννομο συμφέρον η δίκη να περατωθεί με την έκδοση της απόφασης. Ο μη δικαιούχος διάδικος μπορεί να παραιτηθεί έγκυρα από το δικόγραφο της αγωγής, διότι η παραίτηση αυτή συνιστά αμιγώς διαδικαστική πράξη που δεν συνδέεται με την εξουσία διάθεσης κατά το ουσιαστικό δίκαιο⁴³².

Αντίθετα, ο μη δικαιούχος δεν μπορεί να παραιτηθεί έγκυρα από το δικαίωμα της αγωγής, διότι πρέπει να έχει την εξουσία διάθεσης του επιδίκου δικαιώματος: Η ρύθμιση του άρθρου 296 ΚΠολΔ εξαρτά το παραδεκτό της παραίτησης από την συνδρομή των προϋποθέσεων του ουσιαστικού δικαίου («εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του ουσιαστικού δικαίου»)⁴³³.

Η παραίτηση από το δικόγραφο ή το δικαίωμα της αγωγής γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 297 ΚΠολΔ, με δήλωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά, με δικόγραφο που επιδίδεται στον αντίδικο ή με τις προτάσεις.

Οι διάδικοι μπορούν σε κάθε στάση της δίκης να συμβιβάζονται, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του ουσιαστικού δικαίου (άρθρο 871 ΑΚ). Ο δικαστικός συμβιβασμός γίνεται με δήλωση ενώπιον του δικαστηρίου, του εισηγητή δικαστή ή συμβολαιογράφου και επιφέρει

⁴³² Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 294, αριθ. 1· Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσις, ημιτ. β', σελ. 84-85· Νίκας, ΠολΔ ΙΙ, § 90, αριθ. 2· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 304.

⁴³³ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 296, αριθ. 2· Μπέης, ΠολΔ ΙΙ α' (1974), άρθρ. 296 ΙΙΙ, αριθ. 3, σελ. 1250-1251.

αυτοδίκαιη κατάργηση της δίκης (άρθρο 293 εδ. α΄ και β΄ ΚΠολΔ). Κατά την κρατούσα και ορθή γνώμη αποτελεί διφυή νομική πράξη που ρυθμίζεται από το ουσιαστικό και το δικονομικό δίκαιο⁴³⁴. Λόγω της φύσης του αυτής ο δικαστικός συμβιβασμός μεταξύ του μη δικαιούχου διαδίκου και του εναγομένου δεν επιφέρει κατάργηση της δίκης, διότι ενέχει διάθεση κατά το ουσιαστικό σκέλος και στην οποία μπορεί να προβεί μόνο ο φορέας του δικαιώματος.⁴³⁵

2. Ένδικα μέσα

Σύμφωνα με τα άρθρα 502, 516 παρ. 1, 542 παρ. 1 και 556 παρ. 1 ΚΠολΔ μόνο οι διάδικοι που έλαβαν μέρος στην δίκη μπορούν να ασκήσουν ένδικα μέσα κατά της απόφασης, εφόσον ηττήθηκαν εν όλω ή εν μέρει. Με τους διαδίκους ταυτίζονται νομικά όσοι άσκησαν κύρια ή πρόσθετη παρέμβαση και οι καθολικοί διάδοχοί τους. Οι εκτός δίκης αληθείς δικαιούχοι ή υπόχρεοι δεν νομιμοποιούνται ενεργητικά διότι θεωρούνται τρίτοι⁴³⁶. Εξαιρεση αποτελούν οι ειδικοί διάδοχοι που απέκτησαν την ιδιότητα αυτή μετά την άσκηση της αγωγής (άρθρο 225 § 1 ΚΠολΔ), οπότε μπορούν να ασκήσουν τα ένδικα μέσα, ακόμη και αν δεν είχαν παρέμβει στην δίκη⁴³⁷. Τίθεται εν προκειμένω το ερώτημα ποιό είναι το χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας άσκησης των ενδίκων μέσων για τον μη παρεμβάντα ειδικό διάδοχο στον οποίο δεν επιδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί η άποψη ότι ισχύει και εδώ η καταχρηστική προθεσμία των άρθρων 518 § 2, 545 § 5 και 564 § 3 ΚΠολΔ⁴³⁸. Κατ' άλλη άποψη, η προθεσμία άσκησης των ενδίκων μέσων εκκινεί από τον χρόνο επίδοσης στον δικαιούχο⁴³⁹. Κατά την άποψη της γράφουσας ισχύει και εδώ η καταχρηστική προθεσμία για λόγους προστασίας του ειδικού διαδόχου ως δικαιούχου κατά το ουσιαστικό δίκαιο. Εξάλλου το δικαίωμά του να ασκήσει ένδικα μέσα είναι αυτοτελές.

Κατόπιν κηρύξεως σε πτώχευση διαδίκου εκκρεμούσης της δίκης, τα ένδικα μέσα ασκεί ο σύνδικος, εφόσον το επίδικο ανήκει στην πτωχευτική περιουσία⁴⁴⁰. Ο πτωχός παραδεκτά ασκεί

⁴³⁴ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 293, αριθ. 1· Νίκας, Ο δικαστικός συμβιβασμός, σελ. 54 επ· Μπέης, ΠολΔ ΙΙ α΄, άρθρ. 293 ΙΙΙ, αριθ. 2 γ΄, σελ. 1233-1234.

⁴³⁵ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 225, αριθ. 4, ο διάδικος που διέθεσε το επίδικο αντικείμενο δεν μπορεί να συνάψει δικαστικό συμβιβασμό με τον αντίδικο· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 305. Αντίθ. Νίκας, Ο δικαστικός συμβιβασμός, σελ. 137.

⁴³⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 309.

⁴³⁷ ΑΠ 1882/2008, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1644/2007, ΝΟΜΟΣ. Βλ. επίσης, Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 225, αριθ. 4· Κολοτούρο, Actio pro socio, σελ. 157· τον ίδιο, Η απαλλοτριώσεις, ημιτ. β΄, σελ. 448 επ· Νίκα, ΠολΔ ΙΙΙ, 2007, § 112, αριθ. 32, για την έφεση και § 118, αριθ. 32 για την αναίρεση· Σαμουήλ, Η έφεση, αριθ. 307, σελ. 133-134.

⁴³⁸ Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσεις, ημιτ. β΄, σελ. 453, με π.π.

⁴³⁹ Έτσι Κολοτούρος, προηγ.σημ., σελ. 453-454.

⁴⁴⁰ ΕφΠατρ 968/2006, ΑχΝομ 2007.480· ΠΠρΘεσς 2681/2013, ΕλλΔνη 2013.1107.

ένδικο μέσα σε κατεπείγουσες περιπτώσεις σύμφωνα με το άρθρο 17 § 4 ΠτΚ, την δίκη όμως διεξάγει και συνεχίζει ο σύνδικος⁴⁴¹.

Στα ένδικα μέσα ισχύει ο κανόνας της άπαξ ασκήσεως: Δεν ασκούνται επιτρεπτά δεύτερη φορά από τον ίδιο διάδικο κατά της ίδιας απόφασης (άρθρο 514, 541 και 555 ΚΠολΔ). Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη νομικής ταυτότητας των υποκειμένων. Δεν υπάρχει ταυτότητα όταν το πρώτο ένδικο μέσο ασκήθηκε από τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο και το δεύτερο από τον δικαιούχο ή υπόχρεο και αντίστροφα⁴⁴².

Ειδικά για την δυνατότητα πλαγιαστικής άσκησης των ενδίκων μέσων, η κρατούσα γνώμη απαντά αρνητικά⁴⁴³.

Τα ένδικα μέσα απευθύνονται κατά των διαδίκων, των κληρονόμων και των κληροδόχων τους (άρθρα 517, 543 και 558 ΚΠολΔ). Στρέφονται κατά του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου και όχι κατά του αληθούς δικαιούχου ή υποχρέου που δεν άσκησε παρέμβαση. Και στην ειδική διαδοχή παθητικά νομιμοποιείται μόνον ο δικαιοπάροχος που μεταβίβασε το επίδικο αντικείμενο (άρθρο 225 Ι ΚΠολΔ) και όχι ο ειδικός διάδοχος, εφόσον δεν παρενέβη⁴⁴⁴. Σύμφωνα με τα άρθρα 517 εδ. β', 543 εδ. β' και 558 εδ. β' ΚΠολΔ, η έφεση, η αναψηλάφηση και η αναίρεση πρέπει να απευθύνονται καθ' όλων των αναγκαίων ομοδίκων, αλλιώς απορρίπτονται ως απαράδεκτες. Ενόψει της θέσης του αυτοτελώς προσθέτως παρεμβάντος ως αναγκαίου ομοδίκου του υπερ ού η παρέμβαση, τα ένδικα μέσα πρέπει να στρέφονται και κατ' αυτού. Έτσι, αν ο δικαιούχος ή υπόχρεος άσκησε αυτοτελή πρόσθετη παρέμβαση, το ένδικο μέσο στρέφεται υποχρεωτικά και κατά του ίδιου⁴⁴⁵. Στην απλή ομοδικία ο ασκών το ένδικο μέσο απαραδέκτως στρέφεται κατά των ομοδίκων του, εκτός αν η προσβαλλόμενη απόφαση περιέχει βλαπτική διάταξη γι' αυτόν και ευνοϊκή για τους άλλους. Έτι περαιτέρω, το απαράδεκτο ισχύει στην αναγκαία ομοδικία, με εξαίρεση τις δίκες διανομής⁴⁴⁶. Ενόψει της ρύθμισης των διατάξεων των άρθρων 76 § 4 και 537 ΚΠολΔ περί επεκτατικού αποτελέσματος της έφεσης, θα ήταν αντιφατικό ο ομόδικοι να παρίστανται λ.χ. ως εκκαλούντες και ταυτόχρονα ως εφεσίβλητοι.

⁴⁴¹ ΕφΑθ 1911/2005, ΕπισκΕμπΔ 2005.499.

⁴⁴² Κλαμαρή, Ο κανών της άπαξ μόνον ασκήσεως των ενδίκων μέσων, 1981, σελ. 168.

⁴⁴³ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 309 και 313, υποσημ. 311, με π.π. Πρβλ. Σαμουήλ, Η έφεση, αριθ. 308, σελ. 135-136· Κολοτούρο, Η απαλλοτριώσεις, ημιτ. β', σελ. 466-467.

⁴⁴⁴ Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσεις, ημιτ. β', σελ. 462· Πλεύρη, προηγ.σημ., σελ. 314-315.

⁴⁴⁵ Κολοτούρος, ο.π., σελ. 461, με π.π.

⁴⁴⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 314, με π.π.· Σαμουήλ, Η έφεση, αριθ. 337, σελ. 149-150.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ενέργεια της δικαστικής απόφασης: Δεδικασμένο και εκτελεστότητα

I. Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου: Η δέσμευση των διαδίκων

Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου διαγράφονται στα άρθρα 324-329 ΚΠολΔ. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ισχύ του δεδικασμένου είναι η ταυτόσημη ιδιότητα των προσώπων, να πρόκειται για το ίδιο δικαίωμα, το ίδιο αντικείμενο και την ίδια ιστορική και νομική αιτία σύμφωνα με το άρθρο 324 ΚΠολΔ⁴⁴⁷. Σύμφωνα με το άρθρο 325 αριθ. 1 ΚΠολΔ, το δεδικασμένο ισχύει μεταξύ των διαδίκων. Τρίτα πρόσωπα δεν μπορούν καταρχήν να δεσμεύονται από μία διαδικασία στην οποία ούτε συνέπραξαν ούτε κλήθηκαν να συμμετάσχουν, διότι σε αντίθεση με τους διαδίκους δεν μπόρεσαν με τις πράξεις τους να επηρεάσουν την έκβαση της δίκης⁴⁴⁸.

Ενόψει της τυπικής έννοιας περί διαδίκων στο άρθρο 325 αριθ. 1 ΚΠολΔ⁴⁴⁹, στην περίπτωση της κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης δεσμευόμενος από το δεδικασμένο είναι ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος⁴⁵⁰.

Πέραν των διαδίκων, τα άρθρα 325 επ. προβλέπουν τις περιπτώσεις επέκτασης των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου σε τρίτα πρόσωπα, εφόσον αυτό υπαγορεύουν γενικές δικονομικές αρχές, λ.χ. αναφερόμενες στην προστασία του αντιδίκου. Από τις περιπτώσεις κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης μόνον σε τέσσερις από αυτές ο νομοθέτης ορίζει ρητά ότι το δεδικασμένο της απόφασης σε δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος δεσμεύει και τον εκτός δίκης αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο. Συναφώς, εγείρεται το ερώτημα αν είναι δυνατή η ερμηνευτική επέκταση του δεδικασμένου στις υπόλοιπες περιπτώσεις όπου ο νόμος σιωπά. Εφόσον η απάντηση είναι καταφατική, ερωτάται σε ποιο κριτήριο θα στηρίζεται αυτή η επέκταση.

⁴⁴⁷ Η διαδικαστική εναλλαγή της ιδιότητας των διαδίκων, όταν στην πρώτη δίκη ο ένας είναι ενάγων και στην δεύτερη εναγόμενος δεν ασκεί επιρροή. Το στοιχείο της ταυτόσημης ιδιότητας που συνεπάγεται την απόρριψη της αγωγής ως απαράδεκτης δεν συντρέχει στις εξής περιπτώσεις: α) όταν ένα πρόσωπο παρίσταται στην μία δίκη ως αντιπρόσωπος και στην άλλη ως διάδικος, β) όταν στην μία δίκη παρίσταται ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος και στην άλλη ως δικαιούχος ή υπόχρεος και γ) επί παραστάσεως των διαδίκων στην μία δίκη ως ομοδίκων και στην άλλη ως αντιδίκων. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 336-337 επ.

⁴⁴⁸ *Res inter alios acta iudicata nec nocet nec prodest*. ΣχΠολΔ ΙΙΙ, 197.

⁴⁴⁹ Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 109-120· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 334 με π.π.· Πρβλ. Κολοτούρο, Η απαλλοτρίωσις, ημιτ. β', σελ. 202-205· τον ίδιο, *Actio pro socio*, σελ. 62 επ.

⁴⁵⁰ Πλεύρη, ο.π., σελ. 333.

II. Επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου στον αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο

1. Οι νομοθετικά ρυθμισμένες περιπτώσεις

Οι τέσσερις περιπτώσεις στις οποίες ο νόμος προβλέπει την δέσμευση του εκτός δίκης αληθούς δικαιούχου ή υποχρέου είναι οι εξής: 1) η περίπτωση της μεταβίβασης του επιδίκου πράγματος ή δικαιώματος κατά την εκκρεμοδικία (άρθρο 225 § 2 συνδ. με 325 αριθ. 2 ΚΠολΔ)⁴⁵¹, 2) η διεξαγωγή της δίκης από τον εκτελεστή διαθήκης και από τον εκκαθαριστή κληρονομίας (άρθρο 327 ΚΠολΔ)⁴⁵² και, τέλος, 3) η περίπτωση της υποκατάστασης του δικονομικού εγγυητή στην θέση του προσεπικαλέσαντος σύμφωνα με το άρθρο 278 ΚΠολΔ⁴⁵³.

Σύμφωνα με το άρθρο 325 αριθ. 2 ΚΠολΔ το δεδικασμένο ισχύει και έναντι όσων έγιναν διάδοχοι των διαδίκων κατά την εκκρεμοδικία. Η πρόβλεψη περιλαμβάνει όχι μόνον τους ειδικούς αλλά και τους καθολικούς διαδόχους. Στην καθολική διαδοχή, ο θάνατος του αρχικού διαδίκου κατά την εκκρεμοδικία συνεπάγεται την βίαιη διακοπή της δίκης, η οποία συνεχίζεται από τους καθολικούς διαδόχους (άρθρα 286-290 ΚΠολΔ)· αυτοί δεσμεύονται ως διάδικοι και όχι ως τρίτοι. Αντίθετα, επί ειδικής διαδοχής κατά την εκκρεμοδικία (άρθρο 225 § 2 ΚΠολΔ) ο δικαιοπάροχος συνεχίζει την δίκη χωρίς διακοπή, ενώ ο εκτός δίκης ειδικός διάδοχος δεσμεύεται από το δεδικασμένο ως τρίτος σύμφωνα με το άρθρο 325 αριθ. 2 ΚΠολΔ⁴⁵⁴.

Ο εκτελεστής διαθήκης ασκεί ιδιωτικό λειτούργημα και νομιμοποιείται αποκλειστικά στις σχετικές με την κληρονομία δίκες στο πλαίσιο της διαχειριστικής εξουσίας του ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος σύμφωνα με το άρθρο 327 § 1 ΚΠολΔ⁴⁵⁵. Το δεδικασμένο της απόφασης δεσμεύει και τον εκτός δίκης κληρονόμο, όπως ορίζει η ίδια διάταξη.

Ο εκκαθαριστής κληρονομίας νομιμοποιείται αποκλειστικά ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος στις δίκες που αφορούν τα δικαιώματα ή τις υποχρεώσεις της κληρονομίας που έχουν

⁴⁵¹ Βλ. ανωτέρω σελ. 59. Βλ. επίσης, Καλαβρό, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 488, σελ. 835· Νίκα, ΠολΔ II, § 97, αριθ. 7, 8. Η επέκταση των του δεδικασμένου δεν καταλαμβάνει τους ειδικούς διαδόχους που απέκτησαν από μη δικαιούχο κατά τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου (325 αριθ. 3 ΚΠολΔ συνδ. με 1036 ΑΚ). Η καλόπιστη κτήση από μη δικαιούχο αξιολογήθηκε από τον νομοθέτη ως υπέρτερης αξίας σε σχέση με την ασφάλεια δικαίου που συνεπάγεται η αναγνώριση του δεδικασμένου. Επίσης, αυτός που απέκτησε με πρωτότυπη κτήση, λ.χ. έκτακτη χρησικτησία, δεν δεσμεύεται από το δεδικασμένο έναντι του προηγούμενου δικαιούχου, διότι δεν έχει καταστεί διάδοχος, ΕφΛαμ 5/2011, Αρμ. 2013.1721.

⁴⁵² Βλ. ανωτέρω, σελ. 55 επ.

⁴⁵³ Βλ. ανωτέρω, σελ. 50.

⁴⁵⁴ Καλαβρός, ο.π. § 38, αριθ. 489, σελ. 836· ο ίδιος σε Μπέη/Καλαβρό/Σταματόπουλο, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 520 επ.

⁴⁵⁵ Ανωτ. σελ. 55.

τεθεί υπό την διοίκησή του (άρθρο 1918 ΑΚ)⁴⁵⁶, ενώ η εκδιδόμενη εντεύθεν απόφαση ισχύει ως δεδικασμένο υπέρ και κατά του κληρονόμου⁴⁵⁷.

Τελευταία ρυθμίζεται η περίπτωση του δικονομικού εγγυητή που υποκατέστησε τον προσεπικαλέσαντα κατ' άρθρο 277 αριθ. 4 ΚΠολΔ⁴⁵⁸. Κατά την ορθότερη γνώμη ο αναλαβών την δίκη δικονομικός εγγυητής νομιμοποιείται ως μη υπόχρεος διάδικος· η διάταξη του άρθρου 278 ορίζει ότι η εκδιδόμενη απόφαση δεσμεύει και τον εκτός δίκης προσεπικαλέσαντα⁴⁵⁹.

Αντίθετα, σε μία από τις περιπτώσεις συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης το δεδικασμένο δεν επεκτείνεται στον δικαιούχο ή υπόχρεο βάσει νομοθετικής ρύθμισης. Έτσι ορίζει το άρθρο 495 § 1 ΑΚ για την ενεργητική αδιαίρετη ενοχή· κάθε δανειστής έχει δικαίωμα να απαιτήσει μόνον ως προς όλους αλλά οποιοδήποτε γεγονός υφίσταται στο πρόσωπό του δεν ωφελεί ούτε βλάπτει τους συνδανειστές. Γεγονός που ενεργεί υποκειμενικά είναι το δεδικασμένο⁴⁶⁰.

2. Η επέκταση του δεδικασμένου στις αρρόθμιστες περιπτώσεις

i. Υποστηριζόμενες θέσεις

Στην επιστήμη υπήρξε προσπάθεια να εξευρεθεί ένα ενιαίο κριτήριο που θα επιτρέπει την επέκταση του δεδικασμένου της απόφασης μεταξύ του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου και του αντιδίκου στον δικαιούχο ή υπόχρεο πέρα από τις προβλεπόμενες στον νόμο περιπτώσεις. Την προσπάθεια αυτή ανέδειξαν τρεις θεωρητικές απόψεις. Η πρώτη υιοθετεί το κριτήριο της εξουσίας διάθεσης του επιδίκου αντικειμένου, η δεύτερη το κριτήριο της αποκλειστικότητας της νομιμοποίησης, ενώ η τρίτη επιχειρεί ερμηνευτική επέκταση του δεδικασμένου με τελολογικά κριτήρια⁴⁶¹.

α) Το κριτήριο της εξουσίας διάθεσης

⁴⁵⁶ Ανωτ. σελ. 59.

⁴⁵⁷ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 489, σελ. 836· ο ίδιος σε Μπέν/Καλαβρό/Σταματόπουλο, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 520. Η διάταξη του 327 αναφέρει και την περίπτωση που την δίκη διεξάγει ο κηδεμόνας σχολάζουσας κληρονομίας· ο κληρονόμος δεσμεύεται ως διάδικος και όχι ως τρίτος, διότι ο κηδεμόνας ενεργεί ως αντιπρόσωπός του (άρθρο 1866 εδ. α' ΑΚ). Βλ. Μπέν/Καλαβρό/Σταματόπουλο, ο.π., σελ. 520, σημ. 1.

⁴⁵⁸ Ανωτ. σελ. 50.

⁴⁵⁹ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 492, σελ. 837.

⁴⁶⁰ Καλαβρός, ο.π., § 38, αριθ. 494, σελ. 838.

⁴⁶¹ Για την άποψη αυτή αναλυτικά βλ. Κολοτούρο, Actio pro socio, σελ. 53 επ· Κονδύλη, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 542 επ· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 350 επ.

Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, το δεδικασμένο επεκτείνεται στον δικαιούχο ή υπόχρεο όταν ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος έχει την εξουσία να διαθέτει το επίδικο αντικείμενο κατά το ουσιαστικό δίκαιο. Η επέκταση του δεδικασμένου δικαιολογείται, κατά την άποψη αυτή, από το γεγονός ότι ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος μπορεί να δεσμεύσει τον αληθή φορέα μέσω διαδικαστικών πράξεων που εξομοιώνονται με την διάθεση του ουσιαστικού δικαίου (λ.χ. ομολογία)⁴⁶².

β) Το κριτήριο της αποκλειστικότητας της νομιμοποίησης

Η δεύτερη άποψη βασίζεται στην διάκριση αποκλειστικής και συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης. Κατά την άποψη αυτή, το δεδικασμένο επεκτείνεται στον εκτός δίκης δικαιούχο ή υπόχρεο μόνο όταν η νομιμοποίηση του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου είναι αποκλειστική. Εφόσον ο νόμος ανέθεσε αποκλειστικά σε τρίτο πρόσωπο την εξουσία διεξαγωγής της δίκης, είναι εύλογη αλλά και ανεκτή η δέσμευση του φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης από το δεδικασμένο της απόφασης για τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο και τον αντίδικο. Αντίθετα, επί συντρέχουσας νομιμοποίησης η ίδια άποψη δεν δέχεται την επέκταση του δεδικασμένου⁴⁶³, διότι δεν συντρέχει ιδιαίτερος λόγος δέσμευσης του συντρεχόντως νομιμοποιούμενου δικαιούχου ή υποχρέου από τις ενέργειες του εξαιρετικά νομιμοποιούμενου.

γ) Η ερμηνευτική επέκταση του δεδικασμένου στην συντρέχουσα νομιμοποίηση

Η τρίτη άποψη δεν αποδέχεται τις ανωτέρω διακρίσεις. Στην αποκλειστική νομιμοποίηση δεν αμφισβητείται η επέκταση του δεδικασμένου στον αληθή φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης. Στην συντρέχουσα, πάλι, το ζήτημα επιλύεται με τελολογικά κριτήρια. Εγγύτερα, η επέκταση του δεδικασμένου στον αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο είναι δυνατή μόνον όταν η απόφαση έχει ευνοϊκό περιεχόμενο γι' αυτόν. Αντίθετα, ο ίδιος δεν δεσμεύεται από το δυσμενές δεδικασμένο, εκτός αν άσκησε παρέμβαση. Η λύση αυτή προασπίζει το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 Σ⁴⁶⁴.

⁴⁶² Για την θεωρία αυτή βλ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο², σελ. 543.

⁴⁶³ Βλ. ενδεικτικά από τους εκπροσώπους της άποψης αυτής Δεληκωστόπουλο, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, σελ. 96-97· τον ίδιο, Από την προβληματική της αλήθειας στην πολιτική δίκη, ΕΠολΔ 2012.415 επ. (430-431)· Καλαβρό, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, αριθ. 547, σελ. 870· τον ίδιο, σε Μπέη/Καλαβρό/Σταματόπουλο, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 527· Κουσουλή σε Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα, ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 325, αριθ. 5. Από την νομολογία, βλ. ΑΠ 1216/2000, ΝΟΜΟΣ· ΕφΠειρ 992/1995, ΔΕΕ 1996.54=ΕΕμΠΔ 1996.151.

⁴⁶⁴ Η άποψη αυτή κρατεί στην θεωρία. Βλ. ενδεικτικά Κολοτούρο, Actio pro socio, σελ. 77· Μακρίδου, Δικονομία Εργατικών Διαφορών, σελ. 89· την ίδια, Οι σχέσεις δανειστή και οφειλέτη στην πλαγιαστική αγωγή, ΕλλΔνη 1983.1172 επ. (1187-1188)· Μητσόπουλο, Νέα μορφή αυτοτελούς προσθέτου παρεμβάσεως σε Αφιέρωμα Βαβούσκου ΙΙ (1990), σελ. 319 επ. (331)=Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου ΙΙ

ii. *Κριτική των θέσεων*

Κάθε άποψη υπερτερεί σε ορισμένα σημεία και μειονεκτεί σε άλλα σε σχέση με τις υπόλοιπες απόψεις. Οι δύο πρώτες υποστηριχθείσες απόψεις κατατείνουν στην προστασία του συμφέροντος του εκτός δίκης φορέα της έννομης σχέσης από τρίτο πρόσωπο, στο οποίο ανατίθεται αποκλειστικά η νομιμοποίηση και η εξουσία διάθεσης του επίδικου αντικειμένου⁴⁶⁵. Υποστηρίζεται ότι εξουσία διάθεσης του αντικειμένου μπορεί να νοηθεί μόνο στις περιπτώσεις της αποκλειστικής νομιμοποίησης⁴⁶⁶. Όμως, η άποψη αυτή δεν είναι ορθή· αντίθετα, ακόμα και στις περιπτώσεις αποκλειστικής νομιμοποίησης ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος δεν έχει εξουσία διάθεσης ή την εξουσία αυτή την αποκτά μόνο κατόπιν άδειας του δικαστηρίου. Το πρώτο συμβαίνει όταν το επίδικο αντικείμενο μεταβιβάζεται κατά την διάρκεια της δίκης σύμφωνα με το άρθρο 225 ΚΠολΔ· ο δικαιοπάροχος στερείται της εξουσίας να διαθέσει το αντικείμενο⁴⁶⁷. Ομοίως, επί αναλήψεως της δίκης από τον προσεπικληθέντα δικονομικό εγγυητή, καίτοι ο προσεπικληθείς συνεχίζει την δίκη ως μη υπόχρεος διάδικος, δεν μπορεί να διαθέσει το αντικείμενο αυτής⁴⁶⁸. Το δεύτερο συμβαίνει στην περίπτωση του εκτελεστή διαθήκης, ο οποίος μπορεί να συνάψει δικαστικό συμβιβασμό μόνο κατόπιν άδειας του δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 2021 ΑΚ⁴⁶⁹.

Υποστηρίχθηκε παλαιότερα ότι η στέρηση από τον δικαιούχο ή υπόχρεο της νομιμοποίησης είναι αντίθετη στα άρθρα 20 Σ και 6 ΕΣΔΑ και ότι η νομιμοποίηση του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου δεν μπορεί να είναι ποτέ αποκλειστική, κατά συνέπεια, επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου στον φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης συνιστά παραβίαση του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης και προστασίας⁴⁷⁰. Η άποψη αυτή, όμως, δεν είναι ορθή. Το Σύνταγμα εξουσιοδοτεί τον νομοθέτη να θεσπίζει μέτρα για την προστασία ευρύτερων συμφερόντων, λ.χ. των πιστωτών του κατάχρεου οφειλέτη, τα οποία αποτελούν θεμιτούς περιορισμούς των περιουσιακών δικαιωμάτων. Οι περιορισμοί αυτοί δικαιολογούνται στις περιπτώσεις των προσώπων στα οποία ανατίθεται η αποκλειστική νομιμοποίηση λόγω

(1997), σελ. 231 επ. (242-243)· Νίκια, ΠολΔ II, § 97, σελ. 702 επ.· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 363 επ.

⁴⁶⁵ Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 544.

⁴⁶⁶ Κονδύλης, ο.π., σελ. 545. Κατ' άλλη άποψη, η εξουσία διάθεσης δεν μπορεί να αποτελέσει ασφαλές κριτήριο επέκτασης του δεδικασμένου στον αληθή φορέα για τον λόγο ότι δεν επιβεβαιώνεται ούτε στις ρυθμισμένες στον νόμο περιπτώσεις αποκλειστικής νομιμοποίησης, βλ. Καλαβρό, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 500, σελ. 839-840.

⁴⁶⁷ Κολοτούρος, Actio pro socio, σελ. 59-60· Κονδύλης, ο.π., σελ. 545.

⁴⁶⁸ Κολοτούρος, ο.π., σελ. 60.

⁴⁶⁹ Κονδύλης, ο.π., σελ. 545.

⁴⁷⁰ Μπέης, ΠολΔ II α', άρθρ. 325, σελ. 1330 επ.· τον ίδιο παρέμβαση στο 11^ο Συνέδριο ΕΕΔ, Δ 1983.393 επ. (401). Πρβλ. τον ίδιο, γνωμ. Δ 1991.377 επ., ότι η αποκλειστική νομιμοποίηση είναι θεμιτή και σύμφωνη με το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης.

λειτουργήματος⁴⁷¹ ή όταν επιβάλλονται για λόγους ισότητας των διαδίκων, λ.χ. στην περίπτωση της απαλλοτρίωσης του επιδίκου κατά την διάρκεια της δίκης, οπότε ο αντίδικος έχει την πεποίθηση ότι δεν επήλθε καμία μεταβολή στην επίδικη έννομη σχέση.

Η τελολογική θεωρία περί ερμηνευτικής επέκτασης των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου στην συντρέχουσα νομιμοποίηση εστιάζει στην προάσπιση των συμφερόντων του δικαιούχου ή υποχρέου. Με τη δέσμευσή του από το ευνοϊκό δεδικασμένο του παρέχεται η δυνατότητα να παρεμβαίνει προσθέτως στην δίκη για να προστατεύει τα δικαιώματά του, ενώ αντίθετη ερμηνεία θα ήταν ασύμβατη με το άρθρο 20 Σ⁴⁷². Επισημαίνεται, άλλωστε, από εκπροσώπους της θεωρίας ότι η λύση αυτή είναι συμβατή και από την σκοπιά της ισότητας των όπλων, καθώς ο αντίδικος άσκησε απρόσκοπτα το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης στην δίκη με τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο. Παράλληλα, η λύση αυτή εξυπηρετεί την ανάγκη αποτροπής των αντιφατικών δεδικασμένων⁴⁷³. Τα τελολογικά επιχειρήματα της κρατούσας άποψης στηρίζονται στα άρθρα 326 και 328⁴⁷⁴ και 537 ΚΠολΔ για το επεκτατικό αποτέλεσμα της εφέσεως: Η διάκριση σε ευνοϊκό και δυσμενές δεδικασμένο δεν βρίσκει αντίθετο τον νομοθέτη, ο οποίος προέβλεψε στα ανωτέρω άρθρα την επέκταση της «ευεργετικής ενέργειας» του δεδικασμένου σε τρίτα πρόσωπα⁴⁷⁵.

Βασικό μειονέκτημα της τελολογικής θεωρίας είναι το μεταβλητό κριτήριο που χρησιμοποιεί. Είναι αμφίβολο αν το κριτήριο αυτό είναι συμβατό με την ισότητα των όπλων· ο αντίδικος δεν μπορεί να προβάλει παραδεκτά αντιρρήσεις κατά του αληθούς φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης, ο οποίος δεν δεσμεύεται από το δυσμενές δεδικασμένο. Η θέση του αντιδίκου είναι και πάλι δυσμενής, όταν ο φορέας μπορεί να επικαλεστεί για τον εαυτό του το ευνοϊκό δεδικασμένο. Και στις δύο περιπτώσεις ο αντίδικος είναι «ανήκουστος». Στο παράδειγμα της πλαγιαστικής αγωγής η ισχύς του ευνοϊκού μόνο δεδικασμένου υπέρ του οφειλέτη του πλαγιαστικώς ενάγοντα επιβραβεύει την αδράνειά του και παράλληλα «τιμωρεί» τον αντίδικο-

⁴⁷¹ Έτσι Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 548. Βλ. επίσης, ΑΠ 1781/2001, ΕΕμπΔ 2003.147=Αρμ. 2002.1487· ΑΠ 1458/2001, ΔΕΕ 2002.306: Η ανάθεση της εξουσίας διοίκησης της περιουσίας στον σύνδικο και η αποκλειστική του νομιμοποίηση στις δίκες της πτωχευτικής περιουσίας δεν θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος της περιουσίας (άρθρο 1 ΠρΠρΠρ), δεν επέχει θέση γενικής δήμευσης (άρθρο 7 § 3 Σ) και δεν θίγει το δικαίωμα δικαστικής προστασίας (άρθρα 20 Σ και 6 ΕΣΔΑ). Εξάλλου, ο πτωχεύσας μπορεί να προστατεύσει τα έννομα συμφέροντά του με την άσκηση παρέμβασης.

⁴⁷² Κονδύλης, ο.π., σελ. 548.

⁴⁷³ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 372· Κονδύλης, ο.π., σελ. 549.

⁴⁷⁴ Το άρθρο 326 § 1 προβλέπει ότι το δεδικασμένο της απόφασης που εκδόθηκε υπέρ του υποχρέου να αποκαταστήσει κληροδοσία ή κληροδότημα ισχύει και υπέρ του καταπιστευματοδόχου· αντίθετα, μόνο υπό προϋποθέσεις ο καταπιστευματοδόχος δεσμεύεται από το δυσμενές δεδικασμένο, σύμφωνα με την δεύτερη παράγραφο. Ανάλογα, μόνο η απόφαση που δέχεται την ανυπαρξία του χρέους ισχύει για τον πρωτοφειλέτη ή τον εγγυητή, όταν η δίκη έχει διεξαχθεί μεταξύ ενός εξ αυτών και του δανειστή, σύμφωνα με το άρθρο 328.

⁴⁷⁵ Μακρίδου, ΕΛΛΔνη 1983.1178 επ. Σύμφωνα με τον Κιτσαρά, ειδικά στην περίπτωση της πλαγιαστικής αγωγής, το δεδικασμένο είτε ευνοϊκό είτε δυσμενές επεκτείνεται στον οφειλέτη του πλαγιαστικώς ενάγοντος, υπό την προϋπόθεση ότι η πλαγιαστική δίκη του έχει αναγγελθεί, βλ. Κιτσαρά, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 136 και 141.

εναγόμενο, χωρίς προφανή λόγο⁴⁷⁶. Άλλωστε, στις περιπτώσεις της συντρέχουσας νομιμοποίησης η επέκταση του δεδικασμένου δεν είναι επιβεβλημένη ούτε δικαιολογείται από κάποια δογματική αναγκαιότητα⁴⁷⁷. Ο νομοθέτης προέβλεψε ειδικά την επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου ανάλογα με το περιεχόμενο της απόφασης (λ.χ. στην περίπτωση του πρωτοφειλέτη και του εγγυητή)· συνεπώς, ελλείψει διατάξεως και δογματικής αναγκαιότητας, η επέκταση του ευνοϊκού δεδικασμένου δεν είναι δεκτική γενίκευσης⁴⁷⁸. Εξάλλου στην μοναδική περίπτωση παράλληλης νομιμοποίησης στην οποία ρυθμίζεται νομοθετικά το ζήτημα του δεδικασμένου, αυτό ενεργεί υποκειμενικά και δεν καταλαμβάνει τον εκτός δίκης συνδικαιούχο (495 ΑΚ)⁴⁷⁹.

Συμπερασματικά μόνο ασφαλές κριτήριο επέκτασης του δεδικασμένου στις αρρύθμιστες περιπτώσεις είναι η αποκλειστικότητα της νομιμοποίησης: Το δεδικασμένο ισχύει υπέρ και κατά του φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης μόνο όταν η νομιμοποίηση του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου είναι αποκλειστική και τούτο για λόγους που ανάγονται στην προστασία ευρύτερων συμφερόντων, εκτός του συμφέροντος του φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης. Αντίθετα, στην συντρέχουσα νομιμοποίηση η δέσμευση από το δεδικασμένο δεν υπαγορεύεται από κάποια αναγκαιότητα και δεν θα πρέπει να εξαρτάται από ένα κριτήριο μη προσδιορίσιμο a priori, αυτό του περιεχομένου της απόφασης.

III. Η επέκταση του δεδικασμένου στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο

Η ισχύς του δεδικασμένου της απόφασης μεταξύ του φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης και του τρίτου απέναντι στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο εξετάζεται στις εξής περιπτώσεις: α) όταν ανάμεσα στον δικαιούχο ή υπόχρεο και τον τρίτο έχει ήδη εκδοθεί τελεσίδικη επί της ουσίας απόφαση πριν ο δικαιούχος ή υπόχρεος στερηθεί τη νομιμοποίησή του με την θεμελίωση της αποκλειστικής νομιμοποίησης του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου, β) όταν ο δικαιούχος ή υπόχρεος διεξάγει δίκη ενώ κατά τον ίδιο χρόνο νομιμοποιείται αποκλειστικά ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος και εκδίδεται τελεσίδικη απόφαση επί της ουσίας, έστω αν εσφαλμένα το δικαστήριο δεν ασχολήθηκε με το ζήτημα της νομιμοποίησης, και γ) όταν επί συντρέχουσας νομιμοποίησης για το ίδιο αντικείμενο η δίκη διεξάγεται από τον αληθή δικαιούχο και εκδίδεται τελεσίδικη απόφαση⁴⁸⁰.

⁴⁷⁶ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, αριθ. 540, σελ. 863-865. Βλ. επίσης, Μπέη/Καλαβρό/Σταματόπουλο, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, σελ. 527.

⁴⁷⁷ Κουσούλης, Η δέσμευση τρίτων, σελ. 50, υποσημ. 83.

⁴⁷⁸ Δεληκωστόπουλος, Η αναζήτηση της αλήθειας, σελ. 96-97· τον ίδιο, ΕΠολΔ 2012.430.

⁴⁷⁹ Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, αριθ. 494, σελ. 838. Αντίθ. Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 549.

⁴⁸⁰ Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 552 επ.· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 379.

Στην πρώτη περίπτωση το δεδικασμένο θα πρέπει να ισχύσει και απέναντι στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο, διότι η νομιμοποίησή του δικαιούχου ή υποχρέου κατά τον χρόνο διεξαγωγής της δίκης είναι αποκλειστική και ο ίδιος έχει την εξουσία διάθεσης του αντικειμένου⁴⁸¹.

Αντίθετα, στην δεύτερη περίπτωση το δεδικασμένο δεν δεσμεύει τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο, διότι η έλλειψη της νομιμοποίησης αποτελεί δικονομική ένσταση που καλύπτεται από το δεδικασμένο⁴⁸².

Στην τελευταία περίπτωση ορθά γίνεται δεκτό ότι το δεδικασμένο μεταξύ ενός από τους παραλλήλως νομιμοποιούμενους και του αντιδίκου δεν δεσμεύει και τους άλλους (άρθρα 486, 492 ΑΚ), εκτός αν συντρέχουν ουσιαστικοί λόγοι που επιβάλλουν την δέσμευση των προσώπων αυτών, λ.χ. η αποκλειστική εξουσία διάθεσης (άρθρα 326 § 2 και 329 ΚΠολΔ)⁴⁸³. Κατ' άλλη άποψη, σε όλες τις περιπτώσεις συντρέχουσας νομιμοποίησης θα πρέπει να επεκτείνεται το ευνοϊκό δεδικασμένο στον μη δικαιούχο λόγω του ότι η δίκη διεξήχθη από πρόσωπο νομιμοποιούμενο, έστω μη έχων την αποκλειστική εξουσία διεξαγωγής της δίκης⁴⁸⁴.

IV. Τα υποκειμενικά όρια της εκτελεστότητας

Νομιμοποίηση στην διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης είναι η εξουσία ενός προσώπου να παρίσταται στην αναγκαστική εκτέλεση είτε ως επισπεύδων είτε ως καθ' ού η εκτέλεση και αντίστοιχα με την διαγνωστική δίκη διακρίνεται σε ενεργητική και παθητική⁴⁸⁵.

Σύμφωνα με το άρθρο 919 συνδ. με 325 αριθ. 1 ΚΠολΔ, στην αναγκαστική εκτέλεση νομιμοποιούνται ενεργητικά και παθητικά καταρχήν τα πρόσωπα που εμφανίζονται στον τίτλο ως δικαιούχοι ή ως υπόχρεοι. Από τις διατάξεις του άρθρου 919 συνδ. με 325, 326, 327, 329 ΚΠολΔ προκύπτει ότι η εκτελεστότητα καταλαμβάνει και τα εκτός δίκης πρόσωπα που δεσμεύονται από το δεδικασμένο. Στην περίπτωση αυτή γίνεται λόγος για επέκταση των υποκειμενικών ορίων της εκτελεστότητας, τα οποία ταυτίζονται ως ένα βαθμό με τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η τελεσιδικία αποτελεί πάντοτε προϋπόθεση της εκτελεστότητας⁴⁸⁶. Η κρατούσα γνώμη εκλαμβάνει διακριτά το δεδικασμένο από την εκτελεστότητα: θεμέλιο της αναγκαστικής εκτέλεσης δεν είναι μόνο η τελεσιδική δικαστική

⁴⁸¹ Κονδύλης, ο.π., σελ. 552· Πλεύρη, ο.π., σελ. 379.

⁴⁸² Πλεύρη, ο.π., σελ. 379.

⁴⁸³ Κονδύλης, ο.π., σελ. 554.

⁴⁸⁴ Πλεύρη, ο.π., σελ. 380.

⁴⁸⁵ Γέσιου-Φαλτσή, Αναγκαστική Εκτέλεση Ι, Γενικό Μέρος, 1998, § 28, σελ. 188.

⁴⁸⁶ Γέσιου-Φαλτσή, προηγ.σημ., σελ. 188-189.

απόφαση αλλά και άλλοι εκτελεστοί τίτλοι, μεταξύ των οποίων και η προσωρινά εκτελεστή δικαστική απόφαση⁴⁸⁷.

Υποκείμενα της διαδικασίας δεν είναι πάντα οι πραγματικοί δικαιούχοι ή υπόχρεοι, αλλά εν γένει εκείνοι που ζητούν ή εκείνοι έναντι των οποίων ζητείται η δικαστική προστασία μέσω της αναγκαστικής εκτέλεσης. Οι μη δικαιούχοι ή μη υπόχρεοι διάδικοι (σύνδικος, εκκαθαριστής κληρονομίας, εκτελεστής διαθήκης, πλαγιαστικώς ενάγων δανειστής κ.ο.κ.) νομιμοποιούνται ενεργητικά και παθητικά στην διαδικασία αυτή, με την προϋπόθεση ότι αποδεικνύεται πλήρως η ιδιότητά τους, όταν αυτή δεν προκύπτει από τον εκτελεστό τίτλο, το δε βάρος απόδειξης φέρει εκείνος που επισπεύδει την εκτέλεση. Εφόσον τα υποκειμενικά όρια της εκτελεστότητας συμπίπτουν ως έναν βαθμό με τα υποκειμενικά όρια του δεδिकाσμένου, στην αναγκαστική εκτέλεση ισχύουν όσα έχουν επισημανθεί σχετικά με το δεδικασμένο· υπό προϋποθέσεις η εκτέλεση γίνεται υπέρ ή κατά των εκτός δίκης δικαιούχων ή υποχρέων⁴⁸⁸.

Όταν ο εκτελεστός τίτλος είναι δικαστική απόφαση που εκδόθηκε μετά την διεξαγωγή της δίκης από τον αποκλειστικά νομιμοποιούμενο μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο, εκτελείται υπέρ και κατά των φορέων του δικαιώματος ή της υποχρέωσης, εφόσον σε αυτούς επεκτείνεται το δεδικασμένο, κάτι το οποίο δεν γίνεται επί συντρέχουσας νομιμοποίησης, όπως έγινε δεκτό⁴⁸⁹. Κατά την αντίθετη άποψη, τα υποκειμενικά όρια της εκτελεστότητας επεκτείνονται στις περιπτώσεις της συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης υπέρ και κατά των φορέων του δικαιώματος ή της υποχρέωσης αν η απόφαση είναι ευνοϊκή γι' αυτούς⁴⁹⁰.

Όταν πρόκειται για άλλους εκτελεστούς τίτλους η εκτέλεση γίνεται υπέρ και κατά των δικαιούχων ή υποχρέων που αναγράφονται σε αυτούς, των προσώπων υπέρ και κατά των οποίων ισχύει το δεδικασμένο σύμφωνα με τα άρθρα 325-327 ΚΠολΔ και έναντι των προσώπων που απέκτησαν τη νομή ή την κατοχή του πράγματος μετά τη σύνταξη του εγγράφου ή την έκδοση του τίτλου (άρθρο 919 § 2 ΚΠολΔ). Ειδικά όταν εκτελεστό τίτλο αποτελεί ο δικαστικός συμβιβασμός, αυτός εκτελείται υπέρ και κατά των δικαιούχων και υποχρέων που αναγράφονται στο πρακτικό του συμβιβασμού ή το συμβολαιογραφικό έγγραφο, καθώς και υπέρ και κατά των προσώπων που τους διαδέχθηκαν με καθολική ή οιονεί καθολική διαδοχή μετά την κατάρτισή του. Ο δικαστικός συμβιβασμός εκτελείται υπέρ και κατά όσων έγιναν ειδικοί διάδοχοι μετά την έναρξη της δίκης⁴⁹¹.

⁴⁸⁷ Απαλαγάκη, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, σελ. 53-55, ιδίως υποσημ. 11.

⁴⁸⁸ Νίκας, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως Ι, Γενικό Μέρος, 2010, § 20, αριθ. 61, σελ. 434· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 380.

⁴⁸⁹ Βλ. ανωτ. σελ. 98.

⁴⁹⁰ Νίκας, ο.π., § 20, αριθ. 62-63, σελ. 434-435. Η επέκταση των υποκειμενικών ορίων της εκτελεστότητας στην συντρέχουσα νομιμοποίηση με κριτήριο το ευνοϊκό περιεχόμενο της απόφασης δεν συμβιβάζεται με την ισότητα των όπλων.

⁴⁹¹ Νίκας, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως Ι, § 20, σελ. 438 επ.

Σε περίπτωση που εκτελεστός τίτλος είναι δικαστική απόφαση στην οποία αναγράφεται ως δικαιούχος ο διάδικος που διεξήγαγε την δίκη μετά την κήρυξή του σε πτώχευση η διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης συνεχίζεται από τον σύνδικο. Ο τελευταίος θα πρέπει να καταθέσει στα όργανα της εκτέλεσης ως νομιμοποιητικό έγγραφο την δικαστική απόφαση με την οποία κηρύχθηκε η πτώχευση⁴⁹².

Επί μεταβιβάσεως του επιδικού αντικειμένου κατά την εκκρεμοδικία, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των άρθρων 225, 325 αριθ. 2, 919 και 925 § 1 ΚΠολΔ, την αναγκαστική εκτέλεση μπορεί να επισπεύσει ή να συνεχίσει μόνο ο ειδικός διάδοχος ως δικαιούχος⁴⁹³. Αντίθετα, ο δικαιοπάροχος, μολοντί ο εκτελεστός τίτλος εκδόθηκε στο όνομά του, δεν νομιμοποιείται, διότι δεν είναι πλέον δικαιούχος⁴⁹⁴. Ο ειδικός διάδοχος στην επίδικη υποχρέωση του οφειλέτη, εφόσον η διαδοχή έγινε κατά την διάρκεια της δίκης, μετά το πέρας της ή μετά την έκδοση του εκτελεστού τίτλου, νομιμοποιείται αντίστοιχα παθητικά στην αναγκαστική εκτέλεση⁴⁹⁵.

Σύμφωνα με τα άρθρο 919 αριθ. 1 συνδ. με 925 § 1 ΚΠολΔ, ο καθολικός ή ειδικός διάδοχος θα πρέπει να κοινοποιήσει τα νομιμοποιητικά έγγραφα, προκειμένου να συνεχίσει την αναγκαστική εκτέλεση, διαφορετικά οι πράξεις που διενεργεί είναι απολύτως άκυρες⁴⁹⁶. Η επιταγή προς εκτέλεση θα πρέπει να αναφέρει με ακρίβεια το είδος της διαδοχής και το μερίδιο της απαιτήσεως που του αναλογεί.

Από τα υποκειμενικά όρια της εκτελεστότητας εξαιρούνται τα πρόσωπα που απέκτησαν με πρωτότυπο τρόπο το επίδικο αντικείμενο, καθώς και οι ειδικοί διάδοχοι που το απέκτησαν καλόπιστα δυνάμει του άρθρου 1036 ΑΚ, διότι τα πρόσωπα αυτά δεν καταλαμβάνονται από τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου σύμφωνα με την κρατούσα άποψη⁴⁹⁷.

Ο τίτλος που αναφέρεται σε δικαιώματα της κληρονομίας και έχει καταρτισθεί ή εκδοθεί στο όνομα του κηδεμόνα σχολάζουσας κληρονομίας (ΑΚ 1865 επ.), του εκκαθαριστή κληρονομίας (ΑΚ 1913-1922) ή του εκτελεστή διαθήκης (ΑΚ 2017 επ.) εκτελείται και υπέρ του κληρονόμου. Επίσης, ο κληρονόμος νομιμοποιείται παθητικά στην αναγκαστική εκτέλεση, όταν ο εκτελεστός τίτλος που αφορά σε υποχρεώσεις της κληρονομίας έχει εκδοθεί κατά του κηδεμόνα, του εκκαθαριστή κληρονομίας ή του εκτελεστή διαθήκης.

Ο εκτελεστής διαθήκης μπορεί να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση του τίτλου που εκδόθηκε υπέρ του κληρονόμου αναφερόμενος σε δικαιώματα της κληρονομίας, εφόσον ο ίδιος είχε την

⁴⁹² Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 384-385.

⁴⁹³ Νίκας, ο.π., § 20, αριθ. 20· Πλεύρη, ο.π., σελ. 385· ΠΠρΘεσσ 39219/2007, ΕΠολΔ 2008.109, με σημ. Γιαννόπουλου, σελ. 109 επ.

⁴⁹⁴ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 225, αριθ. 5.

⁴⁹⁵ Γέσιου-Φαλτσή, Αναγκαστική Εκτέλεση Ι, § 28, σελ. 199.

⁴⁹⁶ Νίκας, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσεως, § 20, αριθ. 12.

⁴⁹⁷ Γέσιου-Φαλτσή, Αναγκαστική Εκτέλεση Ι, § 28, σελ. 199-200· Νίκας, ο.π., § 20, αριθ. 37· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 387, υποσημ. 233.

νομιμοποίηση. Αντίστοιχα, ο εκτελεστής νομιμοποιείται παθητικά στην αναγκαστική εκτέλεση, όταν ο τίτλος αφορά σε υποχρεώσεις της κληρονομιάς και έχει εκδοθεί υπέρ τρίτου κατά του κληρονόμου (άρθρο 919 συνδ. με 327 ΚΠολΔ)⁴⁹⁸.

⁴⁹⁸ Γέσιου-Φαλτσή, ο.π., § 28, σελ. 195 και 203 επ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Μέσα προστασίας του δικαιούχου ή υποχρέου

Τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου ή υποχρέου μπορεί να μην προστατεύονται επαρκώς ή να θίγονται λόγω πλημμελούς διεξαγωγής της δίκης εκ μέρους του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου είτε λόγω του περιεχομένου της αποφάσεως. Σε κάθε περίπτωση ο δικαιούχος ή υπόχρεος μπορεί να προστατευθεί με τα εξής μέσα: την άσκηση παρέμβασης προκειμένου να επηρεάσει το περιεχόμενο της απόφασης, την άσκηση κατά της εκδοθείσας απόφασης υπό προϋποθέσεις ενδίκων μέσων, τριτανακοπής καθώς και την αγωγή αποζημίωσης κατά του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου.

I. Άσκηση παρέμβασης στη δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος

1. Άσκηση κύριας παρέμβασης

Η κύρια παρέμβαση θεμελιώνεται, όπως προκύπτει από το άρθρο 79 ΚΠολΔ, στην αντιποίηση, ολική ή μερική, του αντικειμένου της δίκης. Ο κυρίως παρεμβαίνων με την υποβολή αυτοτελούς αιτήματος δικαστικής προστασίας επιδιώκει την αναγνώριση του δικαιώματος ή την απόδοση του επιδίκου αντικειμένου σε αυτόν⁴⁹⁹. Στην συνηθισμένη περίπτωση που οι φορείς της έννομης σχέσης του ουσιαστικού δικαίου ταυτίζονται με τα νομιμοποιούμενα πρόσωπα της δίκης η απεύθυνση της κύριας παρέμβασης κατά του ενάγοντος έχει την έννοια ότι ο τρίτος αρνείται τον ισχυρισμό ότι ο ενάγων είναι φορέας του δικαιώματος και ότι νομιμοποιείται ενεργητικά⁵⁰⁰.

Γίνεται γενικά δεκτό ότι ο ειδικός διάδοχος στον οποίο μεταβιβάσθηκε το επίδικο κατά την εκκρεμοδικία μπορεί να ασκήσει κύρια παρέμβαση, όταν έχει συμφέρον να δημιουργήσει δεδικασμένο, όχι μόνο έναντι του αντιδίκου του, αλλά και έναντι του δικαιοπαρόχου του, στην περίπτωση λ.χ. που ο τελευταίος αμφισβητεί την εγκυρότητα της μεταβίβασης⁵⁰¹.

Σύμφωνα με μερίδα της θεωρίας, ο αληθής δικαιούχος μπορεί να ασκήσει κύρια παρέμβαση και στις υπόλοιπες περιπτώσεις εξαιρετικής νομιμοποίησης, διότι η αντιποίηση του άρθρου 79 ΚΠολΔ έχει ευρεία έννοια και περιλαμβάνει όχι μόνο την αμφισβήτηση της ένταξης του επιδίκου στην περιουσία του ενάγοντος αλλά και την αμφισβήτηση της νομιμοποίησής του. Κατά την άποψη αυτή, στις περιπτώσεις που οι φορείς της ουσιαστικής έννομης σχέσης δεν ταυτίζονται με

⁴⁹⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 401.

⁵⁰⁰ Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 355.

⁵⁰¹ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 225, αριθ. 8· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 27, σελ. 512-513· ΑΠ 1004/1992, ΕΕΝ 1993.698.

τους διαδίκους η άσκηση κύριας παρέμβασης από τον αληθή δικαιούχο έχει το νόημα ότι αυτός αρνείται την νομιμοποίηση του μη δικαιούχου διαδίκου⁵⁰². Στις περιπτώσεις της συντρέχουσας ενεργητικής νομιμοποίησης των επαγγελματικών σωματείων και της πλαγιαστικής αγωγής υποστηρίζεται ότι η υποκατάσταση του κυρίως παρεμβαίνοντος στην θέση του μη δικαιούχου διαδίκου με την συναίνεση όλων των διαδίκων σύμφωνα με το άρθρο 79 § 2 ΚΠολΔ δεν είναι αναγκαία, διότι η κύρια παρέμβαση στερεί την προγενέστερη αγωγή του μη δικαιούχου διαδίκου από το νομιμοποιητικό της βάθος, την αδράνεια του δικαιούχου ή την έλλειψη ρητής εναντίωσης⁵⁰³.

Στην πραγματικότητα, όμως, εκτός από την περίπτωση του άρθρου 225 ΙΙΙ ΚΠολΔ, κύρια παρέμβαση με την έννοια της αντιποίησης της νομιμοποίησης από τον αληθή δικαιούχο δεν είναι νοητή, διότι το άρθρο 79 § 1 ΚΠολΔ αναφέρεται στην αντιποίηση του αντικειμένου της δίκης και όχι σε κάθε είδους αντιποίηση⁵⁰⁴. Για τον λόγο αυτό η κύρια παρέμβαση του αληθούς δικαιούχου θα πρέπει να αποκλεισθεί λόγω έλλειψης εννόμου συμφέροντος⁵⁰⁵. Ο ίδιος μπορεί, συνεπώς, να ασκήσει μόνο πρόσθετη παρέμβαση στην δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος διάδικος, για να προστατευθεί από την επίδραση των δυσμενών συνεπειών της απόφασης στην δική του έννομη θέση⁵⁰⁶.

2. Άσκηση πρόσθετης παρέμβασης

Σύμφωνα με το άρθρο 80 ΚΠολΔ, αν σε δίκη μεταξύ άλλων τρίτος έχει έννομο συμφέρον να νικήσει κάποιος διάδικος, έχει το δικαίωμα μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης να ασκήσει πρόσθετη παρέμβαση για να υποστηρίξει τον διάδικο αυτόν. Σε αντίθεση με την κύρια, στην πρόσθετη παρέμβαση δεν προβάλλεται ιδιαίτερη και αυτοτελής αξίωση ούτε ζητείται η αναγνώριση δικαιώματος του παρεμβαίνοντος κατά των αρχικών διαδίκων και ο προσθέτως παρεμβαίνων έρχεται στην δίκη για να υποστηρίξει το αίτημα ενός διαδίκου, χωρίς να προσλαμβάνει την ιδιότητα του κυρίου διαδίκου, εκτός αν ανέλαβε την δίκη σύμφωνα με το άρθρο 85 ΚΠολΔ⁵⁰⁷.

⁵⁰² Την άποψη αυτή υποστηρίζουν: Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση, σελ. 269 επ.· Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσεις, ημ. β', σελ. 391· Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 355· ο ίδιος σε Αφιέρωμα εις Κ. Ρόκαν, 1986, Η παρέμβαση του πτωχού στην πτωχευτική δίκη, σελ. 529 επ. (538)· Νίκας σε Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα, ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 79, αριθ. 4· Ράμμος, Περί κύριας παρεμβάσεως, σελ. 61.

⁵⁰³ Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση, σελ. 274· Κολοτούρος, Η απαλλοτριώσεις, ημ. β', σελ. 392· Κουσουλής, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 363 επ. Αντίθ. Καλαβρός, ΠολΔ, Γενικό Μέρος⁴, § 38, αριθ. 540, υποσημ. 894, σελ. 864.

⁵⁰⁴ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 405.

⁵⁰⁵ Πλεύρη, ο.π., σελ. 401.

⁵⁰⁶ Πλεύρη, ο.π., σελ. 405.

⁵⁰⁷ Κεραμέας/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 80, αριθ. 1.

Η διάκριση μεταξύ απλής και αυτοτελούς πρόσθετης παρέμβασης αφορά στην δικονομική θέση του παρεμβαίνοντα στην δίκη: Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 83 ΚΠολΔ (επέκταση δεδικασμένου, εκτελεστότητας, διαπλαστικής ενέργειας), ο αυτοτελώς προσθέτως παρεμβαίνων δεν είναι υποχρεωμένος να επιχειρεί πράξεις που είναι σύμφωνες με τα συμφέροντα του υπέρ ού η παρέμβαση κατ' άρθρο 82 ΚΠολΔ, όπως είναι υποχρεωμένος ο απλώς προσθέτως παρεμβαίνων⁵⁰⁸, και αντιμετωπίζεται ως αναγκαίος ομόδικος του υπέρ ού η παρέμβαση (άρθρα 76-78 ΚΠολΔ), χωρίς όμως να πρόκειται για αναγκαία ομοδικία με την στενή έννοια του όρου (*stricto sensu*), διότι ο παρεμβαίνων δεν καθίσταται διάδικος, αλλά εξακολουθεί να συμμετέχει σε δίκη άλλων⁵⁰⁹.

Για το είδος της παρέμβασης του δικαιούχου ή υποχρέου στην δίκη του κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενου διαδίκου έχουν εκφρασθεί διάφορες απόψεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις αποκλειστικής νομιμοποίησης η παρέμβαση χαρακτηρίστηκε ως απλή⁵¹⁰ ή ως αυτοτελής⁵¹¹ πρόσθετη. Ωστόσο, κριτήριο χαρακτηρισμού της πρόσθετης παρέμβασης ως απλής ή αυτοτελούς είναι αν ο δικαιούχος ή υπόχρεος καταλαμβάνεται από τις κύριες συνέπειες ή τις αντανακλαστικές της απόφασης, δηλαδή, το δεδικασμένο, την εκτελεστότητα και την άμεση διαπλαστική ενέργεια. Εφόσον ο δικαιούχος ή υπόχρεος δεσμεύεται από το δεδικασμένο ή την εκτελεστότητα της απόφασης, η παρέμβασή του είναι αυτοτελής πρόσθετη⁵¹². Εφόσον θίγεται μόνο αντανακλαστικά, λ.χ. οδηγείται σε οικονομική δυσχέρεια, η παρέμβαση που ασκεί είναι απλή πρόσθετη. Η λύση που ακολουθείται δεν είναι ενιαία και παραλλάσσει ανάλογα με το είδος της εξαιρετικής νομιμοποίησης.

ι. Αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση

Ο ειδικός διάδοχος που απέκτησε το επίδικο πράγμα κατά την διάρκεια της δίκης μπορεί να ασκήσει παρέμβαση, όπως ρητά προβλέπεται στο άρθρο 225 § 2 εδ. β' ΚΠολΔ. Η νομολογία

⁵⁰⁸ Γέσιου-Φαλτσή, Η αυτοτελής πρόσθετος παρέμβασις, Τιμ. Τόμος Καραβά Γ'-Α', σελ. 559 επ. (561).

⁵⁰⁹ Μητσόπουλος, Νέα μορφή αυτοτελούς προσθέτου παρεμβάσεως, Αφιέρωμα εις Κ. Βαβούσκον, Β' (1990), σελ. 319 επ. (322)· Γέσιου-Φαλτσή, Η πολιτική δίκη σε κίνηση II α' (1985), αριθ. 266, σελ. 116· Νίκας, ΠολΔ I, § 30, σελ. 389-390. Ο παριστάμενος παρεμβαίνων αντιπροσωπεύει τον ερημοδικούντα υπέρ ού η παρέμβαση (άρθρο 83 συνδ. με 76 § 1 ΚΠολΔ) και ενδεχόμενες αντιφατικές ενέργειες (ομολογία του αυτοτελώς προσθέτως παρεμβαίνοντα, άρνηση του υπέρ ού η παρέμβαση) εκτιμώνται ελεύθερα (άρθρο 83 συνδ. με 77 ΚΠολΔ).

⁵¹⁰ Έτσι λ.χ. για την παρέμβαση του πτωχού στην δίκη που διεξάγει ο σύνδικος για την πτωχευτική περιουσία, Ράμμος, Περί προσθέτου παρεμβάσεως, 1932, σελ. 68-69· Νίκας, Ο δικαστικός συμβιβασμός, σελ. 113, σημ. 87.

⁵¹¹ Για το ότι η παρέμβαση του πτωχού στην δίκη του συνδίκου είναι αυτοτελής πρόσθετη βλ. Μπέη, παρατ. στην ΜονΠρΑθ 249/1974, Δ 1974.395 επ. (399)· Κουσουλή, Αφιέρωμα Ρόκα, σελ. 544-545.

⁵¹² Έτσι και ο Νίκας, Παρέμβαση στο 11^ο Συνέδριο ΕΕΔ, Δ 1983.386 επ. (389-391), κατά τον οποίο όμως η παρέμβαση του φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης είναι αυτοτελής πρόσθετη, όταν επί συντρέχουσας νομιμοποίησης του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου επεκτείνεται σε αυτόν το ευνοϊκό δεδικασμένο· Μακρίδου, ΕλλΔνη 1983.1178 (1187-1188)· Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Νίκας), ΕρμΚΠολΔ I, άρθρ. 83, αριθ. 1. Αντίθ. Καλαβρός, Δ 1977.489, σημ. 76, με το επιχείρημα ότι στην συντρέχουσα νομιμοποίηση το δεδικασμένο δεν καλύπτει τον φορέα του δικαιώματος.

δέχεται ότι η παρέμβαση στην περίπτωση αυτή μπορεί να είναι είτε κύρια είτε πρόσθετη⁵¹³, δεδομένου ότι ο νομοθέτης δεν εξειδίκευσε στην ανωτέρω διάταξη τον χαρακτήρα της παρέμβασης⁵¹⁴.

Στην ανωτέρω περίπτωση, όπως και στις υπόλοιπες νομοθετικά ρυθμισμένες περιπτώσεις επέκτασης του δεδικασμένου στον αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο η πρόσθετη παρέμβαση που ασκεί ο ίδιος είναι αυτοτελής (άρθρα 225, 327 συνδ. με 83 ΚΠολΔ)⁵¹⁵.

Στις περιπτώσεις που η επέκταση του δεδικασμένου στηρίζεται στον αποκλειστικό χαρακτήρα της εξαιρετικής νομιμοποίησης ο αληθής δικαιούχος ή υπόχρεος μπορεί να ασκήσει αυτοτελή πρόσθετη παρέμβαση, διότι το δεδικασμένο της απόφασης που θα εκδοθεί τον δεσμεύει⁵¹⁶.

ii. Συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση

Η απάντηση στο ερώτημα αν ο φορέας του δικαιώματος ή της υποχρέωσης μπορεί να ασκεί αυτοτελή πρόσθετη παρέμβαση εξαρτάται από την επέκταση ή μη του δεδικασμένου επί συντρέχουσας νομιμοποίησης. Κατά την άποψη που δέχεται την επέκταση του ευνοϊκού δεδικασμένου πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 83 και η παρέμβαση που ασκεί ο φορέας του δικαιώματος ή της υποχρέωσης είναι αυτοτελής πρόσθετη⁵¹⁷. Κατά την αντίθετη και ορθότερη άποψη, το δεδικασμένο, είτε δυσμενές είτε ευνοϊκό, δεν επεκτείνεται στον αληθή δικαιούχο ή υπόχρεο και επομένως αυτός μπορεί να ασκεί μόνο απλή πρόσθετη παρέμβαση⁵¹⁸. Εξάλλου, το κριτήριο του ευνοϊκού χαρακτήρα της απόφασης είναι επισφαλές, δεδομένου ότι στο στάδιο της συζήτησης, οπότε ασκείται η παρέμβαση, η έκβαση της δίκης δεν είναι προδιαγεγραμμένη.

⁵¹³ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 409· ΑΠ 1591/2003, ΕλλΔνη 2004.741· ΕφΑθ 4047/2007, Αρμ. 2008.449· ΕφΠατρ 913/2003, ΑχΝομ 2004.291.

⁵¹⁴ Το άρθρ. 241 § 2 του Σχεδίου της Συντακτικής Επιτροπής όριζε: «ο ειδικός διάδοχος δικαιούται να ασκήσει κύριαν ή πρόσθετον παρέμβασιν», αλλά η Αναθεωρητική Επιτροπή διέγραψε τις λέξεις «κύριαν» ή «πρόσθετον» ως περιττές. Βλ. ΠρακτΑνΕπ, 86.

⁵¹⁵ Γέσιου-Φαλτσή, Η πολιτική δίκη σε κίνηση, τ. II α', αριθ. 262, σελ. 112· η ίδια, σε Τιμ. Τόμο Καραβά, σελ. 567· Κονδύλης, Το δεδικασμένο², § 28, σελ. 540· Νίκας, Ο δικαστικός συμβιβασμός, σελ. 114-115· Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 411.

⁵¹⁶ Έτσι λ.χ. η παρέμβαση του πτωχεύσαντος κατ' άρθρο 17 § 4 ΠτΚ. Βλ. Κουσουλή, Αφιέρωμα Ρόκα, σελ. 544-545· Μπέης, Δ 1974. 399-400, για την παρέμβαση του δικαιούχου της αμοιβής μηχανικού υπό το κράτος ισχύος της αποκλειστικότητας της νομιμοποίησης του ΤΕΕ· Πλεύρη, ο.π., σελ. 408.

⁵¹⁷ Γέσιου-Φαλτσή, Η αυτοτελής πρόσθετος παρέμβασις, στον τόμο «Η δικονομική έννομη τάξη Ι», 1981, σελ. 68 επ.· Κολοτούρος, Actio pro socio, σελ. 137· Μητσόπουλος, Νέα μορφή αυτοτελούς προσθέτου παρεμβάσεως, Μελέται γενικής θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου II, 1997, σελ. 231 επ. (244). Βλ. όμως και Αρβανιτάκη, Οι διάδικοι, σελ. 92-93 και 96 επ., ο οποίος, ενώ δέχεται την επέκταση του ευνοϊκού δεδικασμένου στον οφειλέτη του πλαγιαστικώς ενάγοντος, καταλήγει ότι η παρέμβαση του είναι απλή πρόσθετη. Βλ. επίσης Κιτσαρά, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 281 επ., κατά τον οποίο, η παρέμβαση του οφειλέτη είναι αυτοτελής πρόσθετη μόνο όταν η πλαγιαστική δίκη του αναγγέλθηκε.

⁵¹⁸ Καλαβρός, Δ 1977.489, σημ. 76. Βλ. και Αρβανιτάκη, γνwm. ΕλλΔνη 2002.370.

II. Άσκηση ενδίκων μέσων από τον προσθέτως παρεμβάντα δικαιούχο ή υπόχρεο

Ο δικαιούχος ή υπόχρεος που παρενέβη στην δίκη που διεξήγαγε ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος έχει αυτοτελές δικαίωμα άσκησης ενδίκων μέσων, ανεξάρτητο από το δικαίωμα του υπέρ ού η παρέμβαση διαδίκου, ο οποίος ηττήθηκε εν όλω ή εν μέρει στην δίκη (άρθρα 502 §§ 2,3, 516 §1, 542 §1 και 556 ΚΠολΔ)⁵¹⁹. Τα ένδικα μέσα που ασκεί ο προσθέτως παρεμβάς προσβάλλουν όχι μόνο τις διατάξεις της απόφασης που αφορούν την παρέμβαση αλλά και τις διατάξεις που αφορούν την κύρια δίκη⁵²⁰.

Ο απλώς προσθέτως παρεμβάς στην πρωτοβάθμια δίκη ασκεί έφεση, μόνο αν ηττήθηκε ο υπέρ ού η παρέμβαση, ενώ το παραδεκτό και οι λόγοι της κρίνονται μόνο στο πρόσωπο του υπέρ ού⁵²¹. Αντίθετα, ο αυτοτελώς προσθέτως παρεμβάς έχει αυτοτελές δικαίωμα έφεσης και δεν επηρεάζεται από την δικονομική θέση και διαδικαστική συμπεριφορά του υπέρ ού, ενώ μπορεί να επικαλεστεί και άλλους λόγους έφεσης, πέραν εκείνων που αφορούν στον υπέρ ού⁵²².

Η έφεση που ασκεί ο προσθέτως παρεμβάς πρέπει να απευθύνεται κατά του αντιδίκου του υπέρ ού η παρέμβαση, ακόμη και αν ο τελευταίος αντιτίθεται στην άσκηση της έφεσης⁵²³. Αν παράλληλα με τον δικαιούχο ή υπόχρεο που παρενέβη αυτοτελώς πρόσθετα ασκήσει έφεση και ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος και αναγκαίος ομόδικός του, οι περισσότερες εφέσεις εκδικάζονται ως μία κοινή έφεση, εκτός αν στηρίζονται σε διαφορετικούς λόγους, οπότε η μεταγενέστερη έφεση ισοδυναμεί με πρόσθετους λόγους της πρώτης και έχει, σύμφωνα με το άρθρο 76 § 4 ΚΠολΔ, αποτελέσματα και για τον ομόδικο που αδράνησε⁵²⁴. Στην περίπτωση αυτή, αν ο αναγκαίος ομόδικος που δεν άσκησε το ένδικο μέσο δεν κλητεύθηκε για να παραστεί, η συζήτηση κηρύσσεται απαράδεκτη. Ο παρεμβάς στην δίκη της προσβαλλόμενης απόφασης πρέπει να καλείται και στην συζήτηση των ενδίκων μέσων, όπως προκύπτει από τα άρθρα 81 § 3, 82 και 110 ΚΠολΔ, διαφορετικά παραβιάζεται το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης (άρθρο 20 Σ). Η έλλειψη κλήτευσής του στην δίκη των ενδίκων μέσων λαμβάνεται υπόψη αυτεπάγγελα από το δικαστήριο⁵²⁵.

⁵¹⁹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 431.

⁵²⁰ Νίκας, ΠολΔ Ι, § 29, αριθ. 13, σελ. 383· ο ίδιος ΠολΔ ΙΙΙ, § 112, αριθ. 25, σελ. 137.

⁵²¹ Πλεύρη, ο.π., σελ. 431 με π.π.

⁵²² Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι, άρθρ. 516, αριθ. 3.

⁵²³ Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ, § 112, αριθ. 26.

⁵²⁴ Κράνης, Εκκλητές αποφάσεις και η αρχή *ne dis in idem*, ΕλλΔνη 2009.969 επ. (974-975).

⁵²⁵ ΑΠ 1332/2011, ΕΠολΔ 2011.786, με σημ. Μπαμπινιώτη: Η νομολογία του Αρείου Πάγου υιοθετεί την άποψη ότι με την άσκηση του ενδίκου μέσου από τον ένα αναγκαίο ομόδικο δεν αποκτάται αυτοδίκαια η ιδιότητα του διαδίκου και από τους υπολοίπους δυνάμει του άρθρου 76 § 4 ΚΠολΔ. Αντίθετα, η απόκτηση της ιδιότητας τελεί υπό τον όρο της συμμετοχής στην δίκη κατόπιν νομότυπης κλητεύσεως. Αν παρ' όλα αυτά λάβει χώρα παράτυπη κλήτευση και το δικαστήριο δεν κηρύξει, ως οφείλει, απαράδεκτη την συζήτηση, ο αναγκαίος ομόδικος που εξ αυτού του λόγου δεν έλαβε μέρος δεν θεωρείται τυπικά διάδικος, ώστε να επεκταθούν και σε αυτόν τα αποτελέσματα του ενδίκου μέσου· ΑΠ 770/2009, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1230/2008, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1552/2007, ΝΟΜΟΣ. Βλ. επίσης, ΑΠ 1049/2010, ΝΟΜΟΣ. Στην αναιρετική δίκη η συζήτηση κηρύσσεται απαράδεκτη σύμφωνα με το άρθρο 576 § 3 ΚΠολΔ. Στην απλή

Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίχθηκε η άποψη ότι η μεταγενέστερη έφεση που δεν μπορεί για οποιονδήποτε λόγο να συνεκδικασθεί με την ήδη ασκηθείσα από τον άλλο αναγκαίο ομόδικο πρέπει να απορρίπτεται ως απαράδεκτη⁵²⁶. Η άποψη αυτή, όμως, αγνοεί την αυτοτέλεια της θέσης του αυτοτελώς προσθέτως παρεμβαίνοντα σε σχέση με τον υπέρ ού η παρέμβαση και το γεγονός ότι δεν πρόκειται για τον ίδιο διάδικο σύμφωνα με τον κανόνα της άπαξ ασκήσεως του ενδίκου μέσου (άρθρο 514 ΚΠολΔ)⁵²⁷.

Ομοίως, εκείνος που άσκησε παρέμβαση, ανεξάρτητα αν πρόκειται για απλή ή αυτοτελή πρόσθετη, μπορεί να ασκήσει αναίρεση σύμφωνα με το άρθρο 556 § 1 ΚΠολΔ⁵²⁸, το ένδικο μέσο όμως απευθύνεται κατά του αντιδίκου, ενώ κατά το μέρος που απευθύνεται κατά του υπέρ ού η παρέμβαση απορρίπτεται ως απαράδεκτη⁵²⁹. Επί ασκήσεως δύο αιτήσεων αναίρεσης από τον προσθέτως παρεμβάντα και από τον υπέρ ού γίνεται συνεκδίκαση και οι δύο αιτήσεις εκδικάζονται ως μία κοινή αίτηση αναίρεσης⁵³⁰.

Τέλος, ο προσθέτως παρεμβάς δικαιούται να ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας και αναψηλάφηση, σύμφωνα με τα άρθρα 502 §§ 2, 3 και 542 § 1 ΚΠολΔ. Ειδικά στην ανακοπή ερημοδικίας, ο δικαιούχος ή υπόχρεος που δεν έλαβε μέρος κανονικά στην δίκη, και όταν ακόμα θεωρείται ομόδικος του διαδίκου υπέρ του οποίου άσκησε την παρέμβαση, δεν έχει δικαίωμα να ασκήσει ανακοπή, εκτός αν ανέλαβε την δίκη (άρθρο 502 § 2 ΚΠολΔ) και μπορεί μόνο να ασκήσει το δικαίωμα ανακοπής του διαδίκου υπέρ του οποίου παρενέβη (άρθρο 502 § 3 ΚΠολΔ).

III. Άσκηση τριτανακοπής

Το ένδικο βοήθημα της τριτανακοπής ασκείται παραδεκτά, εφόσον : α) η απόφαση που προσβάλλεται είναι οριστική και εκδόθηκε μεταξύ άλλων, β) ο τριτανακόπτων έχει την ιδιότητα του τρίτου που δεν μετείχε στην δίκη στην οποία εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση ούτε κλήθηκε να μετάσχει σε αυτήν και γ) δικαιολογεί έννομο συμφέρον, το οποίο συντρέχει όταν υφίσταται βλάβη ή κίνδυνος βλάβης των συμφερόντων του (άρθρο 586 ΚΠολΔ). Ωστόσο, ο τρίτος που δεν συμμετείχε στην δίκη η οποία του ανακοινώθηκε πριν την συζήτηση δεν έχει δικαίωμα να ασκήσει τριτανακοπή, σύμφωνα με το άρθρο 92 ΚΠολΔ.

ομοδικία, αν κάποιος δεν εκπροσωπηθεί από πληρεξούσιο δικηγόρο, η υπόθεση χωρίζεται και η συζήτηση της αναίρεσης χωρεί νομίμως για όσους εκπροσωπούνται από πληρεξούσιο δικηγόρο ή έχουν κλητευθεί νομίμως, ενώ κηρύσσεται απαράδεκτη για τους λοιπούς.

⁵²⁶ Κράνης, ΕλλΔνη 2009.975.

⁵²⁷ Κλαμαρής, Ο κανών, σελ. 137-139 και 152. Βλ. επίσης, Γέσιου-Φαλτσή, Η αυτοτελής πρόσθετος παρέμβασις, Τιμ. Τόμος Καραβά, σελ. 581.

⁵²⁸ ΑΠ 1514/2007, ΝΟΜΟΣ.

⁵²⁹ ΑΠ 701/2009, ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 40/2008, ΝΟΜΟΣ.

⁵³⁰ Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ, § 118, αριθ. 28.

Το άρθρο 586 ΚΠολΔ προβλέπει δύο είδη τριτανακοπής, την γνήσια και την καταχρηστική⁵³¹: Εκτός από τον τρίτο που δεν μετείχε ούτε κλήθηκε να μετάσχει στην διεξαχθείσα μεταξύ άλλων δίκη μετά την οποία εκδόθηκε η απόφαση (άρθρο 586 § 1), τριτανακοπή μπορεί να ασκήσει και ο τρίτος ο οποίος δεσμεύεται από το δεδικασμένο της απόφασης, μόνο εφόσον επικαλείται δόλο ή συμπαιγνία των διαδίκων (άρθρο 586 § 2).

Η τριτανακοπή, η οποία είναι απρόθεσμη, απευθύνεται, κατά κανόνα τουλάχιστον, κατά πάντων των διαδίκων (αρχικών και παρεμβάντων), ενώ σε περίπτωση πτώχευσης απευθύνεται και κατά του συνδίκου. Στην απλή ομοδικία δεν είναι ανάγκη να στρέφεται έναντι όλων των ομοδίκων, παρά μόνο έναντι των ομοδίκων για τους οποίους θέλει να επιτύχει την ακύρωση της απόφασης. Αντίθετα, στην αναγκαία ομοδικία η τριτανακοπή στρέφεται έναντι όλων των ομοδίκων⁵³².

Αίτημα της τριτανακοπής είναι η αναγνώριση του ανενεργού της προσβαλλόμενης απόφασης και όχι η εξαφάνισή της, εκτός αν πρόκειται για αδιαίρετο δικαίωμα (άρθρο 590 ΚΠολΔ).

Ο πραγματικός δικαιούχος ή υπόχρεος που δεν άσκησε παρέμβαση ή δεν του ανακοινώθηκε η δίκη πριν την συζήτηση μπορεί καταρχήν να ασκήσει τριτανακοπή, εφόσον δικαιολογεί έννομο συμφέρον, δηλαδή εφόσον βλάπτεται η έννομη θέση του σύμφωνα με το άρθρο 586 § 1 ΚΠολΔ. Ειδικά όταν η εξαιρετική νομιμοποίηση είναι αποκλειστική μπορεί να ασκήσει την τριτανακοπή της παρ. 2 του άρθρου 586, διότι βλάπτεται από το δεδικασμένο της απόφασης⁵³³. Επί συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης ο πραγματικός δικαιούχος ή υπόχρεος, εφόσον γίνει δεκτό ότι δεν επεκτείνεται σε αυτόν το δεδικασμένο της απόφασης, μπορεί να ασκήσει τριτανακοπή μόνο με τους όρους του άρθρου 586 § 1 ΚΠολΔ⁵³⁴. Στην μοναδική περίπτωση υποχρεωτικής ανακοίνωσης της δίκης, στην εξαιρετική νομιμοποίηση του ΤΕΕ, η τριτανακοπή του μηχανικού κατά της απόφασης που εκδόθηκε χωρίς η δίκη να του ανακοινωθεί δεν αποτελεί δικονομική κύρωση για την παράλειψη της ανακοίνωσης, αλλά απαιτείται η επίκληση εννόμου συμφέροντος που θεμελιώνεται στην βλάβη που υφίσταται ο μηχανικός από την παραβίαση του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης⁵³⁵.

⁵³¹ Σύμφωνα με άλλη διάκριση, η τριτανακοπή διακρίνεται σε τακτική (άρθρ. 586 § 1) και ακυρωτική (586 § 2). Βλ. Κουσουλή, Η κύρια παρέμβαση, σελ. 112.

⁵³² Ράμμος/Κλαμαρής /Ορφανίδης, Εγχειρίδιο ΑΔΔ, ένδικα μέσα- αναγκαστική εκτέλεση², § 294, σελ. 189. Στο γαλλικό δίκαιο η τριτανακοπή προβλέπεται ως έκτακτο ένδικο μέσο στο άρθρο 583 CPC, ενώ η γερμανική δικονομία αγνοεί τον θεσμό της τριτανακοπής. Βλ. Δεληκωστόπουλο, Η αναζήτηση της αλήθειας, § 5, σελ. 390 επ.

⁵³³ Κολοτούρος, Actio pro socio, σελ. 97-98· ο ίδιος, Η απαλλοτριώσις, ημιτ. β', σελ. 314-316.

⁵³⁴ Εξάλλου, το έννομο συμφέρον του τριτανακόπτοντος την απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 586 § 2 ΚΠολΔ προϋποθέτει την δέσμευσή του από το δυσμενές δεδικασμένο, διότι μόνο έτσι νοείται η βλάβη ή ο κίνδυνος βλάβης της δικής του έννομης θέσης. Αν, όμως, η απόφαση είναι ευνοϊκή, ελλείπει η βασική προϋπόθεση του εννόμου συμφέροντος για την άσκηση της τριτανακοπής. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 395.

⁵³⁵ Πλεύρη, ο.π., σελ. 394-395.

IV. Αγωγή αποζημίωσης κατά του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου

Ο δικαιούχος ή υπόχρεος μπορεί να ζητήσει από τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο αποζημίωση με βάση τις διατάξεις που διέπουν την μεταξύ τους σχέση ουσιαστικού δικαίου λ.χ. την εντολή, την διοίκηση αλλοτρίων κ.ο.κ., λόγω πλημμελούς διεξαγωγής της δίκης⁵³⁶. Αν, όμως, άσκησε πρόσθετη παρέμβαση ή είχε κληθεί να παρέμβει, η ένσταση πλημμελούς διεξαγωγής της δίκης μπορεί να προταθεί μόνο στο πλαίσιο της δίκης και σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 84 εδ. β' ΚΠολΔ. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, ο προσθέτως παρεμβαίνων μπορεί να προβάλει την ένσταση σε περίπτωση που, είτε εξαιτίας της στάσης στην οποία βρισκόταν ήδη η δίκη όταν άσκησε την παρέμβασή του είτε εξαιτίας των πράξεων του διαδίκου υπέρ του οποίου παρεμβαίνει, εμποδίστηκε να προβάλει ισχυρισμούς ή όταν ο υπέρ ού η παρέμβαση διάδικος παρέλειψε από δόλο ή βαριά αμέλεια να προτείνει ισχυρισμούς που ήταν άγνωστοι στον παρεμβαίνοντα.

Ειδικά στην αποκλειστική εξαιρετική νομιμοποίηση ο δικαιούχος ή υπόχρεος που δεν παρενέβη μπορεί να στραφεί κατά του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου με βάση τις διατάξεις που διέπουν την εσωτερική σχέση, λ.χ. την διοίκηση αλλοτρίων. Στις περιπτώσεις της εξαιρετικής νομιμοποίησης λόγω λειτουργήματος εφαρμόζονται ειδικές διατάξεις, λ.χ. το άρθρο 80 ΠτΚ για την ευθύνη του συνδίκου, το άρθρο 2023 ΑΚ για την ευθύνη του εκτελεστή διαθήκης και το άρθρο 1045 § 4 ΚΠολΔ για την ευθύνη του αναγκαστικού διαχειριστή. Σε ό, τι αφορά στην ευθύνη του εκκαθαριστή κληρονομίας κατ' άρθρο 1918 ΑΚ, γίνεται δεκτό ότι ο εκκαθαριστής κατά την εκτέλεση του έργου του ευθύνεται για κάθε πταίσμα και υποχρεούται σε αποζημίωση τόσο του κληρονόμου όσο και των δανειστών, ιδιαίτερα αν προκλήθηκε ζημία από την σύνταξη αναληθούς απογραφής⁵³⁷.

Αν ο μη δικαιούχος διάδικος αδρανή να επιδιώξει δικαστικά το δικαίωμα, θα πρέπει να διακρίνουμε. Εφόσον η νομιμοποίησή του είναι αποκλειστική, έχει ευθύνη αποζημίωσης έναντι του δικαιούχου που υπέστη ζημία, λ.χ. παραγράφηκε η αξίωσή του⁵³⁸. Αντίθετα, ευθύνη αποζημίωσης στην συντρέχουσα νομιμοποίηση δύσκολα μπορεί να υπάρξει, δεδομένου ότι ο δικαιούχος δεν εμποδίζεται στην δικαστική επιδίωξη του δικαιώματός του⁵³⁹.

Η αναλογική εφαρμογή των διατάξεων περί διοίκησης αλλοτρίων υποστηρίζεται ειδικά για τον πλαγιαστικώς ενάγοντα και τα επαγγελματικά σωματεία που ασκούν τα δικαιώματα των

⁵³⁶ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 318.

⁵³⁷ Πλεύρη, ο.π., σελ. 320-321.

⁵³⁸ Πλεύρη, ο.π., σελ. 320 επ.

⁵³⁹ Πλεύρη, ο.π., σελ. 322-323. Γίνεται δεκτό ότι η παράλειψη του ΤΕΕ να ασκήσει το δικαίωμα για την δικαστική διεκδίκηση της αμοιβής του μηχανικού δεν αποτελεί παράνομη συμπεριφορά που θεμελιώνει αξίωση αποζημίωσης του μηχανικού, σύμφωνα με τα άρθρα 104-106 ΕισΝΑΚ και 914 επ. ΑΚ, βλ. ΑΠ 1467/1998, ΕλλΔνη 1999.1315= Δ 1999.856= ΕΕΝ 2000.169.

μελών τους⁵⁴⁰. Σ' άλλες περιπτώσεις εξαιρετικής νομιμοποίησης οι διατάξεις περί εντολής εφαρμόζονται ανάλογα. Ειδικά ως προς την ευθύνη του εκτελεστή διαθήκης, το άρθρο 2023 ΑΚ ρητά παραπέμπει στις διατάξεις περί εντολής⁵⁴¹.

⁵⁴⁰ Κιτσαράς, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων, σελ. 243 επ., 245, υποσημ. 21, 252-253.

⁵⁴¹ Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι, σελ. 323-325.

Συμπεράσματα

Από την προηγηθείσα ανάλυση επισημαίνονται συμπερασματικά τα εξής:

Το φαινόμενο της εξαιρετικής νομιμοποίησης επιβεβαιώνει την τυπική- δικονομική θεωρία περί διαδίκων, όπως υιοθετείται στον ΚΠολΔ. Η άποψη ότι κατ' εξαίρεση σε ορισμένες διατάξεις του ΚΠολΔ, αφορώσες λ.χ. στην εξέταση των διαδίκων, εμφιλοχωρούν στοιχεία της ουσιαστικής έννοιας των διαδίκων, δεν μπορεί να θεωρηθεί ορθή. Το γράμμα των διατάξεων αυτών δεν αντιμετωπίζει τον εκτός δίκης δικαιούχο ή υπόχρεο ως διάδικο. Επίσης, η δέσμευσή του από το δεδικασμένο με την ιδιότητα του διαδίκου βάσει του άρθρου 325 αριθ. 1 ΚΠολΔ και όχι λόγω επέκτασης των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου θίγει το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης στην περίπτωση που η εξαιρετική νομιμοποίηση είναι συντρέχουσα.

Το ελληνικό δικονομικό δίκαιο δεν προβλέπει την υποχρεωτική ανακοίνωση της δίκης που διεξάγεται από τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο διάδικο στον φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης, παρά μόνο στην περίπτωση της εξαιρετικής νομιμοποίησης του ΤΕΕ.

Σύμφωνα με την κρατούσα στην θεωρία γνώμη, όταν ο αληθής δικαιούχος/ υπόχρεος δεσμεύεται από το δεδικασμένο, βάσιμα προβάλλεται η ένσταση εκκρεμοδικίας επί παράλληλης εκδίκασης αγωγών που έχουν εγερθεί τόσο από τον μη δικαιούχο όσο και από τον δικαιούχο, διότι τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας ταυτίζονται με τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου. Όμως έχουν εκφρασθεί και αντίθετες απόψεις στη θεωρία και το ζήτημα της εκκρεμοδικίας δεν αντιμετωπίζεται ενιαία. Αν ξεκινήσουμε από την ορθή βάση, κατά την άποψή μας, στην οποία στηρίζεται η κρατούσα γνώμη, ότι τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας και του δεδικασμένου ταυτίζονται, τότε επί συντρέχουσας εξαιρετικής νομιμοποίησης, όπου δεν επεκτείνονται τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου, ο δικαιούχος/υπόχρεος δεν καταλαμβάνεται από τα υποκειμενικά όρια της εκκρεμοδικίας.

Η επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου δεν μπορεί να γίνει δεκτή σε όλες τις περιπτώσεις εξαιρετικής νομιμοποίησης. Εγγύτερα, η επέκταση του δεδικασμένου δικαιολογείται και προσιδιάζει στις περιπτώσεις που η εξαιρετική νομιμοποίηση είναι αποκλειστική και ο νόμος επιβάλλει την ανάθεση της διαχείρισης ορισμένων υποθέσεων αποκλειστικά σε ένα πρόσωπο. Στην συντρέχουσα εξαιρετική νομιμοποίηση η επέκταση του δυσμενούς δεδικασμένου στον φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης παραβιάζει το δικαίωμα της δικαστικής ακρόασης (άρθρο 20 Σ). Αν πάλι γίνει δεκτό ότι ο φορέας επωφελείται από το ευνοϊκό δεδικασμένο της απόφασης, καθίσταται δυσμενέστερη η θέση του αντιδίκου και παραβιάζεται η αρχή της ισότητας των διαδίκων. Έτσι, η τελολογική θεωρία περί ετερομερούς επεκτάσεως του δεδικασμένου, παρά τα πλεονεκτήματά της και την ορθή αφετηρία από την οποία

εκκινεί, την δικαστική προστασία του δικαιούχου ή υποχρέου και την αποτροπή του κινδύνου της έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, δεν μπορεί να υιοθετηθεί.

Τα ενεργητικά και παθητικά νομιμοποιούμενα πρόσωπα στην αναγκαστική εκτέλεση καταρχήν ταυτίζονται με τα πρόσωπα έναντι των οποίων ισχύει το δεδικασμένο. Παρ' όλα αυτά, στο ελληνικό δικονομικό δίκαιο κρατεί η άποψη ότι δεδικασμένο και εκτελεστότητα δεν ταυτίζονται, αλλά τα υποκειμενικά τους όρια διαχωρίζονται σαφώς. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει η θεωρία, με δεδομένο ότι η εκτελεστότητα δεν προϋποθέτει πάντα την ύπαρξη τελεσίδικης δικαστικής απόφασης, στηριζόμενη αφενός σε τίτλους που δεν αποτελούν δικαστικές αποφάσεις, λ.χ. τα συμβολαιογραφικά έγγραφα, και αφ' ετέρου σε τίτλους που αποτελούν οριστικές αποφάσεις προσωρινά εκτελεστές.

Η δικονομική θέση του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου είναι ανεξάρτητη από την θέση του πραγματικού δικαιούχου ή υποχρέου: Μπορεί να επιχειρεί στο όνομά του διαδικαστικές πράξεις, να προβάλλει ενστάσεις, να ασκεί ένδικα βοηθήματα και μέσα, μόνο εφόσον οι επιχειρούμενες πράξεις δεν ενέχουν διάθεση του δικαιώματος κατά το ουσιαστικό δίκαιο. Έτσι, δεν χωρεί παραίτηση από το δικαίωμα της αγωγής και είναι ανεπίτρεπτη η σύναψη δικαστικού συμβιβασμού.

Τέλος, ο δικαιούχος ή ο υπόχρεος μπορεί να προστατευθεί σε κάθε στάδιο της δίκης, πριν, κατά την διάρκεια και μετά το πέρας της. Μπορεί να ασκεί παρέμβαση, ένδικα μέσα εφόσον συμμετείχε στην δίκη της προσβαλλόμενης απόφασης, τριτανακοπή και αγωγή αποζημίωσης κατά του εξαιρετικά νομιμοποιούμενου διαδίκου λόγω πλημμελούς διεξαγωγής της δίκης. Αξίζει να σημειωθεί ότι κύρια παρέμβαση με την έννοια της αμφισβήτησης της νομιμοποίησης του μη δικαιούχου διαδίκου δεν γίνεται γενικά δεκτή παρά μόνο στην περίπτωση της απαλλοτρίωσης του επιδίκου αντικειμένου κατά την διάρκεια της δίκης, όταν την παρέμβαση ασκεί ο ειδικός διάδοχος. Επίσης, η δέσμευση ή μη από τις κύριες συνέπειες της απόφασης επηρεάζει το είδος της πρόσθετης παρέμβασης. Όταν το δεδικασμένο και η εκτελεστότητα της απόφασης ισχύουν υπέρ και κατά του πραγματικού δικαιούχου και υποχρέου, η παρέμβαση που ασκεί είναι αυτοτελής πρόσθετη. Αντίθετα, όταν αυτός επηρεάζεται μόνο έμμεσα και αντανακλαστικά, ασκεί απλή πρόσθετη παρέμβαση. Υπάρχουν, βέβαια, και άλλα μέσα προστασίας βάσει ειδικής πρόβλεψης. Έτσι, για παράδειγμα, η βαριά αμέλεια του εκτελεστή διαθήκης ως προς την διεξαγωγή δικών μπορεί να θεωρηθεί ως βαριά παράβαση των καθηκόντων του, οπότε ο κληρονόμος δύναται να αιτηθεί δικαστικά την παύση του, σύμφωνα με το άρθρο 2031 ΑΚ.

Πίνακας βιβλιογραφίας*

Αλεξανδρίδου Ελίζα, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 2^η έκδοση, 2015.

Αντωνόπουλος Βασίλης, Ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Ικανότητα να είναι διάδικοι, ΕπιστΕπετΑρμ. 1982.187 επ.

Απαλαγάκη Χαρούλα, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, 2001.

- Προσημείωση υποθήκης: Η δικονομική της θεώρηση, 2005.

- Εισηγήση στο 38^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΔ με θέμα εισηγήσεως «Η συλλογική αγωγή κατά το άρθρο 10 παρ. 15 έως 24 ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε και σήμερα ισχύει (π.δ. 301/2002 και ν. 3587/2007)», Σέρρες, 5-8 Σεπτεμβρίου 2013.

Αποστολάκης Γεώργιος, Ζητήματα εμπραγμάτου εκκλησιαστικού δικαίου. Οι διαχειριστικές εξουσίες της Εκκλησίας της Ελλάδος επί της μοναστηριακής περιουσίας μετά τους ν. 1700/1987, 1811/1988 και το άρθρο 55 ν. 2413/1996, ΕΕΝ 2001.653 επ.

Αρβανιτάκης Πάρις, Οι διάδικοι στην πολιτική και διοικητική δίκη: έννοια, λειτουργία και συγκριτική επισκόπηση των υποκειμένων της δίκης ενώπιον των πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων, 2005.

- Χρονικά και υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου επί αγωγής του ΤΕΕ για την καταβολή αμοιβής μέλους του, ΕλλΔνη 2002.364 επ.

Βαθρακοκόιλης Βασίλης, Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, ερμηνευτική-νομολογιακή ανάλυση κατ' άρθρο, τόμοι Α', Β', 1994.

Βαβούσκος Κωνσταντίνος, Η προσημείωσις υποθήκης εις το ελληνικόν δίκαιον υπό το κράτος του νέου Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας, ως διεμορφώθη ούτος δια του ν.δ/τος 958/1971, Τιμητικός Τόμος εις μνήμην Κ. Ν. Καραβά, Ι'-Β', 1978, σελ. 783 επ.

Βαλτούδης Αναστάσιος, Η σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με «αντιπαροχή», ΕπισκΕμπΔ 2011.1επ.

Βασιλοπούλου Βασιλική, Η δυνατότητα προστασίας του συλλογικού συμφέροντος που εξυπηρετούν οι ενώσεις καταναλωτών δια συλλογικής αγωγής, ΕφΑΔ 2010.524 επ.

Βλαστός Στυλιανός, Ενεργητική νομιμοποίηση συνδικαλιστικών οργανώσεων. Συνδικαλιστική αγωγή υπέρ μελών τους, ΕΕργΔ 2006.846 επ.

Βόσσος Κωνσταντίνος, Τα δικονομικά προνόμια υπέρ των Οργανισμών Συλλογικής Διαχείρισης και Προστασίας, ΔιΜΕΕ 2011.461 επ.

* Στον βιβλιογραφικό πίνακα δεν περιλαμβάνονται οι παραπομπές σε νομολογία και οι παρατηρήσεις σε δικαστικές αποφάσεις.

Γαζής Ανδρέας, Σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με αντιπαροχή, ΝοΒ 1982.1409 επ.

Γέσιου-Φαλτσή Πελαγία, Η ομοδικία εις την πολιτικήν δίκην, 1970.

- Η αυτοτελής πρόσθετος παρέμβασις, Τιμητικός Τόμος Κ. Ν. Καραβά, Ι΄- Α΄, 1972, σελ. 559 επ.= Η δικονομική έννομη τάξη Ι, 1981, σελ. 53 επ.

- Η πολιτική δίκη σε κίνηση Ια΄, 1985.

- Αναγκαστική Εκτέλεση, Γενικό Μέρος, 1998.

- Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσης ΙΙ, Ειδικό Μέρος, 2001.

Γεωργιάδης Απόστολος, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1999.

- Εμπράγματο Δίκαιο, 2^η έκδοση, 2010.

Γεωργιάδης Απόστολος/Σταθόπουλος Μιχαήλ, Αστικός Κώδιξ: ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος VI (Εμπράγματο Δίκαιο), άρθρα 1118-1345 ΑΚ (1985), Τόμος Χ (Κληρονομικό Δίκαιο), άρθρα 1871-2035 ΑΚ (1998).

Γκριτζάλης Γεώργιος, Η actio pro socio στις προσωπικές εταιρίες, ΧρΙΔ 2005.596 επ.

Γραμματικός Γεώργιος, Νομική φύση της πλαγιαστικής αγωγής, ΕΕΝ 1972.366 επ.

Γρύλλης Σταμάτης, Προβλήματα περί την δικονομικήν θέσιν των στερούμενων νομικής προσωπικότητος ενώσεων προσώπων ως και των κατ' ιδίαν μελών αυτών, Δ 1972.108 επ.

Δεληκωστόπουλος Ιωάννης, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016.

- Από την προβληματική της αλήθειας στην πολιτική δίκη, ΕΠολΔ 2012.415 επ.

Δεληκωστόπουλος Στέφανος, Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως εν τη πολιτική δίκη, αι δικονομικαί συμβάσεις, 1965.

Δεληκωστόπουλος Στέφανος/Σινανιώτης Λάμπρος, Ερμηνεία κατ' άρθρον Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας, άρθρα 1-153, 1968.

- Μαθήματα Πολιτικής Δικονομίας, τόμος Ι, 2^η έκδοση, 1972.

Δέλλιος Γεώργιος, Η νέα μορφή συλλογικής αγωγής του άρθρου 10§16 περίπτ. δ΄ ν. 2251//1994 στο παράδειγμα των καταχρηστικών όρων των καταναλωτικών συμβάσεων, Αρμ. 2008.1005 επ.

Διαμαντόπουλος Γεώργιος, Πλαγιαστική άσκηση αγωγής για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης κατ' άρθρα 932-933 ΑΚ, ΕφΑΔ 2013.976 επ.

- Η ανταγωγή κατά τον ΚΠολΔ, 2003.

Ευαγγελίδου-Τσικρικά Φούλη, Εγγραφή προσημειώσεως υποθήκης ηρτημένης της αιρέσεως: Ζητήματα από την εφαρμογή του άρθρου 206 ΑΚ, 2005.

Ευκλείδης Σπυρίδων/Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος, Ερμηνεία της Πολιτικής Δικονομίας Ι, 3^η έκδοση, 1932.

Καλαβρός Κωνσταντίνος, Παρατηρήσεις τινές εξ αφορμής της πλαγιαστικής αγωγής, Δ 1977.474 επ.

- Ζητήματα δεδουλευμένου, διαπλαστικής ενέργειας και τριτανakoπής, ΕλλΔνη 1987.1185 επ.

- Διάδικοι χωρίς νομική προσωπικότητα στην πολιτική δίκη, ΧρΙΔ 2003.289 επ.
- Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος: Διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, 4^η έκδοση, 2016.
- Αιτήσεις και ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, 2013.
- Καλαβρός Κωνσταντίνος σε Μπέη Κώστα/Καλαβρό Κωνσταντίνο/Σταματόπουλο Στέλιο**, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος-Διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, 2003.
- Καλλινίκου Διονυσία**, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η έκδοση, 2008.
- Καράκωστας Ιωάννης**, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 3^η έκδοση, 2016.
- Κεραμεύς Κωνσταντίνος**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986.
- Κεραμεύς Κωνσταντίνος/Κονδύλης Διονύσιος/Νίκας Νικόλαος**, Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας τόμος I (άρθρα 1-590), 2000
- Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τόμος II (άρθρα 591-1054), 2000.
- Κιουπτσίδου Ευδοξία**, Προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας: Άρση και παράλειψη στο μέλλον, Αρμ. 2009.181 επ.
- Κιτσαράς Λάμπρος**, Η πλαγιαστική άσκηση των δικαιωμάτων. Τελολογική ένταξη της πλαγιαστικής αγωγής στο σύστημα της προστασίας των δανειστών, 2007.
- Κλαμαρής Νικόλαος**, Ο κανών της άπαξ μόνον ασκήσεως των ενδίκων μέσων, 1981.
- Κλαμαρής Νικόλαος/Κουσουλής Στέλιος**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο I, 2008.
- Κολοτούρος Παναγιώτης**, Η δικαιοπρακτική θεμελίωσις της νομιμοποιήσεως προς διεξαγωγήν της διαγνωστικής δίκης και διενέργειαν της αναγκαστικής εκτελέσεως, ΧρΙΔ 2005.396 επ.
- Actio pro socio: Η δικονομική διάσταση της εταιρικής αγωγής, 2006.
- Η απαλλοτριώσις του επιδίκου αντικειμένου: Αι δικονομικαί συνέπειαι της απαλλοτριώσεως, ημιτόμος β', 2009.
- Κονδύλης Διονύσιος**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2^η έκδοση, 2007.
- Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ευτυχία**, Οικογενειακό Δίκαιο I, 1998.
- Οικογενειακό Δίκαιο II, 6^η έκδοση, 2016.
- Κουσουλής Στέλιος**, Η παρέμβαση του πτωχού στην πτωχευτική δίκη, Αφιέρωμα εις Κ. Ν. Ρόκαν, 1985, σελ. 529 επ.
- Η κύρια παρέμβαση στην πολιτική δίκη, 1987.
- Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007.
- Κράνης Δημήτριος**, Εκκλητές αποφάσεις και η αρχή ne bis in idem, ΕλλΔνη 2009.969 επ.=ΕΠολΔ 2009.435 επ.
- Μακρίδου Καλλιόπη**, Οι σχέσεις δανειστή και οφειλέτη στην πλαγιαστική αγωγή, ΕλλΔνη 1983.1172 επ.
- Η αόριστη αγωγή και οι δυνατότητες θεραπείας της, 4^η έκδοση, 2006.

- Δικονομία Εργατικών Διαφορών, 2009.

Μάρκου Ιωάννης, Οι νέες ρυθμίσεις στο δίκαιο της κοινοπραξίας, ΕφΑΔ 2013.838 επ.

Ματθίας Στέφανος, Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής, ΕλλΔνη 1997.1 επ.

Μητσόπουλος Γεώργιος, Η ικανότης ως διαδίκων των ενώσεων προσώπων των μη κεκτημένων νομικήν προσωπικότητα, Δ 1970.433 επ.

- Και πάλιν περί της εννοίας της διατάξεως του άρθρου 62 εδ. 2 ΚΠολΔ, Δ 1992.3 επ.

- Νέα μορφή αυτοτελούς προσθέτου παρεμβάσεως, Μελέται γενικής θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου II, 1997, σελ. 231 επ.=Αφιέρωμα εις Κ. Βαβούσκον Β', 1990, σελ. 319 επ.

Μπαμπινιώτης Δημήτριος, Εισήγηση στο 38^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΔ με θέμα εισηγήσεως «Η ατομική προστασία του καταναλωτή στο σύστημα του ν. 2251/1994», Σέρρες, 5-8 Σεπτεμβρίου, 2013.

Μπέης Κώστας, Πολιτική Δικονομία, γενικάί αρχαί, κατ' άρθρον ερμηνεία, τόμος 2 (άρθρα 1 έως 105 ΚΠολΔ), 1973.

- Πολιτική Δικονομία, γενικάί αρχαί, κατ' άρθρον ερμηνεία, τόμος 2 α' (άρθρα 208-334 ΚΠολΔ), 1974.

- Παρέμβαση στο 11^ο Συνέδριο ΕΕΔ, Δ 1983.393 επ.

- Το δικαίωμα για δικαστική ακρόαση και προστασία και η νομιμοποίηση του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος για τις αξιώσεις των μελών του εναντίον πελατών τους για τις αμοιβές τους (γνωμ.), Δ 1991.368 επ.

Μπέης Κώστας/Καλαβρός Κωνσταντίνος/Σταματόπουλος Στέλιος, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος. Διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, 2003.

Μπρίνιαν Ιωάννης, Αναγκαστική Εκτέλεσις, τόμος I: γενικές διατάξεις, ανατύπωση, 2^η έκδοση, 1978.

- Αναγκαστική Εκτέλεσις, τόμος III (άρθρα 982-997 ΚΠολΔ), 1972.

Νίκας Νικόλαος, Το έννομο συμφέρον ως προϋπόθεση του παραδεκτού των ενδίκων μέσων, 1981.

- Επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου στον φορέα του δικαιώματος από δίκες που διεξήγαγε ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος, Δ 1983.386 επ.

- Ο δικαστικός συμβιβασμός, 1984.

- Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη, 1991.

- Προβληματισμοί σχετικά με τις παράλληλες δίκες που διεξάγουν οι ενώσεις καταναλωτών, Αρμ. 1996.1176 επ.

- Πολιτική Δικονομία I, 2003.

- Πολιτική Δικονομία II, 2005.
- Πολιτική Δικονομία III, 2007.
- Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως I, Γενικό Μέρος, 2010.
- Δίκαιο Αναγκαστικής εκτελέσεως II, Ειδικό Μέρος, 2012.

Οικονομίδης Βασίλειος/Λιβαδάς Μιχαήλ, Εγχειρίδιον της Πολιτικής Δικονομίας, έκδοσις 6^η, 1905.

Οικονομόπουλος Τάκης, Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας I, 1968.

Ορφανίδης Γεώργιος, Η ομολογία στην πολιτική δίκη, 1987.

Παϊσίδου Νικολέττα, Η διακοπή και η επανάληψη της δίκης κατά τον ΚΠολΔ, 2001.

Πανταζόπουλος Στέφανος, Η τριτανακοπή κατά τον κώδικα πολιτικής δικονομίας, 1989.

- Η προσεπίκληση κατά τον κώδικα πολιτικής δικονομίας, 1995.

Παντερμαλή Ευαγγελία, Η συμβατική θεμελίωση της νομιμοποίησης, ΕπιστΕπετΑρμ. 2004.239 επ.

Παπαδοπούλου-Κλαμαρή Δήμητρα, Ο εκτελεστής διαθήκης στο δίκαιο του Αστικού Κώδικα, 2005.

Περάκης Ευάγγελος, Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, τ. 10, 2^η έκδοση, 2005.

- Πτωχευτικό Δίκαιο, 2^η έκδοση, 2012.

Πίψου Λήδα, Ζητήματα από τη διακοπή της παραγραφής με την άσκηση της αγωγής ή την επιχείρηση άλλων, εισαγωγικών δίκης, διαδικαστικών πράξεων, Αρμ. 1992.313 επ.

Πλεύρη Άννα., Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι στην πολιτική δίκη, 2014.

Ποδηματά Ευαγγελία, Η καταδίκη σε δήλωση βουλήσεως κατά το άρθρο 949 ΚΠολΔ, 1989.

Πουλιάδης Αθανάσιος, Συλλογική αγωγή και προστασία των καταναλωτών, 1990.

- Η συλλογική αγωγή των ενώσεων καταναλωτών στο ελληνικό δίκαιο, ΕλλΔνη 1992.485 επ.

Ράμμος Γεώργιος, Περί κυρίας παρεμβάσεως, 1931.

- Περί προσθέτου παρεμβάσεως, 1932.
- Η νέα δικονομική μεταρρύθμισις, Δ 1971.609 επ.
- Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου I (1978), II (1980).

Ράμμος Γεώργιος/Κλαμαρής Νικόλαος/Ορφανίδης Γεώργιος, Εγχειρίδιο Αστικού Δικονομικού Δικαίου II: ένδικα μέσα-αναγκαστική εκτέλεση, 2^η έκδοση, 2012.

Ρόκας Κωνσταντίνος, Πτωχευτικόν Δίκαιον, 12^η έκδοση, 1978.

Ρόκας Νικόλαος, εμπορικές εταιρίες, 6^η έκδοση, 2008.

Σαμουήλ Σαμουήλ, Η έφεση κατά τον ΚΠολΔ, 5^η έκδοση, 2003.

Σινανιώτης Λάμπρος, Η νομιμοποίησης των διαδίκων εν τη πολιτική δίκη, 1965.

Σταθόπουλος Μιχαήλ, Προσημείωση υποθήκης προς εξασφάλιση χρέους συνοφειλέτη ή τρίτου, Αφιέρωμα εις Γ. Ι. Οικονομόπουλον, 1981, σελ. 311 επ.

Σταμούλης Σπυρίδων, Η λειτουργία των ενστάσεων στη σύγχρονη πολιτική δίκη, οι ενστάσεις στην πολιτική δίκη, πρακτικά 15^{ου} συνεδρίου ΕΕΔ, Λάρισα, 20-22 Οκτωβρίου, 1988 (1992)=NoB 1991. 42 επ.

Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου Φλώρα, Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος, 1995.

Φίλιος Παύλος, Κληρονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 7^η έκδοση, 2009.

- Κληρονομικό Δίκαιο, 8^η έκδοση, 2011.

Χριστοδούλου Κωνσταντίνος, Αύλοι ομολογιακοί τίτλοι, Δ 2004.868 επ.

Χριστοπούλου Αθηνά, Η νομιμοποίηση των διαδίκων ως διαδικαστική προϋπόθεση της δίκης και η δικαιοπρακτική θεμελίωσή της, ΕφΑΔ 2011.624 επ.

Ψούνη Νίκη, Κληρονομικό Δίκαιο II, 2004.

Carbonnier Jean, Droit civil, V. 4, Les Obligations, 1992.

Guinchard Serge/Chainais Cécile/Ferrand Frédérique., Procédure civile, droit interne et droit de l' Union Européenne, 31e édition, 2012.

Terré François/Simler Philippe/Lequette Yves, Droit civil. Les Obligations, 6e édition, 1996.

Ηλεκτρονικές πηγές

<http://www.kostasbeys.gr>

NOMOS (<http://www.lawdb.intrasoftnet.com/nomos>)